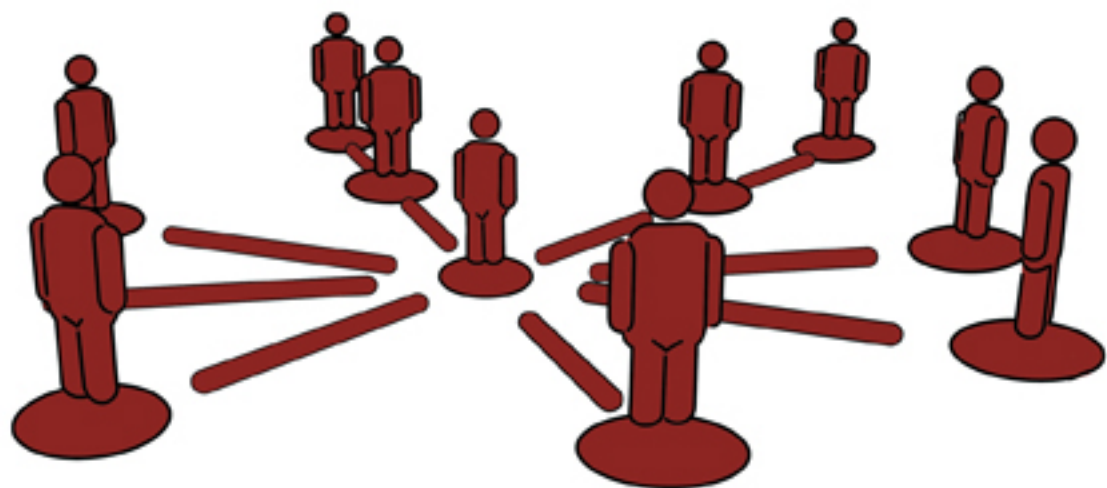

Hva er det med familieråd?

Samlerapport fra prosjektet: «Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge»

Sturla Falck
(red)

Hva er det med familieråd?

Samlerapport fra prosjektet: «Nasjonal satsing for
utprøving og evaluering av familieråd i Norge»

STURLA FALCK
(red)

Norsk institutt for forskning
om oppvekst, velferd og aldring
NOVA Rapport 18/2006

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Kunnskapsdepartementet (KD).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferds-samfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst,
velferd og aldring (NOVA) 2006
NOVA – Norwegian Social Research

ISBN 82-7894-247-1
ISSN 0808-5013

Forside: © Getty Images
Desktop: Torhild Sager
Trykk: Allkopi/GCS

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:
Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29 · Postboks 3223 Elisenberg · 0208 Oslo
Telefon: 22 54 12 00
Telefaks: 22 54 12 01
Nettadresse: <http://www.nova.no>

Forord

Den føreliggjande rapporten er ein samlerrapport frå prosjektet: «Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge». Prosjektet har vore finansiert av Barne- og likestillingsdepartementet, og blitt gjennomført i perioden frå sommaren 2003 til seinhausten 2006. Som prosjekttittelen viser, har det vore eit forskingsbasert utviklingsprosjekt som har omfatta ein utprøvingsbit (implementering) og ein forskingsbit (evaluering). I prosjektarbeidet har det vore skilt mellom forskingsdelen og utviklingsdelen, med ein prosjektleiar for implementeringa og ein for forskinga. Prosjektet har vore eit samarbeid mellom NOVA, som har hatt prosjektleiaransvaret, og regionale prosjektleiarar og forskarar.

Nøkkelpersonar i implementeringa har vore dei regionale prosjektleiarane Per Aandahl (region nord), Gunn-Helen Wikan (Buf-etat, region midt), Rolf-Arne Nilsen (Buf-etat region vest) og Lise Lundby (Buf-etat region aust). Prosjektleiarane har hatt ansvar både for å inngå avtalar med høgskolane om opplæring av saksbehandlarar og koordinatorar, for å gjera avtalar med kommunane om deltaking i prosjektet, og for oppfølging av prosjektkommunane undervegs. Ikkje minst har dei regionale prosjektleiarane gjennom tett oppfølging av kommunane hatt ansvar for ei mest mogeleg eintydig utprøving av modellen. Opplæringa har blitt gjennomført i regi av høgskolane i Bodø og Sør-Trøndelag, samt universitetet i Stavanger.

Forskingdelen av prosjektet har vore eit samarbeid mellom NOVA og dei tre barnevernets utviklingssentra i landet, der NOVA har hatt prosjektleiaransvar og dei tre utviklingssentra har hatt prosjektmedarbeidarar med bl.a. hovudansvar for datainnsamling i kvar sine regionar. I planlegging og utskriving av erfaringar frå prosjektet har forskarane ved dei fire sentra hatt eit sidestilt ansvar, og oppgåver og problemstillingar har blitt delte m.a. etter interesser. Dei enkelte kapitla kan lesast som sjølvstendige delrapportar, men dei byggjer på det same materialet og bør sjåast i samanheng.

Førebels funn frå prosjektet har blitt presenterte og drøfta på lokale, nasjonale og internasjonale konferansar, og ein har fått verdifulle tilbakemeldingar både frå andre forskarar, og frå prosjektdeltakarar i barnevernstenesta.

Prosjektet hadde ikkje kome i gang utan Jóna Hafdis Einarsson som allereie hadde gjennomført eit forprosjekt om familieråd, og Thomas

Nordahl som saman med Jóna Hafdis Einarsson utarbeidde prosjektskisse. Jóna Hafdis Einarsson var leiar for implementeringsdelen hausten 2003 og Thomas Nordahl var leiar for forskingsdelen av prosjektet ut 2004. Leila Torgersen var prosjektleiar for forskingsdelen fram til desember 2005. Dei skal alle ha stor takk. Helene Thoverud Godø og Pia Ianke skal ha takk for hjelp til å organisere og legge inn materialet.

Våre kollegaer ved dei respektive barnevernets utviklingssentra og NOVA skal ikkje gløymast for konstruktive innspel undervegs i prosjektet og i ei hektisk avslutting. Særleg ønskjer vi å framheva Lars B. Kristoffersen som leseansvarlig ved NOVA, for sin grundige gjennomgang med kollegavurderingar av alle kapitla. Vi vil også nemna Merete Saus, Barnevernets Utviklingssenter i Nord-Noreg og Øyvind Christiansen, Barnevernets Utviklingssenter på Vestlandet, som begge deltok i prosjektets første fase, og som kom med viktige innspel i sluttfasen.

Dei viktigaste aktørane i dette prosjektet er likevel dei mødrene, fedrane, barna, saksbehandlarane, koordinatorane og lærarane som har delteke i familierådprosjektet, og som har svara på spørjeskjema og/eller stilt opp til intervju med forskarane, både ein og to gonger i løpet av prosjektperioden. Det er deira synspunkt, erfaringar og opplevingar på familieråd som blir formidla i denne rapporten.

Det er fleire som hadde fortent å bli nemnde, og vi gir ei stor takk til alle som har delteke i ulike fasar av prosjektarbeidet.

Oslo, november 2006

Sturla Falck, prosjektleiar NOVA

Svanhild Vik, nasjonal prosjektleiar for implementeringa, NOVA

Karen Havnen, forskar Barnevernets Utviklingssenter på Vestlandet

Geir Hyrve, forskar Barnevernets Utviklingssenter i Midt-Norge

Wenche Figenschow, forskar Barnevernets Utviklingssenter i Nord-Norge

Innhold

Kapittel 1: Hva er familieråd? Modell og datamateriale Sturla Falck, Karen Havnen, Svanhild Vik, Geir Hyrve og Wenche Figenschow.....	15
Kapittel 2: Implementeringserfaringer i prosjektet Svanhild Vik	35
Kapittel 3: Endrer familieråd barnas situasjon? En kvantitativ analyse av hvem de er og hvordan det gikk Sturla Falck og Sten-Erik Clausen	81
Kapittel 4: Kva er det egentleg med familieråd? Foreldra sine synspunkt, erfaringar og opplevingar Karen Havnen	105
Kapittel 5: Familieråd sett ut i fra saksbehandlers ståsted Geir Hyrve	167
Kapittel 6: Handlingsplaner og tiltaksplaner En sammenligning Wenche Figenschow.....	201
Kapittel 7: Barneperspektivet som familierådets femte hjørnestein Astrid Strandbu	227
Kapittel 8: Hvordan virker familieråd? Et internasjonalt perspektiv Elisabeth Backe-Hansen.....	249
Kapittel 9: Fra resultat til veien videre Sturla Falck og Svanhild Vik	285
Summary	297
Vedlegg 1: Diverse rutine- og informasjonsskriv	307
Vedlegg 2: Diverse skjema fra datainnsamlingene	315

Innledende sammendrag

Familieråd – et forskningsbasert utviklingsprosjekt

Familieråd er en beslutningsmodell der barnevernet gir familien og nettverket mulighet til selv å finne løsninger og ta ansvar for å gjennomføre disse. Det fokuseres på familiens muligheter, ansvarsfølelse og ressurser til å finne hva som er det beste for barnet. Det er en prosess som involverer den utvidete familien i oppfølging av barnet, eventuelt supplert med tiltak fra barnevernet.

Prosjektet: «Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge» er et forskningsbasert utviklingsprosjekt. Forskningsbasert utviklingsarbeid kan defineres som et systematisk arbeid som anvender eksisterende kunnskap for å innføre nye prosesser for endring, forbedring og utvikling. Betegnelsen *forskningsbasert* refererer til at utviklingsarbeidet skal være basert på forskning og dokumenteres i form av forskningsresultater for å ny kunnskapsproduksjon.

Et forskningsbasert utviklingsprosjekt som dette, er en krevende oppgave, siden det må oppfylle to krav samtidig, nemlig feltets praktiske behov og vitenskapens akademiske behov. Formålet med prosjektet var både å implementere modellen på en enhetlig måte i kommunene og å hente ut erfaringer og systematisk dokumentering av prosessen og effektene av familieråd. Effekter kan være så mye, men det vesentlige var å få kunnskaper om familieråd medvirket til positive endringsprosesser for barna. Samtidig var det viktig å få fatt på hvordan saksbehandlerne i barnevernet og familiene vurderte bruken av familieråd.

Prosjektene skulle både bidra til å samle kunnskap og frambringe ny kunnskap om bruk av familieråd i barnevernet. Målsettingen var både kunnskapsoverføring og kunnskapsproduksjon. Den doble målsettingen i prosjektet med implementering og forskning aktualiserer klassiske dilemmaer om nærhet eller fjernhet til dem det forskes på, om forskerens objektive distanse i forhold til en subjektiv involvering, og om forskeren som tilskuer til eller deltaker i prosessen.

Den praktiske løsningen i prosjektet, som selvfølgelig ikke fullstendig eliminerte dilemmaene, var å dele prosjektet i to:

- En egen administrativ organisering for implementering av familieråd i kommunen. Implementering av familieråd som en for feltet ny beslutningsmodell, forutsatte nær kontakt, samarbeid med og forankring i praksisfeltet. Dette var uansett i seg selv en så krevende del at det var nødvendig med en egen organisatorisk oppbygging og ledelse.
- En forskningsdel som skulle stå for utvikling av evalueringsverktøy, datainnsamling, systematisering og analyse.

Det var samtidig nødvendige sammenhenger mellom prosjektets to deler. Implementeringen måtte være i tråd med den kunnskapen som forelå og modellen som var utviklet ut fra tilgjengelig forskning og tidligere utprøving. En klar forutsetning for implementeringen var at den var organisert for å sikre «fidelity»; – at det ble implementert en enhetlig modell for prosessen i gjennomføring av familieråd. Uten dette kunne ikke forskerne foreta en evaluering av hvordan familieråd påvirket problemene til barna og deres familie.

Gangen i rapporten

Denne rapporten reflekterer de to delene som var i prosjektet, der både resultater fra forskningen og erfaringer fra implementeringen er inkludert.

Det gis nedenfor en gjennomgang med korte sammendrag av hva kapitlene omhandler. Det er ikke et sammendrag av resultatene, selv om noen funn blir nevnt, men heller en ”veiledning” av hva som er gangen i rapporten og innholdet i kapitlene. I siste kapittel (av Sturla Falck og Svanhild Vik) blir hovedresultantene fra forskningen gjengitt, samt at det blir pekt på erfaringer fra implementeringen for veien videre. Alle kapitlene, bortsett fra kapittel 7 og 8, bygger på dette prosjektet.

Kapittel 1 (av Sturla Falck, Karen Havnen, Svanhild Vik, Geir Hyrve og Wenche Figenschow) er delt i to. Den første delen handler om familierådsmodellen i prosjektet, og den andre om forskningsdesignet og data-materialet. «Family Group Conferences» kommer fra New Zealand og er nært knyttet til brukermedvirkning ”empowerment”. Familieråd skal sette familiens problemstillinger i sentrum, involvere den utvidete familiens resursser, gi dem økt ansvar, og forbedre samarbeidet med barneverntjenesten. Fasene i modellen med planlegging, gjennomføring av møtet og oppfølging av familierådet, beskrives som en prosess der alle elementene må være med.

I kapitlets andre del redegjøres det for datamaterialet i evalueringen av familieråd. Prosjektet er aksjonsforskning i den forstand at det bygger videre på tidligere nasjonal og internasjonal forskning og utprøving. Forskningsdesignet kan betraktes som et pre-post design med sammenligningsgruppe. Det er samlet inn data fra 111 familieråd som omfatter 170 barn, i 44 kommuner. Antall familieråd som skulle følges opp etter ett år ble ut fra tid og ressurser satt til 50. Det lyktes å følge opp 44 familieråd med 68 barn. Det tas forbehold om at disse ikke oppfyller kravene til en kontrollgruppe (ikke randomisert). Kvantitative og kvalitative data i prosjektet er samlet inn fra saksbehandlere i barnevernet, koordinatorene for familieråd, foreldre, barn og lærere. Evalueringen ønsker å belyse, gjennomføring, prosesser, oppfølging og resultater av familieråd. Sammenligningsgruppen er 68 barn hvor barnevernet ikke valgte familieråd, men andre tiltak, og 54 av disse barna er fulgt opp etter 9–12 måneder.

I kapittel 2 (av Svanhild Vik) blir erfaringer fra implementeringen av familieråd, presentert. Utprøvingen av modellen bygger videre på de erfaringene som har vært gjort nasjonalt og internasjonalt samtidig som prinsippene i familieråd har vært fulgt. Implementeringen er organisert med en nasjonal prosjektleder og fire regionale prosjektledere for å få en entydig utforming og utprøving av modellen. En klar organisering av implementering framstår som en avgjørende forutsetning for de resultatene som oppnås.

I løpet av perioden har prosjektlederne for implementering erfart at kommuner som skal implementere familieråd trenger klare strategier og støtte til hvordan de skal ta i bruk modellen. Det kan være krevende å ta i bruk en modell som på mange måter står i motsats til hvordan beslutninger tradisjonelt fattes på et barnevernkontor. Det har mange steder skjedd en endring i organisasjonskulturen hvor barn og foreldre involveres i langt større grad i de beslutningene som skal treffes. I noen kommuner benytter nå alle saksbehandlere på kontoret familieråd. I en kommune og i et fagteam i en region, er det opprettet stillinger som skal arbeide videre med utviklingen av familieråd.

Fra oppstarten høsten 2003 til prosjektet ble avsluttet i 2006, har over 90 kommuner fått opplæring i beslutningsmodellen. Som en følge av dette, har over 100 koordinatorene og 500 saksbehandlere fått opplæring. Mer enn 300 familieråd er gjennomført, og aktiviteten er økende.

Kapittel 3 (av Sturla Falck og Sten-Erik Clausen) tar utgangspunkt i et hovedspørsmål: Endrer familieråd situasjonen for barna til det bedre? Ut fra saksbehandlerne vurderinger analyserer kapitlet de kvantitative effektene som framkom fra familierådet ble avholdt, til ett år senere. Der dataen gir grunnlag for det er resultatene sett i forhold til sammenligningssakene (uten familieråd). Til sist analyseres endringer hos barna ut fra foreldrenes opplysninger.

56 prosent av dem som fikk familieråd ble av saksbehandlerne vurdert som over middels alvorlige til svært alvorlige. Et flertall av foreldrene hadde svak tilknytning til arbeidslivet, lav utdannelse og var belastet med sosiale og psykiske problemer. Et flertall av barna hadde problemer i form av sosiale vansker, skolefaglige problemer, voldelige, rus, psykisk eller fysisk sykdom. Nesten to tredjedeler av barna har vært kontakt med barnevernet tidligere. Ett år etter familierådet hadde barna beveget seg flere trinn i positiv retning. Det kommenteres at for noen av resultatene som drøftes er tallgrunnlaget for lite til å gi seg signifikante utslag. Med forbehold om at det ikke er en kontrollgruppe, gir familieråd stort sett mer positive resultater enn sammenligningsgruppen etter ett år.

Kapittel 4 (av Karen Havnen) omhandler foreldrene sine synspunkter, erfaringer og opplevelser med familieråd. Det ble gjennomført intervju med 79 foreldre kort tid etter familierådet og med 39 foreldre omtrent ett år etter familierådet.

Etter gjennomføring av familierådet var sju av ti foreldre positive til familieråd og svarte at det kunne være en ny mulighet til å skape endring i en vanskelig livssituasjon. De som var positive til familieråd syntes også det var greit å involvere den utvida familien i problemene, mens de som var skeptiske eller negative til familieråd, ofte begrunnet dette med at de ikke ville involvere slekten.

De fleste var også godt fornøyde med samarbeidet med saksbehandler og koordinator i forberedelse og gjennomføring av familierådet, og med familien sitt eget møte i selve familierådet. Nesten fire av fem barn deltok i hele eller deler av familierådet. Det ble laget handlingsplaner i nesten alle familierådene, og alle planene ble godkjente, men av og til med mindre endringer.

Ett år etter familierådet mente fire av fem foreldre at situasjonen for barna var tilfredsstillende eller god, og like mange mente at familieråd hadde

vært egnet til å finne løsninger i deres sak. I underkant av halvparten av planene ble gjennomført i stor grad, mens en tredjedel delvis ble gjennomført og vel en sjettedel ble gjennomført i liten grad. Foreldrene forklarte at selv om ikke handlingsplanene alltid ble gjennomført, hadde familierådet satt i gang endringsprosesser i det private nettverket. Mer enn ni av ti foreldre ville anbefale familieråd til andre.

Kapittel 5 (av Geir Hyrve) drøfter saksbehandlerne erfaringer med å utprøve beslutningsmodellen familieråd. Data er av både kvalitativ og kvantitativ karakter. Det er foretatt intervju av saksbehandlerne om lag et år etter at familierådet ble arrangert og benyttet data fra spørreskjema som saksbehandler har fylt ut på to tidspunkt. Vi har også benyttet spørreskjema fra koordinatorene.

Sosialarbeiderne mener at familieråd representerer er en ny måte å møte familier på. I stedet for at barnevernet kommer med løsningene og tar beslutningene, er det familien som foreslår tiltak og barnevernet som må ta stilling til dette. Rollene blir endret i forhold til den tradisjonelle måten å arbeide med familieråd. Dette medfører at det blir andre ferdigheter som etterspørres hos den profesjonelle.

Saksbehandlerne fikk en kompetansegivende opplæring fra høyskoler for å få innsikt i og forståelse for modellen. Opplæringen var teoretisk og saksbehandlerne kvidde seg for å sette i gang. Opplæringen kunne hatt mer fokus på organisasjonsendringer og ikke så ensidig satset på individuelle endringer hos saksbehandler (best practice). Det er sentralt at det arbeides med å utvikle kulturer og strukturer som støtter opp under endringen i yrkesrollen som familieråd forutsetter.

Saksbehandlerne vurderinger er sentrale for hvem som får tilbudet om familieråd. Saksbehandlerne tilbyr familieråd til familier som de oppfatter at de har et godt samarbeid med. I materialet er det først og fremst eldre saker som det har vært prøvd ulike tiltak på tidligere. Det er også relativt alvorlige saker. Et år etter har det skjedd positive endringer og i nesten halvparten av sakene har ikke lenger barnevernet kontakt med familien.

Koordinatoren har en nøkkelrolle i forhold til familierådsmodellen. Det har skjedd en utvikling i forhold til utøvelse av rollen, og det brukes mer tid på forberedelser. I gjennomsnitt bruker en koordinator i underkant av 30 timer på en sak, der selve familierådet er på fire og en halv time.

I *kapittel 6* (av Wenche Figenschow) analyseres hvilken rolle handlingsplanene har for den positive virkningen av familieråd. Handlingsplaner (fra familieråd) og tiltaksplaner (fra andre barnevernssaker) er sammenlignet for de tyngste sakene. Det er også sett på hvem som yter hjelp, og hvilke typer tiltak som er satt inn.

Mens tiltaksplanene er instruerende er handlingsplanene preget av forslag. Fra å forstå tiltak som handlinger argumenteres det for å forstå tiltak som en prosess. Det innebærer at man ser deltakerne som aktive aktører, i motsetning til å oppfatte foreldrene som passive mottakere av tiltak. Familierådet fremstår dermed som en beslutningsprosess, mer enn en metode for å sette i verk et eller flere virkningsfulle tiltak. Handlingsplanen er dermed et ledd i en prosess, som begynner allerede ved introduksjon av familieråd som en mulighet. Motsatsen til dette er barnevernets tradisjonelle tenkning om at det er egenskaper ved tiltaket som virker. Vi anbefaler derfor at barnevernet fremmer beslutningsformer som ansvarliggjør deltakerne i saken. Handlingsplanen bør derfor ikke standardiseres i den form som tiltaksplanen har. Det er handlingsplanen som ledd i en prosess som gjør at familierådene virker.

Avklaring av forskjeller og likheter i form og funksjon mellom tiltaksplaner og handlingsplaner kan være nyttig. Da sikrer man at ikke tiltaksplanen blir mal for handlingsplanen, noe som kan undergrave den særlige forankringen handlingsplanen har til familieråd som beslutningsprosess.

De to neste *kapitlene 7 og 8* er ikke skrevet med bakgrunn i denne undersøkelsen. De er valgt å ha med fordi de på hver sin måte representerer perspektiver på og forståelse av familieråd som vi ønsket å inkludere. Astrid Strandbu bidrag i tenkningen rundt barneperspektivet, har også påvirket dette prosjektet (jf. kap. 1, 2 og 4). Elisabeth Backe-Hansen ved NOVA, arbeider med en «review»/gjennomgang av den internasjonale litteraturen om familieråd for Nordisk Campbell Center. Det var derfor naturlig å invitere henne til et bidrag.

Kapittel 7 (av Astrid Strandbu) er skrevet med utgangspunkt i doktorgradsprosjektet *Barns deltakelse og barneperspektivet i familierådsmodellen*. Prosjektet er et kvalitativt forskningsprosjekt hvor datamaterialet består av observasjonsnotater og intervjuer med barn, mødre, fedre og barnas støttepersoner fra syv familieråd. Barna var mellom åtte og 16 år da familierådene ble avviklet. Familierådsmodellen har tydelig fokus mot at barn skal inkluderes og delta. Doktorgradsprosjektet *Barns deltakelse og barneperspektivet i*

familierådsmodellen føyer seg inn i rekken av forskningsbidrag som viser at det er vanskelig å få til reell medvirkning for barn i et familieråd. Et viktig spørsmål er hva deltakelse for barn betyr og hvordan man kan gi barnet mulighet til deltakelse og innflytelse uten å påføre barnet for store belastninger? I de familieråd Strandbu studerte var det store konflikter og interesse-motsetninger i barnets nettverk. Dersom deltakelse skal være et gode for barn krever dette en støttende og ivaretagende voksen som kan legge til rette for barnets deltakelse. I familierådet skal barnet ha en støtteperson rekruttert fra barnets nettverk. I kapittelet diskuteres denne ordningen i lys av profesjonelle støttepersoner som har fått opplæring i å hjelpe barn som skal delta i vanskelige beslutningsprosesser. Familierådsmodellen mangler et barneperspektiv. I kapittelet foreslås også en tilnærming til barneperspektivet som familierådets femte hjørnestein.

I *kapittel 8* (av Elisabeth Backe-Hansen) blir en del av den internasjonale forskningen om familieråd gjennomgått, bygget opp rundt evalueringer av umiddelbare og mer langsiktige resultater. Så langt har familieråd stort sett blitt prøvd ut av ildsjeler, ofte i samarbeid med interesseorganisasjoner. Dermed har også utprøvingen startet i relativt liten skala, i all hovedsak uten noen form for sammenlikningsgrupper. Følgelig preges litteraturen så langt mer av optimisme på grunnlag av små, kvalitative studier enn av robust, vitenskapelig dokumentasjon. Backe-Hansen kjenner ikke til mer enn en studie som kombinerer bruk av sammenlikningsgruppe med statistiske analyser som kontrollerer for sentrale variable. Andre studier med sammenlikningsgrupper er små i omfang og bruker elementær, deskriptiv statistikk. Nå er det derfor nødvendig med forskning av tilstrekkelig omfang, med velbegrunnede kontrollgrupper, designet for å analysere forskjeller og likheter mellom effektene av denne og andre metoder med tilstrekkelig kontroll for felles, bakenforliggende variable. Dette gjelder særlig forskning om mer langsiktige effekter for barna og ungdommene. Det er derimot neppe behov for flere studier som bekrefter at særlig de voksne deltakerne i familieråd stort sett er godt fornøyd med prosessen.

Flere viktige spørsmål peker seg ut i litteraturen. Ett eksempel er barn og unges posisjon i familierådene. Det ser nemlig ut som om barn og unge profiterer på å ha en egen talsperson, med andre ord at man ikke kan være sikker på at den utvidete familien greier å holde barnet i fokus. Og mens flertallet som deltar i familieråd setter pris på å få sagt sitt, er det hele tiden et

visst mindretall som opplever deltakelsen som negativ. Det trengs derfor ytterligere utprøving av gode måter å inkludere barn og unge på.

Samtlige land som har implementert metoden, inklusive opprinnelseslandet New Zealand, erfarer at det er vanskelig å gjøre familieråd til en integrert del av barnevernets virksomhet. Dette kan skyldes sosialarbeideres motvilje mot å gi fra seg makt, men også kontekstuelle forhold som økt rutinisering, økende krav om evidensbasert praksis og behov for kostnadsutt. Med andre ord kan idealet om myndiggjøring og derav følgende muligheter for variasjon og kreativitet komme i konflikt med administrative behov. Framover er det derfor også viktig å diskutere om prisen for å implementere familieråd i sin opprinnelige form, uten lokale og nasjonale tilpasninger, er at metoden vil forbli relativt perifer.

KAPITTEL 1:

Hva er familieråd?

Modell og datamateriale

Sturla Falck, Karen Havnen, Svanhild Vik, Geir Hyrve og
Wenche Figenschow

Innledning

Familien er byggesteinen i barns oppvekst. De aller fleste familier makter å gi barna en noenlunde stabil og trygg oppvekst, men noen trenger ekstra bistand og andre makter ikke å gi barna en tilfredsstillende omsorg.

Utgangspunktet for en barnevernssak er oftest at foreldrene ikke makter å oppfylle omsorgen tilstrekkelig overfor barnet, og/eller barnets atferd er så problematisk at foreldrene ikke makter det.

Familieråd kan i korthet beskrives som en metode der den utvidede familien skal finne løsninger på et problem og være med å gjennomføre løsningene. Familien er utvidet i den forstand at alle relevante slektninger kan trekkes inn i tillegg til andre som står familien nær. Familieråd kan også beskrives som en metode der konfliktene gis tilbake til dem som er direkte eller indirekte berørt og føler et ansvar for en løsning. Tankegangen har her nære forbindelser med «Restorative Justice», der konfliktrådene er den mest utbredte modellen. Likheten ligger i at det ikke er ekspertene som skal «stjele» konflikten og finne løsningen (Christie 1977), men den skal gis tilbake til de som er berørt.

I familieråd er returneringen av konflikten eller problemene til den utvidede familie markert ved at det ikke er barnevernet som skal koordinere møte, men en utenforstående koordinator. Koordinatoren er mer tilbaketrukket enn meglere i konfliktråd og holder seg stort sett utenfor selve forhandlingsmøte, men den utvidede familien kan trekke koordinator inn ved behov. Den utvidete familie gis myndighet, ansvar og mulighet til selv å finne løsninger som de forplikter seg til å følge opp. Løsningene skal være innrettet mot hva som kan være det beste for barnet, være realistiske å følge opp og kan kombineres med støtte fra barnevernet.

Familieråd beskrives ofte til å ha tre teoretiske utgangspunkt¹ (Nyberg; i Heino, Reinikainen og Bergman 2003):

- Økologisk systemteori, man samler aktører fra forskjellige sosiale systemer – private og profesjonelle, omkring beslutningsprosessen vedrørende barnets framtid
- Sosial nettverksteori, som interesserer seg for relasjonen mellom nettverk, personlig utvikling og sosial kontroll
- «Empowerment» eller begrepet «myndiggjøring»; den aktive prosessen som minsker maktesløshet og forsterker individets muligheter til selv å treffe beslutninger.

Begrepet «empowerment», kan være vanskelig å definere. En mye brukt norsk oversettelse er myndiggjøring. Faureholm (1996 s.146) definerer empowerment slik:

Empowerment er en aktiv proces, der foregår mellem deltagerne og inde i hver enkelt deltager. Processen involverer fælles respekt og kritisk refleksjon, hvorved mennesker og kontrollerende systemer forandres på måder, der tilgodeser indflydelse og påvirkningsmuligheder i retning af at opnå et bedre liv og mer likeverdige status i samfundet.

Rollen til saksbehandleren innenfor et myndiggjørende perspektiv, vil være å maksimere klientens kontroll og selvbestemmelse innenfor rammen av de uunngåelige maktforskjellene mellom brukeren og barnevernet (Horverak 2006:62).

En myndiggjørende strategi kan være (Schultz Jørgensen, 1996:59):

- Respektere familiens forslag til løsninger
- Ta familiens formuleringer av situasjonen alvorlig
- Støtte familiens initiativ til forbedring av situasjonen

For å tilby familier familieråd, er det nødvendig å ha tro på og tillit til at familiene styrke og ressurser kan mobiliseres når det legges til rette for det og partene inngår i et respektfullt dialektisk samspill. Horverak (op.cit. med

---

¹ Den internasjonale litteraturen rundt familieråd beskrives nærmere i kapittel 8 av Backe-Hansen.

referanse til Saleebey 1997) fremhever at klienten er mer tilbøyelig til å «vokse» når man tar utgangspunkt i de ressurser som finnes. Men det å ha fokus på ressurser, må ikke føre til at man ignorerer de vanskeligheter og problemene som mange familier har.

Litt om framveksten av familieråd

I metodens hjemland; New Zealand, er ikke «Family Group Conferences» begrenset til barnvernet, men over halvparten av straffesaker mot ungdom behandles i familieråd. Som i konfliktråd står her rettsapparatet som «et ris bak speilet» dersom familien ikke makter å finne noen løsning eller avtaler ikke blir gjennomført (Mcelrea 1998). I 1989 trådte en lov i kraft i New Zealand. Loven som omtales som «The Children, Young Persons And Their Families Act 1989», har to deler. Den ene delen omfatter unge lovovertridere («Youth Justice»), mens den andre omfatter «Care and Protection». Gjennom loven får den utvidede familien anledning til å møtes til et familieråd. Hensikten med et familieråd er blant annet å bringe på det rene hva familier og nettverk selv kan stille opp med. En grunntanke er at familien gis større del av ansvaret for sin nåværende og fremtidige situasjon. Utgangspunktet for «Family Group Conferences» var å bygge videre på tradisjoner i Maori samfunnet, der konflikter ble løst og tatt vare på innen den utvidete familie, som kan inkludere alle som står dem nær.

I Norge kan det vanskelig sies at «familieråd» bygger videre på så sterke tradisjoner, men likevel på en dypt forankret familiefølelse og forpliktelse overfor dem som står en nær. «Den som vet hvor skoen trykker» har størst sjanse til å finne ut hva som er det beste botemidlet. Med forpliktende støtte fra andre nære kan vanskelige situasjoner avhjelpe, omsorgsovertakelse kan forebygges eller forhindres, eller barnet kan i noen tilfeller plasseres hos en nær slektning som ikke innebærer et oppbrudd fra barnets primære nettverk.

Utviklingen av familieråd som beslutningsmetode i barnevernet kan bli sett som et resultat av kritiske røster og krav fra den utvidede familie om større medvirkning og ansvar når barnevernet skal fatte beslutninger om barn i alvorlige saker. Dette var tilfelle både i New Zealand, der metoden ble tatt i bruk ved plassering av barn og unge fra Maorifolket tidlig på 1980-talet, og i England der den frivillige organisasjonen «Family Right Group» fikk midler til å gjennomføre et 3-årig prøveprosjekt med familieråd i 1993. Andre grunner til at familieråd har vokst fram er dyre offentlige løsninger når barn skal plasse-

res, koplet med en generell bølge av «empowerment-tankegang» i samfunnet og i barnevernet spesielt (Marsh og Crow, 1998, Hyrve 2001, Løfsnes 2002).

Utprøving av metoden i Skandinavia har ikke den samme tydelige tilknytningen til familier sitt krav om større medvirkning i alvorlige barnevernsaker, men synes mer å være et resultat av en generell «empowerment-tankegang» og et lovverk som legger vekt på brukermedvirkning i alle faser av en barnevernssak (NOU: 2000:12). Initiativtakerne til familieråd i Norge var engasjerte fagpersoner som fanget opp de gode tilbakemeldingene fra de første familierådprosjektene i New Zealand og England, og som ønsket utprøving under norske forhold (Einarsson 1998, 2000, 2002, Løfsnes, 2002).

Brukermedvirkning har kommet inn som et sentralt element i moderne barnevern (Sandbæk 2001). I Rutinehåndbok for barneverntjenesten i kommunene (Barne- og likestillingsdepartementet, 2006) fokuserer innledningskapitlet på blant annet brukermedvirkning og samarbeid med familien. Det henvises til Stortingsmelding nr. 40 som drøfter nye tendenser i norsk barnevern hvor «barn og familie i sentrum» står sentralt og vises til økt vektlegging av barns rettigheter, og særlig barns rett til medvirkning i egen sak, blant annet til å få informasjon, til å bli hørt og til at det tas hensyn til barnets mening. Stortingsmelding nr. 40 (2001–2002) «Om barne- og ungdomsvern» viser til økt vekt på familie- og foreldrekompetanse i kapitlet om Barnevernet og velferdspolitikken. I opplisting av eksempler på myndiggjørende praksis nevnes familieråd som en metode:

..å samle og aktivisere storfamilien for å drøfte og planleggje korleis en best kan hjelpe til med å betre livssituasjonen for barnet. Avhengig av alderen på barnet er det meininga at barnet sjølv skal vere til stades under familierådet. Utgangspunktet er at det er familien som best kjenner problema og dermed bør kunne kome med framlegg til relevante løysningar. Målet er å finne fram til tiltak som er forankra i familiens eigen definisjon av situasjonen. Under eit familieråd diskuterer ein mellom anna kva som kan gjerast når det gjeld dei behova barnet har for omsorg, oppseding og utvikling. (s. 77)

Hensikten med familieråd

I familierådet fremheves dialog og argumentasjonsutveksling mellom personer som skal komme med forslag til beslutninger, ta ansvar og som også skal være delaktig i oppfølgingen. Det er brukermedvirkning/«empowerment» i

hele prosessen, i beslutningene og i videre oppfølging av barnet. Dette til forskjell f.eks. fra fylkesnemnd hvor partene gjennom sine advokater fremsetter sine argumenter, og hvor beslutningen til slutt fattes av nemnda. Et vesentlig mål i familieråd er å styrke familiens ansvarsfølelse overfor barnet. Hensikten er å fokusere på ressurser og trekke inn den utvidede familien slik at de kan bruke sin kunnskap om barnet og foreldrene til å utforme fornuftige tiltak. Schelderup og Omre (2003) peker på at familienettverket og barna kan finne kreative løsninger som fungerer godt i hverdagslivet, eller løsninger som ikke barnevernet har forutsetning eller mulighet til å foreslå.

Hensikten med familieråd som en metode i barnevernets beslutningsprosess er (Einarsson/Nordahl 2003, s. 9):

- å sette familiens problemstillinger i sentrum
- å gi den utvidete familien økt medansvar og delaktighet
- i større utstrekning involvere den utvidete familiens ressurser
- å finne løsninger for barna som er holdbare på lengre sikt
- å forbedre samarbeidet mellom barneverntjenesten og familien

Møte i familieråd er i seg selv ingen løsning, men et sentralt ledd i en prosess for å finne og gi en løsning. Målet er å skape endring til det bedre, en prosess i riktig retning, men ingen kan forvente at det alltid skal lykkes, i alle fall ikke å komme helt fram.

Familieråd som metode

Familieråd som metode innebærer bestemte prosedyrer for å fatte beslutninger. Familieråd er et organisert møte hvor familien sammen med slekt og nettverk søker å finne svar på den bekymring for barnet som er meldt til barnevernet. Dette er en prosess som foregår fra invitasjonen til å delta i familieråd, i selve møtet og i den videre oppfølging.

Metoden kan beskrives som en beslutningsmodell innen barnevernet. Det er barnevernet som må ta den første beslutningen om å anbefale at saken kan finne en hensiktsmessig løsning gjennom å anvende familieråd. Barnevernet ekskludere seg da bare delvis fra saken. De er ikke med i den delen av familierådet der alle involverte fra den utvidede familie søker å finne løsninger og lage handlingsplan for hva som må gjøres. Barnevernet er imidlertid på forhånd med å formulere problemstillinger den utvidete familie må ta stilling til.

Familieråd er ikke et terapeutisk opplegg eller form for terapeutisk intervensjon i forhold til barnet og familien. Men selv om hovedhensikten med metoden ikke er et terapeutisk opplegg, kan de prosesser som iverksettes ha en terapeutisk effekt (jf. Hyrve kap. 5). De prosedyrene for beslutninger som denne modellen legger til rette for, skal styrke og sette familien i best mulig stand til å løse problemene rundt barnet og sette familiens problemløsning i sentrum.

Samtidig er det viktig at de psykologiske sidene ved myndiggjøring (empowerment) går hånd i hånd med en strukturell forståelse av barnets og familiens situasjon. For eksempel fattigdom eller andre former for materiell nød, kan være grunnleggende underliggende forhold som forsterker problemene. Modellen legger opp til et samspill med hjelpeapparatet for gjennomføring av tiltak som går ut over hva den utvidede familie makter eller har kompetanse til. Løsningene i handlingsplanen fra de fleste familieråd innbefatter at barnevernet også er med og gir ulike typer hjelpetiltak til støtte for prosessen som følger når handlingsplanen skal gjennomføres.

Forståelsen av hvem som faller inn under «familien» som kan delta er ikke begrenset. Definisjonen av familien går lengre enn til en biologisk eller økonomisk avgrensning. Det er barnet og/eller foreldrene som framsetter ønske om hvem som kan delta. Det er knyttet til spesifikke andre som har eller representerer tilhørighet, trygghet og/eller stabilitet i barnets liv. Det er personer som føler et sosialt ansvar eller en sosial forpliktelse til å bidra til en løsning for barnet. Ved å involvere det primære nettverket kan det finnes andre løsninger enn det barnevernet alene kunne gi, og andre kan ta ansvar.

Familieråd bygger på følgende prinsipper som det nasjonale prosjektet har vært praktisert i samsvar med (jf. Einarsson/Nordahl 2003, s.21):

- Det første er at den utvidede familien, som innkalles til familierådet, innbefatter slekt og betydningsfulle andre i tillegg til kjernefamilien.
- Det andre er at den utvidede familien i den andre sekvensen av familierådet, skal drøfte saken alene uten at de profesjonelle er tilstede.
- Det tredje er at familien får bistand fra en nøytral koordinator til å planlegge og gjennomføre familierådet. Familiens drøftinger skal munne ut i en handlingsplan som barneverntjenesten skal ta stilling til.
- Det fjerde er at handlingsplanen skal godkjennes så sant barnets sikkerhet er ivaretatt.

I internasjonal litteratur er disse prinsippene fire hjørnesteiner som definerer familieråd. I mange land er barnets deltakelse i familieråd omtalt som et femte prinsipp. A. Strandbu (kap. 7) peker på barneperspektivet som familierådets femte hjørnestein. Et barneperspektiv omhandler både hvordan barnet har rett til å delta i familierådet, men også på hvilken måte barnets eget perspektiv trer fram. I Norge har man hatt en økende fokus på et barneperspektiv i familierådet (jf. Vik kap. 2). Det er sentralt i S. Horverak (2006) sin doktorgradsavhandling «Hvordan opplever ungdom å delta i familieråd». Et nordisk prosjekt, som avsluttes i 2007, ser spesielt på familierådslag ut fra barnets perspektiv (L. Scheldrup og C. Omre fra Universitet i Stavanger, deltar fra Norge).

Familieråd som prosess

Gangen i familieråd er en prosess rettet mot den utvidete families medvirkning til endring. Det innebærer at et element, en handling eller et tiltak ikke kan trekkes ut som det virkningsfulle, men må vurderes som en del av en totalitet.

- Fra familien (foreldre, barn og andre) får tilbud om familieråd, blir de forklart hva det innebærer, bl.a. at de skal lage en plan for ulike handlinger som kan være med å forbedre og endre situasjonen for barnet. De blir invitert med i en prosess der de selv skal være aktiv part både i møtet og i den videre oppfølging.
- Møtet er mer enn en beslutningssituasjon. Det er en prosess der deltakerne kan framlegge deres forståelse, opplevelse, følelser og vurderinger av situasjonen og gi forslag til mulige løsninger på den. Handlingsplanen familien i felleskap kommer fram til, innebærer ofte en rekke ulike tiltak som den enkelte tar ansvar for å følge opp.
- Oppfølgingen er en prosess der det enkelte tiltak ikke kan ses uavhengig av hvordan andre tiltak følges opp. Det er totaliteten med involvering av nettverket som er ment å skape endring.
- Deler av handlingsplanen kan over tid synes viktigere enn andre og noe kan endres underveis i prosessen. Oppfølgingen kan derfor oftest innebære et oppfølgende møte i familieråd etter en tid, og for noen kan det være flere oppfølgende familieråd med korrigeringer av handlingsplanen. Det er ingen tidsbegrensning og antall handlinger/tiltak vil variere fra familieråd til familieråd.
- Planen kan også innbære forventninger til hva barnevernet skal følge opp. Barnevernet skal formelt også godkjenne handlingsplanen. Det

skjer oftest, men noen ganger kan det være mindre endringer i dialog med familien. Barnevernarbeideren har det samme ansvar i forvaltningen av lov om barneverntjenester ved bruk av familieråd, som ved en tradisjonell undersøkelse.

I planleggingen og gjennomføringen av familierådet har barneverntjenesten og koordinator ulike roller (se nærmere i Vik kap. 2):

Barnevernets rolle:

- Være ansvarlig for utredningen.
- Formulere problemstillinger til familierådet.
- Invitere de profesjonelle som deltar i den første delen av familierådet.
- Ta stilling til familiens plan.

Koordinators rolle:

- Å bistå familien med å planlegge og å gjennomføre familieråd.
- I samarbeid med familien å avklare hvem som skal inviteres til familieråd
- Snakke med alle som inviteres og forberede dem til møtet.
- Ta hånd om det praktiske ved gjennomføringen av familieråd.
- Koordinator skal ikke ta stilling til hvordan den tidligere kontakten mellom familien og barneverntjenesten har vært.

Fasene i familieråd

I det nasjonale prosjektet er gjennomføringen av familieråd delt inn i tre faser, som det her skal redegjøres for:

1. planlegging av familieråd
2. gjennomføring av møtet i familierådet
3. oppfølging av familierådet

Planlegging av familieråd

Det er barnevernet som beslutter at de vil anbefale å bruke familieråd for å finne best mulige løsninger i saken. Saksbehandler orienterer foreldrene (eventuelt med informasjonsmateriell) om muligheten for å benytte familie-

råd i den forestående beslutningsprosessen. Når de foresatte har gitt sitt samtykke til å benytte familieråd, engasjerer barneverntjenesten en koordinator. Koordinatoren engasjeres for å bistå i planleggingen og gjennomføringen av familierådet. I noen saker gis foresatte mulighet til å treffe koordinator før de tar sin beslutning. Det skal undertegnes en kontrakt mellom familien, koordinator og barneverntjenesten.

I arbeidet med å planlegge familieråd kontakter koordinator familiemedlemmer som skal delta. Dette skjer hovedsakelig ved at koordinator drar på hjemmebesøk til deltakerne. Noen blir kontaktet på andre måter for eksempel via telefon. Målet med kontakten er å aktivisere familiemedlemmene. Å sette i gang en prosess tidlig gjennom å aktivisere den utvidede familien er et av grunnprinsippene i familieråd, og koordinator har en viktig rolle i å motivere til og avklare hvilke familiemedlemmer som skal delta.

Koordinator hadde samtale med ca. 80 prosent av barna (170) før familierådet. Sammen med foreldre og barn blir det avklart hvem som skal være barnets støtteperson, ordstyrer og sekretær når familien skal ha sitt møte uten at de profesjonelle er tilstede.

Videre tar koordinator kontakt med klasselærer, lege, barnehagestyrer eller andre profesjonelle som skal delta i den første delen av møtet. Det er barneverntjenesten sammen med familien som bestemmer hvilke profesjonelle som skal delta. Ved planlegging av familieråd er det mange som involveres, det skaper både engasjement og usikkerhet. Planleggingen av familieråd utføres vanligvis i løpet av fire til åtte uker. Koordinator er tilgjengelig for foreldrene og holder dem orientert under hele prosessen.

Gjennomføring av møtet i familierådet

Den andre fasen er avviklingen av selve familierådet. Dette møtet skal avholdes på et nøytralt sted, i den forstand at det skal ikke avholdes i barneverntjenestens lokaler.

Møtet i familierådet kan deles inn i tre sekvenser:

I den første sekvensen, som ledes av koordinator, er de profesjonelle og den utvidede familien sammen. Familien er i forberedelsene til familierådet blitt kjent med en konkret og kortfattet utredning fra barneverntjenesten som grunnlag for sitt møte. Utredningen skal munne ut i åpne spørsmål som familien skal ta stilling til i løpet av sitt møte. Disse problemstillingene skal

alle deltakerne ha fått kjennskap til når de ble bedt om å delta. De foresatte skal i forkant være orientert om innholdet i den informasjonen som skal gis med alle tilstede. Andre fagpersoner enn barnevernet, for eksempel barnehage, lærer, PPT, lege og/eller BUP, vil også ofte være invitert for å presentere sine synspunkter på saken. De profesjonelle skal fokusere på dagens situasjon og på familiens samlede ressurser. Informasjonen skal formidles på en forståelig måte, fri for faguttrykk. Den utvidede familien får slik tilgang på den informasjonen som hjelpeapparatet sitter inne med. Familien har også mulighet til å stille oppklarende spørsmål. Når koordinator har oppsummert informasjonen og familien har stilt sine spørsmål, forlater de profesjonelle, inkludert koordinator, møtet og rommet overlates til familien.

I den andre sekvensen av møtet drøfter den utvidede familien barnas situasjon alene uten at de profesjonelle og koordinator er tilstedet. I samarbeid med koordinator har familien på forhånd fordelt oppgavene som ordstyrer, sekretær og støtteperson for barnet. Det er familiens oppgave å drøfte barnets situasjon med utgangspunkt i den informasjon som er fremkommet, og ta stilling til problemstillingene fra barnevernet. Familiens drøftinger skal ende i et forslag til en handlingsplan. I denne sekvensen sitter de profesjonelle og koordinator utenfor, men koordinator og saksbehandler er tilgjengelig for familien dersom de skulle ha behov for å konsultere ham eller henne. Dette kan f.eks. i praksis skje dersom familien står fast, eller de underveis i diskusjonen har behov for å komme med et oppfølgende spørsmål til saksbehandler.

I den tredje sekvensen av møtet kalles koordinator og saksbehandler fra barneverntjenesten inn igjen. Familien presenterer sine vurderinger og forslag til løsninger de har utarbeidet i en handlingsplan. Planen som familien har utarbeidet skal inneholde punkter om:

- hvilke tjenester familien trenger,
- hvem som kan gi slik bistand,
- hvem i familien skal gjøre hva, og
- hvilke oppgaver skal det offentlige eventuelt stå for

Videre skal planen inneholde punkter om hvordan man best mulig kan sikre at tiltakene følges opp, og om rapporteringssystemer dersom planen ikke følges opp. Oftest planlegges et oppfølgende familieråd for å evaluere hvordan handlingsplanen fungerer. Koordinator bistår med avklaringer dersom det er nødvendig.

Et grunnprinsipp ved metoden er at barneverntjenesten skal akseptere familiens egne løsningsforslag, så sant de vurderer at barnet sikres god nok omsorg. Om ikke handlingsplanen umiddelbart er akseptabel for barneverntjenesten, innebærer denne sekvensen forhandlinger mellom den utvidede familien og barneverntjenesten om planens innhold.

Barneverntjenesten har tre alternativer når de skal ta stilling til planen:

- Godkjenne planen der og da
- Gi beskjed om at de behøver litt tid til å ta stilling til deler av planen. Det kan for eksempel være at de må avklare ressurser med andre instanser
- De aviser planen fordi de foreslåtte tiltakene ikke sikrer god nok omsorg. Dette kan resultere i forhandlinger med familien om korrigeringer for å gjøre den akseptabel for partene. Barneverntjenesten kan avvise familiens forslag, og saken blir da behandlet på vanlig måte, eksempelvis i fylkesnemnda.

Alle parter skal skrive under på handlingsplanen.

Oppfølging av familieråd

I den siste delen av familierådet skal familien, barnevernet og koordinator gjennomgå den foreslåtte planen og avklare ressursbehov, ansvarsfordeling og hvordan den videre prosessen skal bli evaluert av partene. Oftest er det en rekke ulike tiltak fra slekt og familie og ofte også tiltak fra barnevernet som til sammen utgjør handlingsplanen.

Proessen som følger etter det avholdte familierådet, er sentral for at metoden skal ha noen effekt. Det er en prosess der nødvendigvis noen deler av planen vil være mer sentrale enn andre, men der de ulike delene samtidig oftest er avhengig av hverandre for en vellykket endringsprosess. I oppfølgende familieråd er hovedhensikten å tilpasse innsatsen etter hvert som situasjonen endrer seg, evaluere de ulike innsatsfaktorene, korrigere dem og eventuelt fremme nye. For å få innblikk i den utviklingen som skjer, er derfor nesten halvparten av sakene i dette prosjektet fulgt opp etter gjennomsnittlig 12 måneder.

Datamaterialet i evalueringen av familieråd

Et utviklingsprosjekt basert på forskning

Dette prosjektet «Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge», kan ses som del av et tilnærmet aksjonsforskningsprosjekt. Fra midt på 1990-tallet skjedde det en gradvis utformingen av familieråd i en vekselvirkning mellom forskning og utprøving, ny forskning og ny utprøving til det fant en form (Einarsson/Nordahl 2003). Det la grunnlaget for ny landsomfattende implementering og tilhørende forskning i dette prosjektet.

Da familieråd ble introdusert i Norge bygget dette allerede på utprøving og forskning fra flere land. Peter March fra University of Sheffield presenterte modellen på den nordiske barnevernkongressen i Trondheim i 1994. Familierådslag (som det het den gang) ble prøvd ut i flere omganger i Trøndelag (Løfsnæs 1996 og 2001, Tjelflaat 1998, Hyrve 2001). I Bodø og Harstad var det også en systematisk utprøving av metoden (Hoverak 2001). Ved NOVA ble det igangsatt et forprosjekt i 1998 (Einarsson 2000) og så et toårig prosjekt 1999–2001 (Einarsson 2002).

Det var en fordel når familieråd igjen skulle utprøves og evalueres at dette prosjektet kunne bygge videre på den forskningen som var gjort nasjonalt (op.cit.) og internasjonalt (March og Crow 1998, Sundell og Hæggman 1999, Lupton og Nixon 1999, Doolan 2002).

En viktig erfaring fra de første familierådsprosjektene var at det måtte ligge en klar metodisk og teoretisk forankring til grunn. Et vesentlig problem ved flere av de tidligere forsøkene var at modellen ble praktisert på ulike måter, ofte tilpasset lokal kompetanse og behov. Lokale tilpasninger eller delvis bruk av metoden ga liten gevinst og usikkerhet. Dessuten ble undersøkelsene og resultatene vanskelig å sammenligne.

Et helt sentralt element i implementeringen av familieråd i dette prosjektet har vært å gi en entydig utforming av modellen. Einarsson/Nordahl (2003) hadde beskrevet hovedelementene som skulle være med i modellene. Dette ble lagt til grunn for søknad fra NOVA til Barne- og familiedepartementet om en landsomfattende implementering og forskningsbasert evaluering av familieråd.

Det var forprosjektering høsten 2003 og prosjektet startet i 2004 med implementering og opplæring i modellen. Parallelt ble det utarbeidet prosjektdesign for datainnsamling og evaluering. Opplæring av både saks-

behandler og koordinatorene var et sentralt element i implementeringen av modellen. Dette sammen med en nasjonal prosjektleder for implementeringen og regionale prosjektledere, har vært sentralt for å sikre at det er den samme modellen som har vært utprøvd ut over landet. De regionale prosjektlederne har igjen opprettet kontaktpersoner i kommunene for å sikre en mest mulig ensartet gjennomføring av familierådsmodellen (se nærmere Vik kap.2).

Det sentrale og regionale ansvaret for implementeringen har vært skilt fra ansvaret for forskningen, både økonomisk og administrativt. Den nasjonale prosjektleder for implementeringen og prosjektleder for forskningen har riktignok begge vært ved NOVA, men med atskilte funksjoner.

Det hensiktsmessige i skilte funksjoner har visst seg ved at det har vært mulig for forskerne å ha en distanse til implementeringen og gjennomføring av familieråd. Dessuten har prosjektleder for forskningsdelen vært skiftet to ganger i løpet av prosjektet uten at dette har påvirket implementeringen.

Implementørene har ikke deltatt i utforming av forskningsdesign, utforming av spørreskjema og intervjuguider og heller ikke selv samlet inn data, men de har medvirket til å purre på at spørreskjemaene ble returnert til forskerne. Forskerne har ikke medvirket i selve implementeringen og har derfor hatt større avstand til kommunene. Avstanden til utviklingen i feltet har sine fordeler i forhold til nøytralitet, men samtidig har de som har hatt ansvaret for implementeringen opparbeidet en annen detaljkunnskap rundt praksis enn forskerne. Erfaringer fra implementeringen er derfor viet et eget kapittel (Vik kap. 2).

Hva er forskningsmaterialet?

Den forskningsbaserte evalueringen er landsdekkende og har vært gjennomført i et samarbeid mellom NOVA, Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet, Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge og Barnevernets utviklingssenter i Nord-Norge.

Problemstillinger

Formålet med evalueringen er å få kunnskap om hvilke resultater som oppnås med familieråd, og om det er kjennetegn ved både familiene, gjennomføringen og oppfølging av familieråd som har sammenheng med de resultatene som oppnås. Ut fra dette ble problemstillingene i prosjektdesignet (fra 14.1.04) for evaluering inndelt i tre områder:

1. Gjennomføring og prosesser

- Hvilke kjennetegn hadde de familier som ble tilbudt familieråd, og hvilke familier aksepterte familieråd?
- Hvordan ble familieråd gjennomført, hvem deltok og hvordan ble familieråd opplevd?
- På hvilken måte er metoden familieråd implementert i de ulike kommunene?

2. Oppfølging av familieråd

- Hva inneholdt handlingsplanene som ble vedtatt i familieråd?
- I hvilken grad er handlingsplanene realisert og fulgt opp?

3. Resultater av familieråd

- Hvordan opplevde foreldrene og familien sin situasjon før gjennomføring av familieråd og 12 måneder etter familieråd?
- Hva var barnets situasjon før gjennomføring av familieråd og 12 måneder etter familieråd?
- Hvilke resultater opplever barnevernet at er oppnådd etter 12 måneder?
- Hvilke likheter og forskjeller er det mellom barn og foreldre som deltar i familieråd og en sammenligningsgruppe av barn og familier som ikke mottar dette tilbudet i barnevernet?

Datainnsamling

Problemstillingene i denne evalueringen innebar at det måtte gjennomføres en evaluering med bruk av sammenligningsgruppe og målinger på to tidspunkt; Før familieråd og 12 måneder etter familieråd. Dette designet kan betraktes som et pre-post design med sammenligningsgruppe.

NOVA hadde i prosjektdesignet fra 14.1.04 forpliktet seg overfor Barne- og familiedepartementet (senere BLD) som har finansiert prosjektet, til at det skulle være 100 avholdte familieråd med i undersøkelsen på tidspunkt 1 (T1 = tid for første familieråd). Halvparten av sakene skulle så følges opp med en gjentatt nesten tilsvarende datainnsamling etter ett år (T2) for å finne endringer som følge av familieråd.

I den opprinnelige fremdriftsplanen regnet man med å få inn alle sakene på T1 innen utgangen av 2004. Status i februar 2005 var 30 avholdte familieråd. Våren 2005 var man i prosjektet usikker på om det lovete antall

saker til forskning lot seg gjennomføre. Fram mot sommeren løsnet det imidlertid, og i august 2005 måtte prosjektet si stopp til nye saker til forskning. Likevel forsatt noen å komme inn ut over de 100 som var målet. Hovedtyngden av de 111 familierådene med 170 barn som er med på T1, ble avholdt våren og fram til november 2005.

Reduksjon i saker fra T1 til T2

Prosjektet skulle etter den opprinnelige planen avsluttes ved utgangen av 2005. Det ble forsinket i oppstarten (framdriftsrapport til BLD 30.3.04) på grunn av at implementeringen måtte legges om som følge av regionaliseringen i barnevernet. På forsommeren 2005 var det kommet inn 80 saker til forskning, og man regnet ikke med at 100 kunne oppnå før ved årsskiftet. Det var ennå større problemer med å få inn sammenligningssaker. Skulle den opprinnelige planen følges, ville ikke oppfølgingen av familierådsakene og sammenligningssakene være ferdig før sommeren 2007. Dette ville langt overstige prosjektets økonomiske ramme. Dette ble redegjort for til Barne- og familiedepartementet (møte 7.6.05 og brev av 15.6.05 til BFD). Det ble derfor bestemt i samråd med departementet at 50 familieråd skulle følges opp og for noen måtte oppfølgingen reduseres til 9 måneder. Antall sammenligningssaker skulle også reduseres på T1 til 50.

Målsettingen var etter dette å følge opp de 50 første familierådene. Etter diverse purrerunder viste det seg imidlertid at det ble 44 familieråd i stedet for 50 som ble fulgt opp på T2. Det var de første sakene til forskning som kom inn fra de ulike regionene, som skulle følges opp. På grunn av at noen ble fulgt opp etter litt over enn ett år, ble gjennomsnittet for oppfølging 12 måneder. Datainnsamlingen måtte forlenget til mars 2006 (en del spørreskjemaer og intervjuer, vesentlig på T2, men også noen på T1, gjenstod). I praksis var det purrerunder for å komplettere enkeltsaker med skjemaer og intervjuer ut våren 2006. I seks saker fikk prosjektet ikke inn opplysninger om fra barnevernet på T2 og dermed heller ikke fra foreldrene. Dette var pga. skifte av saksbehandler, familien var ikke lenger i kontakt med barnevernet, eller foreldrene ville ikke lenger bidra. Det var 68 barn som ble fulgt opp i de 44 familierådene. Sakene deres er vurdert i forhold til alle sakene på T1 for å se om de skiller seg ut med hensyn til f.eks. sakenes alvor, kjønn og alder. Det var ikke vesentlige variasjoner².

---

² Data fra prosjektet vil etter søknad være tilgjengelig. Det er laget avtale mellom sentrene om videre bruk av data fra prosjektet, for at andre skal kunne benytte materialet.

Sommeren 2006 har det vært avholdt til sammen mer enn 300 familieråd. Det er flere grunner til at ikke alle avholdte familieråd er med i undersøkelsen. Den viktigste var at mange familieråd ble avholdt etter at det var satt stopp for å ta inn flere til forskning. Dessuten presenterte saksbehandler ikke forskningsdelen for enkelte foresatte (de syns de hadde nok med å presentere familieråd), og noen få foreldre sa nei til å delta i undersøkelsen, men ja til familieråd (det er samlet inn samtykke i samtlige saker, vedlegg 1c).

Forskningssakene fordeler seg på 44 kommuner fra hele landet:

Fordeling av familierådene etter regionen

		Prosent
Region Østlandet/Oslo	21	18,9
Region Vestlandet	28	25,2
Region Midt-Norge	20	18,0
Region Nord-Norge	31	27,9
Region Sør	11	9,9
Total	111	100,0

Evalueringen er omfattende ved bruk av både kvalitative og kvantitative metoder, gjennom en kombinasjon av spørreskjema, intervju og dokumentanalyse. Bruken av spørreskjema og strukturerte intervjuer innebærer at mange av dataene er av kvantitativ art. De kvalitative intervjuene har imidlertid gjort det mulig i analysen å gå mer i dybden og få fatt på deltakernes erfaring med prosessen og barnas utvikling (jf. Havnen kap. 4). Dokumentanalysen av handlingsplaner (fra familieråd) og tiltaksplaner (fra sammenligningssakene) er også hovedsakelig kvalitativ.

I hver sak skulle følgende datamateriale samles inn for hvert barn:

<p>T1: Hver sak skal ha:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Saksbehandlerskjema • Foreldreskjema Koordinatorskjema • Handlingsplan • Foreldreintervju • Barneskjema (dersom barnet er over åtte år) • Lærerskjema (dersom barnet går på skolen) 	<p>T2: Hver sak skal ha:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Saksbehandlerskjema • Saksbehandlerintervju • Foreldreskjema • Foreldreintervju • Barneskjema (dersom barnet er over åtte år) • Lærerskjema (dersom barnet går på skolen)
---	---

Det ble utarbeidet felles rutiner for innsamling av materialet (se vedlegg 1a). Saksbehandler i barnevernet i kommunen ga beskjed til regional prosjektleder ved inngått kontrakt om familieråd og om det her er en forskningssak. Regional prosjektleder sendte kopi til den ansvarlige for forskningen i regionen. Barnevernstjenesten fikk ansvaret for å administrere spørreskjemaundersøkelsene (vedlegg 1b) og spørre foreldre/foresatte om de samtykket til deltagelse i undersøkelsen. Etter samtykke fikk de med seg spørreskjema til senere utfylling og frankert konvolutt til forsker i prosjektet. Likeledes skulle saksbehandler sørge for skjema med frankert svarkonvolutt til lærer og til koordinator. Koordinator skulle igjen følge opp at barna fylte ut skjema. Forskeren i regionen hadde ansvar for purring for ikke innkomne skjema. Intervjuene ble foretatt av forskerne i hver region (eller de ansatte hjelp til gjennomføringen) over telefon.

Dessverre er det lettere å lage opplegg for innsamling av materiale enn å gjennomføre det prikkfritt. Det krevde atskillige runder med purring for å få inn et tilstrekkelig antall skjemaer, men det lyktes ikke for alle skjemaene. Nedenfor er en oversikt over de skjemaene som er med fra de 111 familierådene på T1 og 44 på T2 (når det her er flere skjema enn familieråd kommer det av at i mange familieråd var det flere søsken).

T1:	T2:
• Saksbehandlerskjema (170)	• Saksbehandlerskjema (68)
• Foreldreskjema (100)	• Saksbehandlerintervju (46)
• Koordinatorskjema (128)	• Foreldreskjema (37)
• Handlingsplan (69)	• Foreldreintervju (39)
• Foreldreintervju (79)	• Barneskjema (dersom barnet er over over åtte år) (22)
• Barneskjema (dersom barnet er over åtte år) (72)	• Lærerskjema (dersom barnet går på skolen) (30)
• Lærerskjema (dersom barnet går på skolen) (60)	

Spesielt viste det seg at spørreskjema fra barna og fra lærerne var vanskelige å få inn. Det kan ha hatt sammenheng med innsamlingen av skjemaene og at det ikke var relevant for alle. Bare barn over 8 år skulle fylle ut skjema. Var de mellom 8 og 11 år skulle lærer hjelpe barna å fylle ut. Skjemaet for barna fra 12 år ble administrert av koordinator. Denne praksisen ble endret underveis der koordinator skulle administrere begge skjema til barn.

For lærerne var skjema bare aktuelt for barn i skolepliktig alder. I en del tilfeller fant ikke barnevernet det relevant å involvere lærer og unnlot å sende skjema til dem, og for andre ville ikke foresatte at lærer skulle involveres.

Dessuten var det både barn og lærere som fikk skjema, men unnlot å svare. Purrerutinene ble tungvinte uten direkte linje til forskerne. Purring skjedde gjennom barnevernet og videre til lærer eller koordinator. Det er i den videre analysen derfor lagt liten vekt på disse skjemaene. Når så få har svart og det er vanskelig å si noe om representativiteten til dem som har svart, blir de kun nevnt med forbehold.

Sammenligningssakene:

Til sammenligningsgruppen ble det bedt om saker der familiens problemer var mest mulig lik dem som ble tilbudt familieråd, men på grunn av utvalgsprosedyrer (ingen randomisering) kan det ikke betraktes som en kontrollgruppe. Innsamlingen av sammenligningssaker gikk forbausende tregt. De fleste kom inn i månedene før T1 måtte avsluttes høsten 2005. Oppfølgingen på T2 kunne først foretas fra april 2006.

Det ble i prosjektet samlet inn 48 sammenligningssaker med 68 barn hvor det ikke var valgt familieråd. Etter samtykke fra foreldrene ble det gitt spørreskjema og foretatt intervju med saksbehandlere og samlet inn tiltaksplaner fra barnevernet. Innsamlingen av skjema skjedde etter tilsvarende prosedyre som for sakene fra familieråd. 54 av barna er fulgt opp med spørreskjema til barnevernet etter 9–12 måneder, samt kvalitativt intervju med 12 saksbehandlere.

I prosjektet er det også samlet inn spørreskjema om oppfatning av familieråd fra 126 ansatte i barnevernet som har gjennomgått opplæring.

Totalt dreier det seg om nærmere 1000 besvarelser i form av spørreskjema, intervjuer, handlingsplaner og tiltaksplaner. Det ble foretatt en enkel kvantifisering av de kvalitative intervjuene for å kunne kombinere en kvantitativ og kvalitativ analyse. Hovedtyngden av punchingen av materialet foregikk fra mai til august 2006.

Implementeringen

En klar erfaring fra dette prosjektet (og andre) er at implementering av nye modeller tar tid før de fester seg. Rimelig nok er det ikke bare å komme til et travelt barnevernkontor og si at «her har dere en ny beslutningsmodell som

innebærer en annen og bedre måte å arbeide på.» Det var nødvendig med gjennomarbeidet teoretisk og metodisk opplæring, samt grundig oppfølging for å hindre utvanning av modellen og for å sikre at prinsippene i modellen ble overholdt (jf. Vik kap. 2). Etter at opplæring av ansatte fra kommuner kom i gang våren 2004, begynte implementering og bruken av familieråd i kommunene så smått å løsne. Dette var hovedgrunnen til at det tok lengre tid enn planlagt å få samlet inn det ønskede antall familierådssaker til forskning. Etter hvert som saksbehandlerne fikk innsikt i modellen og så at både de og familiene hadde gode erfaringer, har implementeringen av prosjektet overgått forventningene, som var satt til 30 til 40 kommuner spredt over hele landet. Sommeren 2006 var det gjennomført opplæring i familieråd i over 90 kommuner, og dette har fortsatt med etterspørsel fra flere kommuner som ønsker opplæring. Modellen praktiseres i alle regioner, og i mange kommuner er familieråd blitt en naturlig del av beslutnings-/tiltaks pakken i barnevernets 1.linje.

Referanser

- Christie, N. (1977): Conflicts as property. *British Journal of Criminology*, 17(1):1–15.
- Doolan, m. (2002): *Establishing an Effective Mandate for Family Group Conferences*. Paper ved Nordisk Konferanse for familierådslag, København 15–16 mars.
- Einarsson, J.H. (2000): *Bruk av familierådslag som metode i barnevernets beslutningsprosess*. Barnevernhåndboka. Årbok for barnevernet 1999.
- Einarsson, J.H. (2002): *Familierådslag som metode i barnevernets beslutningsprosess*. Oslo: NOVA Rapport 9/02.
- Einarsson, J.H. & Nordahl, T. (2003): *Familierådslag. Nasjonal plan for utprøving og evaluering av metoden familierådslag*. Oslo: NOVA Skriftserie 3/03.
- Hyrve, G. (2001): *Evaluering av familierådslag som metode i barnevernet*. Rapport Barnevernets Utviklingssenter i Midt-Norge.
- Lupton, C. og Nixon, P. (1999): *Empowering practice? A critical appraisal of the family group conferences approach*. University of Bristol: The Policy Press.
- Løfsnæs, B. (1996):. Den glemte storfamilien. Barnevernsarbeid med etniske minoriteter. *Dyade* nr. 4. 37–44.
- Løfsnæs, B. (2001): *Rapport fra metodeutvikling i barnevernet. Familierådslag*. Rapport Høgskolen i Sør-Trøndelag.
- Løfsnes, B: (2002): *Bestemme selv? Familieråd som metode i praktisk arbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- March, P. & Crow, G. (1998): *Family Group Conferences in Child Welfare*, London: Blackwell Science.
- Mcelrea, F.W.M. (1998): The New Zealand Model of Family Group Conferences. *European Journal on Criminal Policy and Research*. Kluwer Academic Publishers. Volum 6 No. 4 1998 (507–505).
- Nyberg, E. (2003): *En kommentar til forskningen om familjerådslag*. (i Heino, Reinikainen, Bergman (red) Familjerådslag i Norden.
- Tjelflaat, T. (1998): *Familiekonferanser i arbeidet med innvandrersfamilier*. Arbeidsrapport nr.6. Barnevernets Utviklingssenter i Midt-Norge.
- Schelderup, L. og Omre, C. (2003): «Kan sviktede familier verne sine barn gjennom anvendelse av metoden familierådslag?» *Fokus*, (s.141–149).
- Sundell, K. og Hæggman, U. (1999): *Familierådslag i Sverige. En utvardering av Svenska Kommuneforbundets forsøksvirksomhet*. Forsknings- og utviklingsenheten. Stockholms stad. FOU-rapport 1999:1.

KAPITTEL 2:

Implementeringserfaringer i prosjektet

Svanhild Vik

Innledning

Hensikt og bakgrunn

Familieråd er en beslutningsmodell der barnevernet gir familien og nettverket mulighet til selv å finne løsninger og ta ansvar for å gjennomføre disse (omtalt i kapittel 1). Prosjektet var fra starten delt i to atskilte deler: Den ene var forskningsdelen som skulle stå for evalueringen – undersøke om familierådene bidro til den ønskede endringsprosessen for barna. Den andre delen var å implementere modellen slik at den ble praktisert på en ensartet måte i barnevernet. Det er denne siste delen dette kapitlet vil gi innblikk i.

Et eksempel og en drøftelse av forhold rundt ett familieråd blir gitt innledningsvis. Det illustrerer gangen i og hva familieråd handler om, samt gir inngang til den videre drøftingen av koordinator og saksbehandlers rolle. Dette har vært viktige elementer i selve implementeringen som drøftes i siste del. Faktorer som er viktig for en enhetlig modell («model fidelity»), samt forhold som hemmer eller fremmer bruken av familieråd, er knyttet til gjennomgangen. Kapitlet som helhet har som mål å gi innsikt i de erfaringene som er høstet i implementeringsprosessen og som det kan være viktig å bygge videre på.

En utfordring for barnevernet, er balansen mellom på den ene siden å iverksette nødvendige tiltak samtidig med at familier trekkes med i beslutningene rundt barnet. Dette var også bakgrunnen for å innføre loven i New Zealand.

Maoriene, urbefolkningen i New Zealand, var overrepresentert i barnevernet. En utredning viste at maoriene var misfornøyd med måten de ble behandlet på. De opplevde at det var de hvites måte å komme fram til en løsning på, som dominerte. Når maoriene opplevde konflikter eller problemer, hadde de for vane å innkalle den utvidede familien til et råd. Kunnskapen om denne tradisjonelle måten å løse konflikter på, fikk konsekvenser for lovendringen i New Zealand.

Etter at familierådsmodellen ble kjent og bredte seg til mange verdensdeler, kom den til England som det første land i Europa. Fra England spredte den seg videre blant annet til de nordiske land. Sverige var først i Norden med et nasjonalt prosjekt.

I Sverige og Danmark omtales modellen som *Familjerådslag*, mens vi i det nasjonale prosjektet har kalt modellen familieråd. Modellen beskrives og utøves relativt stringent i Norden (Nyberg 2003). Det norske prosjektet har vært i tett dialog med erfarne praktikere fra våre naboland i løpet av prosjektperioden.

I Norge har det vært flere lokale utprøvinger før det ble igangsatt et nasjonalt prosjekt. Erfaringene fra de tidlige forsøk i Norge, har vært viktige for arbeidet vårt (Einarsson 2002, Løfsnes 2001, Hyrve 2001, Horverak 2001).

Familieråd i praksis

I løpet av prosjektet har det vært gjennomført over 300 familieråd. En fortelling fra et familieråd kan gi en forståelse av gangen i modellen. Vi har valgt å beskrive et familieråd fortalt av en koordinator. Koordinators rolle er unik og annerledes enn andre roller i sosialt arbeid. Eksempelet som er fra 2006, (inngår ikke i det øvrige datamaterialet) etterfølges av noen refleksjoner.

Bakgrunnen for familierådet

Barnevernet hadde kjent mor og jenta på 16 år over flere år. Det siste året hadde det vært iverksatt flere tiltak i familien. Foruten råd og veiledning, hadde familien også hatt hjemkonsulent. I løpet av det siste året, hadde jenta vært plassert tre ganger på samme akuttinstitusjon etter Bvl. § 4-25, begrunnet med at jenta unndro seg omsorg.

Far bodde ikke sammen med dem, men han bodde i nærheten. Far hadde et alkoholproblem, men framsto i «gode perioder» som en viktig person for både mor og jenta. Da stilte han opp og deltok også på samarbeidsmøter med barnevernet.

Barnevernet hadde ikke lenger tro på at det var grunnlag for god nok omsorg dersom jenta fortsatte å bo sammen med mor. Det ble derfor bestemt å fremme sak for fylkesnemnda om omsorgsovertakelse. Mor og jenta var ikke enig i dette.

Barnevernet visste at jenta hadde flere halvsøsken, men kjente bare til en eldre halvbror av jenta. For et år tilbake hadde mor plassert jenta privat hos ham og hans familie. De bodde et annet sted i landet. Det var i første omgang snakk om en privat plassering, men i samråd med mor vurderte barnevernet en privat fosterhjems plassering. Jenta reiste imidlertid tilbake til mor før halvbror og familien mottok avslag på at de var godkjente som fosterhjem.

I utgangspunktet hadde ikke kommunen hatt opplæring i familieråd, men saksbehandler kjente til beslutningsmodellen gjennom sin videreutdanning. Fagteamet kjente til familierådsmodellen og anbefalte et familieråd. I dialog mellom kommunen og fagteamet, ble derfor familieråd foreslått for familien for å sikre at jenta, familien og det utvidede nettverket fikk være med på beslutningene omkring jentas situasjon.

Barnevernet så ingen grunn til ikke å gjennomføre et familieråd parallelt med at det ble fremmet sak for fylkesnemnda om omsorgsovertakelse. Familierådet hadde dermed en klar premis.

Hovedspørsmålet som familierådet skulle diskutere var: *Hvor skal jenta bo dersom fylkesnemnda gir barnevernet medhold i omsorgsovertagelsen?*

Forberedelsene til familierådet

Saksbehandler presenterte ideen om familieråd for mor først. Mor syntes det hørt interessant ut. Etter å ha snakket med jenta og luftet ideen med andre, takket mor ja til tilbud fra barnevernet om at hun kunne møte en koordinator. Hensikten med det, var at mor skulle få mer informasjon om hva et familieråd var og hvorledes koordinator arbeidet.

Mor samtykket til familieråd etter å ha snakket med jenta. Mor håpet at familierådet kunne hindre at jenta måtte flytte fra henne. I tillegg formidlet hun at hun håpet på en større forståelse for sin vanskelige situasjon.

Flesteparten av jenta/ familiens nettverk bodde langt unna familien. Det ble derfor besluttet å avholde familierådet i det området der størsteparten av nettverket bodde. Det ble engasjert en koordinator fra dette distriktet.

I forbindelse med familierådet opphevet foreldrene barnevernets taushetsplikt slik at de som skulle delta fra den utvidede familie kunne få tilstrekkelig informasjon. Det ble skrevet en avtale mellom familien, koordinator og barneverntjenesten.

Koordinator sin første oppgave var å komme i direkte kontakt med jenta for å høre om hun fortsatt samtykket til å ha et familieråd. Kontakt ble

etablert ved bruk av e-post og tekstmeldinger, da jenta innledningsvis ikke svarte på telefon. Etter en tid kom koordinator i direkte dialog med jenta, og det ble bestemt at jenta skulle få helgepermisjon fra institusjonen for å treffe koordinator. Dette besøket ble planlagt slik at hun også fikk truffet to av sine eldre halvsøsken som hun de siste årene ikke hadde hatt mye kontakt med.

Utvelgelsen av hvem som skulle inviteres til familierådet, foregikk på den måten at mor og far kom med forslag til personer som de og jenta ønsket å invitere til familierådet. Det ble tegnet et enkelt nettverkskart. Koordinator gikk senere gjennom navnelista med jenta og laget nettverkskart sammen med henne. Det var to personer på foreldrenes liste som jenta ikke ønsket å ha på familierådet. Begrunnelsen for det, var at hun ikke hadde hatt kontakt med de på ti år, og at de ikke var viktige for henne. De ble ikke invitert.

Saksbehandler hadde med utgangspunkt i barnevernets bekymring laget spørsmål til familierådet. Både mor og jenta ble spurt om det var tilleggs-spørsmål som de ønsket diskutert, og om formuleringene i spørsmålet var greie.

Spørsmålene til familierådet

- 1) Under forutsetning av at barneverntjenesten får omsorgen, hvor skal jenta bo?
- 2) Hva skal til for at jenta skal få det bra der hun skal bo? Hvilken hjelp er det viktig at hun får?
- 3) Hva slags kontakt skal det være mellom jenta og viktige personer i hennes nettverk?
- 4) Hva skjer om planen ikke fungerer?

I forberedelsesfasen til selve familierådet tok koordinator kontakt med familiemedlemmer som skulle inviteres. I tillegg til å informere om hva et familieråd var for noe, var det også viktig å forberede deltakerne på de spørsmål som skulle diskuteres på møtet. Noen av deltakerne hadde koordinator bare kontakt med en gang i løpet av forberedelsene til familierådet, mens andre var det behov for å treffe flere ganger.

De fleste var allerede kjent med at det skulle arrangeres et familieråd når koordinator ringte. Fire stykker var forhindret fra å møte, men gav uttrykk for at de ellers gjerne ville deltatt. Tre av de som koordinator kontaktet, var totalt ukjent med jentas vanskelige situasjon og at det skulle arrangeres et

familieråd. To av dem takket likevel umiddelbart ja til å komme. Den siste, en eldre mann, var skeptisk. Han syntes ikke han hadde et tilstrekkelig grunnlag for å være med på et så viktig møte. Han hadde de siste årene hatt lite kontakt med familien. Koordinator foreslo at han kunne skrive et kort som ble lest opp for jenta på familierådet, dersom han ikke følte seg bekvem med å komme. Etter å ha tenkt seg om, valgte han likevel å delta.

I alle familieråd skal det velges en ordstyrer, sekretær og støtteperson for jenta. Jenta hadde klare oppfatninger av hvem som skulle inneha de ulike rollene, og alle takket ja til oppgaven når koordinator forespurte dem.

Av praktiske grunner ble det bestemt at familierådet skulle avholdes på en lørdag. Siden familieråd ikke skal avholdes i barnevernets lokaler, ble det funnet frem til et egnet lokale som også kunne tilby enkel servering.

Saksbehandler, mor, far og jenta reiste sammen til familierådet som ble avholdt over 100 mil unna bostedskommunen.

Selve familierådet

På jentas familieråd deltok totalt 14 personer fra familiens nettverk: Mor og far, eldste halvbror og kone, mellomste halvbror og kone, niese på 12 år, halvsøster og samboer, en kusine, to fettere, en kone til en fetter (som ikke kunne komme), samt en fetter av far.

En av halvbrødrene til jenta var ordstyrer, kona til fetter var sekretær mens halvsøster var jentas støtteperson.

En tante og onkel som var forhindret fra å møte, var i telefonberedskap. Det var laget avtale om at «ordstyrer» skulle ringe de opp underveis for å informere.

Selve familierådsmøtet tok utgangspunkt i en ramme som koordinator hadde informert deltakerne godt om på forhånd. Koordinator hadde møteledelsen i informasjonsdelen og i den delen hvor familien la fram sitt løsningsforslag til en forpliktende plan.

Saksbehandler fra barnevernet fortalte i informasjonsdelen om sakens alvorlighet og hvorfor de mente at det var nødvendig å fremme sak for fylkesnemnda om omsorgsovertagelse. Denne informasjonen fra barnevernet var gjennomgått med mor, far og jenta på forhånd.

Saksbehandler balanserte mellom å påpeke alvoret i saken og løfte fram det som jenta og mor fikk til. I tillegg til informasjonen fra barnevernet, hadde saksbehandler med et brev fra helsesøster som ble lest opp. Brevet tok også

utgangspunkt i et ressursperspektiv, hvor helsesøster framhevet sine positive opplevelser med jenta og ønsket henne lykke til. Brevet ble overlevert jenta.

Informasjonsdelen i møtet tok i overkant av en time. Familien fikk anledning til å stille oppklarende spørsmål til saksbehandler.

Det var kjent for alle at i familieråd så diskuterte det private nettverket forslag til en handlingsplan uten at barnevernet og koordinator er tilstede i rommet. Koordinator og saksbehandler forlot derfor møtet, men informerte om at de satt på et tilstøtende rom – og eventuelt kunne kalles inn hvis familien hadde behov for det.

I løpet av familiens egen tid, kom jenta ut og sa at de hadde noen spørsmål knyttet til hennes skolegang. Saksbehandler gikk inn til familien, tok stilling til spørsmålet, før familien igjen fortsatte diskusjonen på egen hånd.

Etter at familien hadde diskutert i over fire timer, var de klar til å presentere sin handlingsplan (som barnevernet godkjente).

Familiens handlingsplan

1) Under forutsetning av at barneverntjenesten får omsorgen for jenta, hvor skal hun bo?

Plan A: Jenta ønsker å bo hos halvbror. Jenta bør ikke bo i byen hun nå bor i. Det er viktig at hun bor nær søsken, enten i kommune x eller kommune y.

Plan B: Dersom barnevernet ikke godkjenner halvbror og familien, vil ikke jenta bo hos fremmede. Heller en institusjon, kanskje til nød en ungdomsfamilie.

Samværet med nettverket må systematiseres og det må lages en plan på et senere tidspunkt. Dette vil ha sammenheng med skolegang, bosted etc.

Dette må være klarlagt til skolestart. Jenta vil flytte snarest mulig fra institusjonen. Først på «mellom – institusjon» så til halvbror (alle trenger forberedelsestid).

2) Hva skal til for at jenta skal få det bra der hun skal bo? Hvilken hjelp er det viktig at hun får?

Hjelp i fosterhjemmet.

Frikjøp av fostermor slik at hun kan hjelpe jenta?

Jenta trenger hjelp til mopedlappen, hun har allerede scooter.

Hest er en viktig hobby, siden jenta måtte selge hesten sin når hun flyttet. Jenta sier at hestehobby er veldig viktig for at hun skal ha det bra!

Jenta trenger en skoleplan nå. Hun må ha oppfølging og en god plan fram til sommeren for å få mest mulig ut av skolegangen. Hun er motivert til å gjøre mye og kan kanskje ta et kurs på sommeren?

Jenta ønsker hjelp fra barnevernet. En kontaktperson som hun kan bruke så mye som hun vil. En tilsynsfører som hun treffer fire ganger i året synes vi høres alt for lite ut.

3) Hva slags kontakt skal det være mellom jenta og viktige personer i hennes nettverk?

Alle rundt jenta vil stille opp. Men vi er enig om at hennes vilje er viktig.

Det kan være lurt i begynnelsen å sette opp en plan for hvor ofte og hos hvem hun skal være i helgene, men at denne planen evalueres – og at det tas hensyn til det. Dersom hun ikke skal bo hos halvbror, må hun bo nær familien sin slik at vi kan ha kontakt med henne både i ukedager og i helger.

Kontakt med foreldrene bør kanskje ofte skje der jenta bor. At foreldrene reiser til jenta, og ikke omvendt de første gangene. Men hun må jo få reise til hjembyen av og til!

Hemmelig pengeregulering: Det er nødvendig med regler slik at ikke mor gir henne penger uten at fosterforeldrene får vite om dette

Ringning: Jenta bør ikke ringe hjem så ofte som hun gjør nå (hele tiden). Det blir slitsomt for alle.

4) Hva skjer om planen ikke fungerer?

Familierådet vil bli informert, slik at vi kan samles for å diskutere hva som har skjedd – og hvorfor.

Ny informasjon og endringer i jentas situasjon må følges opp. En ny plan må utarbeides ut i fra ny situasjon.

Alle involverte skal si fra dersom noe ikke fungerer slik det skal!

Tilsynsfører skal informeres.

Familierådet kom her fram til både en plan A og en plan B.

Plan A gikk ut på at familienettverket ønsket at jenta skulle bo hos jentas halvbror og familien, under forutsetning av at familien ble godkjent

som fosterhjem. Siden familien tidligere ikke var blitt godkjente, knyttet det seg derfor spenning til om dette var et realistisk forslag.

Familien utarbeidet derfor en plan B hvis plan A ikke lot seg gjennomføre. Plan B tok utgangspunkt i at jenta skulle flytte til en institusjon i nærheten av størstedelen av nettverket sitt. Dette for at de kunne ha ukentlig kontakt og treffes i helgene.

Barnevernet godkjente familiens handlingsplan, og alle deltakerne underskrev planen. Familien ønsket en skriftlig tilbakemelding på den muntlig godkjente planen, noe barnevernet lovet å sende til koordinator innen et par dager.

Koordinator sendte senere ut både underskrevet handlingsplan og barnevernets tilsagn til handlingsplan med det forbehold at bostedskommunen godkjente familien som fosterforeldre. Hvis de ikke ble godkjente, ville plan B aktualiseres. Original av handlingsplanen ble sendt til mor.

Koordinator i denne saken arbeidet ca. seks uker og totalt 40 timer fra oppstarten av familierådet til handlingsplanen ble sendt ut.

Hva skjedde etter familierådet

Familien gav umiddelbart etter familierådet uttrykk for at møtet hadde skapt en ny åpenhet i nettverket om både moren, faren og jentas situasjon. De var glade for at familierådet fant sted. En i nettverket uttrykte det slik:

Selv om vi har mange ressurser, og er stolte over at vi har laget denne planen, så hadde vi ikke kommet på det på egen hånd.

Saksbehandler gav uttrykk for anerkjennelsen av familiens mobilisering og måten de hadde arbeidet med oppdraget på.

Barnevernet aksepterte familiens handlingsplan, og begrunnet sitt endrede syn med at familierådet var det beste beslutningsgrunnlaget som barnevernet hadde når det gjaldt situasjonen til jenta. Barnevernet ville derfor gå i ny dialog med bostedskommunen til halvbror og familien i håp om at de kunne omgjøre sitt tidligere avslag.

Fylkesnemnda gav senere barnevernet medhold i omsorgsovertagelsen.

Før saken om omsorgsovertakelse kom opp for fylkesnemnda, tok nemnda kontakt med en av prosjektlederne for implementeringen for å få en generell informasjon om hva et familieråd var.

Halvbror og familien ble senere godkjent som fosterforeldre. Etter en forberedelsesfase flyttet jenta inn i fosterhjemmet. Et halvt år etter det første familierådet bor hun i fosterhjemmet på tredje måneden. Barnevernet gir oppfølging til jenta og fosterfamilien.

På familierådet ble det bestemt å avholde et oppfølgende familieråd etter at jenta hadde flyttet inn i fosterhjemmet. Det oppfølgende familierådet skulle ta utgangspunkt i jentas nye situasjon. Det oppfølgende familierådet har enda ikke funnet sted. En grunn kan være at en ny saksbehandler har overtatt saken. En annen grunn kan være at siden saken gikk etter planen, så ble ikke oppfølgende familieråd prioritert i en presset arbeidssituasjon.

Refleksjoner til familierådet

Jenta og familien sto i sentrum for familierådet. Med utgangspunkt i jenta og morens motstand mot barnevernets vurdering av situasjonen (forslag om omsorgsovertakelse), sammenholdt med stadige akutt plasseringer, var det nødvendig med en endring.

Det *myndiggjørende* arbeidet lå her i å etterspørre jenta og familiens kunnskap, samt å involvere nettverket i hva som ville være det beste for jenta. Ifølge mor, var det ikke vanskelig å snakke om det som var vanskelig med de andre i familien, men hun gav uttrykk for at hun på selve møtet skammet seg over at hun hadde mislyktes som mor.

En relevant innvending i refleksjonen om myndiggjøring er spørsmålet om det er forenlig med barnets beste at barnevernet gir myndighet og ansvar tilbake når voksne ikke er i stand til å yte god nok omsorg.

Selv om det var saksbehandler som utformet oppdraget til jentas familieråd, ble problemstillingen drøftet både med mor og jenta. Dette for at de i noen grad skulle kunne påvirke den endelige utformingen.

I dette familierådet ønsket jenta å ha sin eldre halvsøster som støtteperson. De møttes i forkant av familierådet og avklarte hva slags rolle støttepersonen skulle ha under selve møtet. Koordinator forberedte også støttepersonen på oppgaven.

Barnevernet hadde primært en *informasjonsrolle* på familierådet. Saksbehandler informerte de inviterte på en kortfattet og forståelig måte slik at de berørte parter hadde et best mulig grunnlag for å diskutere hva som var til jentas beste.

Det at det ble benyttet en koordinator som var *fristilt* fra barnevernet i planleggingen, forberedelsene og gjennomføringen av møtet, styrket også den private parts posisjon.

Dette familierådet hadde en stram regi, nemlig *premissen* om omsorgsovertakelse. Det er mulig å tenke seg at en fare ved familieråd, kan være at barnevernet unødig kan legge inn begrensninger ved premisser slik at fleksibiliteten i praksis blir svært begrenset. Da kan familieråd framstå som manipulasjon.

Mens familien diskuterte sitt forslag til plan, satt koordinator og saksbehandler sammen i et tilstøtende rom. Saksbehandler gav her uttrykk for at når hun første gangen hørte om familieråd, hadde hun undret seg litt over at familien virkelig skulle sitte alene og diskutere uten at barnevernet skulle være tilstede. Nå syntes hun det hadde noe for seg. På den måten kunne familien diskutere på et friere grunnlag. Samtidig fikk de eiendomsretten til problemet tilbake, med det ansvaret det innebar.

Kjernen i et familieråd er at familien og familiens nettverk får mulighet til å diskutere seg fram til løsninger uten at offentlige personer er tilstede. Man har dermed tatt på alvor at de profesjonelle erfaringsmessig dominerer diskusjonen og den konsekvensen det har for utarbeidelse av en plan for barnet. Her var, som i de fleste familieråd, de private aktørene i flertall. I det ligger også en utjevning av makt og kompetanse. Barnevernets oppgave ble å støtte opp om det de kom fram til, hvis planen tok utgangspunkt i jentas behov. For saksbehandler var det en lettelse å se at familien var i stand til å ta på seg et slikt ansvar.

Som vi så i dette eksemplet, så var familien fullt i stand til å utarbeide en plan. *Handlingsplanen* i dette familierådet var konkret og fyldig, noe som ikke alltid er tilfelle med handlingsplaner. Dette kan ha sammenheng med at det var personer i nettverket som var vant til å formulere seg skriftlig og forholde seg til planer i sitt daglige arbeid.

I tillegg hadde koordinator forberedt nettverket på betydningen av å komme fram til en realistisk handlingsplan som skulle settes ut i livet.

Det ble også påpekt at enkelte spørsmål måtte familierådet ta stilling til ved en senere anledning. Det synliggjør at de oppfattet familierådet som en prosess.

Flere tar til orde for at et femte prinsipp i familieråd er *barnets deltagelse*, noe som også har vært prosjektets forståelsesramme (jf. innledningskapitlet).

Familierådsprosessen må også romme synspunkter fra barnets eget perspektiv. Ungdom i familieråd må betraktes som partnere i likhet med barnevern, foreldre og nettverk for øvrig.

Når koordinator forespurte foreldrene og jenta om hvilke personer som skulle inviteres til familierådet, var jenta av den oppfatning at to personer som foreldrene ønsket med, ikke skulle inviteres. Her ble jenta ansett til å ha vetorett.

Jenta ble involvert både i forhold til om det skulle avholdes et familieråd, spørsmålene til familierådet, hvor familierådet skulle avholdes, hvem som skulle inviteres, hvem som skulle være ordstyrer, sekretær, støtteperson – og i innholdet i handlingsplanen. Jenta hadde i forberedelsene til familierådet gitt uttrykk for at hun helst ville bo sammen med mor, selv om hun kunne se at det også var noen fordeler med å bo hos halvbroren. Barnets rett til å få si sin mening, følges ikke nødvendigvis av en rett til å få det som en vil. Kanskje var det viktigere å bli hørt enn å bestemme alt på egen hånd.

Horverak trekker fram flere teser som konklusjon på datainnsamling og analysene av sin avhandling «Hvordan opplever ungdom å delta i familieråd.» En av tesene omhandler barnets deltakelse i familierådet (Horverak 2006: 240). «*Dess mer innflytelse som gis ungdommen tidlig i beslutningsprosessen, dess mer ansvar tar ungdommen for endring.*»

Horverak fant en klar sammenheng i materiale mellom ungdommens opplevelse av å bestemme, og ungdommens vurdering av familierådet. De ungdommene som var med tidlig i planleggingen tok mer ansvar for endring av egen situasjon.

Jenta må sies å ha hatt stor grad av medvirkning i dette familierådet. Slik er det ikke i alle familieråd. Det ligger fortsatt en stor utfordring i det å realisere et barne- og ungdomsperspektiv i praksis. Større fokus på å tydeliggjøre rollen og fokuset på støttepersonen i familierådene, er et viktig utviklingsområde.

Anerkjennelse av den kjennskap og kompetansen som det utvidede nettverket sitter inne med, er en ideologisk grunnpilar i familieråd. Det at både profesjonelle og lekfolk drøftet jentas situasjon, førte sannsynligvis til en bedre beslutning. Her endret også barnevernet sin oppfatning.

I dette familierådet vet vi ikke hvorfor det planlagte, oppfølgende familierådet ikke er avholdt. De fleste familieråd følges opp av et oppfølgende familieråd (jf. Havnen), selv om det også er eksempel på at avtalte familieråd går i glemmeboka fra barnevernets side.

Koordinator er viktig

Et særegent trekk ved familieråd, er at en person som er uavhengig av barneverntjenesten, hjelper familien med å planlegge å gjennomføre familierådet. Denne personen kalles koordinator. Opprinnelig var koordinatorene på New Zealand en «eldre» i maoristammene som hadde stor innflytelse. Siden har utviklingen i New Zealand ført til at koordinatorene i New Zealand nå er en egen profesjon.

Koordinatorenes mangesidige rolle er viktig for utfallet av familierådet, og dermed også en viktig faktor i utviklingen av en enhetlig modell. Koordinators rolle omtales både som prosessveileder, forhandler, planlegger og møteleder. Mange koordinatorene betoner dessuten rollen som brobygger, og da ikke bare mellom familiemedlemmer. Av og til er det også behov for å bygge bro mellom barnevernet og familien.

Rekruttering til koordinatorpool

Når det gjelder rekruttering av koordinator til familieråd utenfor Norge, har det vært benyttet personer med faglig bakgrunn så vel som ufaglærte. Forskning (Marsh og Crow 1998) har vist at *personlig egnethet* er en viktig faktor for hvordan koordinator fyller sin rolle.

Det nasjonale prosjektet har knyttet til seg koordinatorene som ikke er ansatt i det kommunale barnevernet. De regionale prosjektlederne for implementeringen har tilgjengelige «koordinatorpools» i hver region som kommunene i prosjektet har forpliktet seg til å benytte.

I det nasjonale prosjektet har koordinatorene blitt rekruttert på følgende måte:

- Barnevernkontor kjente til personer de mente egnet seg og ba de kontakte prosjektet
- Noen kontor utlyste på hjemmesiden sin at de ønsket å komme i kontakt med potensielle koordinatorene
- Prosjektledere tok kontakt med miljøer og personer de mente egnet seg til oppgaven, herunder meglere i Konflikttrådene
- Personer henvendte seg til prosjektet på bakgrunn av personlig interesse for metoden

Vi har gjennomført en kartleggingsundersøkelse for å få oversikt over kompetansen til koordinatorene som har vært benyttet. De fleste av koordinatorene, har helse- og sosialfaglig utdannelse. De fleste har yrker der de arbeider med mennesker, og følgende yrker er blant annet representert som koordinator: barnevernpedagog, sosionom, lærer, helsesøster, fysioterapeut, førskolelærer, politi og selvstendig næringsdrivende. Hovedvekten av koordinatorene er over 40 år. (Se også Hyrve kap.5.)

I opplæringen har det vært et stort fokus på at koordinatorene må forstå og akseptere det ideologiske, teoretiske og metodiske grunnlaget for beslutningsmodellen. Koordinatorer fremstår i praksis som en ambassadør for metoden, og har et ansvar for å fastholde prinsippene i metoden.

Koordinator skal også være kjent med regler om taushetsplikt og meldeplikt til barnevernet.

Koordinator skal ikke ha kjennskap til familien eller barnet i forkant. I små kommuner, der koordinator har kjent til familien som skal avholde familieråd, har man søkt å løse dette ved å benytte en koordinator fra en annen kommune.

I enkelte kommuner har antall opplærte koordinatorene vært for mange i forhold til aktiviteten i kommunen. I enkelte kommuner hvor familieråd har blitt lite brukt, har det ført til at koordinatorene takket nei til oppdrag, da de ikke lenger opplevde seg trygge i rollen som koordinator. Prosjektet har derfor i økende grad stilt krav til kommunene at de skal ha en viss aktivitet før vi har startet opplæring av nye koordinatorene. I mellomtiden har de benyttet koordinatorene som bor et stykke unna, noe som har medført økt tidsbruk og utgifter.

Så langt har det vært mulig å sette i gang familieråd uten særlig ventetid på koordinator. Det er mulig å gjennomføre familieråd i alle kommuner i Norge, under forutsetning av at det er ressurser til reiseutgifter til koordinator. Et familieråd som igangsettes i region sør, kan dersom det er hensiktsmessig overføres til en koordinator i nord, hvis det viser seg at størsteparten av nettverket til barnet befinner seg der.

I prosjektet har det ikke vært et problem å rekruttere nye koordinatorene, noe vi tolker dit hen at arbeidsoppgavene oppleves spennende. Men det er en utfordring å opprettholde en erfaren koordinatorpool, så lenge koordinatorene primært har hovedinntekten et annet sted. Vi har fått flere tilbakemeldinger på at mange koordinatorene ønsker å være tilknyttet et fastere felleskap. Noen

har etterspurt muligheten for å arbeide i en deltidsstilling som koordinator tilknyttet prosjektet.

Koordinatorer har vært lønnet pr. time, og den vanligste timelønnen har vært 250 kr. Det har ikke blitt utbetalt feriepenger og overtid for oppdrag.

Forberedelse til familierådet

Koordinator kobles vanligvis på når familien har takket ja, og samarbeidet mellom koordinatoren og familien opphører når familierådet er avholdt. Det gjenopptas i forkant av oppfølgende familieråd.

På det første møtet avklares rammene for det videre arbeidet, og det avtales et snarlig møte så forberedelsesprosessen til familierådet kan starte. I tillegg til at koordinator i samarbeid med familien finner ut hvem som skal inviteres til familierådet, skal koordinator forberede de som skal delta på familierådet. Alle som deltar, skal være kjent med hvorfor det skal avholdes et familieråd, og hvilke spørsmål som skal diskuteres.

Kontakten med den utvidede familien skjer vanligvis ved at det avtales et eller flere møter. Koordinator, som har minimal informasjon om barnet og familien, skal ha fokus på hensikten med møtet og ha barnet i sentrum. Koordinator skal ikke la seg trekke med i gamle konflikter, men kun ha fokus på å legge til rette for at familierådet har et ressursperspektiv.

Koordinator skal også sørge for at det oppnevnes en ordstyrer, sekretær og en støtteperson for barnet til møtet. Ordstyrer har møteledelsen når familien diskuterer alene, mens sekretæren har ansvar for skriftlig å nedfelle familiens forslag til en forpliktende plan. Støttepersonen skal både evne og ta vare på barnet og hjelpe barnet i prosessen hvor barnets synspunkt skal inkluderes. Noen grunner til at det er hensiktsmessig med støtteperson for barn er:

- Sørger for et spesielt fokus på barnet
- Loven forutsetter at barnet skal tas med på råd
- Anerkjennelse av at barnet har innsikt i egen situasjon
- Mer ærlig informasjon enn hvis barnet ikke trekkes aktivt med
- Resultatene kan bli bedre, da planen som utarbeides blir mer målrettet

Opgaven til støttepersonen kan være alt fra en passiv støtte, «holde i hånda» til en aktiv, det å snakke på vegne av barnet. Forberedelser er viktig, slik at barnet og støttepersonen er enig om hva som er oppgaven (jf. Strandbu

kap.7). I enkelte saker kan det også være nødvendig at mor eller far har en støtteperson under møtet.

I prosjektet har vi valgt å ha tiltro til at barnet vanligvis vil kunne finne en godt egnet støtteperson i sin utvidede familie. I og med at vi er kjent med at flere evalueringer påpeker at deltakelse ikke nødvendigvis betyr myndiggjøring, har vi vært åpen for at det av og til må rekrutteres støttepersoner utenfor nettverket. Bare i et par saker, har det vært benyttet støttepersoner utenfor nettverket:

I en av sakene var ikke ungdommen i stand til å finne en støtteperson i familien. Hun begrunnet det med at «jeg vil ikke velge en støtteperson fra enten pappa eller mamma sin familie, for da blir de sure». Koordinator foreslo to modeller for jenta. Enten å benytte en annen koordinator som bare skulle gå inn i rollen som støtteperson, eller at jenta kunne foreslå andre hun kjente utenfor familien. Jenta ønsket at en lærer hun hadde hatt tidligere ble forespurt. Lærer ble kontaktet, og takket etter litt betenkningstid ja til å være støtteperson.

Lærer hadde fått god informasjon fra koordinator om hva som skulle være støttepersonens rolle under familierådet. Familien kom fram til en handlingsplan som tydelig bar preg av at lærer hadde vært med i diskusjonen. I tillegg ga fars familie uttrykk for at støttepersonen hadde vært på parti med mor. Planen ble i liten grad gjennomført. Da man senere skulle avholde et oppfølgende familieråd, var både jenta, barnevernet og koordinator enig i at en annen koordinator skulle tre inn i rollen som støtteperson for jenta.

Koordinator har også en oppgave i å informere profesjonelle informanter (for eksempel lege, lærer, politi eller trygdekontor) om hva et familieråd er. I det norske prosjektet har vi valgt at det er barnevernet som sammen med familien, bestemmer hvilke profesjonelle som skal inviteres og at det er barnevernet som forbereder dem på deres rolle.

Det kan være en balansegang å holde fokus på rollen som uavhengig koordinator, og ikke gå i allianse med barnevernet eller familien. Ofte er det minimal kontakt mellom saksbehandler og koordinator i forberedelsen til familierådet. I praksis har vi sett at noen av familierådene har blitt bedre på grunn av at det har vært gjort justeringer i forberedelsene til familierådet.

Under forberedelsene til familierådet, oppfattet koordinator at familien uttrykte behov for:

- 1) Ytterligere et nytt spørsmål til familierådet
- 2) Behov for at en person fra trygdekontoret deltok på informasjonsdelen i familierådet
- 3) Orientering om fosterhjems plassering i egen slekt

Koordinator informerte saksbehandler om dette. Saksbehandler var positiv til de nye forslagene. I dette familierådet ble det avholdt et eget møte før selve familierådet for å informere hva det ville si å være slektsfosterhjem. I tillegg fikk familien med et nytt spørsmål og det deltok ytterligere en profesjonell informant på informasjonsdelen.

Familierådet og oppfølgende familieråd

Selve familierådet er delt i tre deler. I den første delen, hvor de profesjonelle legger fram informasjon for den utvidede familien, har koordinator møteledelsen. Koordinator skal sørge for at eventuelle oppklarende spørsmål fra familien blir besvart.

Når familien diskuterer alene, sitter koordinator og saksbehandler utenfor. Koordinator har da en mer praktisk understøttende rolle i å sørge for litt mat og drikke. Koordinator (og ved behov saksbehandler) kan kalles inn igjen for avklaringer.

Når familien er klar til å presentere sin handlingsplan, kalles barnevernet og koordinator inn til familien. Koordinator tar igjen et møtelederansvar og har ansvar for å sørge for at planen som presenteres er tydelig og at alle fra den utvidede familien er enig i det som står. Deretter er det saksbehandler som tar stilling til planen.

Det siste spørsmålet som det tas stilling til, er når det skal være en oppfølging. Når dette er avtalt og planen underskrevet av alle deltakerne, er det koordinators oppgave å sørge for at planen blir sendt ut til de som deltok. Handlingsplanen har vanligvis status som vedlegg til barnevernets tiltaksplan. Et oppfølgende familieråd følger ofte de samme fasene som det første familierådet, men varer vanligvis mye kortere.

Ulike koordinatormodeller

Det finnes andre måter å organisere koordinatorene på enn det som har vært valgt i prosjektperioden. Spesielt i Sverige har det foregått en debatt i tilknytning til koordinatorene. I Sverige har det forekommet ulike modeller, både koordinatorene som er fristilt fra barneverntjenesten og ansatte koordinatorene (Erkers & Nyberg: 2001).

Botkyrka kommune i Sverige, som er en av kommunene i Sverige med størst aktivitet (ca. 35 familieråd pr år), har i dag ca. fire fast ansatte koordinatorene. Koordinatorene arbeider kun i rollen som koordinator, og har ikke saksbehandlingsoppgaver. Koordinatorene kan også ta oppdrag utenfor barnevernet, for eksempel i saker i tilknytning til skole eller saker vedrørende boligsituasjon til familier. I andre kommuner i Sverige, har de knyttet til seg koordinatorene som tar enkeltoppdrag. Sistnevnte er stort sett også tilfelle i Danmark.

I Skottland fungerer organisasjonen «Children 1.st», som et slags nasjonalt kompetansesenter for familierådsmodellen. Organisasjonen inngår samarbeidsavtaler med kommuner som ønsker å implementere familieråd. Organisasjonen har en koordinatorpool bestående av 20–30 hel- og deltidsansatte koordinatorene. Kommunene betaler for et visst antall familieråd, hvor koordinatortjenesten er inkludert. Opplæring og veiledning av koordinatorene er en av primæroppgavene til organisasjonen.

«Daybreak», en av de største frivillige organisasjonene i England som arbeider med familieråd, har lang erfaring fra familierådsmodellen. Innledningsvis benyttet de en «koordinatorpool» bestående av uavhengige koordinatorene som tok enkeltoppdrag. Erfaringene viste at det også kunne være hensiktsmessig å ha noen ansatte koordinatorene. I dag har de både knyttet til seg koordinatorene som tar enkeltoppdrag og faste ansatte koordinatorene.

I Nederland, har organisasjonen «Eigen Kracht» en liknende funksjon. Organisasjonen inngår samarbeidsavtale med kommuner og for eksempel interesseorganisasjoner som ønsker å benytte familieråd innenfor ulike sektorer. Organisasjonen har en «pool» av koordinatorene som de har veiledningsansvaret for. Nærmest en forutsetning for koordinatorene i Nederland, er at de ikke skal ha helse- og sosialfaglig bakgrunn, da de mener at det kan stilles spørsmål til koordinators nøytralitet.

En bydel i Oslo, som er i oppstartsfasen med å implementere familieråd, ønsker nå å prøve ut en tilnærmedesvis lik modell som den svenske

«Botkyrka-modellen». Fire av medarbeiderne i «Familiesentralen», et frivillig, tverrfaglig lavterskeltilbud for barn og unge i bydelen, har gjennomført koordinatoropplæring. Familiesentralen er ikke organisatorisk plassert under barneverntjenesten i bydelen. Det at koordinatorene er tilgjengelig og kan ta oppdrag på kort varsel uten at barneverntjenesten betaler koordinatorene timelønn, bør resultere i stor aktivitet. På sikt ønsker også bydelen å prøve ut familieråd i saker utenfor barnevernet. Eksempel på det, kan være saker i tilknytning til helsestasjon, skole og politi.

Fremtidige veiledning og kompetansebehov

De regionale prosjektlederne for implementeringen har hatt veiledningsansvar for koordinatorene. Det gjorde at prosjektlederne selv har gått inn i rollen som koordinator i flere familieråd. Ingen av disse sakene har gått til forskning. Å ha noe praktisk erfaring fra rollen som koordinator, har vært nyttig og nødvendig når vi har hatt veiledning av koordinatorene både i enkeltsaker og på gruppenivå.

Vanligvis har koordinatorene fått veiledning i enkeltsaker på telefon, men det har også vært tilbakemelding via e-post eller blitt arrangert møter. De fleste koordinatorene har også fått tilbud om erfaringsutveksling og veiledning i gruppe. Unntaket har vært region nord hvor dette ikke har vært mulig grunnet reiseavstand og driftsmidler. For de som har fått et slikt tilbud, har dette vært et frivillig tilbud. Begrunnelsen for det, har vært at det ikke har vært midler til å betale honorar eller timelønn for veiledning. Siden de fleste koordinatorene har andre arbeidsoppdrag i tillegg, har veiledning som ikke er blitt kompensert noen ganger tapt i konkurransen om annet inntektsgivende arbeid.

Et annet utviklingsområde har vært å avholde samarbeidsmøter mellom koordinatorene og kommuner. Formålet med slike møter har vært å gå gjennom erfaringer og samtale omkring utfordringer. Slike møter har dyktiggjort både saksbehandlere og koordinatorene i rollen. Dessuten har vi som prosjektledere fått en bedre oversikt over de metodiske utfordringene som vi står overfor.

Koordinatorene har underveis etterlyst temadager og konferanser ut i fra koordinatorstøttested. I løpet av prosjektperioden har vi på et tidspunkt klart å samle mellom 20 og 30 koordinatorene fra flere regioner til erfaringsutveksling. Det har ikke vært mulig å arrangere en landsdekkende erfaringskonferanse for koordinatorene hvor vi kunne dekke reiseutgifter og eventuelt tapt arbeidsfortjeneste.

For å sikre at koordinatorene arbeider etter modellens prinsipper og at det ikke utvikler seg en privat praksis, er det økt behov for koordinatoreveiledning både på gruppe- og individuelt nivå. Det har vært koordinatorene som ikke har arbeidet etter modellens prinsipper, og som derfor ikke har fått nye koordinatoreoppdrag. For å ivareta koordinatorene, har en større by i Norge nylig opprettet en hel stilling til dette.

I løpet av prosjektet har vi stort sett høstet positive erfaringer hva angår koordinatorens arbeid med det offentlige og med den utvidede familien. Det at det finnes tilgjengelig koordinatorene og at det er tillit til det arbeidet de skal gjøre, er en viktig forutsetning i arbeidet med å implementere familieråd.

Det er mange uavklarte spørsmål når det gjelder forankring og organisering av koordinatorene. En eventuell videreføring av familieråd fra prosjekt til permanent tiltak må derfor ta stilling til organiseringen av koordinatorene og veiledning/kompetansebehov for gruppen.

Saksbehandlers rolle i familieråd

I Norge har det vært reist kritikk mot at barnevernet i for liten grad involverer brukerne i beslutningsprosessene. Familieråd har som grunntanke at familien er i stand til å fatte trygge og gode beslutninger rundt et barn, dersom de gis mulighet, informasjon og ressurser. Dette endrer rollen til saksbehandleren. Barnevernet har ansvaret for å formulere problemstilling til familierådet, og har videre ansvar for å ta stilling til familiens handlingsplan. Saksbehandler blir ressurspersonen som skal bistå familien. Hvorledes saksbehandler utøver sin rolle innenfor et myndiggjørende perspektiv, er viktig for implementeringen av familieråd.

Myndiggjøring og brukermedvirkning har kommet inn som et sentralt element i moderne barnevern (jf. kap.1). Medvirkning og myndiggjøring har en verdi i seg selv. Brukerbegrepet som er et komplekst og mangesidig begrep, er drøftet teoretisk av blant andre Ørstavik (1996).

Det kan være ulike grunner til å involvere brukere. Når det avholdes et familieråd i tilknytning til et barn og en familie, vil andre profesjonelle ofte kunne spille en viktig rolle. Det kan være behov for å koordinere flere tjenester, som for eksempel bolig, trygdespørsmål, skole, barnehage etc. Ikke sjelden har også familieråd ført til at det i etterkant av familierådet avtales et møte med andre etater for å utarbeide individuelle planer.

En annen grunn til å involvere brukerne, er å trekke brukeren inn i utformingen av handlingsplanen. I familieråd oppfattes ikke brukerne som passive, men som aktive og deltakende hvor tiltakene skal tilpasses de enkeltes behov. I familieråd gjennomføres dette ved at brukeren både involveres i oppdragsutformingen til familierådet og i utformingen av løsningsforslag. Avhengig av alder, vil dette både dreie seg om foreldre og barn.

Oppdragsutforming

En tradisjonell utredning fra barneverntjenesten avsluttes vanligvis med et forslag til tiltak, mens utredning til familieråd avsluttes med spørsmålene som barnevernet stiller til den utvidede familien.

Grunnlaget for barn og familiens medbestemmelse vil være avhengig av de spørsmål og problemstillinger som skal drøftes i møtet, og som familien skal utarbeide en plan på bakgrunn av. Både de profesjonelle og den utvidede familien har viktig kunnskap og ferdigheter å bidra med når det skal utarbeides tiltak for barnet. Saksbehandler får en annerledes, men ikke mindre viktig rolle.

Etter hvert som familieråd har blitt prøvd ut i forhold til mange type saker, er det stor variasjon i oppdragsutformingen til familieråd. Vi har også erfart at mange saksbehandlere synes det er uvant og kanskje også litt vanskelig å utforme spørsmål.

Det bør være en felles forståelse mellom barneverntjenesten og familien om hvilke spørsmål som skal fremmes, og spørsmålene skal være så viktige og konkrete at familien har en reell mulighet for å komme fram til en handlingsplan.

Spørsmålene til familieråd bør:

- primært ha fokus på barnet
- være konkrete og ha et forståelig språk
- ikke være for mange
- være åpne (slik at man unngår ja og nei)
- kunne gi svar på hva som skal til for å bedre barnets situasjon
- si noe om hvem som har ansvar for å melde fra hvis planen ikke går som tenkt
- si når neste oppfølging skal finne sted

Familieråd kan også ha en premiss eller begrensning dersom barnet ikke skal bo hos foreldrene. Dette må komme tydelig fram.

Godkjenne handlingsplan (familiens plan)

Hensikten med familierådet er å formulere en plan som den utvidede familien kan enes om, og som barnevernet kan godkjenne dersom planen ivaretar barnet eller ungdommen godt nok. I prosjektperioden har planer som familien har kommet fram til blitt omtalt som handlingsplaner³. I utarbeidelsen av planene, skal tiltakene være til barnets beste. En handlingsplan som utarbeides i familieråd vil ofte være et vedlegg til barnevernets tiltaksplan. Erfaringer viser at de fleste handlingsplaner i familieråd godkjennes, jf. Havnen kap. 4.

I praksis kan barnevernet «manipulere» prosessen ved ikke å involvere familien i utforming av oppdraget, eller ved hva slags informasjon som formidles i informasjonsdelen. Barnevernet er også de som foreslår for familien hvilke profesjonelle som bør inviteres. Siden mange familier ofte er vant til å følge barnevernets forslag, kan i praksis saksbehandleren ha stor innflytelse på utformingen av en plan. Det at modellen forutsetter økt myndiggjøring, trenger ikke alltid å føre til at familier myndiggjøres.

I noen saker har vi sett at saksbehandlere har problemer med å overlate ansvaret til familiens nettverk for å lage en plan. De kan synes det er uansvarlig å la familien sitte alene, og bekymrer seg for hva som kan skje. Østnor (2001:87) finner i en fortolkning av foreldres opplevelse av familieråd, at familiens møter foregikk i en avslappet og god atmosfære.

I prosjektet kjenner vi ikke til at det har oppstått situasjoner som gjør at familieråd er blitt stoppet når familien diskuterte alene. Men det har hendt at familien har bedt barnevernet om å avholde et nettverksmøte når de skulle gjennomføre det oppfølgende familierådet. Dette var fordi det hadde tilspisset seg mellom familiemedlemmene mellom det første familierådet og det oppfølgende møtet.

Koordinatorer har gitt tilbakemeldinger på at familier drøfter seg fram til mange løsninger, men uten at det nødvendigvis nedfelles i en skriftlig handlingsplan. Familiens oppfattelse av betydning av en plan, trenger ikke være sammenfallende med barnevernets. En annen grunn til manglende konkretisering av planene, kan være at saksbehandlerne trenger trening i å

---

³ En bedre betegnelse er kanskje familiens plan.

utarbeide gode spørsmål til familierådet. Barnevernet har uansett vetorett i forhold til å godkjenne handlingsplanen.

Horverak trekker fram en interessant konklusjon fra sitt doktorgradsmateriale. Han finner at handlingsplanen i større grad er et middel enn et mål (2006: 247). Informantene omtaler i liten grad handlingsplanen som viktig. Deres opplevelse av familierådet var i større grad knyttet til verdien av et støttende nettverk og delaktighet i sitt eget endringsarbeid. (Jf. Havnen kap.4).

Oppfølgende familieråd

Vår anbefaling i prosjektet, har vært at det gjennomføres oppfølgende familieråd så sant ikke familien ønsker en annen form for oppfølging, eller at saken blir avsluttet. En tendens vi har sett noen steder, er at oppfølgende familieråd har blitt gjennomført som evaluering av handlingsplanen, snarere enn et oppfølgende familieråd. Det ligger en stor forskjell her. Mens en evaluering er gjennomgang av et resultat, er et oppfølgende familieråd fortsettelsen på en myndiggjørende prosess. På det oppfølgende møtet kan det komme til både nye spørsmål, nye profesjonelle informanter og det kan skje endringer i det utvidede nettverket.

Oppfølgende familieråd er en del av familierådsprosessen, men noe vi ikke hadde tilstrekkelig oppmerksomhet på innledningsvis i prosjektet. Dette er nå tatt inn i veilederne til både koordinatorene og saksbehandlerne. En grunn til et noe manglende fokus, var nok at oppfølgende familieråd har hatt liten oppmerksomhet i internasjonal litteratur om familieråd. Oppfølgende familieråd er beskrevet av Merkel-Holguin og Wilmot som «The missing-link» (Pennell & Anderson 2005:200).

Tillit til saksbehandlere

På samme måte som modellen forutsetter tillit til familier, er en forutsetning for familieråd at ledelsen ved et barnevernkontor har tillit til saksbehandlere som gjennomfører familieråd. Det at ledelsen anerkjenner, er interessert i og er lydhør for å diskutere dilemmaer og faglige spørsmål i tilknytning til modellen, er av betydning når en ny arbeidsmåte skal feste seg.

Dersom det er tillit til det arbeidet som gjøres, vil også ledelsen ha mer tillit til de avgjørelsene som saksbehandleren tar når han eller hun tar stilling til en handlingsplan.

Ofte vil saksbehandleren ha myndighet til å ta stilling til planen der og da. Dersom det er punkter som krever avklaring, må ledelsen foreta den så raskt som mulig.

Det er dessuten vesentlig at det skapes en kultur for arbeidsmåten i organisasjonen, slik at ikke familieråd tilbys og gjennomføres av kun få utvalgte saksbehandlere. Det kan oppstå vanskeligheter dersom det ikke er en kultur for anerkjennelse av arbeidsmåten hos kollegaer og ledelse. Dette bringer oss videre til hvordan implementeringsarbeidet i praksis har blitt gjennomført i denne perioden.

Strategier for implementering

Intensjonen med det nasjonale prosjektet var «Koordinering av eksisterende kompetanse, videre kunnskapsutvikling og en bredere evaluering av metoden». Familieråd skulle prøves ut i kjernebarnevernet i noen utvalgte kommuner. En nasjonal plan for utprøving og evaluering omfattet både opplæring, veiledning og oppfølging.

Det var viktig i dette prosjektet å sikre en stringent og lik utprøving av metoden (Einarsson og Nordahl 03/3). Det var utarbeidet noen klare strategier for hvordan man skulle nå målet. Implementering, som kan sies å belyse veien fra idé til resultat, er en avgjørende forutsetning for det som blir oppnådd. Selv om en modell både er veldokumentert og bra, vil det ikke være tilstrekkelig for å sikre resultatene.

Når familieråd som arbeidsmodell skulle benyttes i barnevernet, forutsatte det at også barneverntjenesten hadde sine strategier for å lykkes med implementeringen. De måtte være villig til å sette av ressurser. Implementering av en arbeidsmodell som på mange måter står i motsats til den tradisjonelle måten å arbeide på, krevde selvsagt også mot av både ledelse og ansatte.

Ofte henviser man til tre ulike perspektivvalg i tilknytning til implementering. Det første perspektivet går under betegnelsen «top-down», et ovenfra og ned perspektiv. Beslutninger settes ut i livet ved rundskriv eller direktiv. Det andre perspektivet kalles «bottom-up», et nedenfra og opp perspektiv. På et barnevernkontor hvor mange beslutninger fattes ved bruk av skjønn, vil beslutningene ofte fattes av byråkratene. Mintzberg har påpekt at høyt utdannede profesjonelle ikke kan kommanderes, de må overtales med

argumenter (Mintzberg 1979). Det tredje perspektivet handler om nettverkets betydning for implementeringen (Andersson og Winther i Einarsson 9/02:36). Perspektivet handler om hvorledes ulike aktører i formelle og uformelle nettverk samhandler for enten å hemme eller fremme implementeringsprosessen.

Implementering på et barnevernkontor bør skje både ovenfra (top-down) og nedenfra (bottom-up). Begge parter, både ledelsen og barnevernkontoret må ha et ønske om å implementere familieråd for å lykkes.

Det er mange faktorer som er viktige for å sette familieråd ut i praksis. Er modellen tydelig beskrevet og er de som skal implementere modellen motivert til å gjøre det? Er det satt av nok ressurser til implementeringsarbeidet? Ressurser i denne sammenheng kan være utgifter til koordinatorene, eller tid til å arbeide med det som skal implementeres.

En implementeringsstudie (Johansson 2004) skiller mellom generelle, lokale og spesielle forutsetninger for implementering. Omskrevet inn i en familierådskontekst kan slike forutsetninger handle om hvor attraktiv modellen framstår for beslutningstakere (politikere og ledere), saksbehandlerne og familiene. En annen forutsetning kan være hvor mange konkurrerende endringsprosjekter som barnevernkontoret allerede er involvert i. Også spesielle forutsetninger som f. eks omorganiseringer, kan hemme eller fremme implementeringsarbeidet.

Prosjektorganisering og valg av prosjektkommuner

Prosjektorganisering og driften av implementeringen ble innledningsvis lagt til de fire fylkene Hedmark, Troms, Sør-Trøndelag og Rogaland. Fylkene ble valgt fordi det var ønskelig å bygge videre på den kompetansen som allerede var etablert vedrørende familieråd. Utprøvingen av modellen skulle opprinnelig finne sted i de fire nevnte fylkene på grunn av man antok at det ville lette implementeringsprosessen. For en nærmere beskrivelse av den opprinnelige prosjektorganiseringen, se Einarsson og Nordahl (NOVA skriftserie 3/03).

Etter at den statlige barnevernreformen trådte i kraft fra 1.1.04, ble de regionale prosjektlederne forankret i det statlige barnevernet (Barne- ungdoms- og familiedirektoratet). Det har også skjedd en utvidelse av antall kommuner i prosjektet fra opprinnelig ca. 40 kommuner til over 90 kommuner.

Oppgaver i henhold til kontrakt mellom NOVA og fylkeskommunene:

- Fylkeskommunene forpliktet seg til å ha en prosjektleder sysselsatt i en 50 prosent stilling i prosjektet
- For å sikre god faglig oppfølging inngikk fylkeskommunene forpliktende avtaler med Barneverntjenestene i kommunene
- Nødvendig opplæring av saksbehandlere og koordinatorene skjedde ved at Fylkeskommunene i samarbeid med NOVA inngikk avtaler med høyskolene. Høyskolene i Bodø (HiB), Sør-Trøndelag (HiST) og Universitetet i Stavanger (UiS) fikk ansvar for opplæringen av saksbehandlere og koordinatorene.

De enkelte høyskolene som ble benyttet i opplæringen av familieråd hadde allerede studieplaner der opplæring av familieråd inngikk. Det var også her viktig å bygge på eksisterende kompetanse.

NOVA har hatt ansvar for å administrere og koordinere prosjektet knyttet til:

- Faglig følge opp prosjektlederne
- Arrangere en til to erfaringskonferanser i løpet av prosjektperioden
- Ansvar for publisering og utarbeidelse av sluttrapport
- Ansvarlig for evalueringen av utviklingsprosjektet. Evalueringen skal gjennomføres i samarbeid med Barnevernets utviklingssenter i Bergen, Trondheim og Nord-Norge.

Implementeringsteamet

Opprinnelig var det opprettet en halv stilling for å koordinere implementeringsdelen i prosjektet. Deltidsstillingen som nasjonal prosjektkoordinator økte til hel stilling fra og med februar 2005. I tillegg har det i hele perioden, vært fire halve stillinger som har hatt ansvar for implementeringen i de ulike regionene. De regionale prosjektlederne har hatt ansvar for oppfølging og veiledning til kommuner og koordinatorene.

Prosjektlederne har bestått av de samme fem personene i hele perioden. Nasjonal prosjektleder har hatt ansvar for veiledning og samlinger underveis. Teamet av prosjektledere har ikke fysisk vært samlokalisert, men har samhandlet tett på andre måter. I løpet av prosjektperioden har det årlig vært avholdt ca fire samlinger. Samlingene har funnet sted i alle regionene. Det har også vært avholdt en årlig samling med forskerne i prosjektet.

I tillegg til å arbeide som regionale prosjektledere, har tre av medarbeiderne hatt en halv stilling i andre deler av barnevernfeltet. Arbeidsoppgavene har vært knyttet til fosterhjemsarbeid, institusjoner og familiearbeid.

Prosjektlederne som har arbeidet med implementering, har forskjellig barnvern faglig kompetanse. Den består av pedagogikk-, sosiologi-, sosionom- og familierapiutdanning. Alle prosjektlederne har lang erfaring fra barnevernfeltet.

I hvilken grad teamet har hatt en stor eller liten betydning for resultatet av implementeringen, skal ikke diskuteres her. Vi konstaterer bare at prosjektlederne har hatt betydning. Gruppen har hatt en sterk felles identitet, noe som vi håper har ført til at teamet har stått fram som en effektiv, funksjonell og slagkraftig enhet. Det at vi har hatt et sett av felles verdier, har gjort at vi i egne øyne også har bygget en lagånd.

Kontaktpersonene i kommunene

Det var et uttrykt krav til kommuner som fikk opplæring, at de måtte oppnevne en kontaktperson og en stedfortreder. Kontaktpersonene har vært nødvendig som bindeledd mellom de regionale prosjektlederne og kommunene. Prosjektansvarlig i kommunen skulle ha et overordnet ansvar for driften av prosjektet i kommunen. Oppgavene til kontaktpersonene skulle både ha en administrativ og en faglig funksjon. Det var opp til barnevernleder å utpeke disse.

Den faglige funksjonen besto primært i en forventning om at kontaktpersonene skulle motivere og veilede andre på kontoret med hensyn til hvilke saker som passet til familieråd. Kontaktpersonene ble dermed forventet å ha et engasjement og tro på familieråd som metode. Et ønske fra prosjektet var at kontaktpersonene også hadde en posisjon på kontoret blant saksbehandlere, slik at det ble en reell diskusjon om hvilke saker som passet til familieråd. Det var også en fordel der kontaktpersonene hadde innflytelse oppover i organisasjonen.

Den administrative funksjonen til kontaktpersonene, var også viktig. I og med at familier også skulle forespørres om de ønsket å være med på forskningsdelen, hadde kontaktpersonene en viktig oppgave i å holde orden på forskningsskjema, sørge for at sakene ble riktig kodet, forsvarlig oppbevart og eventuell purret på osv. En annen sentral oppgave som «falt» på kontakt-

personen, var å sørge for at familieråd ble tilpasset barneverntjenestens interne rutiner. I tillegg måtte kontrakter, brosjyrer etc. være på plass.

Plassering og funksjonen til kontaktpersonene har vært forskjellig i kommunene. Enkelte steder ble den som var mest interessert i metoden valgt som kontaktperson, mens andre steder var valget mer tilfeldig. Som en avhandling av Lohne (2006: 70) viser, visste ikke nødvendigvis leder hvem som hadde den funksjonen.

Rollen til kontaktpersonene har mange steder også vært å støtte saksbehandlerne når han eller hun skulle gjennomføre sitt første familieråd. I praksis har kontaktpersonene i noen saker vært med andre saksbehandlere på selve familierådsmøtet.

Noen kontaktpersoner sluttet ved kontoret i løpet av prosjektet. I enkelte kommuner ble det ikke opprettet en ny kontaktperson, andre steder tok det tid før den nye kontaktpersonen hadde satt seg inn i hva det innebar. Stor arbeidsbyrde og turnover av ansatte kan oppleves belastende når man innfører noe nytt.

Mange kontaktpersoner har påpekt at det å være bindeleddet mellom utprøving av en ny metode på kontoret og et nasjonalt prosjekt, har vært givende. Imidlertid har flere påpekt at dette var en oppgave som kom i tillegg til de andre oppgavene som de hadde. Endringsarbeid er krevende og tar tid. Kontaktpersonene trengte støtte fra andre medarbeidere og ikke minst fra ledelsen ved kontoret. Det hadde derfor vært hensiktsmessig om ledere ved barnevernkantorene i større grad hadde lagt til rette for en så viktig funksjon.

Oversikt over kommuner og hovedaktivitet

Oversikt 1 over kommuner i de ulike regioner som har fått opplæring eller praktisk bistand i enkeltsaker og oversikt 2 over hovedaktiviteten i implementeringsdelen i løpet av prosjektperioden, er lagt til slutt i dette kapitlet.

Elementer i opplæring av familieråd

I og med at familierådsmodellen ikke er en teknikk eller sosial ingeniørkunst, har det vært nødvendig med mange elementer i utdanningen når man skal implementere denne modellen. I prosjektet har det vært fokusert mye på oppfølging til kommunene etter opplæringen. Implementering starter på mange måter når opplæringen er gjennomført.

Opplæring for å gjennomføre familieråd

Saksbehandlere

Opplæringen av saksbehandlere og koordinatorene i regi av Høgskolene, ble stort sett gjennomført førte halvdel av 2004. Kommunene har fått en grunnopplæring på 3+3 dager som vekslet mellom teori og praksis. All opplæring ble innledningsvis kjørt likt i de første 40 kommunene.

Det ble gitt en metodisk innføring i familieråd som også la vekt på rollespill og praktiske oppgaver. Det ble gitt ut skriftlig informasjon til alle deltakerne. I tillegg til en opplæringsperm, ble det laget en video som informerte om familieråd. Hver kommune har fått hvert sitt eksemplar. Det er også laget informasjonsbrosjyre som beskriver familieråd. Opplæringen fra de første 40 kommunene som Høgskolene hadde, er skriftlig evaluert.

Etter at grunnlaget var lagt med opplæring fra Høgskolene, ble ansvaret for videre opplæring av kommuner overført til de regionale prosjektlederne. Etter hvert som nye opplæringsbehov meldte seg, har prosjektlederne prøvd ut en mer praksisnær opplæring hvor man i større grad har benyttet erfarne praktikere. I tillegg har vi ofte også brukt en som har særlig kompetanse på det teoretiske fundamentet i familieråd. Vi har samarbeidet med erfarne kollegaer fra Sverige og Danmark og trukket veksler på deres erfaringer og kompetanse. I den senere tid har vi benyttet saksbehandlere og koordinatorene fra Norge i opplæringen. Opplæringen har vanligvis hatt et omfang på 3 dager + en oppfølgende dag.

Opplæring av koordinatorene

Innledningsvis var det Høgskolene som hadde opplæringen av de første koordinatorgruppene. Etter hvert som det meldte seg behov for å rekruttere nye koordinatorene, har prosjektlederne hatt ansvar for opplæringen av koordinatorene. For å skaffe oss mer kompetanse, gikk derfor mange av prosjektlederne inn som koordinatorene i noen saker.

Opplæringen av koordinatorene har vanligvis hatt et omfang på to dager. Koordinatorne har, etter hvert som prosjektlederne ble mer erfarne, fått tilbud om tett oppfølging etter opplæringen.

Informasjon av samarbeidspartnere

I tilknytting til implementering av familieråd i kommuner, har enkelte kommuner invitert sine samarbeidspartnere, ledelsen i forvaltningen etc. til tema dag. Her har barneverntjenesten i kommunen gjennomgått intensjonen

med innføringen av metoden, mens prosjektlederne har presentert familierådsmodellen.

Oppfølging etter opplæring

Erfaringsutveksling / Oppfølgingsdag

En stund etter opplæringen ble det rutinemessig avholdt en erfaringsdag, hvor hensikten var at deltakerne kunne dele de praktiske erfaringene de hadde gjort seg. Innholdet ble gjerne bestemt i samråd med kontaktpersonene. Intensjonen var at saksbehandlerne mellom opplæring og oppfølging skulle ha gjennomført et familieråd. Dette var snarere unntaket enn regelen. Oppfølgingsdager har likevel vært nødvendige for at sosialarbeiderne kunne diskutere sin usikkerhet i forbindelse med metoden, samtidig som man gjennomgikk erfaringer med de sakene man har hatt.

Veilederesjekklister

Prosjektet har underveis i prosjektperioden arbeidet med å lage veiledere og sjekklister til både koordinatorene og saksbehandlerne. Dette for å kvalitetssikre prinsippene i modellen. En annen grunn til å utarbeide veiledere, har vært de konkrete erfaringene vi fikk når vi veiledet i saker og ønske om at dette skulle komme saksbehandlerne og koordinatorene til gode. I veilederne blir rollene til saksbehandlerne og koordinatorene konkretisert.

I kommuner hvor det har tatt lang tid fra kommunen fikk opplæring i familieråd til de kom i gang med sin første sak, har vi fått tilbakemelding på at både koordinatorene og saksbehandlerne har opplevd veilederne som nyttige.

Brukerstøtte til kommunene

I den grad reiseavstander har tillatt det, har prosjektlederne i stor utstrekning besøkt kommuner som har prøvd ut familieråd. I tillegg til å formidle nytt fra prosjektet, har prosjektledelsen kunnet gi råd om implementeringen. Ofte har henvendelsene dreid seg om enkeltsaker, herunder rammer for familierådet og hjelp/diskusjoner rundt oppdragsutforming til familierådet.

«Lynopplæring» / oppfriskning

Det har vært avholdt komprimerte én dags kurs hvor vi har samlet medarbeidere som ikke har hatt opplæring fra flere kommuner. I kommuner hvor det har tatt tid fra opplæring til utprøving, har flere ønsket et «oppfriskningskurs». Dagene har tatt utgangspunkt i kommunenes behov.

Interne temadager

I løpet av prosjektperioden har de regionale prosjektlederne arrangert temadager hvor målgruppen både har vært kommuner som er med i prosjektet og andre interesserte. Eksempel på slike dager er «Familieråd som metode for slektsanbringelser», «Myndiggjørende praksis», «Familieråd anvendt i saker med voldsproblematikk». Ofte har vi benyttet våre skandinaviske kollegaer.

Konferanser og foredragsvirksomhet

Vi har hatt som målsetting å informere om familieråd når det har vært etterspørsel. I løpet av prosjektet har det vært mange forespørsler både fra barnevernet og andre sektorer (høgskoler, skole, politi, helsestasjon, advokatkontor, fylkesmannen, fylkesnemnda m.fl.)

Det er avholdt totalt ti erfaringskonferanser i regionene. Det har vært lagt vekt på å avholde disse nærmest mulig praksisfeltet. Konferansene har vært avholdt i Bodø, Trondheim, Bergen, Stavanger, Hamar og Oslo. Prosjektet holdt sin avslutningskonferanse i Oslo 8. desember 2006, og hvor resultatene fra prosjektet ble formidlet.

Implementering og gjennomføring

Over 90 kommuner har fått opplæring, og de fleste har gjennomført ett eller flere familieråd.

I tillegg har 22 andre kommuner som ikke har gjennomført opplæring, fått veiledning av regional prosjektleder og fått tilgang på en koordinator til å gjennomføre familieråd.

Fra 2003 til og med september 2006 har det vært gjennomført over 300 familieråd. Siden et familieråd ofte involverer flere barn, kan nærmere 500 barn ha fått utarbeidet handlingsplaner. I de fire regionene som har hatt prosjektledere, er det i løpet av de første ti månedene vært gjennomført over 100 familieråd i 2006.

Familieråd implementert i tråd med prinsippene

Aktiviteten er økende som følge av at flere kommuner har fått opplæring og erfaring.

For prosjektlederne som har arbeidet med implementering, har det styrende prinsipp vært at familieråd skulle implementeres i tråd med model-

lens retningslinjer og prinsipper. Evalueringen viser at implementeringen har blitt praktisert i samsvar med modellens sentrale prinsipper.

Et første prinsipp i familieråd er at den utvidede familien trekkes inn. Hvem som regnes som utvidet familie er det opp til familien å bestemme, og rommer også dagens moderne familiekontekster. På den måten framstår modellen som svært «tidsriktig».

Tradisjonelt har man i barnevernet konsentrert seg mest om kjernefamiliens medlemmer og i mindre grad blandet inn resten av slekten (Hagen 1998). Havnens kapittel 4 viser mangfoldet av utvidet familie som har deltatt på familieråd. Også Hyrve i kapittel 5 viser at fedre i større grad enn i tradisjonelle barnevernssaker involveres. Dette er også i tråd med internasjonale funn (Pennell & Anderson 2005:185).

Det andre prinsipp, er at familien skal diskutere uten profesjonelle tilstede. Dette er et virkelig paradigmeskifte, og her skiller familieråd seg fra andre nettverksmodeller. I materialet vårt, er det dokumentert at i to familieråd har koordinator vært sammen med familien når familien skulle diskutere alene. Materialet gir ikke svar på hvorfor det skjedde. En mulig forklaring kan være at koordinatorgruppen i forskningsmaterialet må sies å være relativt uerfarne. Over halvparten av koordinatorene har i forskningsmaterialet gjennomført sitt første koordinatoroppdrag. En nærliggende tanke kan være at familien selv har forespurt koordinator om å delta. Som Havnen finner, ønsker noen familier å ha med profesjonelle når familien skal diskutere alene.

Det tredje prinsippet handler om at koordinatorene skal være upartiske. Prosjektlederne har hatt god oversikt over koordinatorene, da vi også har hatt et veiledningsansvar. I langt de fleste familierådene, har prosjektleder koblet koordinator på familierådene. Vi har derfor hatt god tilgang på informasjon om gjennomføring av familierådene.

Saksbehandlere kan ikke i henhold til modellen både være saksbehandlere og koordinator i samme sak. Prosjektet ble gjort kjent med at i en kommune (i region uten prosjektleder) hadde barnevernleder bestemt at saksbehandleren også skulle gå inn i rollen som koordinator. Det ble begrunnet ut fra økonomiske hensyn. Vi formidlet at dette ikke var i tråd med prinsippene i familieråd, og at de ikke kunne kalle arbeidsmåten for familieråd.

Et fjerde prinsipp er at handlingsplanen som den utvidede familien utarbeider, skal godkjennes så sant barnets sikkerhet er ivaretatt. Barnevernet

har tre alternativ når det gjelder å ta stilling til planen. De kan godkjenne, utsette godkjenningen til de har tatt stilling til det som må avklares eller avvise planen. Langt de fleste planer godkjennes, se Havnen kapittel 4.

Innledningsvis presenterte vi en femte hjørnestein eller prinsipp, nemlig barnets deltakelse. Som Havnen viser, deltar barn i familieråd. Familieråd er en beslutningsmodell som ønsker å ha fokus på barns deltakelse og medvirkning. Et barneperspektiv starter ikke i selve familierådet, men i forberedelsene og fortsetter med oppfølgingen av familierådet (jf. Strandbu kap.7).

Familieråd kan benyttes i de fleste saker

Innledningsvis var det utarbeidet sentrale retningslinjer for at familieråd skulle prøves ut i de alvorligste sakene. (Informasjonsperm i prosjektet). Begrunnelsen for dette var at bruk av familieråd medfører at mange mennesker blir involvert i saken og får kjenneskap til sensitive opplysninger om familiene. En slik presisering, førte til at mange kanskje unnlot å presentere familieråd for familier i påvente av de alvorligste sakene. Dette kan også ha vært en av forklaringene på at det innledningsvis tok lang tid før kommunene gjennomførte sitt første familieråd.

Noen kommuner tok kontakt og informerte om at de også ønsket å prøve ut familieråd på hjelpetiltaksstadiet. Erfaringene fra gjennomføringen av familierådene i disse sakene var positive. På bakgrunn av dette informerte vi andre kommuner om at familieråd også kunne være hensiktsmessig i mindre alvorlige saker.

I løpet av prosjektperioden har vi sett en utvikling i retning av å benytte familieråd i alle typer saker hvor det er en beslutning av en viss alvorlighet som skal fattes. I praksis har derfor familieråd blitt benyttet både på hjelpetiltaksstadiet, når det er snakk om å plassere barn utenfor hjemmet, og når det er aktuelt å flytte et barn som er plassert utenfor hjemmet (jf. Falck og Clausen).

Familierådssaker som har gått til forskning, har i mange kommuner vært det første familierådet som kommunen og koordinator har gjennomført. Mer erfaring hos både saksbehandlere og koordinatorene, har sannsynligvis ført til forbedring.

Prosjektledernes kompetanse har også økt i løpet av prosjektperioden. Dette gjorde at prosjektlederne på regionalt nivå kunne veilede familieråd med mer kompleks problematikk. I løpet av prosjektperioden har familieråd

vært benyttet i saker hvor ungdomsgjeng har forvoldt skadeverk, vold i nære familierelasjoner etc.

Familieråd ble utviklet på bakgrunn av at maoriene opplevde at mange av deres barn ble plassert hos den hvite befolkning. Modellen oppsto som et forsøk på å ivareta minoritetene. Familieråd har bare i liten grad vært prøvd ut i forhold til minoritetsgrupper (Merkel-Holguin, 2003). Underveis i prosjektet har vi oppfordret kommunene til å benytte familieråd i minoritetsfamilier. Det har vært få forskningssaker i prosjektet hvor familiene har vært etniske minoritetsfamilier. Dette kan ha sammenheng med at relasjonen mellom barnevernarbeideren og familien av og til er avgjørende for hvem som tilbys familieråd. Først etter at innsamlingen av forskningssaker var over, har vi sett en økning i at saksbehandlere har foreslått familieråd for familier med etnisk minoritetsbakgrunn. Det er derfor behov for en mer systematisk utprøving av familieråd i familier med innvandrer- og flyktningbakgrunn. Det er nå under planlegging et prosjekt i Oslo hvor utprøving av familieråd i etniske minoritetsfamilier skal igangsettes. Dette prosjektet vil også bli evaluert.

Statistikk for 2002 viser at ca. 15 prosent av norske fosterbarn bor i slektsfosterhjem. Det er et potensial for å øke andelen slektsplasseringer. Forskning på feltet viser at slektsplasseringer er mer stabile (Holtan 2002). Lov om barneverntjenester og Retningslinjer for fosterhjem gir klare føringer:

Lov om barneverntjenester § 4-15. Valg av plasseringssted i det enkelte tilfelle

... Det skal også tas tilbørlig hensyn til at det er ønskelig med kontinuitet i barnets oppdragelse, og til barnets etniske, kulturelle og språklige bakgrunn.

I Retningslinjer for fosterhjem av 15. juli 2004, forskriften § 4:

... Barneverntjenesten skal alltid vurdere om noen i barnets familie eller nære nettverk kan velges som fosterhjem.

I region øst har man derfor høsten 2006 startet utprøving av familieråd for å vurdere eventuell fosterhjemsplassing i slekt.

Implementering i den kommunen med flest gjennomførte familieråd

Fra kommunene bestemte seg for å implementere familieråd til de gjennomførte sitt første familieråd, tok det ofte lang tid. Det viste seg ofte å være en lang vei å gå fra beslutning om implementering til en endring i retning av en mer «myndiggjørende» praksis. I mange kommuner har implementeringen kun resultert i at modellen benyttes som et «verktøy» i enkelte saker. Noen kommuner har imidlertid lyktes i å vurdere modellen i alle saker.

Vi har sett nærmere på den kommunen som har gjennomført flest familieråd i prosjektet. Dette kontoret har sju barnevernsfaglige stillingshjemler, inklusive leder. Kommunen har som følge av erfaringene fra kontoret fått stor tro på modellen.

Gjennomførte familieråd i prosjektperioden:

2004: 1 familieråd	1 saksbehandler
2005: 9 familieråd	2 saksbehandlere
2006: 21 familieråd	Pr. sept. Alle med unntak av to nyansatte har nå gjennomført familieråd

Familierådene har totalt dreid seg om 53 barn.

Kommunen trekker selv fram følgende kriterier som er viktige i implementering av familieråd:

- Godt undervisningsopplegg med fokus på myndiggjøring / «empowerment» som gjør at metoden kommer under huden
- Med unntak av to nyansatte, har alle saksbehandlerne fått opplæring
- Tilknytning til det nasjonale prosjektet
- Teamlederne ved kontoret er motiverte og engasjerte når det gjelder metoden (Teamleders betydning for implementeringen trekkes fram som en av de viktigste faktorene)
- Barnevernleder har hele tiden vært positivt støttende til metoden
- Det gis støtte til hver enkelt saksbehandler i forberedelsen og gjennomføring av familierådet
- Fornøydhet med koordinatorene. Barneverntjenesten opplever at koordinatorene har god arbeidskapasitet og er tilgjengelige. Det er tillit

til koordinatorene. Underveis har det vært avholdt samarbeidsmøter/avklaringsmøter mellom koordinatorene og saksbehandlere

- Ingen praktiske hindre for å benytte familieråd (samtykke erklæring, taushetserklæring etc. tilgjengelig)
- I veiledning med saksbehandler vurderer teamledere bruk av familieråd i *alle typer saker* i barnevernet (barn som bor hjemme og barn plassert utenfor hjemmet)

Kommunen trekker fram fordeler og utfordringer ved bruk av familieråd:

Fordeler:

- Barneperspektiv: Det er fokus på barnet gjennom presentasjonen av familierådet, i utarbeidelsen av oppdraget og i måten koordinator arbeider på. Barnet får en bekreftelse på at mange bryr seg om det. Saksbehandler får tilbakemelding fra barnet etter at familierådet er avholdt
- Barnet får ofte en «back-up» plan, dersom det oppstår «kriser» i hjemmet
- Prosessen i den utvidede familien i forbindelse med planlegging, selve møtet og i etterkant av familierådet utløser og tydeliggjør ressurser i det private nettverket. Totalt økes antall ressurser
- Økt forståelse for barnet og familien og den situasjonen de befinner seg
- Det sosiale nettverket til barnet og familien styrkes
- Bedret tverretattlig samarbeid når man kobler på og forplikter andre offentlige etater
- Angsten for barnevernet reduseres hos den utvidede familien og offentlige etater
- Samarbeidet mellom det private og det offentlige nettverket blir bedre
- De som inviteres føler seg beæret over å delta på møtet og å være med å bestemme
- Familieråd kan dempe konflikter i familien
- Fordelaktig å bruke familieråd også tidlig i saken for blant annet å forhindre lært hjelpeløshet. Også hensiktsmessig å benytte familieråd i saker for fylkesnemnda

- Barnevernet får mer informasjon og kan ofte redusere sin bekymring
- Det skjer noe raskt i saken. Kort tid fra familieråd introduseres til koordinator starter arbeidet
- Familien gir uttrykk for at de opplever familierådet som sitt møte
- Positive tilbakemeldinger fra barnet, den utvidede familien og samarbeidspartnere

Utfordringer:

- Brukermedvirkning i forhold til handlingsplan. Særlig til tiltak familien foreslår at barneverntjenesten skal iverksette, men som barnevernet trenger tid på å vurdere
- Familieråd som beslutningsmodell utfordrer barnevernet i forhold til kontroll- og rolleaspektet
- Press eller reelt samtykke å avholde familieråd?
- Nødvendig med gode koordinatører som får god opplæring og veiledning
- At barnet og familien forstår koordinators rolle
- Barnas rolle og krav til deltagelse. Individuelle hensyn i henhold til alder og involvering
- Veiledning av saksbehandlere som gjennomfører familieråd
- Ved motstand hos den enkelte saksbehandler må barneverntjenesten se på hva denne motstanden skyldes
- Konflikter kan også forsterkes
- ”Timing» av familieråd er viktig
- Kostnader ved bruk av metoden
- Barneverntjenesten må tilrettelegge for god og tett oppfølging ved de første familierådene som blir avholdt, og det bør ikke gå for lang tid mellom hvert familieråd

Noen regionale forskjeller og utfordringer

Selv om modellen har vært implementert stringent, har prosjektlederne hatt ulike forutsetninger.

Region nord kjennetegnes av store avstander og mange små kommuner som har deltatt i prosjektet. Prosjektleder har ikke før det siste halve året hatt

kontorfelleskap med barnevernet. Det er viktig å ha forankring i et miljø. I regionen har vi etterlyst en bedre forankring av prosjektet. Den siste tiden har dette bedret seg noe, og det er etablert nye samarbeidsavtaler med kommuner som ønsker å benytte modellen. Disse kommunene får tett oppfølging av prosjektleder. I tillegg kan det trekkes fram at det har vært god kontakt mellom prosjektet og enkelte fagteam.

I region Midt-Norge har Trondheim kommune over flere år hatt en halv stilling øremerket familierådsarbeid. Prosjektleder i regionen har derfor konsentrert seg primært om aktiviteten utenfor byen. Fra at aktiviteten primært har vært størst i nabokommunene til Trondheim, har implementering og utprøving den siste tiden spredt seg til Møre og Romsdal og Nord-Trøndelag. Det er den siste tiden planlagt en utprøving av familieråd i akutt saker.

Region vest har gjennomført flest familieråd i prosjektperioden. Dette må særlig tilskrives den «smitteeffekten» det har hatt at en av bydelene i Bergen har gjennomført mange familieråd. Interessen ble vekket hos nærliggende bydeler, og de kom også i gang. De politiske signalene i kommunen har også vært tydelige på at denne arbeidsmodellen er et satsingsområde. I og med at det nasjonale prosjektet nå går mot slutten, er det nylig opprettet en hel stilling for å ivareta det videre utviklingsarbeidet i Bergen. I en kommune i region vest benytter også helsestasjon og skole familierådsmodellen.

Region øst kom tregest i gang, men aktiviteten har nå spredt seg til mange kommuner og med relativt mange familieråd. Dette har sammenheng med at regionen fikk tildelt ekstra midler til ny opplæring. I tillegg er det opprettet en halv stilling forankret i et fagteam i regionen. Primæroppgaven er å videreutvikle arbeidet med familieråd. Prosjektleder i region øst har dermed en halv stilling i det nasjonale prosjektet og en halv stilling i et fagteam. Som tidligere nevnt, er det etablert et prosjekt hvor man benytter modellen for å se om antall slektsplasseringer kan øke. Dette planlegges evaluert.

Oslo er unntatt den statlige barnevernreformen. To av bydelene i Oslo fikk opplæring i den første opplæringsrunden. Siden har tre nye bydeler fått opplæring. Det har vært gjennomført familieråd i bydeler som ikke har fått opplæring. Helse- og velferdsetaten, som er gitt et overordnet ansvar for bydelsbarnevernet, har familieråd som satsingsområde også for 2007. De bydelene som ikke har hatt opplæring, har fått tilbud om opplæring i 2007. Oslo kommune har under planlegging et prosjekt hvor man skal prøve ut familieråd i forhold til minoritetsfamilier i 2–3 bydeler. Prosjektet skal evalueres.

Region sør har ikke hatt egen prosjektleder. Kristiansand kommune besørget selv opplæring, og inviterte 10–12 nærliggende kommuner med på opplæringa. Nasjonal prosjektleder har vært med på opplæringer og erfaringsutveksling med noen av kommunene. Kommunene har fått tilgang på veilederne som er utarbeidet til saksbehandlere og koordinatorene.

Mandat for implementering

Mike Doolan (2002) påpeker at gjennomføringen av en ny praksis også er relatert til hvilket mandat som er gitt det utøvende feltet.

En tilnæringsmåte til familieråd, er et lovgivende mandat som de har på New Zealand og i Irland. Det vil si at prinsippene om myndiggjøring og partnerskap er forankret i loven, og at det sikres at prinsippene kommer til praktisk anvendelse. Lovverket setter reglene. Selv med et lovgivende mandat, kan man likevel ikke garantere at ideologien og verdigrunnlaget undergraves. Barnevernet kan fortsatt tviholde på sin definisjonsmakt.

En annen tilnæringsmåte er en understøttelse av familieråd ved prosedyrer og retningslinjer. Det finnes eksempel på at kommuner i Norge har implementert familieråd på en slik måte at prinsippene om myndiggjøring og partnerskap har blitt prosedyremessig i organisasjonen. Det blir da ikke lenger opp til saksbehandlernes skjønn å avgjøre om familieråd skal foreslås for familier eller ikke. Saksbehandleren må begrunne dersom familier ikke tilbys familieråd. Prosedyrer i kommunen har særlig vært knyttet til at det skal tilbys familieråd i saker om omsorgsovertakelse. Noen kommuner oppgir også at de har fått saker tilbake i retur fra fylkesnemnda med spørsmål om det har vært avholdt familieråd.

I Norge har utprøvingen av familieråd på samme måte som i England og Norden, skjedd ved et mandat basert på «anbefalt praksis». Prinsippene i familieråd er blitt introdusert til saksbehandlere som oppmuntres til å arbeide innenfor dette paradigme. Det er de profesjonelle som setter reglene, og det finnes ingen kontroll mot å unnlate å anvende prinsippene i praksis. Det er saksbehandlerne som bestemmer hvilke familier som skal tilbys familieråd og hvilke som ikke skal det.

Vi har i løpet av prosjektet fått henvendelser fra personer som har ønsket familieråd, men hvor kommunen ikke kjente til familieråd. I et par tilfeller har også kommuner uten forutgående opplæring, tatt kontakt med prosjektet og bedt om bistand til å arrangere et familieråd.

I en kommune takket en familie ja til å være en «sammenliknings sak», men fikk ingen informasjon om familieråd. Prosjektet fikk henvendelse fra familien, som ønsket å påklage at de ikke var forespurt om et familieråd. De hadde undersøkt hva familieråd var, og mente seg urettferdig behandlet da de mente at et familieråd passet dem. Saken ble løst ved at kommunen tilbød dem et familieråd.

Avslutning

Kapitlet har formidlet strategier for implementering og resultater av implementeringen. I arbeidet med implementering av «model fidelity» har familieråd den fordel at modellen er bygd opp rundt en fast struktur med klare rollefordelinger. Både koordinator og saksbehandler har klare roller i familierådet, noe som til en viss grad garanterer at man holder seg på sporet.

Oppsummerende drøftinger av implementeringsprosessen vil bli nærmere diskutert i rapportens avslutningskapittel.

Referanser

Adolfsson, I. (1998): «*Samordnaren i familjerådslag*». Skriftserie nr 2, Centrum för forskning och utveckling, Hälsohögskolan Väst i Vänersborg.

Andersson, A.S, Carlsson, L. & Garplid, K. (1998): «*Implementering av familjerådslag i Sverige*». Skriftserie nr 1, Centrum för forskning och utveckling, Hälsohögskolan Väst i Vänersborg.

Doolan, M. (2002): «*Establishing an Effective Mandate for Family Group Conferences*». Paper ved Nordisk konferanse for familjerådslag, København 15–16 mars.

Einarsson, J.H. & Sandbæk, M. (1997): «*Forebyggende arbeid og hjelpetiltak i barneverntjenesten. Med vekt på myndiggjørende praksis*». Temahefte 2/97. NOVA.

Einarsson, J.H. (2002): «*Familieråd som metode i barnevernets beslutningsprosess*». NOVA.

Einarsson, J.H. & Nordahl, T. (2003/03): *Familjerådslag. Nasjonal plan for utprøving og evaluering av metoden familjerådslag*. Skriftserie NOVA, Oslo.

Einarsson, J.H. & Nordahl, T. (2003): Informasjonsperm. Nasjonal utprøving og evaluering av familieråd. NOVA, Oslo.

Erkers, M. & Nyberg, E. (red) (2001): «*Familjerådslag i Norden. Erfarenheter från fält och forskning*». Fou-Södertörn, Skriftserie nr 15/01.

- Faureholm, J. (1996): «*Fra livstidsklient til medborger*». København, Munksgaard / Rosinante.
- Faureholm, J. & Brønholt, L.L. (2005). «*Familierådslagning. En beslutningsmodel*». Hans Reitzels forlag.
- Hagen, G. (2001): «*Barnevernets historie*». Akribe forlag, Skien.
- Heino, T. Reinikainen, S. & Bergman, M. (red) (2003): «*Familjerådslag i Norden. Erfarenheter, forskningsresultat, refleksjoner*». Helsingfors Universitetet.
- Helland, J. (2005): «*Family Group Conferencing literature review*». International Institute for Child Rights and Development, UVIC.
- Holtan, A. (2002): «*Barndom i fosterhjem i egen slekt*» Universitetet i Tromsø.
- Horverak, S. (2007): «*Hvordan opplever ungdom å delta i familieråd? Et bidrag til arbeidet med barnevernets etikk og diskusjonen om barnevernets rolle i samfunnet*». NTNU 2006:171.
- Horverak, S. (2001): «Prosjektrapport for utprøving av familierådslag i barnevernet i Bodø kommune.» I M. Erkers & E. Nyberg (red.) *Familjerådslag i Norden. Erfarenheter från fält och forskning*. FoU-Södertörn Skriftserie nr 15/01.
- Horverak, S., Omre, C. & Schjelderup, L. (2002): *Familjerådslag. Demokrati og beslutninger i norsk barnevern*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Hyrve, G. (2001): «*Evaluering av familjerådslag som metode i barneverne*».. Rapport Barnevernets Utviklingssenter i Midt-Norge.
- Johansson, S. (2004): «*Implementering av BBIC – prosjektet i socialtjenstens organisasjoner*». Socialstyrelsen, Sverige.
- Klefbeck, J. & Ogden, T. (2003): «*Nettverk og økologi. Problemløsende arbeid med barn og unge*». Universitetsforlaget. Oslo.
- Lohne, M. (2006): «*Kommunikativ handling i barnevernet. En studie av innføring og bruk av familieråd ved to barnevernkontor*». Masteroppgave i samfunnsplanlegging og leiing. Høgskulen i Volda.
- Lupton, C & Nixon, P. (1999): «*Empowering practice? A critical appraisal of the family group conference approach*». The Policy press.
- Løfsnes, B. (2001): «*Rapport fra metodeutvikling i barnevernet. Familieråd*». Høgskolen i Sør-Trøndelag.
- Marcg, P. & Crow, G. (1998): «*Family Group Conferences in Child Welfare*» London: Blackwell Science.
- Merkel-Holguin, L. (2003): «*Learning with families: A synopsis of FGDM research and evaluation in child welfare*.» *Protecting Children* 18, 11–22.

- Mintzberg, H. (1979): *«The Structuring of Organizations»*. Engelwoods Cliff, NJ: Prentice-Hall.
- Morthorst Rasmussen, B. & Haldbo Hansen, T. (2002) *En beslutningsmodel med meget mere. En undersøgelse af «Det danske forsøg med Familierådslagning»*. Aabenraa: UFC - Børn og Familier.
- Nixon, P. ( ): *«Family Group conference connections: shared problems and joined up solutions. Hampshire County Council»*. Paper.
- Näslund, E. (2001): *«Familjerådslag och empowerment. Varför leder socialtjänstens utredning inte till familjerådslag?»* I M. Erkers & E. Nyberg (red) Familjerådslag i Norden. Erfarenheter från fält och forskning. FoU-Södertörn Skriftserie nr 15/01.
- Nyberg, E. (2003): *«Familjerådslag i Norden. Erfarenheter, forskningsresultat, refleksjoner»* I Heino, Reinikainen & Bergman (red) SSKH Helsingfors Universitet.
- Pennell, J. & Anderson, G. (2005): *«Widening the circle. The Practice and Evaluation of Family Group Conferencing with Children, Youths, and Their families»*. NASW Press.
- Schelderup, L., Omre, C. og Marthinsen, E. (red) (2005): *«Nye metoder i et moderne barnevern»*. Bergen, Fagbokforlaget.
- Schultz Jørgensen, P. (1996): *«Risiko og mestring – på vei mod et nyt paradigme»*. I Sandbæk, M & Tveite, G (red) «Sammen med familien. Arbeid i partnerskap med barn og familier. Ss. 43–63. Oslo. Kommuneforlaget.
- Sjöblöm, Y. (1999): *«Familjerådslag i Botkyrka kommune. Inte som vi tänkt, men bra ändå»*. Fou-rapport 1999:2.
- Sjøvold, E. (2006): *«Teamet. Utvikling, effektivitet og endring i grupper»*. Universitetsforlaget.
- Sundell, K. & Karslsson, U. (1999:26): *«Social Barnavård i tio svenska kommuner. Vilka barn berörs, hur utreds de och vad hender med dem?»*
- Sundell, K., Vinnerljung, B. & Ryburn, M. (2001): *«Social workers' attitudes towards family group conferences in Sweden and the UK.»* Child and Family Social Work, 6, 327–336.
- Sverdrup, Kristofersen og Myrvold. (2005:6): *«Brukermedvirkning og psykisk helse»*. NIBR-rapport.
- Willumsen, E. (red) (2005): *«Brukernes medvirkning! Kvalitet og legitimitet i velferdstjenestene»*. Universitetsforlaget.
- Ørstavik, S. (1996): *«Brukerperspektivet – en kritisk gjennomgang»*. Notat, Institutt for sosialforskning. Oslo.
- Østnor, Bjørg. (2001): *«Medbestemmelse i beslutninger. En fortolkning av foreldres opplevelse av familieråd»*. Hovedfag i helsefag hovedfag. UiB.

Oversikt 1: Kommuner i de ulike regioner som har fått opplæring eller praktisk bistand i enkeltsaker

Region Nord:

Harstad, Alta, Gamvik, Vestvågøy, Vadsø, Vågan, Lebesby, Sortland, Vardø, Ibestad, Berlevåg, Evenes, Tana, Bjarkøy, Tromsø, Hemnes, Bodø, Vefsn, Rana, Saltdal, Fauske og Hammerfest har fått opplæring i regi av Høgskolen i Bodø.

Kommuner hvor prosjektleder har gitt opplæring eller gått inn i enkeltsaker:

Enkeltsaker: Narvik, Alstadhaug, Hadsel, Andenes og Sørreisa

Region Midt-Norge:

Malvik, Stjørdal, Selbu, Trondheim (alle bydeler) og Levanger fikk opplæring av Høgskolen i Sør-Trøndelag.

Kommuner hvor prosjektleder har gitt opplæring eller gått inn i enkeltsaker:

Opplæring januar / februar 2006: Verdal, Steinkjer, Levanger, Kristiansund, Averøy og Frei fikk opplæring i regi av prosjektleder i januar 2006

Enkeltsaker: Røros og Meråker.

Region Vest:

Klepp, Tysvær, Karmøy, Stavanger, Haugesund, Os, Arna, Fyllingsdalen, Fana, Åsane og Bergenhus har fått opplæring i regi av Universitetet i Stavanger.

Sandnes som hadde erfaring fra familieråd, sluttet seg til prosjektet uten å ta del i opplæringen.

Kommuner hvor prosjektleder har gitt opplæring eller gått inn i enkeltsaker:

Opplæring: Ytre-Bygda, Laksevåg og Årstad har senere fått opplæring i familieråd.

Enkeltsaker: Strand, Hjelmeland, Finnøy, Rennesøy, Time, Sveio, Bømlo, Lindås, Meland, Fjell, Askøy, Sund og Øygarden.

Region Øst:

Hamar, Ringsaker, Åmot, Nord-Odal, barnevernsambandet Tynset-Tolga-Alvdal, Sarpsborg og Oppegård fikk opplæring i første runde i regi av Høgskolen i Bodø

Gjøvik, Østre Toten, Vestre Toten, Søndre Land, Jevnaker, Lunner, Gran, Grue, Rendalen, Elverum, Kongsvinger, Løten, Stange, fikk opplæring på bakgrunn av søknad om ekstramidler. Høgskolen i Bodø har hatt ansvar for opplæringen.

Kommuner hvor prosjektleder har gitt opplæring eller gått inn i enkeltsaker:

Opplæring: Drøbak

Enkeltsaker: Sørum og Våler

Oslo:

Grorud, Grünerløkka fikk opplæring i regi av Høgskolen i Bodø

Kommuner hvor prosjektleder har gitt opplæring eller gått inn i enkeltsaker:

Opplæring: Alna, Bjerke og Gamle Oslo

Region Sør:

Kristiansand kjøpte opplæring av Høgskolen i Bodø og inviterte kommunene Søgne, Songdalen, Vennesla med på opplæringen.

Denne regionen har ikke hatt egen prosjektleder, men nasjonal prosjektleder har fungert som kontaktperson og også deltatt på opplæring og erfaringsutveksling. Ytterligere 10 kommuner i regionen har senere kjøpt opplæring. Disse kommunene har ikke vært i kontakt med det nasjonale prosjektet vedrørende utprøving av metoden.

Oversikt 2: Hovedaktivitet i prosjektperioden:

2003:

Utvelgelse av prosjektkommuner

Ansettelse av 4 prosjektledere

Utvelgelse av kommuner foregikk i et nært samarbeid mellom prosjektkoordinator ved NOVA, prosjektledelsen hos fylkeskommunen, ansvarlig for evalueringen og kommunene. Det var flere kommuner som ønsket å delta i prosjektet, enn de ca 40 kommunene i de fire fylkene som innledningsvis ble valgt ut.

To bydeler i Oslo, inngikk også samarbeidskontrakt med NOVA. Nasjonal prosjektleder for implementeringen har i perioden hatt prosjektlederansvar for Oslo. I samarbeidskontraktene ble det ikke stilt krav til utprøving av et bestemt antall familieråd. Et krav til kommunene var imidlertid at de skulle oppnevne en prosjektansvarlig / kontaktperson til det nasjonale prosjektet.

De regionale prosjektlederne ble ansatt fra høsten 2003, og alle prosjektlederne var på plass fra 1.1.04

2004 og 2005:

Opplæring / veiledning av saksbehandlere og koordinatorene

Utprøving av familierådsmodellen

Bistand til å samle inn forskningsskjema

Den statlige barnevernreformen trådte i kraft 1.1.04. I praksis medførte overgangen fra fylkeskommunalt til statlig nivå, at prosjektlederne organisatorisk ble forankret i 4 av de 5 barnevernregioner (Region Nord, Region Midt-Norge, Region Vest, Region Øst).

En forutsetning for lik utprøving av modellen, var lik opplæring. Opplæringsbehov i familieråd er knyttet til tre målgrupper:

- Saksbehandlere i barnevernet som deltar i prosjektet
- Koordinatorer som engasjeres for å bistå familien med planleggingen og gjennomføringen av familieråd
- De profesjonelle som skal delta i informasjonsdelen i familieråd

Opplæringen av saksbehandlere hadde som mål å gi saksbehandlerne teoretisk og praktisk kunnskap i arbeidet med familieråd. Opplæringen hadde en varighet på 3+3, og senere 3+1 dager. For studenter som hadde studiekompetanse, var det også mulighet for å fremstille seg til eksamen.

Opplæringen av koordinatorene hadde en varighet på to dager. De første opplæringsrundene av koordinatorene ble gjennomført av Høgskolene.

I enkelte kommuner ble det arrangert kurs for profesjonelle (skole, barnehage, politi etc.) som man mente burde kjenne til modellen.

Aktiviteten og informasjonen rundt prosjektet, gjorde at flere nye kommuner i løpet av 2004 henvendte seg til prosjektet og ba om opplæring i familieråd. Andre kommuner, for eksempel Kristiansand kommune og omegn, slo seg sammen og kjøpte selv sin opplæring fra en av Høgskolene.

Vi fikk underveis informasjon om at det foregikk utprøving av familieråd i kommuner som ikke hadde fått opplæring i regi av prosjektet. Som nasjonalt prosjekt ble vi derfor opptatt av å få oversikt over og påvirke utviklingsarbeidet rundt familieråd også i kommuner som på eget initiativ satte i gang utprøving av modellen.

I noen grad, men på initiativ fra barnevernet, har vi veiledet kommuner hvor familien selv har kommet til barnevernet og bedt om å få avholde familieråd.

Når det gjelder innsamling av forskningsskjemaer, har vi kun hatt en praktisk funksjon. Siden implementeringsteamet hadde tettere dialog med kommunene, bistod vi forskerne med å purre på forskningsskjemaer. Det ble laget et meldeskjema der kommunene skulle fylle ut og melde fra til prosjektlederene når de igangsatte et familieråd. På skjemaet måtte de også krysse av for om det var en forskningssak eller ikke. Vi håpet at skjemaet også minnet saksbehandlere om betydningen av å forespørre familier om de kunne tenke seg å delta på forskningsdelen i prosjektet. Det viste seg vanskelig å få alle kommunene til rutinemessig å fylle ut skjemaer.

2006:

Fortsette implementering av familieråd

I og med at evalueringen av prosjektet var forsinket, ble det bestemt at implementeringsteamet skulle fortsette i 2006. Avgjørelsen ble tatt i dialog med Barne- og familiedirektoratet (Buf-direktoratet) og Barne- og likestillingsdepartementet (BLD).

Aktiviteten med hensyn til gjennomførte familieråd i 2006 har økt sammenliknet med 2005. Dette til tross for at innsamlingen av forskningssaker var over.

Det siste året har det vært stor etterspørsel fra nye kommuner, samtidig med at mange av kommunene ønsket tettere «brukerstøtte». En stor utfordring når aktiviteten øker, har vært at kvaliteten på familierådene ikke skulle gå på bekostning av kvantiteten. Det har til tider vært et kapasitetsproblem for enkelte prosjektledere i 50 prosent stilling å yte god nok støtte til kommunene. Dette har også sammenheng med driftsmidler, da det i noen regioner ikke har vært økonomi til å reise ut til kommuner så mye som ønskelig.

Noen regioner har også ønsket at prosjektet skulle tilby opplæring i nye kommuner som *regionen* mente ville profittere på opplæring

Endrer familieråd barnas situasjon?

En kvantitativ analyse av hvem de er og hvordan det gikk

Sturla Falck og Sten-Erik Clausen

Et hovedspørsmål

Et hovedspørsmål i prosjektet «Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge» var: Endrer bruk av familieråd barnas situasjon til det bedre? Dette kapitlet skal i hovedsak ta for seg kvantitative effektmål. De framkom ved sammenligning av barnevernets oppfatning av barnas problemer da familierådet ble avholdt (T1) og oppfatningen de hadde av problemene ett år senere (T2). Til sist omtales endringer hos barna som foreldrene rapporterte. Der dataen gir grunnlag for det, er resultatene sett i forhold til sammenligningssakene (uten familieråd).

En ting er mål for effekter. Noe annet og vel så viktig, er å gi en innsikt i den prosessen som har ført fram til resultatet, graden av fornøydhet deltakerne (familie, barn og barnevern) har med at det ble valgt familieråd og deres kvalitative opplevelse av endring. Dette omtales i de øvrige kapitlene.

Før å se på de endringer som har funnet sted blir det innledningsvis kort sett på noen viktige forhold rundt barnas oppvekst og problemer, samt datagrunnlaget kapitlet bygger på.

Familieråd eller barn som enhet

Den følgende presentasjonen av kjennetegn ved barna og familiene i familieråd bygger i hovedsak på spørreskjema til saksbehandler i barnevernet. Det ble samlet inn på T1 og T2. Sammenligningssakene blir også trukket inn, samt spørreskjema til foreldre (SDQ).

I den videre analysen av spørreskjema til saksbehandler blir det variert mellom to ulike filer ut fra hva som er enheten i den problemstillingen som belyses. Det er totalt 111 familieråd med i undersøkelsen på tidspunkt 1, og de omfattet 170 barn. Ulikheten mellom antall familieråd og antall barn

kommer av at en tredjedel av familierådene omfattet flere søsken; i 19 prosent av familierådene var det to, i 13 prosent var det tre og i 3 prosent var det fire søsken. Siden det ikke er samsvar mellom antall familieråd og antall barn, har det vært nødvendig å analysere materialet ut fra to filer.

I noen tilfeller er det ut fra problemstillingen riktig å se på barna som enheten, f.eks. hva som kjennetegner barna. I denne filen er de 170 barna enhetene på T1 og 68 barn følges⁴ til T2. Hvert barn er gitt et saksnummer. Selv om de er søsken i samme familieråd, kan sakene deres eller problemene rundt være ulike (f.eks. ut fra ulik alder og utvikling).

I andre tilfeller er det familierådet som er enheten, f.eks. hva som kjennetegner familierådet eller foreldrenes bakgrunn. For å kunne analysere ut fra familieråd som enhet, ble det laget en fil som teller ut fra dette. Den ble laget ut fra første barn registrert i hver familie i avholdte familieråd, totalt 111 saker på T1 hvorav 44 følges til T2.

Barna og deres foreldre

Av barna som familierådene dreide seg om, var 53 prosent gutter og 47 prosent jenter (tabell 1). Gjennomsnittsalderen var 9 år, men det var stor spredning (standardavvik på 5,18) med den yngste som nyfødt og den eldste på 20 år. I en tredjedel av familierådene var det flere søsken involvert.

Tabell 1. Alder og kjønn på barna.

Kjønn	0–5 år	6–9 år	10–13	14–20 år	Totalt
Gutar	30	15	16	21	82 (53%)
Jenter	23	13	17	20	73 (47%)
Totalt	53 (34%)	28 (18%)	33 (21%)	41 (27%)	155 (100%)

Bare seks av barna hadde kulturbakgrunn fra et annet land (Guatemala, Iran, Kenya og Skottland), og det er derfor ikke gjort noe poeng av det her.

Fire av fem barn i Norge vokser opp med begge sine biologiske foreldre. Det var langt fra tilfelle for disse barna (tabell 2).

⁴ På grunn av tid og resurser ble antall familieråd som skulle følges opp fra T1 til T2 satt til de 50 første familierådene, (se nærmere redegjørelse i kapittel 1). Datainn-samling ble fullført for 44 av dem med 68 barn.

Tabell 2. Voksne barnet bor sammen med på registreringstidspunktet.

		Prosent
Mor og far	24	15
Mor alene	72	45
Far alene	12	8
Mor med partner	19	12
Far med partner	8	5
Fosterhjem	7	4
Barnevernsinstitusjon	4	3
Andre	14	9
Total	160	100,0
Ubesvart	10	
Total	170	

Over halvparten av barna bodde da sammen med enslig mor (45 %) eller enslig far (8 %). Færre enn hver sjette (15 %) bodde sammen med begge foreldrene. For 7 prosent var en av foreldrene død. «Andre» er barn og mor som bor sammen med andre slektninger, f.eks. bodde 9 barn sammen med mormor eller tante/onkel og 6 barn var privat plassert hos andre slektninger.

Gjennomsnittsalder for mor og far var henholdsvis 35 og 38 år. Mors alder varierte fra 16 til 50 år, mens fars alder varierte fra 19 til 60 år. Foreldrene synes å være relativt svakt sosioøkonomisk stilt. Et flertall av foreldrene hadde svak tilknytning til arbeidslivet (tabell 3) og relativt lav utdanning (tabell 4).

Tabell 3. Mors og fars viktigste kilde til livsopphold

	Mor		Far	
	N	prosent	N	prosent
Arbeidsinntekt	26	27	36	53
Stipend/lån	2	2		
Trygdeytelse	54	58	13	19
Sosialhjelp	7	8	6	9
Vet ikke	5	5	13	19
Total	94	100	68	100
Ubesvart	17		43	
Total	111		111	

2/3 av mødrene til barna hadde trygd (58 %) eller sosialhjelp (8 %) som viktigst kilde til livsopphold. Litt over en fjerdedel hadde arbeidsinntekt. To prosent hadde stipend og resten var vet ikke. Mor var noe oftere i arbeid når

barnet ikke bodde sammen med henne. Det var noen færre med trygd eller sosialhjelp når mor bare hadde ett barn enn i flerbarnsfamilier.

Det mest slående for fedrene er at nesten halvparten står med ubesvart eller vet ikke. Det indikerer at barnevernet vet mye mindre om fedrene. Over halvparten av de resterende fedrene er oppgitt å ha arbeidsinntekt (53 %) og over en fjerdedel var trygdet (19 %) eller hadde sosialhjelp (9 %).

Tabell 4. Mors og fars høyeste avsluttede utdanning.

	Mor		Far	
	<i>N</i>	<i>prosent</i>	<i>N</i>	<i>prosent</i>
Ikke avsluttet grunnskole (1–9)	2	2	2	3
Grunnskole	36	39	14	20
Videregående skole	16	17	10	15
Fullført yrkesutdanning etter videregående skole	11	12	8	12
Utdanning fra høyskole/universitet	6	7	2	3
Vet ikke	22	24	33	48
Total	93	100,0	69	100,0
Ubesvart	18		42	
Total	111		111	

For utdanning (tabell 4) er andelen ubesvarte eller vet ikke høy med over en tredjedel av mødrene og to tredjedeler av fedrene, så det er vanskelig å si noe bastant. De fleste foreldrene oppgis imidlertid av saksbehandlerne å ha lav utdanning. Over førti prosent av mødrene og over tjue prosent av fedrene oppgis bare å ha grunnskole eller mindre. Bare 17 prosent av mødrene og 15 prosent av fedrene oppgis å ha utdanning ut over videregående skole.

Foreldrene hadde videre en rekke problemer som også påvirket deres relasjon til barna på tidspunktet familierådet ble avholdt. Det var bare for to prosent av foreldrene at barnevernet ikke beskrev noen negative kjente forhold knyttet til dem i foreldre–barn relasjonen. For de aller fleste foreldrene var det en kombinasjon av flere forhold (derfor summerer det seg til flere hundre prosent) som påvirket relasjonen (tabell 5):

Tabell 5. Forhold knyttet til foreldrene i foreldre–barn relasjonen.

	(N=102)	%
Problem med oppdragelse/ grensesetting	64	63
Foreldrene utslitte	56	55
Økonomiske vansker	41	40
Vanskjøtsel	35	34
Rusmisbruk	34	33
Psykiske vansker	34	33
Konflikt med barnet	31	30
Konflikter mellom foreldre	31	30
Konflikt om samvær	23	22
Psykisk omsorgssvikt	20	20
Fysisk sykdom	11	11
Kriminalitet	7	7
Foreldre døde	5	5
Fysisk mishandling	3	3
Seksuelle overgrep	1	1

Denne listen gir et bilde av slitne foreldre med en rekke problemer i form av rus, dårlig økonomi, konflikter, sykdom og mangelfull omsorgsevne.

De negative forholdene knyttet til foreldrene har klar sammenheng med bekymringsfulle forhold barnevernet anså var knyttet til barnet (tabell 6). Bare for en femtedel av barna var det ikke knyttet problemer i form av sosiale vansker, skolefaglige problemer, vold, rus, psykisk eller fysisk sykdom.

Tabell 6. Forhold knyttet til barna (N =151)

	Prosent
Ingen problemer	22
Skolefaglige problemer	34
Sosiale vansker i form av atferdsvansker	30
Utviklingsproblemer (sen utvikling/umoden)	19
Sosiale vansker i form av passivitet	18
Psykiske vansker/funksjonshemming	14
Voldelig atferd	9
Rus	7
Fysisk sykdom	5

Nesten 80 prosent av barna hadde en eller flere av disse problemene knyttet til seg da familierådet ble avholdt.

Tidligere kontakt med barnevernet

Bekymring som ledet fram til at barnevernet anbefalte familieråd var for halvparten av sakene knyttet til foreldrene og for halvparten knyttet til barna. Særlige behov for tiltak ut fra forholdene i hjemmet ble oppgitt som grunn for to tredjedeler av barna, for en sjettedel var det omsorgssvikt og for en sjettedel var det atferdsavvik hos barnet.

Tabell 7. Når ble det bestemt å bruke familieråd som beslutningsmodell (N=170)

	N	Prosent
Meldingsfasen	8	5
Undersøkellesfasen	41	27
Tiltaksfasen	91	60
I omsorgstiltaket	12	8
Totalt	152	100
Ubesvart	19	

For en tredjedel av barna bestemte barnevernet i meldings- eller undersøkelsesfasen å bruke familieråd. For dem det ble bestemt i meldingsfasen at det skulle anbefales familieråd, kjente barnevernet på forhånd til familien, og oftest var det ny melding på barn der det tidligere hadde vært undersøkelse eller tiltak i familien. Da familierådet ble avholdt hadde en tredjedel av sakene status som undersøkelsessak. Undersøkelsen ble avsluttet med konklusjon om familieråd.

For to tredjedeler av barna (tabell 7) ble familieråd besluttet brukt mens barnet allerede hadde hjelpetiltak eller omsorgstiltak fra barnevernet. Det kunne være at barnevernet anbefalte familieråd i forbindelse med ny vurdering av et tiltak (55 %), eller som alternativ til andre beslutningsmåter som f.eks. fylkesnemndsbehandling. Familieråd ble også brukt som ledd i å vurdere opphevelse av omsorg og tilbakeføring av barna til foreldrene, for å sikre omsorgssituasjonen eller for å vurdere alternativer når ungdommen nærmet seg 18 år og saken skulle avsluttes som barnevernssak, eller fortsette som hjelpetiltak med barnets samtykke til barnet har fylt 23 år (§ 1-3).

For en tredjedel av barna var familieråd en del av deres første kontakt med barnevernet.

Nesten to tredjedeler av barna hadde vært i kontakt med barnevernet tidligere. Gjennomsnittlig hadde kontakten vart noe over tre år. For 14 prosent hadde kontakten vart under et halvt år og for 27 prosent over fem år.

Av dem som hadde vært i kontakt med barnevernet tidligere, hadde 79 prosent fått ulike tiltak, mens 18 prosent fikk henlagt saken etter undersøkelse og 3 prosent hadde fått saken henlagt etter bekymringsmelding. For over halvparten av dem som hadde søsken (55 %), hadde disse også tidligere hatt tiltak fra barnevernet.

Mange av barna hadde hatt flere tidligere tiltak (tabell 8). De fordelte seg som følger:

Tabell 8. Tiltak fra barnevernet før familieråd, T1. (N = 170–12 ubesvarte. Flere svar er mulig).

	Prosent (N=158)
Ingen tiltak	23
Avlastnings-/Besøkshjem	27
Støttekontakt	16
Tilsyn i hjemmet	12
Barnehage	23
Økonomisk støtte	31
SFO	19
PMTO	3
MST	6
Webster Straton	3
Fosterhjem	9
Institusjon	8
Veiledning/rådgivning	47
Ansvarsgruppe	26

Under en fjerdedel av barna hadde ikke hatt noen tiltak tidligere fra barnevernet (tabell 8). De vanligste tiltakene var ulike hjelpetiltak (økonomisk støtte og/eller ulike avlastningstiltak) knyttet til hjemmet. En sjettedel var plassert utenfor hjemmet (fosterhjem eller institusjon). Dessuten hadde nesten halvparten (47 %) av foreldrene hatt råd og veiledning fra barnevernet, og det var opprettet ansvarsgruppe for en fjerdedel (26 %) av barna.

Hvilke tiltak hadde så barna fra barnevernet ett år etter familierådet var avholdt? Tallene her er ikke helt sammenlignbare ettersom saksbehandlerne på T1 (tabell 8) ble bedt om å svare på hvilke tiltak barna hadde hatt før familierådet. De kunne ta med alle tiltak over tid. Som nevnt hadde barna gjennomsnittlig vært i kontakt med barnevernet noe over tre år. Ett år etter familierådene ble avholdt svarte saksbehandlerne at barna mottok følgende tiltak fra barnevernet:

Tabell 9. Type tiltak fra barnevernet barnet mottok ett år etter familieråd (T2).

	Prosent T2 (N=68)
Ingen tiltak	32
Avlastnings-/Besøkshjem	29
Støttekontakt	9
Tilsyn i hjemmet	0
Barnehage	3
Økonomisk støtte	12
SFO	5
PMTO	0
MST	2
Webster Stratton	0
Fosterhjem	3
Institusjon	3
Veiledning/rådgivning	30
Ansvarsgruppe	9

Nesten en tredjedel av barna mottok ingen tiltak fra barnevernet i tillegg til de handlingene som den utvidete familien selv sto for (jf. Beskrivelsen av handlingsplanene i Figenschow kap. 6 og Havnen kap. 4). Tabellen kan derfor ikke tolkes som en redusert innsats overfor barnet, men i handlingsplanene familierådet kommer fram til, blir vesentlige deler av innsatsen overført til barnets familienettverk. De tiltakene barnevernet tilbød på T2, var vesentlig støttende tiltak i samsvar med den handlingsplanen familierådet hadde kommet fram til. Råd og veiledning opprettholdes som det hyppigste tiltaket fra barnevernet, men reduseres. For alle typer tiltak fra barnevernet, unntatt for besøkshjem, var det en reduksjon i forhold til det barna hadde hatt tidligere (tabell 8). Besøkshjem er tydelig et tiltak som det ofte ansees som hensiktsmessig å bidra med fra barnevernet, og det kan ofte være et hjem til en nær slektning. Da blir det gjerne ordnet slik at barnevernet gjør vedtak om betaling til besøkshjemmet, mens det private nettverket står for det praktiske tiltaket.

En sammenligning av hvilke tiltak barna hadde hatt fra barnevernet før familieråd ble avholdt og hvilke tiltak de har på T2 (tabell 9), tyder (med de nevnte forbehold) på at tiltakene både har blitt færre og lettere. Resultatet tyder på at barnevernets innsats både blir enklere og økonomisk rimeligere.

Det ligger i navnet at sammenligningssakene er ment å ses i forhold til dem som fikk familieråd. Den vesentligste forskjellen fra sammenlignings-

sakene⁵ med barn som ikke fikk familieråd, var andelen med tiltak fra barnevernet etter ett år. Mens 68 prosent av dem som hadde hatt familieråd fremdeles hadde ulike tiltak fra barnevernet, hadde 91 prosent av barna i sammenligningssakene fremdeles barneverntiltak etter ett år.

I alle sakene hvor det ble brukt familieråd, vurderte barnevernet etter familierådet var avholdt, at saken var egnet for familieråd. For to av barna hadde imidlertid barnevernet ett år senere funnet det nødvendig å fremme sak for fylkesnemnda da øvrige tiltak fra familien og barnevernet ikke hadde vært tilstrekkelig.

Endret relasjonen til hjelpeapparatet seg?

For mange av barna og familiene hadde kontakten med barnevernet blitt svakere etter familierådet. Det vil ikke si det samme som at den var dårligere, men at det ikke i samme grad var behov for tiltak fra barnevernet. En femtedel hadde/trengte ingen tiltak fra barnevernet etter familierådet og det økte til en tredjedel etter ett år (T2).

Saksbehandlerne ble blant annet spurt om de mente at: «I denne familien er det nødvendig med endring når det gjelder: Familien har et godt samarbeid med de ulike hjelpeinstansene de har kontakt med.» Saksbehandlerne svarte at over halvparten (57 %) av familiene hadde beveget seg i positiv retning ett år etter familierådet – familien hadde mindre behov for endringer for å ha et godt samarbeid med de hjelpeinstanser de var i kontakt med. En fjerdedel av saksbehandlerne mente det var en negativ utvikling, og en sjettedel svarte at familien stod på det samme.

Relasjonen mellom barnevernet og foreldrene karakteriserte saksbehandlerne i barnevernet at ikke endret seg nevneverdig fra T1 og T2. Hovedgrunnen var at barnevernet opplyste at de hadde et godt forhold til tre fjerdedeler av foreldrene da familierådet ble avholdt (T1), og det endret seg lite. I sammenligningssakene var det en tilsvarende stabilitet i relasjonen mellom barnevernet og foreldrene. For 85 prosent karakteriserte saksbehandlerne at det var en god relasjon både ved T1 og ett år senere.

Saksbehandlerne ble på T1 og T2 spurt om barnevernet og familien hadde en sammenfallende forståelse av situasjonen i familien. Her var det en

---

⁵ Sammenligningssakene er som nevnt, ingen kontrollgruppe med de forbehold dette medfører. De ble bl.a. vurdert av saksbehandlerne som noe lettere.

viss (men ikke signifikant) forskjell mellom familierådsakene og sammenligningssakene:

For familieråd mente to tredjedeler (68 %) av saksbehandlerne at det var klart eller stort sett sammenfallende forståelse på T1 og 85 prosent på T2. 32 prosent beveget seg mot en mer sammenfallende forståelse, over halvparten, 57 prosent sto på det samme, mens 12 prosent gikk motsatte vei. Om prosessen rundt familieråd har bidratt til at det er barnevernet, familien eller begge som har endret forståelse, er vanskelig å si. Det kan være begge.

For sammenligningssakene var det en mer negativ endring i forståelse av situasjonen i familien. 26 prosent av saksbehandlerne mente de beveget seg mot en mer sammenfallende forståelse. 40 prosent mente det var ingen endring i barnevernets eller foreldrenes forståelse av situasjonen, mens 33 prosent svarte at det var en mindre sammenfallende forståelse på T2. Dette viser en tendens til at det i familierådsakene etter ett år har utviklet seg en mer sammenfallende forståelse av problemene i familien mellom barnevernet og foreldrene enn i sammenligningssakene.

Endrer alvor i barnas saker seg fra T1 til T2?

Formålet med hele prosessen rundt familieråd og den påfølgende gjennomføringen av handlingsplanen, er at alle handlingene i sum skal medvirke til endring til det bedre for barnet. Saksbehandlerne i barnevernet er helt sentrale i forhold til vurdering av alvoret i saken, barnas behov og hvilke tiltak barnevernet er forpliktet til å sette inn ut fra den situasjonen barnet befinner seg i. De er også forpliktet til å følge opp saken til det enkelte barn etter familieråd, vurdere om de endringsprosesser som er igangsatt er tilstrekkelig og vurdere hvor alvorlig de anser saken å være etter ett år har gått.

Saksbehandlerne til det enkelte barn i barnevernet ble bedt om å rangere hvor alvorlig de anså saken å være på en skala fra 1 til 7, da den ble behandlet i familieråd (T1).

Tabell 10. Barnevernets markering av hvor alvorlig saken var (T1)

	N	Prosent
1 Lite alvorlig	0	0
2	8	5
3	23	15
4 Middels alvorlig	36	24
5	44	29
6	27	18
7 Svært alvorlig	12	8
Total	150	100,0
Ubesvart	20	
Total	170	100,0

Det var ingen av sakene til barna som saksbehandlerne anså som lite alvorlige, men 20 prosent ble ansett som under middels alvorlige (2 og 3). Nesten en firedel ble ansett som middels alvorlige (4), og 55 prosent ble ansett som over middels alvorlige til svært alvorlige (5 til 7).

Spørsmålet ble gjentatt som en oppfølging på T2 for å se om familierådene og de tiltakene som de hadde kommet fram til, hadde bidratt til å forbedre barnets situasjon og dermed endre saksbehandleren i barnevernet sitt syn på alvoret i saken.

Tabell 11. Barnevernets markering av hvor alvorlig saken er 9–12 måneder etter familierådet (T2)

	N	Prosent
1 Lite alvorlig	17	28
2	13	22
3	11	18
4 Middels alvorlig	4	7
5	7	12
6	6	10
7 Svært alvorlig	2	3
Total	60	100,0

En sammenligning av de to tabellene viser at barnevernet kraftig endret sitt syn på sakenes alvorlighet fra T1 til T2 i positiv retning:

- Ingen saker ble ansett som lite alvorlige (1) på T1, mot 28 prosent på T2.
- Hver femte sak ble regnet som under middels alvorlig (1, 2 og 3) på T1, mot to tredjedeler av sakene på T2.
- Nesten en fjerdedel av sakene ble regnet som middels alvorlige (4) på T1, mot 7 prosent på T2.
- 55 prosent ble ansett som over middels til svært alvorlige (5 til 7) på T1, mot 25 prosent på T2.

Av krysstabuleringen (tabell 12.) framgår bevegelsene mer i detalj:

Tabell 12. Saksbehandlerens vurdering av alvorret i saken på T1 og T2

T1 Marker hvor alvorlig du mener saken er	T2 Marker hvor alvorlig du mener saken er i dag							Total
	1 Lite alvorlig	2	3	4 Middels alvorlig	5	6	7 Svært alvorlig	
1 Lite alvorlig	0	0	0	0	0	0	0	0
2	4	1	1	0	0	0	0	6
3	5	3	3	1	0	0	0	12
4 Middels alvorlig	4	3	3	3	1	2	1	17
5	3	3	2	0	2	2	1	13
6	0	1	2	0	4	2	0	9
7 Svært alvorlig	1	2	0	0	0	0	0	3
Total (N)	17	13	11	4	7	6	2	60
	28,3%	21,7%	18,3%	6,7%	11,7%	10,0%	3,3%	100,0%

Av krysstabuleringen (tabell 12) framgår en forskyvning av synet på sakenes alvor, der de gjennomgående har beveget seg flere trinn i positiv retning fra T1 til T2. Noen har beveget seg helt fra «svært alvorlige» på T1 til «lite alvorlige» (1 og 2) på T2. Det var signifikante forskjeller ($p < 0,001$ T-test) i skårene på T1 og T2.

Bevegelsene var som følger:

- Fra beskrevet som alvorlig til mindre alvorlig 67 % (40)
- Stående på samme beskrivelse 18 % (11)
- Fra beskrevet som mindre alvorlig til mer alvorlig 15 % (9)

Den gjennomgående positive bevegelsen fra T1 til T2 for alvorret i sakene, vil ikke det si det samme som at de fleste framstår som problemfrie. Sakene til 28 prosent av barna ble riktignok nå regnet som lite alvorlig. De fleste av de resterende kunne imidlertid fortsatt ha behov for ulike typer av hjelp eller støtte fra nettverket eller fra barnevernet, men i mindre grad enn før familierådet ble avholdt (T1). For de aller fleste vil imidlertid handlingsplanen som er knyttet opp til tiltak fra familienettverket og barnevernet være planlagt for atskillig lengre tid enn det året denne undersøkelsen omfatter.

Hvordan er resultatet fra barn som har hatt familieråd, i forhold til resultatene for barn som får andre tiltak fra barnevernet? Det er å forvente at barn som får andre tiltak, uten familieråd, også bør ha en positiv utvikling. De er med i sammenligningssakene der 42 barn ble fulgt opp fra T1 til T2.

På begge tidspunkt ble saksbehandler i barnevernet stilt de samme spørsmål som dem som fikk familieråd, om å vurdere alvorret i saken. Utviklingen av alvorret i sammenligningssakene kan dermed ses i forhold til endringen for dem som fikk familieråd. Sammenligningssakene er imidlertid som nevnt, ingen kontrollgruppe ettersom det ikke er foretatt noen randomisering. Dette maner til varsomhet med å trekke bastante konklusjoner.

Tabell 13. Sammenligningssaker. Marker hvor alvorlig du mener saken er på T1, sette i forhold til: Marker hvor alvorlig du mener saken er i dag, på T2

T1 Marker hvor alvorlig du mener saken er	T2 Marker hvor alvorlig du mener saken er i dag							
	1 Lite alvorlig	2	3	4	5	6	7 Svært alvorlig	Total
1 Lite alvorlig	1	0	0	0	0	0	0	1
2	2	3	1	0	0	0	0	6
3	0	4	1	0	1	1	0	7
4	1	3	2	4	1	0	0	11
5	0	0	4	2	1	2	0	9
6	0	0	1	0	0	3	3	7
7 Svært alvorlig	1	0	0	0	0	0	0	1
Total	5	10	9	6	3	6	3	42

Det var en positiv utvikling også for barna som fikk andre tiltak fra barnevernet uten medvirkning fra familieråd. Selv om det i sammenligningssakene var relativt få barn er resultatene også her signifikante ($p < 0,021$ t-test).

Bevegelsene i sammenligningssakene var som følger:

- Fra beskrevet som alvorlig til mindre alvorlig 49 % (40)
- Stående på samme beskrivelse 31 % (11)
- Fra beskrevet som mindre alvorlig til mer alvorlig 21 % (9)

En sammenligning mellom tabell 12 og tabell 13 viser at saksbehandlerne i barnevernet ga en klart mer positiv bedømming av utvikling i sakene for dem som hadde fått familieråd i forhold til sammenligningssakene med andre tiltak fra barnevernet:

- Flere gikk fra beskrevet som alvorlig til mindre alvorlig (67 % mot 49 %).
- Færre ble stående på samme beskrivelse (18 % mot 31 %) og
- færre gikk fra mindre alvorlig til mer alvorlig (15 % mot 21 %).

Det må samtidig understrekes at sakene ikke nødvendigvis er sammenlignbare. Etersom det ikke er foretatt noen randomisering vil sakene til barna i de to kategoriene være ulike. En umiddelbar forskjell er at sakene i familieråd er noe tyngre enn sammenligningssakene: 56 prosent av sakene i familieråd var betegnet som middels til svært alvorlige, mot 40 prosent av sammenligningssakene på T1. Dette skulle imidlertid indikere et enda sterkere positivt utslag for familieråd i forhold til andre løsninger.

Endringer i foreldreferdigheter og ivaretagelse av barnet

Barnevernet ble bedt om å vurdere i hvilken grad det var nødvendig å endre en rekke forhold knyttet til oppdragelsen og ivaretagelsen av barnet i familien (jf. vedlegg 2, Spørreskjema saksbehandler). Det var 21 spørsmål og de samme ble stilt både på T1 og T2. På grunnlag av en faktoranalyse på T1 av svarene på spørsmålene ble det konstruert fire indekser:

1. Behov for endringer med hensyn til oppdragelse av barnets ferdigheter
2. Behov for endringer med hensyn til barnets forhold til voksne
3. Behov for endringer med hensyn til å beskytte barnet mot vold mellom foreldrene/mishandling
4. Behov for endringer med hensyn til å bedre barnets/familiens nettverk

Det ble deretter analysert om det hadde skjedd positive forandringer (fra stort til mindre behov for å endre), negative eller ingen forandring i hvordan saksbehandlerne i barnevernet vurderte endringsbehovet på T1 i forhold til T2. Resultatene av analysen for de fire indeksene var:

1. Behov for endringer med hensyn til oppdragelse av barnets ferdigheter, beveget seg fra:
  - stort behov for endring til mindre behov 58 % (28)
  - stående på samme beskrivelse 33 % (16)
  - mindre til større behov for endring 8 % (4)

2. Behov for endringer med hensyn til barnets forhold til voksne, beveget seg fra:

- stort behov for endring til mindre behov 82 % (40)
- stående på samme beskrivelse 10 % (5)
- mindre til større behov for endring 8 % (4)

3. Behov for endringer med hensyn til å beskytte barnet mot vold mellom foreldrene/mishandling, beveget seg fra:

- stort behov for endring til mindre behov 38 % (18)
- stående på samme beskrivelse 48 % (21)
- mindre til større behov for endring 19 % (9)

4. Behov for endringer med hensyn til å bedre barnets/familiens nettverk, beveget seg fra:

- stort behov for endring til mindre behov 60 % (27)
- stående på samme beskrivelse 20 % (9)
- mindre til større behov for endring 20 % (9)

Det var positiv utvikling for alle fire forholdene fra T1 til T2. Det vil si at det var mindre behov for å sette inn tiltak for å bedre disse forholdene når barna ble fulgt opp 9–12 måneder etter familierådet. I denne perioden har det vært en prosess der de tiltakene som familierådet har kommet fram til er fulgt opp med handlinger fra familie, øvrige nettverk og ofte også inkluderer ulike tiltak fra barnevernet. Resultatene tyder på at summen av dette har hatt en gunstig effekt med hensyn til de undersøkte behovene.

Spesielt sterkt hadde barna fått forbedret sitt forhold til voksne og fått utvidet sitt sosiale nettverk (indeks 2 og 4). Endringen var statistisk signifikant ($p < 0,002$) for indeks 2 «endringer med hensyn til barnets forhold til voksne», og indeks 4 ($p < 0,003$) «endringer med hensyn til å bedre barnets/familiens nettverk», men ikke for de to andre (henholdsvis 0,125 for 1 og 0,489 for 3). For indeks 1 og 3 var ikke forandringene tilsvarende sterke, men begge viser likevel at det var en klar positiv tendens med klart flere som hadde fått redusert sitt behov for endring enn økt det. Med et såpass lite utvalg, kreves det et stort utslag for å få signifikante svar.

Endringen på de fire indeksene ble kjørt mot vurdering av sakenes alvorlighet uten at dette ga seg nevneverdige utslag. Det tyder på at det forbedringspotensialet som disse fire indeksene viser fra familieråd, skulle være gyldig for saker av ulik vanskelighetsgrad.

Andre endringer

Det var flere variabler som viser enn viss positiv tendens. Saksbehandlerne i barnevernet ble f.eks. bedt om å vurdere på T1 og T2, hvordan barnet klarte seg på skolen, barnets fungering sammen med jevnaldrene, barnets deltakelse i fritidsaktiviteter, og om familien har venner som støtter i vanskelige situasjoner. De positive endringene var imidlertid stort sett for svake og med for lite utvalg til å bli statistisk signifikante.

Styrker og vanskeligheter hos barna

I evalueringen ble det også benyttet SDQ (*The Strengths and Difficulties Questionnaire*) for å måle endringer i barnas sterke og problematiske sider vurdert av foreldrene, av lærerne og egenvurdering fra barna. Instrumentet skal kort omtales før resultatene kommenteres.

Beskrivelse av instrumentet

SDQ er et sjekklisteinstrument for måling av barn og unges mentale helse, utviklet av Robert Goodman i England (Goodman, 1997). I 1999 ble det lansert en utvidet versjon som inneholdt spørsmål om hvilken innvirkning eller byrde eventuelle problemer har for andre (Goodman, 1999). Dette gjaldt innenfor følgende livsområder: dagligliv og familie, vennskap, skolesituasjonen og i fritidsaktiviteter. Det er den utvidete versjonen vi har benyttet, og spørreskjemaene og annen informasjon er tilgjengelige på SDQs hjemmesider (www.sdqinfo.com). Her kan man laste ned både den engelske originalversjonen og den norske oversettelsen av skjemaet.

Tabell 14. *The Strengths and Difficulties Questionnaire* for foreldrevurderinger av barn. Gjennomsnitt og standardavvik på T1 for de som har valid skåre på begge tidsunktene (N=24)

Instruks: Vennligst kryss av for hvert enkelt utsagn: Stemmer ikke (0), stemmer delvis (1) eller stemmer helt (2). Prøv å svare på alt selv om du ikke er helt sikker eller synes utsagnet virker rart. Svar på grunnlag av barnets oppførsel de siste 6 månedene.

25 testledd	Gj.sn.	St. avvik
1. Omtenkstom, tar hensyn til andres følelser	1,63	0,49
2. Rastløs, overaktiv kan ikke være i ro	0,67	0,76
3. Klager ofte over hodepine, vondt i magen eller kvalme	0,67	0,76
4. Deler gjerne med andre barn (godter, leker, andre ting)	1,67	0,48
5. Har ofte raserianfall eller dårlig humør	0,71	0,69
6. Ganske ensom, leker ofte alene	0,38	0,65
7. Som regel lydig, gjør vanligvis det voksne ber om	1,25	0,85
8. Mange bekymringer, virker ofte bekymret	0,92	0,83
9. Hjelpsom hvis noen er såret, lei seg eller føler seg dårlig	1,58	0,65
10. Stadig urolig eller i bevegelse	0,75	0,74
11. Har minst en god venn	1,63	0,71
12. Slåss ofte med andre barn eller mobber dem	0,08	0,28
13. Ofte lei seg, nedfor eller på gråten	0,38	0,58
14. Vanligvis likt av andre barn	1,75	0,44
15. Lett avledet, mister lett konsentrasjonen	1,04	0,81
16. Nervøs eller klengete i nye situasjoner, lett utrygg	0,42	0,65
17. Snill mot andre barn	1,88	0,34
18. Lyver eller jukser ofte	0,58	0,72
19. Plaget eller mobbet av andre barn	0,21	0,41
20. Tilbyr seg ofte å hjelpe andre (foreldre, lærere, andre barn)	1,38	0,71
21. Tenker seg om før hun/han handler (gjør noe)	1,13	0,74
22. Stjeler hjemme, på skolen eller andre steder	0,21	0,51
23. Kommer bedre overens med voksne enn med barn	0,46	0,72
24. Redd for mye, blir lett skremt	0,21	0,51
25. Fullfører oppgaver, god konsentrasjonsevne	1,00	0,78

Instrumentet foreligger i to versjoner: et selvutfyllingsskjema for barn i alderen 11–16 år, og et tilsvarende skjema for foreldre og lærere for vurdering av barn og unge i alderen 4–16 år. SDQ er også benyttet i Norge og nylig presentert for norske lesere (Heyerdahl, 2003; Rødje et al., 2004).

Instrumentet består av i alt 25 ledd eller utsagn som er gjengitt i tabell 14. Disse kan inndeles i fem delskalaer som skal dekke følgende dimensjoner eller temaer:

5 dimensjoner:	Ledd som summeres:
1) hyperaktivitet	2, 10, 15, 21, 25
2) emosjonelle symptomer	3, 8, 13, 16, 24
3) atferdsproblemer	5, 7, 12, 18, 22
4) problemer i forhold til venner	6, 11, 14, 19, 23
5) prososial atferd.	1, 4, 9, 17, 20

Spørsmålene skåres på en tredelt skala, fra 0 (stemmer ikke) til 2 (stemmer helt). Det beregnes sumskårer på hver av disse dimensjonene, og disse fem delskalaene har skårer som varierer mellom 0 og 10. I tillegg konstrueres en total problemskåre som er lik summen av de fire problemskalaene: *Hyperaktivitet, emosjonelle symptomer, atferdsproblemer og problemer i forhold til venner*. Denne problemindeksen har verdier fra 0 til 40. Man kan enten behandle disse sumskårene som kontinuerlige variabler, eller benytte grenseverdiskårer som indikerer om problemene er av en viss betydning. Her har vi valgt å benytte sumskårene som kontinuerlige variabler.

Reliabilitet

Reliabilitet er et mål på hvor pålitelig eller stabilt et testinstrument er. Gir det de samme resultatene når man gjentar målingene under de samme betingelsene? En type reliabilitetsmål er de som måler testens interne konsistens, og det mest benyttede av disse er Cronbachs alfa.

Tabell 15 viser alfaverdier for de fem delskalaene og for totalskalaen for problemer. Koeffisientene varierer her mellom 0,61 til 0,87, og tatt i betraktning at delskalaene kun består av fem ledd, anser vi at SDQ-skalaen har tilfredsstillende høy reliabilitet og høy intern konsistens.

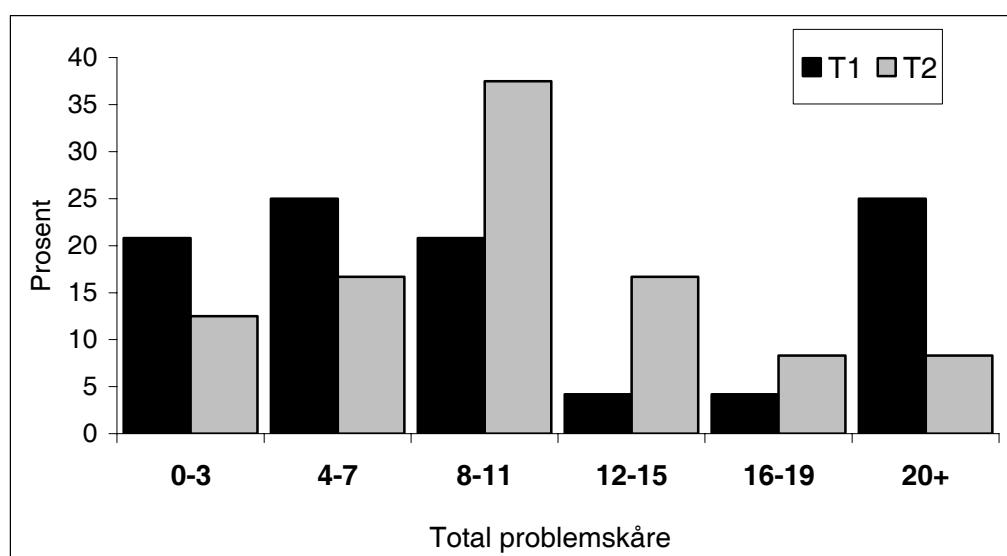
Tabell 15. Cronbachs alfa for alle delskalaene (SDQ) og totalskalaen for problemer. Beregnet for alle foreldreskårer på T1.

Skala	Cronbachs alfa	Antall ledd	N
Hyperaktivitet	0,81	5	101
Emosjonelle symptomer	0,73	5	101
Atferdsproblemer	0,64	5	101
Problemer i forhold til venner	0,61	5	101
Prososial atferd	0,79	5	101
Total problemskala	0,87	20	101

Fordeling av SDQ-skårene

Figur 1 viser fordelingene av foreldreskåre for *totale* problemer vedrørende barnet eller den unge. Gjennomsnittsskåren er noe høyere ved T1 enn ved T2 (10,92 versus 10,42). Benytter vi skårer fra og med 18 som grenseverdi for store problembelastninger, gir dette 24 prosent med alvorlige problemer/vanskeligheter ved T1, men kun 11 prosent ved T2.

Dette betyr at en stor andel av de med store problemer ved T1 ikke hadde så høy skåre ved T2.

Figur 1. Fordeling av foreldreskåre for totale problemer/vanskeligheter. Alle med gyldige skårer på T1 og T2 (N=24)

Foreldreskårer på T1 og T2

Tabell 16 viser SDQ foreldreskåre for totale problemer etter aldersgrupper. Den yngste aldersgruppen har mye lavere skåre enn de eldste, og forskjellen er spesielt stor ved T1. Ved T2 har de yngste fått en høyere problemskåre, mens de eldste har i gjennomsnitt oppnådd en lavere skåre. Spørsmålene som konstruerer atferdsvariabelen er ikke egnet for en beskrivelse av de yngste barna under skolealder (bl.a. inneholder den spørsmål om mobbing, stjele hjemme og på skolen, lyve og jukse). Når barna har blitt ett år eldre på T2 vil foreldrene i større grad enn på T1 kunne krysse av at "det stemmer". Dette kan i vel så stor grad reflektere at foreldrene endrer måte å bedømme barnas atferd med økt alder, som reell endring i barnas atferd.

Skårene konvergerer mot gjennomsnittet ved T2.

Tabell 16. Foreldreskåre for totale problemer/vanskeligheter etter kjønn og alder ved T1 og T2

	Total problemskåre	
	T1	T2
<i>Aldersgrupper</i>		
4–10 år	7,85 (n=13)	9,23 (n=13)
11 år og over	14,55 (n=11)	11,82 (n=11)
Totalt	10,92 (n=24)	10,42 (n=24)

For de 24 barna som har fullstendig SDQ-skårer på både T1 og T2 har guttene og jentene en gjennomsnittsalder på henholdsvis 9,9 og 8,2 år. Jentene er altså nesten 2 år yngre enn guttene. Tidligere undersøkelser har vist at SDQ avdekker omtrent samme omfang med problemer hos jenter og gutter (Rødje et al., 2004). Tabell 17 viser for våre data at gjennomsnittsskåren for begge kjønn ligger rundt 10. I normalbefolkningen viser det seg imidlertid at gutter og jenter skårer forskjellig på de ulike subskalaene. Rødje et al. (2004) rapporterer at det er flest gutter som rapporterer atferdsproblemer og problemer med venner, mens jentene har oftere emosjonelle problemer. Tabell 17 viser at våre resultater ikke gir så klare utslag.

Tabell 17. Skårer på de 4 problemskalaene og prososialskalaen etter kjønn ved T1 og T2

Subskalaer	Gutter		Jenter	
	T1	T2	T1	T2
Hyperaktivitet	4,47	4,20	4,11	3,78
Emosjonelle symptomer	2,60	1,93	2,56	3,22
Atferdsproblemer	2,40	1,58	1,73	1,51
Problemer i forhold til venner	1,33	1,87	2,22	3,11
Total problemskåre	11,13	9,73	10,56	11,56
Prososial atferd	7,53	7,87	9,11	8,78

Tabell 18 viser gjennomsnittsverdier for foreldreskårene på de fire problemskalaene, samt prososial atferd og totalskåren. Ingen av forskjellene er statistisk signifikante, men utslaget skal være meget stort når vi bare har 24 subjekter. Legg imidlertid merke til at for atferdsproblemer har gjennomsnittsskåren sunket betraktelig, hvilket betyr at foreldrene tenderer til å mene at atferdsproblemene har blitt mindre etter familieråd. Når det gjelder problemer i forhold til venner har disse økt fra T1 til T2. For de andre problemskalaene er endringene mindre, men de går i retning av at problemene har blitt mindre ved T2.

Tabell 18. Gjennomsnittsskårer på T1 og T2 for de av foreldrene som hadde skårer på begge tidspunkter

Skala	Gj. sn. T1	Gj. sn. T2	N
1. Emosjonelle symptomer	2,58	2,42	24
2. Atferdsproblemer	2,33	1,63	24
3. Hyperaktivitet/uoppmerksomhet	4,33	4,04	24
4. Problemer i forhold til venner	1,67	2,33	24
5. Prososial atferd	8,13	8,21	24
6. Totale vansker/problemer	10,92	10,42	24

Selvrapportering og lærerskårer

Bare fem av de eldste barna leverte selvrapporteringer både på T1 og T2. Tilsvarende var det også bare 13 av lærerne som leverte sine bedømmelser av barna på begge tidspunktene. Resultatene for både barna og lærerne går i samme positive retning som skårene fra foreldrene. Men siden det er så få observasjoner, har vi valgt å presentere tallene til slutt i kapitlet.

Metodeproblemer – regresjonseffekten

Måling av endringer over tid møter mange metodeproblemer, og dette betyr at man må være forsiktig når man analyserer og konkluderer fra slike studier. *Regresjonseffekten* er ett slikt problem som har voldt mange hodebry (Furby, 1973). Dette går i korthet ut på at ved retest har skårene en tendens til å bevege seg mot gjennomsnittsverdien. Dette er et statistisk fenomen, som er en følge av at korrelasjonen mellom T1 og T2 ikke er perfekt. De med høye skårer vil ha en tendens til å få lavere skårer ved retest, mens de med svært lave skårer vil gjennomsnittlig få høyere skårer.

Foruten dette problemet er det også andre problemer forbundet med slike analyser. Dette innebærer at vi bør være noe forsiktige med konklusjonene av våre analyser.

Utvidelse av SDQ – Problemenes innvirkning

Goodman (1999) lanserte en utvidelse av SDQ med noen spørsmål om hvilken innvirkning barnets problemer har på ulike områder av barnets dagligliv. Bare ett av spørsmålene som inngikk i dette batteriet ble besvart av alle 24 respondentene på T1 og T2. Dette er et generelt spørsmål om opplevde vansker, og tabell 19 viser at i gjennomsnitt er alvorligheten i problemene mindre ved T2 enn ved T1.

Tabell 19. Foreldrenes gjennomsnittsskårer ved T1 og T2 angående alvorligheten av barnas problemer/vansker

	T1	T2
Samlet, synes du at barnet ditt har vansker på ett eller flere av følgende områder: med følelser, konsentrasjon, eller å komme overens med andre mennesker?	0,96	0,67

Konklusjon

Det er ikke mulig å trekke en sikker konklusjon fra de data vi har på SDQ-skalaen. For det første har vi for få observasjoner på de to tidspunktene. For det andre er det sannsynlig at de tendensene man kan se ut fra gjennomsnittsverdier på T1 og T2, i noen grad skyldes regresjonseffekten. Personer med «ekstreme» skårer på T1, vil ha en tendens til å bevege seg mot gjennomsnittet ved T2. Med disse forbehold viser resultatene fra SDQ en positiv utvikling med reduksjon i barnas problematiske sider etter familieråd. Disse resultatene, som bygger på foreldrenes vurderinger, styrkes av at de går i samme retning som resultatene fra saksbehandlerne i barnevernet sine vurderinger som det er redegjort for tidligere i kapitlet.

Referanser

- Furby, L. (1973). Interpreting regression toward the mean in developmental research. *Developmental Psychology, Vol. 8*, 172–179.
- Goodman, R. (1997). The Strengths and Difficulties Questionnaire: A research note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 38*, 581–586.
- Goodman, R. (1999). The extended version of the Strengths and Difficulties Questionnaire as a guide to child psychiatric caseness and consequent burden. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 40*, 791–799.
- Heyerdahl, S. (2003). SDQ – Strengths and Difficulties Questionnaire: En orientering om et nytt spørreskjema for kartlegging av mental helse hos barn og unge, brukt i UNGHUBRO, OPPHED og TROFINN. *Norsk Epidemiologi, 13*, 127–135.
- Rødje, K., Clench-Aas, J., Van Roy, B., Holmboe, O. & Müller, A.M. (2004). *Helseprofil for barn og ungdom i Akershus. Ungdomsrapport*. Rapport nr. 2-2004. Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten.

Lærerskårer og selvrapportering av barna

Lærerskårer:

Gjennomsnittsskårer på T1 og T2 for de som hadde skårer på begge tidspunkter

Skala	Gj. sn. T1	Gj. sn. T2	N
1. Emosjonelle symptomer	3,00	2,46	13
2. Atferdsproblemer	2,38	2,00	13
3. Hyperaktivitet/uoppmerksomhet	5,54	4,77	13
4. Problemer i forhold til venner	2,54	2,15	13
5. Prosoial atferd	5,62	6,31	13
6. Totale vansker/problemer	13,46	11,38	13

Selvrapportering av barna:

Gjennomsnittsskårer på T1 og T2 for de som hadde skårer på begge tidspunkter

Skala	Gj. sn. T1	Gj. sn. T2	N
1. Emosjonelle symptomer	5,60	3,60	5
2. Atferdsproblemer	5,00	2,80	5
3. Hyperaktivitet/uoppmerksomhet	6,00	5,60	5
4. Problemer i forhold til venner	2,40	1,00	5
5. Prosoial atferd	6,80	6,80	5
6. Totale vansker/problemer	19,00	13,00	5

KAPITTEL 4:

Kva er det eigentleg med familieråd?

Foreldra sine synspunkt, erfaringar og opplevingar

Karen Havnen

Innleiing

Nasjonal og internasjonal forskning om familieråd er samstemt om at foreldre jamt over er godt fornøgde med metoden, og at den har vore særleg vellukka i saker der barn har blitt plasserte i familienettverket. Når det gjeld gjennomføring av handlingsplanar og betring av barna si fungering som følgje av familieråd, er resultatane meir usikre, men dette synest ikkje å ha påverka foreldra sine positive opplevingar av familierådet (sjå t.d. Marsh og Crow, 1998, Sundell og Hæggman 1999, Hyrve 2001, Løfsnes 2002, Einarsson 2002, Horverak, Omre & Schelderup 2002, Sundell 2002, Rasmussen & Hansen 2002, Heino m.fl. 2003, Faureholm & Brønholt 2005).

Dei positive funna om foreldra sine erfaringar med familieråd gjer det ekstra viktig å prøva og fanga opp nyansar i foreldra sine vurderingar, og å utforska kva det eigentleg er med familieråd som gjer at foreldra er så fornøgde. I dette kapitlet har vi derfor lagt vekt på å formidla foreldra sine erfaringar mest mogeleg direkte, både det som fleirtalet meinte og det som mindretallet meinte, og vi har illustrert foreldra sine synspunkt med utdrag frå intervjuane, både i referatform, i sitatform og på ulike målføre. Funna er også formidla ved hjelp av enkle oversiktstabellar og frekvensar. For å kunna følgja prosessen i ei familierådsak, har vi valt å presentere resultatane i same kronologiske rekkefølge som metoden tilseier. Dvs. vi startar med foreldra sin første kjennskap til familieråd og følgjer dei vidare gjennom planlegging, gjennomføring og oppfølging av familierådet, og avsluttar med foreldra sine synspunkt på metoden eitt år etter familierådet.

Siktemålet med kapitlet er å gi ein oversikt over foreldra sine synspunkt, erfaringar og opplevingar knytt til heile prosessen med familieråd, framføre å gi ein grundigare analyse av enkelttema. Det seier seg sjølv at det er mange og

viktige tema som blir aktualisert når foreldra har blitt intervjuet om sine erfaringar med familieråd frå først til sist. Ikkje minst gjeld dette synspunkt på korleis dei ulike aktørane slik som barnevernet og koordinator, har gjennomført sine oppgåver i samband med familierådet. Men det gjeld og viktige tema som barns deltaking i familieråd, foreldra sitt forhold til eige nettverk, foreldra sitt forhold til barnevernet etc. Fleire av desse deltema kunne vore aktuelle for meir omfattande analysar, men det har ikkje vore mogeleg å gjennomføra i denne samanheng. Funna er samanlikna med anna forskning om familieråd på sentrale tema som barns deltaking og gjennomføring av handlingsplanar.

Kapitlet er delt i fem delar, der del 1 gjer greie for evalueringsskissa og intervjuundersøkinga, del 2 presenterer foreldra sine erfaringar kort tid etter familierådet, del 3 presenterer foreldra sine erfaringar eitt år etter familierådet, del 4 presenterer foreldra sine overordna synspunkt på familieråd som metode og del 5 avsluttar kapitlet med nokre oppsummerande refleksjonar om familieråd sett frå forskarsynsstad.

DEL 1: Om evalueringsprosjektet og intervjuundersøkinga

Innleiingsvis skal vi gje eit kort overblikk over det nasjonale evalueringsprosjektet, og plassera foreldreintervjuet i lys av dette. Vi skal også presentera tema for foreldreintervjuet, og gjera greie for korleis datamaterialet har blitt behandla og vil bli presentert. Det vil bli gitt ein kort presentasjon av kjenneteikn ved familiane og sakene, og kjenneteikn ved foreldretvalet på dei to intervjutidspunkta.

Det nasjonale evalueringsprosjektet

Opplegget for den nasjonale utprøvinga og evalueringa av familieråd byggjer på erfaringar og anbefalingar frå eit 2-årig forprosjekt, der familieråd vart utprøvd og evaluert ved fem barnevernkontor (Einarsson 2002). Det nasjonale evalueringsprosjektet har fokus på tre hovudproblemstillingar: Gjennomføring og prosessar, oppfølging av familieråd (handlingsplanen) og resultat av familieråd med fokus på barnas situasjon og ulike partar sine opplevingar. I tillegg har prosjektet ei samanlikningsgruppe for å vurdere familieråd som beslutningsmetode i forhold til tradisjonell beslutningsmetode (Einarsson og Nordahl 2003).

I samsvar med plan for evaluering vart det henta inn opplysningar om sakene på to tidspunkt, ved ulike metodar og frå ulike informantar. I familierådsakene vart det fylt ut spørjeskjema av foreldre, barn, saksbehandlarar, koordinatorar og lærarar kort tid etter gjennomføring av familierådet (T1), og om lag eitt år etter familierådet (T2). Det vart også innhenta handlingsplanar i sakene, og foreldra og eit utval saksbehandlarar vart intervjuar. Samanlikningssakene var eit utval «vanlege» tiltakssaker, der foreldra ikkje hadde delteke i familieråd. Også for desse sakene vart det henta informasjon på to tidspunkt, og eit utval saksbehandlarar vart intervjuar 6–9 månader etter at sakene var komne med i prosjektet. Det totale utvalet familierådsaker galdt 111 familiar og 170 barn i ulike aldrar og av begge kjønn, medan utvalet samanlikningssaker galdt 48 familiar og 68 barn. For nærare opplysningar om design og metodiske spørsmål viser vi til Falck m.fl., kap. 1.

Foreldreintervju som del av evalueringsprosjektet

Foreldreintervju er del av hovudprosjektet, men blir i dette kapitlet behandla som ei delundersøking. Intervjuundersøkinga dekkar bitar av alle tre problemstillingane frå hovudprosjektet, men har fokus på foreldra sine synspunkt, erfaringar og opplevingar med familieråd. Intervjuguiden som vart brukt er bygd over same lest som i forprosjektet (Einarsson 2002), og dekkar foreldra sine erfaringar knytt til ulike fasar i gjennomføring av familieråd (vedlegg). Intervjuar frå det første tidspunktet (T1) dreidde seg om planlegging av familieråd, gjennomføring av familieråd, vurdering av handlingsplanen og vurdering av familieråd som beslutningsmodell i barnevernet. Intervjuar frå det andre tidspunktet (T2) dreidde seg om kva som hadde skjedd i tida etter familierådet, om tiltaka i handlingsplanen hadde blitt gjennomførte og om situasjonen for barnet og familien eitt år etter familierådet. Spørsmåla som galdt vurdering av familieråd som beslutningsmodell vart stilte på begge tidspunkt for å sjå om foreldra sine vurderingar hadde endra seg over tid.

Analyse og presentasjon av funn

Vi har innleiingsvis gjort greie for at siktemålet med kapitlet er å gi ein brei oversikt over foreldra sine synspunkt knytt til dei ulike fasane av familieråd. Foreldreintervjuar var relativt strukturerte i forma, og mange av spørsmåla var stilte på ein måte der svaralternativa var rimeleg opplagte (t.d. *Vil du anbefale familieråd til andre?*). Svar som let seg kvantifisera vart derfor lagt inn på og

analysert ved hjelp av statistikkprogrammet SPSS, og analysane blir formidla ved hjelp av frekvensar og tabellar. Materialet som ikkje let seg talfesta så lett, har blitt systematisert og blir presentert i tekstform. Vi har lagt vekt på å eksemplifisera både det fleirtalet av foreldra meinte og det fåtalet meinte, for å få fram mest mogeleg nyansert informasjon. Det er gjort ein eigen analyse av eit utval handlingsplanar og gjennomføringa av desse. Denne analysen byggjer på dokument i saka (planen) og opplysningar frå foreldre, supplert med opplysningar frå saksbehandlarar i enkelte saker.

Kjenneteikn ved familiane, barna og sakene

Bakgrunnsopplysningar om familiane og barna er ikkje fokus for intervjuundersøkinga, samstundes som ein viss kjennskap til kva familiar det gjeld, er avgjerande for å kunna forstå dei ulike prosessane som føregår omkring familierådet. Kort oppsummert dreidde det seg om vanskelegstilte familiar, der foreldra stilte svakt på arbeidsmarknaden og der mor ofte hadde åleineansvar for eitt eller fleire barn. Familiane hadde i gjennomsnitt hatt kontakt med barnevernet meir enn tre år, og saksbehandlarane opplyste at mange både foreldre og barn, sleit med til dels alvorlege problem i forhold til dagleg fungering. Dei aller fleste sakene blei vurderte som middels eller svært alvorlege, og det synest å vera liten tvil om hjelpebehovet i sakene. For nærare gjennomgang av kjenneteikn ved foreldra, barna og sakene i evalueringsprosjektet viser vi til Falck & Clausen, kap. 3.

Foreldreutvalet

På T1, ein til tre månader etter familierådet, vart det gjennomført telefonintervju med 63 mødrer, 15 fedrar og 1 fostermor. På T2, omlag eitt år etter familierådet, vart det gjennomført intervju med 31 mødrer og 8 fedrar. Totalt sett var fire av fem foreldre som vart intervjuet på begge tidspunkta mødrer, medan resten var fedrar. Alle mødrene som vart intervjuet budde saman med barna sine, og tilsvarande for fedrane. Også i saker der mor og far budde saman var det nesten alltid mor som vart intervjuet. Sjølv om hovudtyngda av dei intervjuet foreldra var mødrer, er det viktig å ikkje oversjå fedrane si tyding i familierådsakene. Som vi skal få kjennskap til etter kvart, var fedrar med i dei fleste familieråda uavhengig av om dei budde med barna eller ikkje, og det var fleire eksempel på at far «kom på banen» når mor trengte hjelp. Spørsmålet om far sin rolle i forhold til barna og i familierådsakene er sentralt i den vidare gjennomgangen av materialet.

DEL 2: Foreldra sine synspunkt, erfaringar og opplevingar kort tid etter familierådet

I denne delen vil det bli presentert funn frå foreldra sine erfaringar med familieråd, frå dei for første gongen vart introduserte for metoden, til drøfting av problemstillingar og oppdrag, planlegging og førebuing av familierådet og vidare til sjølv gjennomføringa av familierådet, med fokus på dei tre fasane i møtet. På slutten av denne delen er informasjon om barnas deltaking i familierådet samla. Dette gjeld bl.a. foreldra sine oppfatningar av korleis det var for barna å delta, og grunnar for at ein del barn ikkje deltok.

Introduksjon til familieråd

Dei aller fleste foreldra fekk høyra om familieråd av saksbehandlar i barnevernet, men nokre få hadde høyrte om metoden av familie eller kjente. Ei ung mor fortalde at ho hadde fått anbefalt familieråd av ei veninne som hadde gode erfaringar, og ein familie hadde delteke i eit tidlegare familierådsprosjekt og var positive frå den gongen. I første del av intervjuet vart foreldra stilt fleire spørsmål om korleis dei fekk kjennskap til familieråd som metode, og kva dei tenkte om det. Dette galdt både spørsmål om det tok lang tid frå første gongen dei høyrde om familieråd til det vart gjennomført, kva dei tenkte då barnevernet foreslo familieråd, korleis dei bestemte seg for å takka «ja», og om dei var einige med barnevernet om kva som var problemet. Foreldra sine erfaringar på desse spørsmåla blir presenterte nedanfor.

Tidsperiode frå informasjon om familieråd til gjennomføring

I informasjonsbrosjyren til foreldra står det at planlegging og gjennomføring av familieråd vanlegvis tek mellom seks og åtte veker. Når det gjeld tidsperioden frå familieråd er foreslege til familieråd er gjennomført, må ein også rekna inn litt tenketid før foreldra bestemmer seg, og vidare til det er gjort avtale med ein koordinator. For foreldra i utvalet gjekk det i gjennomsnitt to–tre månader frå dei fekk høyra om metoden og fram til sjølv familierådet. I to femdelar av sakene gjekk det berre i underkant av ein måned før familierådet vart gjennomført, medan i ein knapp tredjedel av sakene gjekk det fire månader eller lenger tid før familierådet vart gjennomført.

Dei fleste foreldra hadde ingen merknader til kor lang tid det tok før familieråd vart gjennomført, men dei som hadde merknader, tilhørte

gruppa som det hadde gått lengst tid. Ein nyskilt familiefar som hadde sagt «ja» til familieråd for å få i stand ein tilfredsstillande samværsavtale mellom mor og barna, opplevde både ferieavvikling, sjukemeldingar og skifte av saksbehandlarar før det vart formidla kontakt med koordinator. Ein annan, også åleinefar, gjentok fleire gonger i intervjuet at familierådet kom så seint i gang at alle tiltaka var på plass, og dermed vart det berre sandpåstrøing. Uheldig omstende i barnevernstenesta som det første eksemplet peika på, kan vera vanskeleg å garantera mot. I det andre eksemplet der tiltaka kom på plass utan familieråd, kan ein stilla spørsmål ved om det var «rett» å bruka ressursar på familieråd i det heile.

Foreldra sine første tankar om familieråd

Frå implementering av metoden familieråd både i Noreg og andre land har ein erfart at det tek lang tid frå opplæring av saksbehandlarar til bruk av metoden i barnevernet. Dette skuldast både ein viss skepsis til metoden frå saksbehandlarane si side og ulike organisatoriske forhold (Vik, kap. 2). Når saksbehandlarane er skeptiske til å ta metoden i bruk, er det lett å tenkja at foreldra også er skeptiske til metoden, trass i dei mange studiane som viser at foreldra er svært fornøgde med metoden. Vi skal nedanfor visa korleis foreldra i utvalet reagerte då barnevernet føreslo familieråd i deira sak.

Tabell 1. Kva tenkte du då barnevernet føreslo familieråd?

	Tal	Prosent
Positiv	55	70%
Skeptisk/usikker	17	22%
Negativ	6	8%
Totalt	78	100%

Sju av ti foreldre var positive til å prøva familieråd, og tenkte at det kunne vera ein ny mogelegheit til å skapa endring i ein vanskeleg situasjon. Om lag ein femtedel var skeptiske, og eit fåtal var negative til å prøva familieråd. Det viste seg at dei fleste foreldre som var positive til familieråd, også syntest det var greitt å involvera slekta i problema, medan dei som var skeptiske eller negative til familieråd ofte grunn gav dette nettopp med at dei *ikkje* syntest det var så greitt å involvera slekta ($p < 0.16$). Vi skal nedanfor referera nokre eksempel som kan nyansera dei ulike synspunkta.

Eit typisk eksempel på foreldre med ei positiv innstilling til familieråd var ein familie der guten på 15 år hadde begynt å skulka skolen. På spørsmål om kva mor tenkte då saksbehandlar føreslo familieråd svara ho:

Eg tenkte det høyrtes spanande ut fordi det er jo betre viss familien kan hjelpa viss det går..

Og på spørsmål om kva ho meinte om å involvera slekta svara ho at:

Eg synest det var heilt greitt, fordi vi har vore opne om alt ifrå første stund. Så det var ikkje noko problem, vi har aldri lagt skjul på noko..

I denne saka som handla om ungdommen sine vanskar meir enn foreldra sine vanskar, hadde det vore openheit omkring problema, og tanken om at kanskje familien kunne hjelpa guten (framføre barnevernet) var tiltalande.

Ein åleinefar som trengte hjelp til avlasting syntest også familieråd høyrtest spanande ut. Han grunn gav dette med at både hans familie og mor sin familie var ressurssterke både mentalt, materielt og økonomisk, slik at det burde vera gode mogelegheiter for å få til løysingar.

Eit litt anna utgangspunkt for ei positiv innstilling til familieråd hadde åleinemor med lite nettverk. Ho hadde ikkje eigen familie i nærleiken, og dersom ho skulle få hjelp frå det private nettverket var ho avhengig av far og hans familie. Men forholdet til far var konfliktfylt, og ho kunne eigentleg ikkje tenkja seg å be verken han eller (eks)svigerfamilien om hjelp på eige initiativ. Då mor fekk tilbod om familieråd, tenkte ho at dette faktisk kunne vera ein mogelegheit til å få hjelp til å involvera far og hans familie, og at familierådet kanskje kunne vera ein måte å ta opp vanskelege ting på utan at ho vart overkøyr av svigerfamilien. Ho kunne til og med få hjelp til å leggja fram sine synspunkt viss det var nødvendig.

Synet på familieråd som mogeleg forum for «den gode dialog» blir utdjupa og framheva av Skivenes og Strandbu (2005), som meiner at familieråd inneheld dei elementa som skal til for at det kan skje «deliberative» kommunikasjonsprosessar. Dette inneber bl.a. at rammer og prosedyrar for god kommunikasjonen er tilrettelagt, slik at ein kan sikra at deltakarane i størst mogeleg grad får ein likeverdige dialog og ei betre forståing for kvarandre. Eksemplet ovanfor passar godt inn i Skivenes og Strandbu sin «modell», og det viser at familieråd like gjerne kan vurderast i «konfliktsaker» som i samarbeidssaker.

Vi skal nedanfor referera nokre eksempel frå foreldre som var skeptiske eller negative til å bruka familieråd, anten fordi dei var generelt skeptiske til metoden, eller fordi dei helst ikkje ville involvera slekta i problema sine. Det var og enkelte foreldre som kjente seg pressa av barnevernet, og som opplevde at dei ikkje hadde noko val.

Ei mor som var skeptisk, framheva at det var bra at saksbehandlar gav dei tid til å tenkja seg om. På spørsmål om kva ho tenkte då barnevernet føreslo familieråd svara ho:

Eg tenkte at det går ikkje an. Det var veldig nifst. Men ho (saksbehandlar) fortalde berre at det var noko som heitte familieråd, ho spurde ikkje direkte om vi kunne tenkja oss å vera med på det. Ho berre fortalde om det og gav oss noko materiale om det og sa at vi kunne gå heim og lesa litt meir om det så kunne vi snakka meir om det seinare... om kanskje dette kunne vera noko for oss. Då gjekk eg heim og las masse på internett og tenkte at dette er ingen ting for oss. Min første tanke var at eg orka ikkje belasta vår (biologiske) familie med våre problem og korleis vi har det.

På spørsmål om kva det var som gjorde at dei bestemte seg for å delta likevel fortalde mor:

Men så snakka vi litt meir om at dette med familieråd trengte ikkje nødvendigvis vera med søsken og foreldre eller nokon bestemte familiemedlemmar, men at andre også kunne vera med. Så fortalde ho meir nøye om koordinator si rolle, og at det var han/ho som skulle snakka på førehand med dei som skulle vera med og få dei til å skjønna kva dette dreia seg om. Men både eg og mannen min brukte veldig lang tid på å koma dit hen at kanskje det var noko vi kunne vera med på likevel. Det var ein lang prosess. Og etterkvart tenkte vi at kanskje den nære familie hadde hatt godt av å vita kva vi slit med.

Eksemplet ovanfor gir innblikk i viktige avvegingar foreldra gjer frå dei får tilbod om familieråd og fram til dei bestemmer seg. For denne mora var det viktig at dei fekk tid på seg til å undersøkje nærmare kva familieråd var, og at dei kunne diskutera det heime og med saksbehandlar. Det var først og fremst tanken på at ulike familiemedlemmer skulle involverast som var skræmande. Då dei fekk vita at det ikkje trengte å vera med bestemte familiemedlemmer, men at dette kunne dei sjølve vera med og bestemma, verka det plutsleg meir aktuelt med familieråd. Eit anna forhold som familien var oppteken av,

var at dei ikkje måtte mista dei tiltaka dei allereie hadde frå barnevernet, og at det skulle bli overlate til familien kva hjelp dei skulle få.

Det var eigentleg då dette var avklara med barnevernet, at vi ikkje skulle mista dei tiltaka vi hadde, at vi sa endeleg «ja» til familierådet.

Motsatsen til å frykta at barnevernet skulle trekkja seg ut, var foreldre som følte seg pressa av barnevernet til å vera med på familieråd. Eit eksempel på dette var ei sak der oppdraget frå barnevernet var å finna ein deltidshjem til kvart av barna, og å drøfta kva som skulle til for at barna kunne bu heime for godt. På spørsmål om kva mor tenkte då barnevernet føreslo familieråd, svara ho at det var siste utveg før saka gjekk til fylkesnemnda, og ho ville prøva om det var noka redning i familieråd. Denne mora var og skeptisk til å involvera familien, fordi ho ville ikkje at familien skulle få vita om at barnevernet meinte dei var dårlege foreldre.

Alle eksempla ovanfor gir viktig informasjon om foreldra sine tankar og opplevingar før dei bestemte seg for å delta i familieråd. Eksempla viser at sjølv om dei fleste var positive til å prøva familieråd og syntest det var greitt å involvera slekta, så sette metoden i gang både tankar og kjenslemessige prosessar utover sjølve problemstillinga som familierådet skulle handla om. Dette skal vi koma tilbake til seinare i kapitlet, men først skal vi fokusera på kva problem familierådet skulle ta stilling til, og om foreldra var einige med barnevernet om det.

Oppfatning av kva som var problemet

Problematikken i meir enn halvparten av sakene galdt ifølgje saksbehandlarane særlege behov i familien. Mellom ein femtedel og ein sjettedel av sakene dreidde seg om bekymring for barnas omsorgssituasjon eller ungdom med åtferdsvanskar, og ein mindre del tilhørte kategorien «anna», der konflikstar mellom dei vaksne som gjekk ut over barna, var eit sentralt tema. I tråd med problematikken i sakene kunne oppdraget til familierådet vera å ta stilling korleis familien kunne få praktisk hjelp i kvardagen, å diskutera kor barnet/ungdommen skulle bu, eller å koma fram til ein plan om korleis foreldra skulle omgåast kvarandre når det galdt avtalar om barna.

Problematikken ovanfor er uttrykk for saksbehandlarane si oppfatning av og kategorisering av sakene, og det er ikkje utan vidare gitt at foreldra hadde den same oppfatninga. Det er kjent frå faglitteraturen at felles

problemoppfatning mellom saksbehandlarar og foreldre ofte har samanheng med ein god relasjon, som i sin tur verkar inn på resultatet av samhandlinga (Shulman 1999, Havnen 2004). I vårt materiale fann vi og at det var samanheng mellom relasjonen mellom foreldre og saksbehandlarar på den eine sida og problemoppfatning/forståing av saka på den andre sida, vurdert både frå saksbehandlarane ($p < 0.000$) og frå foreldra ($p < 0.021$). Vi skal nedanfor visa i kva grad foreldra var einige med barnevernet i kva som var problemet.

Tabell 2. *Var du einig med barnevernet i kva som var problemet?*

	Tal	Prosent
Stort sett einig	62	79%
Delvis einig	12	15%
Stort sett ueinig	5	6%
Totalt	79	100%

Fire av fem foreldre var einige med barnevernet om kva som var problemet, medan ein sjettedel var delvis einige og ei handfull var stort sett ueinige med barnevernet. Denne fordelinga samsvara med saksbehandlarane sine vurderingar av at relasjonen mellom foreldre og saksbehandlarar var prega av samarbeid i om lag fire av fem saker, medan i resten av sakene var relasjonen vekslende, med unntak av ei sak der relasjonen var prega av konflikt. Sundell og Hæggman (1999) fann i det svenske familierådprosjektet at saksbehandlarane oftare føreslo familieråd i saker der det var eit godt samarbeid med foreldra enn når det ikkje var det. Funna ovanfor kan tyda på at det same er tilfelle i den norske undersøkinga.

Det var foreldre som ikkje var einige med barnevernet i forståing av problemet som oftast utdjupa dette spørsmålet, medan foreldre som var einige med barnevernet sjeldan hadde tilleggskommentarar. I nokre saker galdt kommentarane frå foreldra usemje om oppdraget, i andre saker galdt det usemje om kva som skulle til for å betra situasjonen eller ulike syn på graden av bekymring for barna sin omsorgssituasjon.

I ei sak var oppdraget frå barnevernet å laga ein beredskapsplan viss mor vart sjuk. I tillegg skulle det drøftast kva hjelp familien kunne få i det daglege. I denne saka hadde mor alvorlege psykiske vanskar, og guten på 11 år hadde også funksjonsforstyrningar. På spørsmål om mor var einig med barnevernet om kva som skulle jobbast med, svara ho:

Det kom vi fram til i lag. Men der og hadde vi som familie gått gjennom ein prosess. Eit av punkta var jo korleis guten skulle bli ivareteken i det daglege, det var jo greitt, men så måtte vi jo og ha med eit punkt om kva som skulle skje viss eg vart sjuk og ikkje kunne ta meg av han. Og det var litt vondt å få svart og kvitt på eit papir at vi måtte laga ein plan for kva som skulle skje då...for det er jo ein overhengjande fare for at det vil kunna skje, og då veit eg jo at nokon andre vil måtta overta omsorga for guten. Eg var og skeptisk til at dette berre skulle bli ein kriseplan, for dette skulle jo vera noko som kunne hjelpa oss slik at krisa ikkje kom. Eg har jo ein psykisk sjukdom då..og då tenkjer eg at ein slik plan må vera med å gi hjelp for at eg ikkje skal bli sjuk...Så eg sa at viss vi skulle ha med det punktet så var det viktigaste for meg at vi kunne få hjelp heile tida.

Mor viste til at det hadde vore ein prosess fram til semje med barnevernet om oppdraget. Mor sin bodskap er viktig i dei fleste barnevernssaker, nemleg at det må vera viktigare å førebyggja problema ved å gi hjelp i kvardagen, enn berre å laga ein kriseplan.

I ei ungdomssak der det bl.a. var problem med skoleskulking, hadde barnevernet sett opp spørsmålet om guten framleis skulle bu heime, og viss han skulle det, korleis ein kunne tilretteleggja for det. Ifølge mor meinte barnevernet at guten burde flytta på institusjon, medan foreldra ville ha hjelp til å takla guten heime. Foreldra meinte og at barnevernet hadde teke parti for guten og støtta han på at han skulle flytta. Foreldra gjekk med på familieråd fordi dei håpte at dei ville få raskare hjelp på denne måten. Denne saka skal vi koma tilbake til ved fleire høve, fordi den eksemplifiserer ei «konfliktsak» mellom foreldra og barnevernet, og fordi familieråd likevel vart vurdert som godt eigna av foreldra i forhold til guten sine vanskar.

Planlegging av familierådet

Etter at foreldra har sagt «ja» til å delta i familieråd blir det formidla kontakt med ein koordinator, som har ansvaret for den vidare planlegginga og gjennomføringa av familierådet. Koordinator skal hjelpa foreldra å koma fram til kven som skal inviterast, og han/ho skal ha ein samtale med alle som blir invitert. Koordinator skal også snakka med barna, og koordinator skal ta seg av den praktiske førebuinga til familierådet. Vi skal nedanfor referera nokre synspunkt frå drøftingar om kven som skulle inviterast eller ikkje, og vi skal visa ein oversikt over kven som vart invitert til familierådet frå det private nettverket.

Drøfting om kven som skulle delta

Det var stor einigheit om kven som skulle inviterast til familierådet. Meir enn fire femdelar av foreldra sa det var einigheit mellom dei og koordinator om kven som skulle inviterast, medan vel ein tidel var delvis einige og ei handfull var ueinige. I nokre tilfelle var det usemje om besteforeldre og særleg svigerforeldre skulle inviterast, medan andre gonger var det vanskeleg å finna ut kven som skulle delta fordi barna hadde ulike fedrar. Eksempla nedanfor kan illustrera nokre av dei dilemma som var tilstades.

Før koordinator kom inn i biletet så snakka eg (mor) litt med dei familiemedlemmene eg kunne tenkja meg å ha med. Eg og mannen min inviterte kvar sine søsken med ektefelle og kvar sine vennepar, og så var familierettleiaren vår med. Barnevernet og koordinator var veldig pågåande om at vi skulle ha med bestemødrene på begge sider. Der synest eg kanskje at dei pressa litt for hardt på. Men i ettertid kan eg kanskje forstå det og. I utgangspunktet tenkte eg at nei, dette skal ikkje mormor eller farmor vera med på, for eg ville ikkje at dei skulle vita noko, for dei har nok med sine egne ting...

Etter fleire rundar med koordinator så kom vi litt på gli. Men då gjorde vi det slik som vi hadde gjort med dei andre, at eg først snakka med mi mor om det og ikkje koordinator. Mormor vart dødsfor nærma og kjempesint fordi ho sa at «eg er jo der..» men ho ville ikkje gå på noko møte eller binda seg til noko. Då enda det med at eg sa til koordinator at ho fekk ikkje lov å kontakta mormor, og då hadde eg ikkje lyst å ha med farmor heller. I ettertid har svigermor sagt at ho kunne gjerne tenkt seg å vera med. Men ho og er jo sjuk og kan ikkje bidra med noko.

Utdraget frå intervjuet over viser at prosessen med å bestemma kven som skulle inviterast kunne vera vanskeleg både for dei som skulle invitera, for dei som vart invitert og for dei som ikkje vart invitert. I det neste eksemplet formidla ei anna mor viktige erfaringar frå det å ha møte med fleire barnefedrar og fleire slektsgreiner samstundes.

Det var veldig vanskeleg å finna ut kven som skulle delta fordi det var så mange familiar som skulle involverast; min familie, eksambuar og eldste gut sin familie, eksmann og far til jentene sin familie og fosterfamilien. Eg orka ikkje å involvera besteforeldra til ungane. Eg tenkjer i ettertid at det burde vore eit familieråd for den eldste guten og hans familie og eit for dei to jentene og deira familie. Då kunne

kanskje fleire blitt invitert, og det kunne blitt betre tid på kvart av barna. Dei to fedrane har svært ulike rollar i forhold til barna, slik at far til eldsteguten har berre med han å gjera, medan far til jentene har ganske mykje med eldsteguten å gjera også.

Mor sin bodskap i eksemplet over er at det kan bli for mange personar å forholde seg til i eitt og same familieråd. I denne saka var det dessutan tre ulike samværsavtalar som skulle arbeidast fram, og då spørst det om det ikkje var for mange tema som skulle drøftast, i tillegg til mange personar og relasjonar som skulle takast omsyn til. Vi skal nedanfor visa kven som vart inviterte frå det private nettverket.

Tabell 3. Kven⁶ blei inviterte til familierådet?

Privatpersonar	Tal	Prosent
Mor	61	81%
Far	50	68%
Besteforeldre mors side	39	52%
Besteforeldre fars side	27	36%
Steforeldre	18	24%
Barnets søsken	17	23%
Barnets halv søsken	9	12%
Tanter, onklar	58	78%
Foreldres venner	22	30%
Barnets venner	8	11%
Annan familie	27	37%
Andre frå nettverket	15	21%

Det var langt fleire mødrer som fekk tilbod om familieråd enn fedrar, og ikkje uventa var det mødrene som oftast var «inviterte» og tilstades i familieråda. På andreplass kom tanter og onklar som var inviterte nesten like ofte som mødrene, og på tredje plass kom fedrane. Vidare var besteforeldre på mødrene si side oftare inviterte enn besteforeldre frå fedrane si side, og deretter kom annan familie og venner av foreldra og barnet.

At mødrene var inviterte i om lag fire femdelar av familieråda tilsvara omlag den delen mødrer som budde saman med barna (anten åleine eller saman med far, sambuar eller andre). Men ein kan kanskje undra seg over at

⁶ Barnet sjølv var ikkje med i oppstillinga over inviterte, fordi barnet i utgangspunktet er sjølvskreven til å delta dersom ikkje noko anna blir bestemt.

ikkje mødrene vart inviterte i alle saker? I nokre saker var mor død, og i andre saker hadde mødrene psykiske vanskar eller alvorlege rusproblem. Nokre gonger var mødrene inviterte, men møtte ikkje. At fedrane var inviterte i om lag to tredjedelar av familieråda, kan seiast å vera ofte sett på bakgrunn av at dei budde med barna i berre vel ein fjerdedel av sakene. At fedrane blei inviterte så ofte, er truleg eit teikn på at deira rolle i familien blir tillagt stor vekt både av mødrene til barna og i familieråd som metode.

At tanter og onklar vart inviterte nesten like ofte som mødrene og langt oftare enn besteforeldre, hadde truleg samanheng med at dei var yngre og blei vurdert som meir aktuelle bidragsytarar enn eldre besteforeldre. Det kan og vera at foreldra syntest det var lettare å involvera søsken og personar i sin eigen generasjon i problema, enn dei som var eldre og kanskje hadde større motførestillingar mot å ha kontakt med barnevernet.

Når det galdt deltaking frå det offentlege nettverket har vi mangelfulle opplysningar frå foreldreintervjua, men det er registrert representantar frå helsevesen (lege, helsesøster, BUP), sosialkontor, skole, barnehagar og PPT. I kommentarane frå foreldra har det særleg vore synspunkt knytt til mogeleg deltaking frå skolen, og i nokre tilfelle frå helsevesenet. Vi skal nedanfor gjengi eit par utdrag frå foreldreintervjua.

Ei mor fortalde at koordinator hadde sagt at nokon brukte å ha med lærar eller nokon som kjente barnet. Mor såg ikkje heilt føre seg at ein lærar skulle ha så mykje overskott på fritida at dei ville engasjera seg, men ho syntest tanken var spanande. Ho gav koordinator namnet på ein som hadde vore lærar til ei eldre søster av guten, og som også var litt lærar på den skolen som guten gjekk på. Mor fortalde vidare:

Eg sa ingen ting til læraren på førehand slik eg hadde gjort til dei andre, så han fekk berre telefon frå koordinator. Han syntest det var veldig spanande og hadde veldig lyst. Han tok nokre dagars tenketid, men kom fram til at han var redd han ville koma i eit konfliktforhold til rektor på skolen viss han stilte opp. Men han ringte oss opp og sa at vi gjerne måtte kontakta han når som helst viss det var noko, og at han følte det som ei stor tillitserklæring å bli spurt.

Det kan synast litt underleg at læraren var redd for å koma i konflikt med rektor, og at dette ikkje kunne løysast på ein fornuftig måte. Kanskje «neitakk» til familierådet ikkje berre hadde med interne forhold på skolen å gjera,

men at det også hadde med eit spent forhold mellom barnevernet og skolen å gjera?

I ei anna sak kom det også fram at foreldra eigentleg kunne tenkt seg å hatt med både lærar og lege i familierådet, men der dette ikkje blei aktuelt pga. dårleg samarbeid. Ei mor fortalde slik:

Ideelt sett, viss vi hadde hatt eit godt samarbeid med skolen så kunne eg tenkt meg å hatt med lærar og gjerne ein frå helsevesenet, ein lege som kjente guten på den første delen av møtet. Men legen som guten har er lite interessert i at vi skal bruka av hennar tid, så det hadde liten hensikt, og det same galdt læraren til guten.

Desse eksempla kan tyda på at det er ein viktig jobb å gjera i forhold til det offentlege nettverket også, og ikkje berre i forhold til det private nettverket når det gjeld deltaking i familieråd. Når familiar ikkje har eit godt samarbeid med viktige instansar som skole og helsevesen, kan det vera vanskeleg å oppnå den betringa i kvardagen som er ønskeleg.

Gjennomføring av familierådet

Familierådet består av tre sekvensar; der første sekvens er eit fellesmøte mellom familienettverket og det offentlege nettverket, andre sekvens er familienettverket sitt eige møte og tredje sekvens er eit møte mellom familienettverket og barnevernet. I det følgjande skal vi presentera foreldra sine erfaringar knytt til dei ulike sekvensane i familierådet. Som nemnt tidlegare vil barna si deltaking bli presentert i eige avsnitt.

Fellesmøte mellom familienettverket og det offentlege nettverket, sekvens 1

I den første sekvensen som blir leia av koordinator, er dei profesjonelle og den utvida familien saman. Familien skal no få tilgang på den informasjonen som hjelpeapparatet sit inne med. Informasjonen skal formidlast på ein forståeleg måte, fri for faguttrykk. Foreldra skal på førehand vera orienterte om innhaldet i den informasjonen som skal gjevast til familierådet. Familien treng ei klar, konkret og kortfatta utgreiing frå barnevernstenesta som grunnlag for sitt møte. Barnevernstenesta sitt framlegg skal munna ut i opne spørsmål som familienettverket skal ta stilling til i sitt møte. Desse spørsmåla skal alle deltakarane ha fått kjennskap til av koordinator då dei vart spurde om å delta på familierådet (Einarsson og Nordahl, 2003).

Vurdering av dei profesjonelle sine oppgåver

Koordinator hadde ansvar for å informera alle som skulle delta i familierådet om prosedyrane for møtet og om oppdraget som det skulle jobbast med. På spørsmål om korleis koordinator utøvde desse oppgåvene svara meir enn ni av ti foreldre at dei hadde fått informasjon om gjennomføring av møtet, og like mange svara at dei inviterte frå familienettverket var klar over føremålet med møtet. Når det gjaldt vurdering av barnevernstenesta sitt framlegg svara foreldra nesten utan unntak, at saka deira vart lagt fram på ein forståeleg måte av barnevernet. I dei aller fleste tilfelle var foreldra kjent med kva som skulle seiast om familien, og dei hadde ofte lese barnevernet sitt innlegg og godkjent det på førehand. Det var derfor sjeldan det kom fram nye opplysningar i barnevernet sin presentasjon av situasjonen i familien. Det kom og fram at dei fleste foreldra var godt fornøgde med samarbeidet generelt både med koordinator og saksbehandlar i denne fasen.

Foreldra sine reaksjonar på barnevernet si framstilling av saka

Når det gjaldt foreldra sin reaksjon på barnevernet si framstilling av saka, var svara meir nyanserte enn på dei konkrete spørsmåla knytt til dei profesjonelle sine formelle oppgåver. Vi viser til tabellen nedanfor.

Tabell 4. Reaksjon på hjelpeapparatet si framstilling av saka.

	Tal	Prosent
Det var greitt	52	67%
Både/og	13	17%
Det var tungt	12	16%
Totalt	77	100%

To tredjedelar av foreldra syntest det var greitt å høyra hjelpeapparatet si framstilling av saka, medan ein tredjedel syntest det var både/og eller tungt å høyra den. At det var tungt innebar ikkje nødvendigvis at det var negativt, men det kunne vera ei stor påkjenning å høyra at barnevernet sette ord på opplevingar som dei før hadde vore åleine med. Vi skal nedanfor gi nokre eksempel som kan illustrera dei ulike opplevingane.

Ei ung åleinemor syntest fellesmøtet var ei god oppleving fordi barnevernet sa så mykje fint om henne og barna. Mor opplevde og at saksbehandlar var veldig konkret i det ho sa om kva ting mor trengte hjelp til. Ei liknande positiv oppleving hadde ei anna mor, som i utgangspunktet hadde

eit spent forhold til far sin familie. Ho fortalde at ho var veldig fornøgd med måten det vart gjort på.

Det ble lest opp positive opplysninger om oss i rapporter fra skolen og fra helsestasjonen, og at barnevernet hadde vært på hjemmebesøk og ikke så noen grunn til bekymring, og at de hadde henlagt meldingen fra fars søster. Det var veldig godt å høre.

Nedanfor er eit eksempel på balansegangen mellom å leggja fram ei sak slik at den er forståeleg for alle i familienettverket, samstundes som ein skal unngå å blottleggja den/dei det gjeld. På spørsmål om korleis mor reagerte på barnevernet si framstilling av saka sa ho:

Det var litt rart og forenkla, men det saksbehandlar sa kunne eg også ha sagt sjølv. Viss ho hadde gått djupare inn i saka trur eg at eg ville hatt lyst å krypa under bordet. På den andre sida kunne dei gjerne hatt ein meir konfronterande tone, fordi alt som har skjedd har jo sin forhistorie, og det er vanskeleg å berre sjå framover og hoppa over alt som har skjedd undervegs.

Mor i denne saka reagerte på eit av kjernepunktta i familieråd, nemleg prinsippet om at ein skal «hoppa over» det som har skjedd før og sjå framover. I ei sak med mange konflikter kan det vera ekstra vanskeleg å sjå framover, og det krev truleg eit ekstra førearbeid både saman med mor og dei andre deltakarane for at ein skal greia å fokusera på mogelegheiter meir enn hindringar.

Det siste eksemplet gjeld ei ungdomssak som er nemnt tidlegare, der det var konflikt mellom foreldra og barnevernet. Mor var svært opprørt over barnevernet si framstilling av saka.

Eg reagerte kraftig. Eg meiner at vi foreldre vart sett i eit svært dårleg lys, og spesielt far. Vi fekk og ein sluttrapport og vedtak frå barnevernet (før møtet), og der vart det sagt at det kom aldri noko positivt frå far til guten, og all skuld var lagt på oss foreldre.

Mor fortalde vidare at dei hadde ringt barnevernet for å få hjelp med problema, men så vart plutselig alt vendt mot dei og barnevernet tok parti for guten. Det er vanskeleg å ta stilling til den konkrete saka. Prinsipielt kan det skje at barnevernet må handla på tvers av foreldre sine synspunkt dersom dei vurderer det er til barnets beste, og i saker der barnet er 15 år og har

partsrettar (Barnevernstjenesteloven §6-3) er det enda meir aktuelt å ta omsyn til det ungdommane sjølv meiner. På den andre sida er det ei ekstra utfordring å få til eit samarbeid til barnets beste når det er usemje om kva som er det beste. For å få til eit samarbeid med foreldra er det ein føresetnad at også deira situasjon blir forstått, slik at det er mogeleg å sjå framover mot ei løysing som alle kan akseptera (Hafstad & Øvreide 1998).

Eksempla ovanfor viser at den måten barnevernet omtalar familien på overfor slekta hadde stor tyding både for foreldra si sjølvkjensle og for slekta si forståing av hjelpebehovet. Korleis ein autoritet som barnevernet omtalar foreldre og barn blir lagt merke til av dei fleste deltakarane, og det kan føra til at viktige personar får eit meir nyansert syn på kvarandre, som kan verka inn på den vidare samhandlinga i familienettverket. Eksempla viser også at det er ein vanskeleg balansegang mellom å «blottstilla» familien og det å leggja fram tilstrekkeleg opplysningar til at familienettverket kan forstå og ta stilling til spørsmåla som skal jobbast med. Dersom denne balansegangen blir «skipla» kan ein få ein situasjon som vist i det siste eksemplet, der det ifølgje intervjuet vart lagt skuld på ein av partane.

Familien sitt møte, sekvens 2

I denne sekvensen møttest familienettverket åleine, utan dei profesjonelle tilstades, men koordinator er tilgjengeleg dersom det skulle vera behov for å spørja om noko undervegs. Familienettverket si oppgåve er å diskutera barnet sin situasjon med utgangspunkt i den informasjon som er lagt fram, og å ta stilling til problemstillingane eller spørsmåla frå barnevernet. Familienettverket sine drøftingar skal munna ut i eit forslag til handlingsplan, som etterpå skal godkjennast av barnevernet. På førehand skal det i samarbeid med koordinator fordelast viktige oppgåver som møteleiar, sekretær og barnet sin støtteperson.

I intervjuet vart foreldra bedne om å gi ei vurdering av familien sitt møte både med omsyn på arbeidet som vart gjort, og kva kjensler dei sat att med etter møtet. Dei vart også bedne om å vurdere korleis personane som var blitt tildelt særlege rollar hadde utført dei, og kva dei meinte om at ingen frå hjelpeapparatet var med på denne delen av møtet.

Vurdering av familien sitt møte

Når det galdt foreldra si vurdering av familien sitt møte var dei fleste fornøgde. Nesten åtte av ti foreldre vurderte familien sitt møte som positivt, ein

knapp femtedel vurderte det som både/og, medan berre tre foreldre vurderte det som direkte negativt. Grunnlaget for vurderingane var bl.a. i kva grad familiemøtet hadde fått gjort det dei skulle, og om dei hadde kome fram til gode løysingar som svar på oppdraget.

Tabell 6. Vurdering av familien sitt eige møte.

	Tal	Prosent
Positivt	62	78%
Både/og	14	18%
Negativt	3	4%
Totalt	79	100%

På spørsmål om møtet hadde blitt som forventa, meinte ni av ti foreldre at møtet vart som forventa eller betre enn forventa, medan ein av ti meinte det vart verre. Dei fleste deltakarane var i følge foreldra klar over føremålet med familien sitt møte utan hjelpeapparatet til stades, og personane som var valde til å vera ordstyrar, sekretær og barnets støtteperson fekk så godt som alle (96 %) gode skussmål for jobben sin.

Foreldra sine kjensler etter møtet

Når det galdt foreldra sine kjensler etter møtet var biletet litt meir blanda. Om lag tre av fem sa at dei sat att med positive kjensler, medan ein tredjedel hadde blanda kjensler og ei handfull hadde negative kjensler. Vi skal gi nokre eksempel på kva reaksjonar foreldra hadde etter møtet, og vi startar med eit par som hadde positive opplevingar. Ei ung tobarnsmor mor sa det slik:

Jeg følte at alle som var der ville hjelpe meg. Jeg ble både forstått og hørt på og ivaretatt. Jeg følte meg aldri kritisert, og jeg følte ikke at de andre stilte spesielle krav til meg.

Ei mor som i utgangspunktet var skeptisk til å be om hjelp, opplevde det som kjempepositivt at så mange brydde seg om barna og ville hjelpe. I ettertid var ho derfor glad for at familierådet vart gjennomført, sjølv om det helst skulle vore unngått.

Eksemplet nedanfor er frå ei mor som hadde blanda kjensler etter møtet:

Det var greitt nok, og det var enklare enn eg hadde trudd å vera i same rom som ekssambuaren min. Men eg trur ikkje at familieråd hjelper for min familie sjølv om eg prinsipielt er for det. Allereie no

ser eg at planen ikkje blir følgt opp, og det var akkurat slik eg hadde trudd på førehand og sagt til barnevernet. Eg spurde nemleg barnevernet om det var det dei ville bevisa, at eg hadde eit nettverk som ikkje fungerte?

Ei anna mor hadde også blanda kjensler. Ho fortalde at ho var utsliten, men letta over at det var overstått. Men ho følte samstundes at spesielt barnefedrane hadde problem med å forstå hennar situasjon, og at ho framstod som ei ganske udugleg mor.

Eit siste eksempel er ei mor som hadde klart negative kjensler etter møtet:

Jeg hadde lyst til å banke i bordet og gå på grunn av pratingen til tante. Hun sa så mye stygt om meg, og jeg så at barna reagerte på det. Jeg synes det virket som om ingen andre enn tante hadde noe de skulle ha sagt. Jeg fikk ikke sagt det jeg skulle, og jeg følte ikke at de forstod meg eller hørte på meg.

Sjølv om dei fleste foreldra sat att med positive kjensler etter møtet, var det eit hovudinstrykk at mange foreldre var slitne, og at dei hadde fått både ros og ris av slekta. For nokre var det tungt at barna var tilstades og hørte negative ting som blei sagt om og mellom dei vaksne slektningane deira. På spørsmål om foreldra i ettertid tenkte at det var nokon som ikkje burde vore invitert til møtet svara dei fleste klart «nei». På den andre sida hadde nesten halvparten av foreldra tenkt på nye personar som burde vore invitert eller som kunne inviterast neste gang.

Møte utan hjelpeapparatet til stades

Det at familien skal ha møte utan hjelpeapparatet til stades er ein av hjørnesteinane i familieråd, og det som skil metoden klart frå tradisjonelle metodar i barnevernet. I intervjuua kom det fram at det var litt ulike meiningar frå foreldra om det å ha møte med familien åleine. Vi skal nedanfor visa ein oversikt over kva foreldra meinte og referera nokre synspunkt.

Tabell 7. Kva meiner du om at ingen frå hjelpeapparatet var til stades på familiemøtet?

	Tal	Prosent
Det var greitt	57	72%
Både/og	11	14%
Dei burde vore der	11	14%
Totalt	79	100%

Om lag sju av ti foreldre meinte det var greitt å ha møte utan hjelpeapparatet til stades. Sitatet nedanfor kan representera desse foreldra.

Det var heilt greitt, for då stod vi mykje friare. Elles sat både koordinator og saksbehandlar i eit rom ved sida av viss det var noko. Eg hadde ikkje likt at dei var blitt heilt borte, att dei f.eks. kom att kl. 21.00. Familierådet varte 4–5 timar.

Meir enn ein fjerdedel av foreldra meinte likevel at det kunne vore nokre fordelar ved at barnevernet hadde vore med på møtet. Barnevernet kunne fått meir informasjon om familiare, dei kunne gitt informasjon, familien kunne fått hjelp til å strukturera møtet betre og barnevernet kunne vore til støtte for foreldra. Eksempla nedanfor illustrerer nokre av desse elementa. Det første eksemplet var ei mor som opplevde at ho trengte støtte frå barnevernet i møtet med familien. Ho sa det slik:

Barnevernet burde vore meir tilstades. Dei kunne ha svara på spørsmål som dukka opp undervegs og hjelpt familierådet litt i gang. Det ville vore trygt å hatt saksbehandlar tilstades på møtet. Det kunne vore eit val om vi ville ha barnevernet med. Når alt blir overlate til familien så gjer jo familien jobben for barnevernet. Det kan sjølvstundt vera vanskeleg å ha med barnevernet dersom dei meiner at barna ikkje kan bu hos foreldra.

Ein åleinefar som hadde eit konfliktfylt forhold til mor og hennar familie kunne også tenkt seg å hatt barnevernet i nærleiken, både for å skjera i gjennom ved konflikstar og for å sikra at familierådet fokuserte på det dei skulle.

Eg tenkjer at dei gjerne kunne vore tilstades i bakgrunnen. Dei kunne ha site i ei sofagruppe litt tilbaketrekt og vore tilgjengelege dersom det kom til konfliktfylte episodar, og skore gjennom dersom det var nødvendig slik at partane fokuserte på det dei skulle.

Tibakemeldingane frå enkelte foreldre om at barnevernet kunne vore meir til stades handla for ein stor del om utryggleik frå foreldra si side, både for at familiemøtet ikkje skulle få utført oppdraget sitt, og for at det skulle oppstå konfliktfylte episodar. Enkelte var og urolege for at barnevernet skulle overlata heile ansvaret til familien. Foreldra sin utryggleik i forhold til familien og uro for å bli forlaten av barnevernet og overlata til familien, er viktig å ta på

alvor i den vidare implementeringa av metoden. Oftast sit koordinator i eit rom ved sida av og mange gonger er saksbehandlar også i nærleiken, slik at det kan vera mogeleg å tilkalla hjelp viss det er noko spesielt. Å skapa trygge rammer i forhold til familien sitt møte, handlar både om kven som blir inviterte til familierådet og om det forarbeidet som blir gjort av koordinator i samtalar med kvar enkelt som skal delta. Men det handlar også om førehandsdrøftingane mellom foreldre og saksbehandlar, og om avklaring av kva rolle barnevernet skal ha i tida etter familierådet.

Godkjenning av handlingsplanen, sekvens 3

Etter at familien har utarbeidd forslag til handlingsplan som svar på oppdraget frå barnevernet, møtest dei saman med koordinator og saksbehandlar for å få planen godkjent av barnevernet. Familien presenterer sine vurderingar og forslag til løysingar, og koordinator hjelper til med avklaringar dersom det er nødvendig. Planen skal innehalda punkt om kva hjelp familien treng, og om kven som kan gi slik hjelp. Planen skal også innehalda punkt om korleis ein best mogeleg kan sikra at tiltaka blir følgt opp, og om rapporteringssystem dersom planen ikkje blir følgt. Eit grunnprinsipp i familieråd er at barnevernet skal godkjenna familien sine løysingsforslag så sant dei vurderer at barnet er sikra god nok omsorg. I forhandlingane mellom barnevernet og familien har barnevernet i prinsippet tre alternativ når det gjeld å ta stilling til planen;

- 1) godkjenna planen der og då
- 2) utsetja endeleg godkjenning nokre dagar for t.d. å ta stilling til enkeltpunkt vedrørande ressursar og avklara forslag som vedkjem andre instansar
- 3) avvise planen fordi dei føreslegne tiltaka ikkje sikrar barnet god nok omsorg

I tillegg til å godkjenna familien sin plan, skal det i denne sekvensen også avtalast kva rolle barnevernet skal ha i tida etter familierådet og korleis planen skal evaluerast. I det følgjande skal vi kort referera nokre kjenneteikn ved planane og kommentera om dei vart godkjente av barnevernet. I tillegg skal vi presentera foreldra sine vurderingar og synspunkt på planane.

Innhaldet i handlingsplanen

Det vart laga skriftleg handlingsplan i alle så nær som to familieråd. Ifølgje mor i den eine saka var avtalen at svigerinna skulle reinskriva planen og dela den ut til dei andre, men dette var blitt utsett. Talet på tiltak varierte frå 1–15, med eit gjennomsnitt på fem tiltak pr. plan. Totalt sett var tiltaka svært ulike, frå forslag om at barnet skulle flytta til tante og onkel, til forslag om at besteforeldra skulle dra på kino med barna ein gong pr. veke. Det var overvekt av tiltak frå det private nettverket, medan nokre planar hadde tiltak både frå det private og det offentlege nettverket. Dei fleste handlingsplanane skulle følgjast opp med nytt møte. For ein meir inngående analyse av innhaldet i handlingsplanane, viser vi til Figenschow, kap. 6.

Godkjenning av handlingsplanen

Barnevernstenesta sende inn handlingsplanar som del av forskingsmaterialet i dei fleste sakene. Alle planane var underskrivne av både familienettverket, koordinator og representant frå barnevernet, og dei var dermed godkjente. I intervju med foreldra kom det fram at det hadde vore diskusjonar og forhandlingar i enkelte saker før barnevernet hadde skrive under planen. Dette gjaldt t.d. omfanget av tenester frå barnevernet, der barnevernet i ei sak hadde skore ned på avlastingshjelp frå forslag om 2re kvar helg til 3de kvar helg, og i ei anna sak hadde dei sagt «nei» til økonomisk stønad til transport til/frå barnehage. Ingen planar vart avviste fordi det vart vurdert at barna ikkje var tryggja god nok omsorg. Men vi har informasjon om at to saker ei stund etter familierådet vart oversende til fylkesnemnda for behandling av omsorgsovertaking, fordi handlingsplanane ikkje fungerte godt nok.

Foreldra sine vurderingar av handlingsplanen

Når det gjaldt foreldra sine vurderingar av innhaldet i handlingsplanen var dei fleste fornøgde, men i underkant av ein tredjedel påpeika ulike ting som dei var usamde i eller misnøgde med. Misnøya gjaldt både familie som ikkje følgde opp det dei hadde lova, og at barnevernet i enkelte saker hadde redusert omfanget av føreslegen hjelp. Det var og eksempel på usemje omkring viktige tiltak som t.d. spørsmålet om ungdom skulle flytta for seg sjølv, og at barn ikkje fekk tilfredsstillande hjelp fordi det ikkje hadde nokon diagnose. Nokre planar var for detaljstyrte, og andre var for generelle.

Foreldra vart også spurt om dei vart overraska over forslaga som kom frå slekta, og om dei trudde tiltaka i handlingsplanen ville bli gjennomførte.

Meir enn to av fem foreldre fortalde at dei var blitt positivt overraska over forslag frå familie og venner. Det var både venner av foreldra som hadde tenkt ut ting på førehand, slektningar som tok på seg særleg krevjande avlastingsoppgåver og fedrar som viste vilje til å stilla opp meir enn tidlegare. Vi viser nokre eksempel nedanfor.

Ja, spesielt det at vennepara våre hadde tenkt ut ting som vi som familie ville ha godt av, ikkje berre viss det var krise, men i det daglege også.

Ja, eg visste ikkje kor mykje dei egentleg brydde seg, at dei hadde evne og vilje til å kunna hjelpa. Dei føreslo at vi kunne gå på tur i lag, dra på telttur og slikt, vera saman.

Ja, forslaga frå fars søster om at guten kan få bu hos henne 1–2 veker pr. månad. Guten er ganske krevjande, så det er veldig positivt at ho ville.

Ja, for eksempel at far til nest eldste var positiv til samvær med ein gang.

Medan dei fleste foreldra var fornøgde med handlingsplanen og mange var positivt overraska over forslag frå familienettverket, var det ein relativt stor del av foreldra som var skeptiske til eller hadde lite tru på at handlingsplanen ville bli gjennomført.

Tabell 8. Trur du tiltaka i handlingsplanen vi bli gjennomførte?

	Tal	Prosent
Ja	48	62%
Tja, kanskje noen	23	29%
Nei	7	9%
Totalt	78	100%

Om lag tre av fem foreldre trudde at handlingsplanen ville bli gjennomført, medan to av fem var usikre eller tvilande til at handlingsplanen eller delar av den ville bli gjennomført. Fordi det i mange saker var gått nokre veker frå handlingsplanen var godkjent til foreldra vart intervjuet, hadde dei fleste foreldra allereie fått ei viss erfaring med om handlingsplanen fungerte eller ikkje. Mange som svara «ja», grunngav dette med at tiltaka allereie vart gjennomførte etter planen, medan mange som var skeptiske eller svara «nei», allereie etter kort tid såg at planen ikkje fungerte så godt. Vi skal referera

nokre eksempel frå foreldre som ikkje hadde særleg tru på at tiltaka ville bli gjennomførte. Eksempla er valde frå mindretallet av foreldra fordi det i hovudsak var desse foreldra som problematiserte plangjennomføringa (den manglande), medan dette sjeldan vart gjort av foreldre som trudde og opplevde at planane vart gjennomførte.

Det første eksemplet galdt ei sak der to barnefedrar var involverte for å prøva å hjelpa mor og dei tre barna i kvardagen. På spørsmål om mor trudde planen ville bli gjennomført svara ho slik:

Nei, eg ser allereie no at ting ikkje fungerer. Far til guten skulle følgja opp fotballen og alt som hadde med den å gjera, kamptider, turneringar etc. Eksmannen min skulle ha lesetrening med jenta på 10 år 1 gang pr. veke. Dette hadde jo vore veldig fint, men det fungerer ikkje. Det gjeld og oppfølging av hockey for guten sin del, som eksmannen min skulle ta ansvar for. Det er eg som mor som må ta initiativet heile tida for å få det i stand, og det orkar eg ikkje.

Ei anna sak galdt også forholdet til far og samværsordning. Mor hadde ingen forventningar til at planen skulle bli oppfylt, men ho håpa det. Ho fortalde at far var blitt litt flinkare, og at han hadde teke seg saman og treft ungane meir enn før.

Begge eksempla over galdt fedrar som skulle følgja opp barna på ulike måtar, og mødrene såg etter kort tid at det var ikkje så enkelt. Ei mor fortalde at det nesten vart slik at dei som var med på familierådet ville overbyda kvarandre med gode forslag, og då kunne det vera at nokon følte seg pressa til å føreslå ting som dei visste ville vera vanskeleg å gjennomføra. Det kan og vera tilfelle for fedrane som ikkje følgde godt nok opp i eksempla over. Men det kan og vera at det var andre enn fedrane sjølve som hadde føreslege kva dei skulle gjera, og at fedrane eigentleg ikkje var einige i planen.

Det siste eksemplet er den ungdomssaka som er referert til før, og der det var usemje mellom foreldra og barnevernet om guten skulle flytta eller ikkje. Familierådet hadde bestemt at guten skulle flytta til ein annan kommune og bu hos nokre venner av familien og gå på skole der. I intervjuet eit par månader etter at guten var flytta svara mor slik på spørsmålet om ho trudde planen ville bli gjennomført:

Jaaa, men det er jo ikkje sikkert at det hjelper...Eg hadde eigentleg ikkje tru på at det ville vera så enkelt at det berre var å flytta guten.

Og det har eg jo fått rett i, for guten har skulka skolen ganske mykje allereie, og kjem stadig heim på besøk midt i veka.

Sjølv om mor håpte at det skulle fungera bra for guten, var det med ein viss triumf ho konstaterte at det var ikkje så enkelt at dei berre kunne flytta guten. Underforstått meinte mor at barnevernet burde høyrte på kva dei som foreldre meinte, og ikkje berre teke parti med guten som ville flytta.

Svara frå foreldra på spørsmålet om dei hadde tru på handlingsplanane, gir ein peikepinn på at plangjennomføringa kunne gå i ulike retningar. I neste hovuddel som omhandlar oppfølgingsintervju med foreldra, skal vi gå nærare inn på temaet plangjennomføring, og korleis familiane hadde det om lag eitt år etter familierådet.

Barna si deltaking

Familieråd er ein beslutningsmodell som har tydeleg fokus på at barn skal delta og medverka. Barn er oftare tilstades i familieråd enn ved andre møte i barnevernet (Lupton og Nixon 1999). Barna si deltaking i familieråd har vore lite fokusert i tidlegare forskning, men fleire norske og nordiske studiar med utgangspunkt i barneperspektivet, er under arbeid eller nyleg avslutta (Strandbu kap. 7, Heino m.fl. 2003, Omre & Schelderup 2005, Horverak 2006). Det nasjonale utviklings- og evalueringsprosjektet har ikkje hatt særskilt fokus på barna si deltaking i familieråd, men prosjektet har likevel viktige opplysningar om barna si deltaking både frå foreldreintervjua og frå koordinator skjema. Informasjonen gjeld om barna var trekte inn i planlegging av familierådet, om dei deltok i sjølve familierådet, om det var oppnemnt barnets støtteperson, korleis dei opplevde å delta, og kva grunnane var viss dei ikkje deltok. Vi skal nedanfor formidla informasjon om barna si deltaking i familierådet basert på foreldreintervjua.

Barna si deltaking i førebuingane til familierådet

Vi såg først i kapitlet at det for ein del foreldre var ein vanskeleg prosess å bestemma seg for om dei skulle sei «ja takk» til familieråd eller ikkje. I om lag halvparten av sakene vart barna tekne med på råd før bestemmelsen vart gjort, og dei eldste langt oftare enn dei yngste. Men det var og eksempel på at ganske store barn ikkje vart tekne med på råd. Mor til ein 11 år gammal gut sa det slik:

Guten blei ikkje teken med på råd på dette tidspunktet. Han er slik at han likar ingen forandringar, ingen nye ting. Han likar ikkje å vera i sentrum, så det var viktig at han slapp ta stilling til slike ting.

Når saka galdt ein gut på 15 år med åtferdsvanskar, var det i følge mor heilt avgjerande kva han meinte:

Viss ikkje guten hadde vilja det, hadde det ikkje blitt noko av.

Dei fleste barna hadde fått informasjon om familieråd i samtale med koordinator, åleine eller saman med foreldra. Når det galdt førebuingar til familierådet hadde om lag to tredjedelar av barna vore meir eller mindre involverte. Dette var barn i ulike aldrar, og dei deltok på ulike måtar. Nokre, særleg dei eldste, var aktivt med og bestemte kven som skulle inviterast, og nokre av dei yngre var med og laga invitasjonskort.

Deltaking på familierådet

Det blir nedanfor vist ein oversikt over barna si deltaking i familieråd etter alder. Tabellen er basert på opplysningar frå koordinatorskjema, som var den informasjonskjelda som hadde best oversikt over barna si deltaking.

Tabell 9. Barna si deltaking i familieråd etter alder,

Alder	JA	NEI	Totalt
0–5 år (N=41)	66%	34%	100%
6–9 år (N=21)	62%	38%	100%
10–13 år (N=27)	70%	30%	100%
14–20 år (N=31)	94%	6%	100%
Totalt (n=120)	73%	27%	100%

Chi-square= 9,175 p<0.27

Totalt sett deltok om lag tre fjerdedelar av barna på heile eller delar av familierådet, medan vel ein fjerdedel deltok ikkje i det heile tatt. Det var ein klar samanheng mellom alder og deltaking i familieråd; det var dei eldste barna som deltok oftast, medan det var dei yngste barna som deltok sjeldnast. Frå foreldra har vi informasjon om at for barna under 10 år var det mange som berre deltok på delar av møtet, medan for barna over 10 år var det vanlegast å delta på heile møtet. Av ungdommane mellom 14 og 20 år var det faktisk berre eit par ungdommar som ikkje deltok i det heile.

For samanlikning viser forskning frå England (March og Crow 1998) og Sverige (Sundell og Hæggen 1999) at barn under 10 år deltok på om lag halvparten av familieråda, medan barn over 10 år deltok på omlag 90 prosent av familieråda. Den norske oversikten viser at barn under 10 år samla sett deltok i 64 prosent av familieråda, medan barn over 10 år samla sett deltok i 82 prosent av familieråda. Det var altså fleire barn under 10 år og færre barn over 10 år som deltok i familieråd i den norske undersøkinga samanlikna med funna frå England og Sverige.

Dei viktigaste grunnane til at barna ikkje deltok i familierådet var at foreldra meinte dei var for små, eller at foreldra ikkje ville dei skulle vera tilstades pga. konflikhtar mellom dei vaksne i familien. Det var og nokre gonger at barna sjølve ikkje ville vera med.

Barna sine opplevingar av familierådet

Horverak (2006) har i sitt doktorgradsarbeid intervjuet 20 ungdommar om deira opplevingar med å delta i familieråd. Han fann at halvparten av ungdommane var fornøgde eller kjempefornøgde med familierådet, medan halvparten var «såra» eller skuffa etter familierådet. Dei fornøgde ungdommane opplevde at dei fekk det resultatet som dei ønska, og dei kjempefornøgde hadde i tillegg fått eit betre forhold både til nettverket og til seg sjølv. Dei såra ungdommane opplevde i liten grad å bli høyrte, og dei opplevde sårande omtalar av seg sjølv frå private og offentlege deltakarar. Dei skuffa ungdommane opplevde familierådet som greitt nok, men dei var skuffa over at det skjedde så lite etter familierådet. Ein kvalitativ studie frå Wales viser at dei fleste barna som deltok var positive til familieråd, og dei kjente seg lytta til og ivaretekte (Holland m.fl. 2003, referert i Schelderup, Omre, & Marthinsen (red.), 2005).

I det norske evalueringsprosjektet var det foreldra som målbar barna sine opplevingar, og det kan sjølv sagt gi eit anna bilete enn om barna var blitt intervjuet sjølve. Når det gjaldt barna sine opplevingar av familierådet, meinte foreldra at dei fleste hadde opplevd det som positivt. Særleg var det fleire ungdommar som uttrykte stor positiv overrasking over at det var så mange som brydde seg om korleis dei hadde det. Men det var også eksempel på at barna følte det var tungt å vera til stades. Dette var gjerne viss det vart sagt noko negativt om foreldra eller det kom fram ueinigheit mellom familie-medlemmer. Andre barn syntest det var kjedeleg fordi møtet varte så lenge.

Eit godt eksempel på eit familierådet der barnet var i sentrum, hadde vi i saka om ei 6 år gammal jente som var med i delar av møtet. Mor fortalde:

Jenta var med i starten og slutten av møtet. Spesielt i slutten var det viktig at jenta fekk høyra kva dei var blitt einige om, fordi det var jo henne det galdt. Resten av tida var jenta saman med saksbehandlar og koordinator på eit rom ved sida av.

Mor meinte at jenta både hadde likt å vera med på møtet og at ho skjønna kva det dreidde seg om. Det siste tolka ho ut frå ei teikning som jenta laga på møtet.

Ho laga bl.a. ei teikning av alle som var med på møtet. Jenta sjølv var den største, og deretter mor og sambuar og dei andre. Det såg ut som jenta hadde plassert seg sjølv som den viktigaste personen, og det stemte jo.

Ein gut på 15 år gav ifølgje mor uttrykk for at det var positivt, både fordi han oppdaga at familien brydde seg, og at det var ei lette for han at dei fekk vita om problema.

Han var der. Han så på det som positivt. For han oppdaget jo det at folk brydde seg om ham. Pluss at jeg tror det var en lette for ham og at de vet om problemene.

I ei sak der oppdraget var å koma fram til ei tilfredsstillande samværsordning med mor som hadde rusproblem og dei tre halvstore barna, meinte far at det hadde vore ei påkjenning for barna, samstundes som dei visste godt kva det galdt og at det ikkje var deira skuld.

Når dei såg tårer som kom i samband med dei konfliktane eller episodane som oppstod, vart dei kjempelei seg, og særleg etterpå. Men dei var veldig klar over kva problemet gjekk i og at det ikkje var deira skuld. Det gjekk nok inn på dei, men det hjelpte nok å fokusera på dei rette tinga.

Det siste eksemplet aktualiserer problemstillinga om barn alltid skal vera med på familieråd, eller om dei skal skjermast. Dette gjeld særleg i konfliktsaker, der det gjerne i tillegg er alvorlege problem som rusmisbruk, psykiske vanskar eller valdsproblematikk knytt til ein av eller begge foreldra. Frå forskning på barn av foreldre med rusproblem blir det framheva at det er av stor tyding at

barn får stadfesta opplevingane sine og at problema ikkje blir tabulagt (Hansen, 1990). Om familieråd er det rette forumet for at barna skal få stadfesta sine opplevingar av dei vaksne sine problem og konflikhtar, er vel tvilsamt.

Uansett er barna si deltaking i familieråd eit tema som må takast på alvor, og det er viktig både å drøfta rammer for barna si deltaking, bruk av barnets støtteperson og forståing av barn sin medverknad. For nærare drøftingar av desse tema viser vi særleg til Strandbu kapittel 7, og til artiklar knytt til Strandbu sitt doktorgradsprosjekt (Strandbu 2000, Skivenes & Strandbu 2004, Skivenes & Strandbu 2005).

DEL 3: Foreldra sine synspunkt, erfaringar og opplevingar om lag eitt år etter familierådet

Oppfølging av familieråd

39 foreldre, 31 mødrer og 8 fedrar, vart intervjua på nytt om lag eitt år etter familierådet⁷. Dei viktigaste tema for oppfølgingsintervjua var kontakten med barnevernet etter familierådet, oppfølging og gjennomføring av handlingsplanane, vurdering av familieråd i den enkelte sak og barna og familien sin situasjon eitt år etter familierådet. Avslutningsvis var foreldra bedne om å vurdere familieråd som metode på «godt og vondt», og dei vart spurde om dei ville anbefala familieråd til andre. Erfaringane og synspunkta frå foreldreintervjua vil bli presentert delvis ved hjelp av tabellar, og delvis ved bruk av utdrag og sitat frå intervjua. Det vil også bli presentert tre historier som på ulike måtar kan kasta lys over prosessar i kjølvatnet av familierådet.

Kontakten med barnevernet etter familierådet

Ein kritikk mot å bruka familieråd i barnevernet har vore at barnevernet lett kan overlata familiane til seg sjølve utan nødvendig oppfølging, etter at sakene har vore i familieråd (Einarsson & Nordahl 2003). For ordens skuld stadfestar vi at barnevernet ifølgje barnevernsloven har det same ansvaret for oppfølging av familiar og evaluering av tiltak anten beslutningane er fatta i

---

⁷ Hovudgrunnen til at berre 39 foreldre vart intervjua på nytt på T2 var at tidsramma i prosjektet gjorde det umogeleg å følgja opp alle etter ein tidsperiode på om lag eitt år. Dei siste sakene som kom med i prosjektet vart derfor ikkje følgde opp.

familieråd eller på andre måtar. Vi skal nedanfor visa kva kontakt foreldra i utvalet rapporterte at dei hadde hatt med barnevernet etter familierådet, og vi skal utdjupa synspunkta ved hjelp av nokre eksempel.

Tabell 10. Foreldra sin kontakt med barnevernet etter familierådet

	Tal	Prosent
Regelmessig	11	28%
Ved behov	10	26%
Lite/ingen	18	46%
Totalt	39	100%

Foreldra sin kontakt med barnevernet er her tolka som møte og kontakt mellom familien og barnevernet, og ikkje i samband med evt. oppfølgjande familieråd. Av tabellen går det fram at berre vel ein fjerdedel av foreldra hadde hatt regelmessig kontakt med barnevernet etter familierådet, medan ein fjerdedel av foreldra hadde hatt kontakt ved behov. Nesten halvparten av foreldra hadde hatt lite eller ingen kontakt med barnevernet; halvparten av desse fordi sakene var avslutta, og resten bl.a. fordi barnevernet ifølgje foreldra, ikkje følgde opp. At såpass få av foreldra hadde regelmessig kontakt med barnevernet etter familierådet, verkar rimeleg ut frå saksbehandlarane sine vurderingar om at sakene var langt mindre alvorlege på oppfølgings-tidspunktet enn tidlegare, og at omfanget av tiltak frå barnevernet derfor var redusert (Falck & Clausen, kap 3).

Når halvparten av foreldra i sakene med lite/ingen kontakt sa at dette var fordi barnevernet ikkje følgde opp, kan det derimot tyda på at barnevernet og foreldra hadde ulike vurderingar av behovet for oppfølging. Det kan vera at ein del saker ikkje lenger var prioriterte av barnevernet, medan foreldra framleis hadde behov for eller ønska kontakt. Foreldre som hadde lite/ingen kontakt med barnevernet vurderte oftare kvaliteten på barnevernet si oppfølging som både/og eller dårleg, medan foreldre som hadde regelmessig kontakt med barnevernet oftare vurderte oppfølginga som god.

Eksempel på regelmessig og god kontakt var ei mor som fortalde at dei møttest jamleg i ansvarsgruppemøte, og at dei hadde kontakt pr. telefon ofte kvar veke. Ein far fortalde at det hadde ikkje vore noko særleg kontakt etter familierådet, fordi det hadde gått veldig bra med dei, og det hadde ikkje vore behov for kontakt. Men kontakten med barnevernet hadde vore god heile tida.

Ein annan far var misfornøgd med oppfølginga frå barnevernet, og fortalde at han hadde purra fleire gonger for å få i stand eit oppfølgingsmøte. Han fortalde at saksbehandlar hadde vore sjukmeldt og gravid, og at det hadde vore vanskeleg å koma gjennom til nokon som hadde ansvar for saka.

Eksempla viser at i nokre saker hadde det vore god kontakt både når kontakten var regelmessig og når kontakten var sjeldan. Ein frustrasjon som vart nemnt av fleire foreldre derimot, var at det var vanskeleg å komma gjennom til barnevernet, og at det var vanskeleg å få kontakt med den same saksbehandlaren frå gong til gong. Erfaringane om at ansvaret for ei sak kan smuldra bort ved sjukmeldingar og utskiftingar i personalet støttar kritikken om at barnevernet følgjer dårleg opp i ein del saker etter familierådet.

Oppfølging av handlingsplanen

Eit hovudtema i oppfølgingsintervjua var korleis handlingsplanen var blitt oppfølgt og gjennomført. I tillegg til generelle spørsmål om korleis det private og det offentlege nettverket følgde opp sine oppgåver, vart det stilt spørsmål om gjennomføringa av det enkelte tiltak i planen. På dette grunnlaget vart det gjort ein eigen analyse av plangjennomføring inndelt etter saks-type. Vi skal først presentera dei generelle synspunkta på oppfølging av handlingsplanen frå privat og offentleg nettverk, for deretter å gå nærare inn på analysen av plangjennomføringa.

Tabell 11. Oppfølging av handlingsplanen frå privat og offentleg nettverk

Oppfølging	Familie (N=39)	Barnevern (N=39)
God	59%	51%
Både/og	31%	26%
Dårleg	10%	23%
Totalt	100%	100%

I tabellen over ser vi at vel halvparten av foreldra meinte at familie og barnevern hadde følgt godt opp sine oppgåver i forhold til planen, medan nesten halvparten vurderte at oppfølginga hadde vore både/og eller dårleg. Ifølgje foreldra hadde barnevernet følgt opp noko dårlegare enn familien, og i nesten ein fjerdedel av sakene hadde barnevernet følgt opp dårleg. At barnevernet hadde følgt opp dårleg i ein del saker samsvarer med foreldra sine tilbakemeldingar frå førre avsnitt, om at det var vanskeleg å få kontakt med barnevernet. Informasjonen over tyder på at sjølv om både det offentlege og

det private nettverket følgde godt opp i meir enn halvparten av sakene, så er det eit potensiale for forbedring, særleg hos barnevernet.

Vurdering av plangjennomføring

Vi har tidlegare formidla at handlingsplanane var svært ulike både i innhald og omfang, frå detaljerte instruksjonar om kvardagslege gjeremål til overordna målsetjingar om barnets beste. Å vurdera om ein handlingsplan er gjennomført eller ikkje er derfor ikkje berre ein teljejobb ut frå enkelttiltak, men ein vurderingsjobb som inneber ein viss kjennskap både til oppdraget og problematikken i saka.

Å vurdera gjennomføring av handlingsplanar er eit tema som har medført hovudbry for forskarar i fleire land. March og Crow (1998) hevdar at det er to hovudmåtar å vurdera plangjennomføring på; den eine måten er å vurdera oppfølging av det enkelte tiltak og om den ansvarlege har gjort det han/ho skulle, den andre måten er å vurdera om den overordna målsetjinga for familierådet er nådd. Dei engelske forskarane har valt den siste vurderingsmåten. I sin ytste konsekvens kan den første tolkinga av plangjennomføring innebera at ein plan kan bli gjennomført utan at målet er nådd, eller at ein plan ikkje har blitt gjennomført, men ein har likevel oppnådd ønska resultat av familierådet.

Det norske prosjektet har valt ei mellomtolking av dei to vurderingsmåtene som March og Crow skisserte, der ein både har teke omsyn til den konkrete plangjennomføringa og til vurdering av om målsetjinga for familierådet har blitt oppnådd. I analysen av plangjennomføring har vi gjort ei totalvurdering av planane der vi har tillagt gjennomføring av vesentlege tiltak større vekt enn gjennomføring av mindre vesentlege tiltak. Eit vesentleg tiltak er i denne samanheng eit tiltak som står i nær samanheng med oppdraget eller problemet som skal løysast, t.d. tiltak som gjeld bustadsituasjonen til ein ungdom eller samværsplan for foreldre i konflikt eller avlastingstiltak for slitne foreldre. Eit mindre vesentleg tiltak kan vera eit «tilleggstiltak» som i mindre grad er retta mot oppdraget, eller som kan regulera ulike støttetiltak. Viss familierådet t.d. meiner det er ei god løysing at guten på 15 år skal flytta til far, så kan det vera av underordna tyding å detaljstyra kvardagen deira. Kva som er eit vesentlege tiltak vil variera frå sak til sak, både etter kva problemet er, og etter kven som skal følgja det opp.

Gjennomføring av handlingsplanen

Analysen av plangjennomføring tek utgangspunkt i eit utval på 47 handlingsplanar der vi hadde opplysningar om innhald, oppfølging og gjennomføring av planane på to tidspunkt, kort tid etter familierådet og om lag eitt år etter. Informantar var i hovudsak foreldra, med supplerande opplysningar frå saksbehandlarar i nokre saker. På denne bakgrunn vurderte vi gjennomføring av handlingsplanar knytt til nesten halvparten av familierådsakene i prosjektet. For å prøva å trengja inn i forskingsspørsmålet om det var enkelte sakstypar som eigna seg betre for familieråd enn andre sakstypar, vart sakene delt inn i ulike sakstypar. Vi skal nedanfor gjera greie for dei ulike sakstypane, før vi viser ein oversikt over plangjennomføring etter sakstype.

Ulike sakstypar

I barnevernsstatistikken (SSB 2006) skil ein mellom sakstypane «særlege behov», «omsorgssvikt», ungdom med åtferdsvanskar» og «anna» når ein skal kategorisera nye meldingar eller undersøkingar til barnevernet. Kategoriane er ikkje einseitig utelukkande, og i kategorien «anna» finn ein både saker som gjeld særlege behov, fylkesnemndssaker, samværssaker, tilbakeføringssaker etc. I kategoriseringa av oppfølgingssakene valde vi å halda fast ved dei tre første kategoriane frå barnevernsstatistikken, men å føya til to nylaga kategoriar. Dette var «konfliktsaker» og «tilbakeføringssaker». Basert på ei total vurdering av informasjon om sakene vart dei kategoriserte på nytt etter dei nemnde sakstypane. Vi skal nedanfor gi ei nærmare forklaring til dei ulike sakstypane, samstundes som vi refererer til tabell 12 i neste avsnitt for frekvensar pr. sakstype.

Særlege behov: Om lag to av fem oppfølgingssaker vart kategoriserte som «særlege behov». Dette var dei mest typiske sakene, som ofte galdt familiar som trengte hjelp og støtte for å få kvardagen til å fungera. I mange saker var dette åleinemødrer som trengte avlasting eller hjelp med den daglege omsorg for barna, anten fordi omsorgsbyrden var stor, eller pga. sjukdom og funksjonsforstyringar hos foreldra sjølve eller barna. I nokre saker var det fedrar som var blitt åleine med omsorgsansvar etter skilsmisse eller sjukdom/dødsfall, og i enda andre saker var det foreldre som hadde eit ønske om at barna skulle få betre kontakt med nettverket sitt.

Omsorgssvikt: Denne sakstypen omfatta om lag ein femdel av oppfølgingssakene. Omsorgssvikt er sakstypen der barnevernet har stilt spørsmål om foreldra framleis kan ha det fulle ansvaret for barna, eller om andre må ha

eit hovud- eller medansvar for omsorga. Oppdraga i desse sakene var t.d. «Kor skal barnet bu?»

Ungdom med åtferdsvanskar: Av oppfølgingssakene var om lag ein femdel av sakene ungdomssaker. Denne merkelappen vart sett på alle saker som fokuserte på ungdommar sine problem, anten det var tale om åtferdsvanskar, skoleskulking eller rusproblematikk. I nokre saker var det ikkje berre ungdommen som hadde vanskar, men foreldra også. Vi valde likevel å behandla det som «ungdomssak», fordi det er av særleg interesse å vurdera familieråd i forhold til ungdomssaker.

Konfliktsaker: I om lag ein sjettedel av oppfølgingssakene fann vi at ulike typar familiekonfliktar særprega sakene. Dette var nesten alltid saker der foreldra budde kvar for seg, og det var ofte tale om samværskonfliktar eller ulike syn på grensesetjing og oppfølging av barna. I nokre saker galdt det fedrar som ifølgje mødrene ikkje stilte opp for barna, og i andre saker var det mødrer som ifølgje fedrane ikkje hadde tilfredsstillande omsorg for barna.

Tilbakeføringssaker: Som det ligg i namnet var dette saker som galdt tilbakeføring av barn til foreldre etter omsorgsovertaking eller plassering av barna utanfor heimen for kortare eller lengre tidsrom. Det var berre nokre få saker av denne typen vi har opplysningar om på oppfølgingstidspunktet, men det er viktig å ha dei med for å få eit innblikk i korleis det gjekk i denne typen saker.

Gjennomføring av handlingsplanar etter sakstype

Tabellen nedanfor viser at i underkant av halvparten av planane vart gjennomførte i stor grad, vel ein tredjedel av planane vart gjennomførte i nokon grad (både/og) og vel ein sjettedel vart gjennomførte i liten grad.

Tabell 12. Plangjennomføring i ulike sakstypar

Sakstypar	I stor grad	Nokon grad	I liten grad	Totalt
Særlege behov	9 (50%)	7 (39%)	2 (11%)	18
Omsorgssvikt	5 (50%)	4 (40%)	1 (10%)	10
Ungdomssak	4 (40%)	4 (40%)	2 (20%)	10
Konfliktsak	2 (33%)	2 (33%)	2 (33%)	6
Tilbakeføring	2 (67%)	0	1 (33%)	3
Totalt	22 (47%)	17 (36%)	8 (17%)	47

I foreldreintervjua frå kort tid etter familierådet kom det fram at omlag tre av fem foreldre trudde at handlingsplanen ville bli gjennomført, medan to av

fem var tvilande til at handlingsplanen eller delar av den ville bli gjennomført. Samanlikna med funna over hadde foreldra trudd at ein noko større del av planane ville blitt gjennomførte.

At det er ulike måtar å vurdere plangjennomføring på gjer det vanskeleg å samanlikna funn frå ulike land. March og Crow (1998) har likevel laga ein oversikt over plangjennomføring i fem ulike familierådsstudiar frå midt på 1990-talet. I desse studiane varierte plangjennomføringa frå 45 prosent til 84 prosent, medan familiane generelt sett var fornøgde med plangjennomføringa. Hovudkonklusjonen til March og Crow var at handlingsplanane frå familieråda vart gjennomførte i om lag same grad som andre planar i barnevernet. I det norske prosjektet har vi ikkje nok informasjon til å vurdere gjennomføringa av tiltaksplanane i samanlikningssakene, men funna frå plangjennomføring i familierådsakene synest å passa godt inn i oversikten til March og Crow.

Når det galdt gjennomføringsgrad av handlingsplanar i forhold til saks-type var det ingen tydelege samanhengar, men det såg ut til at «konfliktsaker» hadde eit meir usikkert utfall enn andre sakstypar. Men talet på saker innan kvar sakstype er lite, og det er vanskeleg å trekkja bestemte konklusjonar. At det er vanskeleg å skilja ut sakstypar som eignar seg betre eller dårlegare for familieråd enn andre sakstypar, samsvarer med anna forskning om familieråd, som heller ikkje har funne at enkelte sakstypar eignar seg betre eller dårlegare enn andre sakstypar (March og Crow 1998, Sundell og Hægmann 1999). Det blir derimot påpeika at det er viktig å visa varsemd i forhold til familiar med store konflikter og valdsproblematikk, som kan gå ut over barn og andre familiemedlemmer.

Når det gjeld moglege forklaringar på at forholdsvis mange planar berre vart delvis gjennomførte eller ikkje gjennomførte, kan det vera at handlingsplanane ikkje var gode nok, eller at familieråda totalt sett ikkje fungerte godt nok eller som i eksemplet nedanfor at tiltak ikkje let seg gjennomføra av ytre årsaker:

Alle gjorde det de hadde lovet, men det viste seg umulig å få jobb til gutten fordi han var under 16 år. Det ble sendt referat fra familierådet til skolen, og det var et møte med skolen hvor en diskuterte et alternativt opplegg for gutten med en-til-en-undervisning. Et helt annet resultat av familierådet var at både vi og gutten syntes det var en lettelse at familien fikk vite om hva vi strevde med.

Saksbehandlarar i familierådprosjektet har påpeika at det er viktig å hugsa på at dei familierådsakene som er med i forskingsprosjektet faktisk var dei første sakene som vart prøvde ut etter opplæringsperioden, og at det truleg har skjedd forbetringar både i forhold til arbeidet med oppdrag og handlingsplanar og med dei ulike fasane av familierådet etter kvart som både saksbehandlarar og koordinatorar har fått erfaring.

Foreldra sine vurderingar av familieråd

At tiltaka i handlingsplanane i forholdsvis mange saker ikkje vart gjennomførte eller fungerte heilt i tråd med planen var som vi skal sjå nedanfor ikkje einstyddande med at familierådet var mislukka. Med få unntak vart det halde eitt eller fleire oppfølgjande familieråd, som både vurderte plangjennomføringa og justerte planane ved behov. I nokre saker vart det halde evalueringmøte mellom foreldre og barnevernet i staden for eller i tillegg til oppfølgjande familieråd. Dette var t.d. i saker der familienettverket ikkje var involvert lenger, og der tiltak frå barnevernet var vesentlege.

Prosjektet har ikkje nøyaktig informasjon om korleis det gjekk med dei nye eller justerte planane, men det var fleire eksempel på at planar som ikkje hadde fungert godt etter det første familierådet, fungerte betre etter å ha blitt justerte i oppfølgjande familieråd. Det var og eksempel på at familierådet hadde sett i gang viktige endringsprosessar, som over tid førte til både betre kontakt med viktige personar i nettverket, ikkje minst fedrar, og som gav foreldre styrke til å skapa endringar i eige liv. Dei neste punkta gjeld foreldra sine vurderingar av familieråd i den enkelte sak, med vekt på å få fram endringar som foreldra knytte til familierådet.

Generell vurdering av familieråd i denne saka

Dei fleste oppfølgingsintervjua vart gjennomførte om lag eitt år etter det første familierådet. Dette var eit godt utgangspunkt for foreldra til å vurdere og reflektera omkring bruken av familieråd i den enkelte sak, og kva følgjer familieråd hadde fått for dei som familie. Vi skal nedanfor visa med tal og eksempel kva foreldra formidla om desse tema.

Tabell 13. Korleis var det å bruka familieråd i denne saka?

	Tal	Prosent
Positivt	28	72%
Både/og	8	20%
Negativt	3	8%
Totalt	39	100%

I tabellen over går det fram at meir enn sju av ti foreldre meinte at det hadde vore positivt å bruka familieråd i deira sak, og berre eit fåtal meinte det var negativt. Med bakgrunn i at mange handlingsplanar ikkje fungerte heilt slik dei skulle, kan dette verka overraskande. Det kan også tyda på at det var andre ting enn handlingsplanen som vart verdsett av foreldra. Vi skal nedanfor sjå kva nokre av foreldra formidla, både dei som meinte familieråd hadde vore positivt, og dei som ikkje meinte det var så positivt.

Det første sitatet nedanfor kan stå som eit eksempel frå fleirtalet av foreldra:

Det var fint å få synspunkter, støtte fra de nærmeste, at ikke barnevernstjenesten skal si hva som er det beste.

Dei neste to eksempla illustrerer meir delte synspunkt, at familieråd var positivt i starten, men så vart det ikkje slik foreldra håpa på sikt. I begge desse sakene var det konflikstar mellom foreldra, noko som gjorde utfallet meir usikkert.

Jeg var positiv den gangen og far til barna var negativ. Synes likevel det var greitt, og at det var positivt å kunne prate og diskutere tingene. Det var ingen som kunne gjøre noe når far gikk til sak.

I begynnelsen syntest eg det var bra at vi kunne setja oss ned og snakka om ungane sitt beste. Men det sklei ut, og det vart problem mellom oss vaksne.

I ei sak der det var spørsmål om omsorgssvikt, meinte mor at det ikkje var lurt å bruka familieråd, fordi ho ville ikkje at slekta skulle vita om kontakten med barnevernet.

Nei, det var ikke noe særlig lurt på grunn av at jeg ikke ville at slekta skulle vite om kontakten med barnevernet.

Den viktigaste budskapet frå eksempla over og frå intervjuar generelt, er at også i saker der det vart problem i ettertid, meinte mange foreldre at det likevel hadde vore noko positivt med familierådet. Ikkje minst hadde det vore bra å kunna prata om det som var vanskeleg.

Var familieråd eigna til å finn løysingar i denne saka?

Det neste spørsmålet foreldra vart stilt gjekk enda nærare inn på om det var ein mogeleg samanheng mellom familieråd som metode for å finna løysingar i saka, og korleis det hadde gått med problema på sikt. I forhold til manglande plangjennomføring i mange saker skulle ein tru at familieråd ikkje var spesielt eigna til å finna løysingar i saka. Dei positive vurderingane frå den meir generelle vurderinga av familieråd kan tyda på det motsette.

Tabell 14. Var familieråd eigna for å finna løysingar i denne saka?

	Tal	Prosent
Ja	31	79%
Usikker	3	8%
Nei	5	13%
Totalt	39	100%

Tabellen over viser at åtte av ti foreldre meinte at familieråd var eigna til å finna løysingar i deira sak, og at berre nokre få var usikre på det eller meinte at familieråd ikkje var eigna til å finna løysingar. Dette viser at ei forholdsvis stor gruppe foreldre der planane ikkje fungerte særleg godt, likevel meinte at familieråd var eigna. Som nemnt tidlegare kan det ha samanheng med at ein del planar vart justerte på oppfølgjande familieråd, og at vanskelege situasjonar kan ha betra seg over tid. Det kan og vera ulike sideeffektar av familierådet, som at foreldre og barn hadde fått nokon å dela problema med, og at det dermed var lettare å greia ein tung kvardag. Nokre av foreldra sine synspunkt blir formidla nedanfor.

Ja, eg trur at det er ein metode som set i gang prosessar og får dei inviterte til å bli meir bevisste. Særleg intervjuprosessen fekk dei som var inviterte til å fokusera og tenkja over det som skulle skje, og at det var så lang tid fram til sjølve familierådet.

Ja, absolutt. Det å samlast og finna løysing i fellesskap sette eg stor pris på. Det var og ein god måte å gjera det på slik at det ikkje vart vanskeleg å be om eller ta imot hjelp.

Ja, det var godt egnet her. Vi kan bruke metoden privat seinere, vi har lært oss en måte å fatte beslutninger på som forplikter.

Eksempla over illustrerer det hovudtyngda av foreldre meinte, nemleg at familieråd var godt eigna for å finna løysingar i deira sak. Dette galdt både at det var ein god måte å fatta beslutningar på, og at det gjorde det lettare å be om hjelp.

Dei neste eksempla illustrerer også saker der foreldra meinte familierådet var eigna for å finna løysingar. Samstundes kan ein tolka utsegna frå foreldra som at det ikkje var gått heilt slik dei håpa, verken med det som stod i planen eller oppfølginga frå barnevernet.

Ja, det var det. Det har blitt meir kontakt med familien etter familierådet sjølv om det ikkje har blitt nøyaktig slik som det stod i planen.

Ja, for guten var det ei god løysing, men vi foreldre var skuffa i starten, for vi hadde snakka så lenge om at vi trengte ein rettleiar og hjelp medan guten budde heime. Det fekk vi ikkje før guten var flytta. Det verka som at når det var blitt bestemt familieråd så kunne barnevernet berre lena seg tilbake og utsetja tiltak. Men for guten har det blitt veldig bra med flyttinga. Tenk om ein ikkje hadde hatt familien i S? Kva skulle ein då ha gjort? Kva hjelp kunne barnevernet ha gitt då?

Sett frå barnevernet si side kan iverksetjing av tiltak bli utsett pga. familieråd fordi ein ønskjer å kartleggja ressursar i nettverket før ein vurderer tiltak i offentleg regi. Det avgjerande her er kva tiltak det er tale om, og kva oppdrag familierådet skal jobba med. Dersom det er eit akutt behov for hjelp, har barnevernet uansett eit klart ansvar for å setja i verk nødvendige tiltak. Foreldra i denne saka etterlyste rettleiing og hjelp medan guten budde heime, men dei fekk først hjelp etter at guten hadde flytta og situasjonen var ein annan. Om saka hadde fått eit anna utfall dersom familien hadde fått hjelp i heimen på eit tidlegare tidspunkt er vanskeleg å sei. Den viktigaste budskapet i eksemplet er ikkje kva som var dei «rette» vurderingane, men det at foreldra opplevde at barnevernet ikkje var til hjelp for dei når dei trengte det.

Grunnar til at foreldre meinte at familieråd ikkje var godt eigna til å finna løysingar var i enkelte tilfelle at familiane sjølve kom fram til løysingar utan familierådet fordi det tok så lang tid før gjennomføring av møtet, og i nokre tilfelle at det var blitt dårlegare kontakt mellom enkelte familie-

medlemmer. Det var og foreldre i omsorgssviktsaker som meinte at familieråd ikkje var godt eigna, bl.a. fordi dei ikkje var einige i at barna måtte flytta og at foreldra skulle ha mindre kontakt med dei. Det vart også blant desse foreldra trekt fram at det var uheldig av barnevernet å utsetja nødvendige tiltak pga. familierådet.

Situasjonen for barn og foreldre eitt år etter familierådet

Vi skal nedanfor gi eit innblikk i familiane sin situasjon eitt år etter familierådet, særleg i forhold til barna sin situasjon, og i forhold til kontakten med nettverket. Vi skal også presentera tre historier for å eksemplifisera nokre av dei endringsprosessane foreldra meinte vart sett i gang gjennom familierådet.

Barna sin situasjon eitt år etter familierådet

Målsetjinga med familieråd er at det skal leggja til rette for at barn og familiar som treng det får nødvendig hjelp og støtte, fortrinnsvis i det private nettverket. For å vurdera om metoden har hatt ønska effekt er det sjølvsagt vesentleg å vurdera om barna sin situasjon har betra seg frå tida før familierådet. Falck & Clausen fann at ein forholdsvis stor del av barna med store vanskar på T1 i følgje foreldra hadde mindre vanskar på T2⁸. Dei fann også at familiane ifølgje saksbehandlarane hadde eit klart mindre hjelpebehov på T2 enn eitt år tidlegare, og at det var langt færre alvorlege saker på oppfølgingstidspunktet enn eitt år tidlegare (kap. 3). I intervjuet vart foreldra spurde om korleis dei vurderte barna sin situasjon på oppfølgingstidspunktet.

Tabell 15. Korleis er situasjonen til barna i dag?

	Tal	Prosent
God	12	22%
Tilfredsstillande	34	63%
Både/og-dårleg	8	15%
Totalt	54	100%

Tabellen viser at hovudtyngda av foreldra meinte at barna hadde ein tilfredsstillande eller god situasjon på oppfølgingstidspunktet, medan omlag ein sjettedel meinte situasjonen ikkje var tilfredsstillande.

⁸ Endringar i barnas fungering frå T1 til T2 vart målt ved hjelp av eit psykometrisk instrument (SDQ).

Omgrepet «tilfredsstillande» kan tolkast på fleire måtar, avhenging av om situasjonen var betre eller dårlegare i utgangspunktet. Det ønskelege resultatet for barna ville sjølv sagt ha vore at alle hadde fått ein «god» situasjon, ikkje berre «tilfredsstillande.» Vi manglar opplysningar om korleis foreldra vurderte barna sin situasjon på tidspunktet omkring familierådet, og vi har derfor ikkje nøyaktige opplysningar om foreldra meinte barna hadde fått ein betre eller dårlegare situasjon på oppfølgingstidspunktet enn eitt år tidlegare. Hovudinntrykket frå intervjuet er at dei fleste foreldra vurderte at situasjonen til barna hadde blitt betre enn før, og at det også galdt dei barna som framleis strevde og trengte hjelp. Når vi veit at mange av barna i utgangspunktet sleit med dårleg fungering både på skole og sosialt, er det svært positivt at det går bra med dei fleste eitt år etter.

Trass i desse positive resultatane var det framleis ein del foreldre og barn som sleit, og som truleg vil vera avhengig av hjelp i lang tid framover. Eksempla nedanfor viser at dette gjerne var i saker der barna trengte profesjonell hjelp, i tillegg til eller i staden for hjelp frå nettverket:

Det er slitsamt heime f.t. Guten vår (11 år) er svært krevjande. Men det går mykje betre på skolen, og eg (mor) trur han har det betre med seg sjølv, og at det skuldast skolebytte; at han har fått ein ny start, og ikkje er syndebukk for alt mogeleg lenger.

Det er jo ikkje så bra no når han (gut 16 år) er begynt med hasj då. Men eg (mor) har eit håp om at MST skal hjelpe. Guten har sjølv skrive under på urinprøvekontroll. Guten er ikkje vanskeleg å ha med å gjera. Han går på skolen og er grei og høfleg. Viss ikkje MST hjelper så må han kanskje sendast bort, og det har eg lite lyst til.

Hvis vi ikke (mor og jente 10 år) hadde fått hjelp av BUP så hadde jeg nok vært bekymret. Nå går det veldig bra, ja, faktisk bedre og bedre, og både jeg selv og dattera mi føler oss tryggere.

Eksempla over viser barn og familiar som framleis sleit eitt år etter familierådet. Trass i problema verka foreldra optimistiske og håpefulle, og dei meinte anten at situasjonen var betre enn før, eller at det var håp om snarleg betring. I alle eksempla vart det vist til viktige tiltak eller endringar i offentleg regi, slik som skolebytte, hjelp frå barnevernet og/eller hjelp frå BUP.

På spørsmål om korleis foreldra trudde barna sin situasjon ville vera eitt år fram i tid svarta nesten halvparten av foreldra at dei trudde/håpa barna sin situasjon ville vera «god», medan ein knapp fjerdedel trudde situasjonen ville

vera «tilfredsstillande» og vel ein tredjedel frykta at den kunne vera «dårleg». Foreldra sine vurderingar og håp var at mange barn skulle få ein enda betre situasjon enn i dag, sjølv om nokon frykta det kunne bli verre.

Familien sin kontakt med familienettverket i tida etter familierådet

Familieråd som metode byggjer på prinsippet om at dersom familienettverket blir stimulert og gitt meir ansvar for støtte og hjelp til familiar som treng det, vil dette føra til at familiane både får betre hjelp og meir fleksibel hjelp enn dei ville fått frå det offentlege hjelpeapparatet. Det er likevel viktig å vera klar over at familiar som treng hjelp er ei sårbar gruppe, som i stor grad må ta til takke med den hjelp som blir tilbydd, anten det er frå det private eller offentlege nettverket. I eit «worse-case-scenario» kan det skje at barnevernet si makt blir overført til autoritære krefter i familien, og at foreldre (og barn) kan koma i ein avmaktsposisjon (Erstad 2001). Det er og ein «fare» for at eit tett familienettverk kan føra til fleire omsorgsovertakingar, ved at barnevernet får meir opplysningar om familien enn dei elles ville ha fått. Dette kan sjølv sagt vera positivt for barna det gjeld, men kan gjera forholdet mellom barnevernet og foreldra vanskeleg.

I vår undersøkinga har vi ikkje tydelege eksempel på at foreldre opplevde å hamna i ein avmaktsposisjon i forhold til familienettverket pga. familierådet. Men det er eksempel på at foreldre fekk eit dårlegare forhold til delar av nettverket sitt. Vi har også opplysningar om at to saker gjekk vidare til fylkesnemndsbehandling og omsorgsovertaking i kjølvatnet av familieråd. Vi skal nedanfor visa foreldra sine vurderingar av kontakten med det private nettverket etter familierådet.

Tabell 16. Har familierådet ført til endra kontakt mellom dei som var med?

	Tal	Prosent
Ja, betre	21	54%
Nei, uendra	9	23%
Ja, dårlegare	1	2%
Både/og	8	21%
Totalt	39	100%

Vi har ikkje informasjon om korleis forholdet mellom foreldra og det private nettverket var på førehand. Det er derfor noko vanskeleg å tolka tabellen over, som viser at meir enn halvparten av foreldra meinte at kontakten var

blitt betre. At kontakten for ein fjerdedel var uendra seier heller ikkje om kontakten var god eller dårleg på førehand. At endringa i kontakten var «både/og» inneber at det var blitt betre kontakt med enkelte familiemedlemmer og dårlegare med andre. Det var berre ein foreldre som klart gav uttrykk for at kontakten med nettverket hadde blitt dårlegare enn den hadde vore før. Mor i denne saka sa at dette ikkje var berre negativt for henne, for ho trengte litt avstand til slekta for å kunna stå på eigne bein. Det samla biletet av foreldra sine vurderingar var at kontakten med familienettverket jamt over hadde blitt styrka, og at det var eit fåtal av foreldra som hadde opplevd at kontakten hadde blitt dårlegare.

Endringsprosessar i kjølvatnet av familierådet

Vi har fleire stader i det føregåande peika på at det kan sjå ut til at familierådet har sett i gang prosessar uavhengig av handlingsplanen, og vi har sett mange eksempel på positive vurderingar av metoden. For at vi skal få betre tak i nokre av dei mogelege prosessane som kan skje i kjølvatnet av familieråd, skal vi nedanfor presentera tre korte historier, der foreldra knyter endringar i livssituasjonen for seg og barna til deltaking i familieråd. Det vil bli knytt refleksjonar til dei ulike historiene for å tydeleggjera endringsprosessar og for å trekkja parallellar til andre saker.

Eksempel 1, ungdom med skoleskulking

Saka galdt ein gut på 15 år som budde med mor, stefar og to yngre søsken. Han gjekk siste året på ungdomsskolen, og hadde begynt å skulka. Mor kontakta barnevernet, som føreslo at dei kunne prøva familieråd. Familien hadde aldri hatt kontakt med barnevernet før, og dei hadde aldri høyrte om familieråd. Både foreldra og guten syntest det var ein god ide, og at det måtte vera betre viss dei kunne få hjelp av familien enn av barnevernet. Oppdraget var ifølgje mor korleis dei kunne hjelpa guten til å gå på skolen og trivast betre i kvardagen. I drøftinga av kven som skulle inviterast vart dei einige om at det var særleg viktig å invitera far og hans slekt, fordi det hadde vore svært lite kontakt med dei i guten sin oppvekst. Både far, søster til far og far sine foreldre vart invitert. I tillegg var det representant frå skolen og frå mor si side.

På familierådet vart dei einige om eit opplegg der guten skulle gå delvis på skolen og vera delvis utplassert i arbeidslivet hos ein slektning. Dersom det blei endringar i opplegget skulle dei ulike personane ringja til mor, og det

skulle vera oppfølgingsmøte tre månader seinare. På spørsmål om kva mor meinte var det viktigaste i handlingsplanen svara ho:

Det viktigaste var vel at han (guten) skulle gå på skolen. Han skulle jobba hos ein snikkar 1 dag i veka, og så skulle han begynna å vera hos far sin 2re kvar helg (det har han ikkje vore på mange år), og så skulle han vera hos tante og bestefar på farssida av og til og så skulle han trenast med onkel på morssida. Det var slike ting som han hadde lyst til sjølv. Vi håpa jo at når han fekk mange nye ting at det skulle gå bra.

Mor fortalde at det gjekk heilt fint i to månader, men så begynte han å skulka att, og dei fann ut at han var begynt å røykja hasj. Då tenkte dei at det einaste som nytta var at han flytta til eit anna miljø og fekk nye venner. Far føreslo då at han kunne koma til han, og viss han ikkje ville det kunne han få koma til fars søster. Dette vart dei einige om på oppfølgjande familieråd tre månader etter det første, men dei hadde i mellomtida hatt to private møte for å drøfta kva dei skulle gjera.

På spørsmål om det var noko i den første handlingsplanen som mor ikkje var fornøgd med, svara ho:

I ettertid har vi tenkt at det fekk ingen konsekvensar for guten viss han ikkje følgde opp. Det burde vore med i planen. Alle utanom guten følgde opp.

Mor fortalde vidare om korleis ho trudde guten opplevde det neste familierådet:

Han hadde ikkje lyst å vera med på det møtet, men eg trur han trengte det. Han sa ikkje eit ord på det møtet, og han var sikkert veldig flau over seg sjølv. Dei fleste var skuffa over han, og det sa alle til han, spesielt sosiallæraren hadde hatt god tru på han heile vegen.

Guten flytta like etter oppfølgjande familieråd til far som budde i ein annan kommune. Avtalen var at guten skulle bu hos far og gå på skole der fram til sommaren. Det vart planlagt oppfølgjande familieråd nokre månader seinare, men det var ikkje planlagt kontakt med saksbehandlar i mellomtida. Mor hadde sagt til saksbehandlar at viss ikkje dette fungerte så måtte dei ha meir hjelp, og då var alternativet ein ungdomsheim eller noko slikt.

I oppfølgingsintervju med mor om lag eitt år etter det første familierådet oppsummerte mor slik:

Det gjekk veldig fint då han budde hos far sin. Han var berre borte frå skolen 1 dag i heile vårsemesteret. På oppfølgjande familieråd om våren oppsummerte vi at det gjekk fint med han og at opplegget hadde vore vellukka i forhold til at guten skulle gå på skolen. Det var det som var oppdraget også. Barnevernet avslutta saka, og det vart ikkje avtala noko nytt familieråd.

På spørsmål om kva mor trudde var grunnen til at det gjekk så fint, svara ho at det var vel kanskje kjedeleg å gå heime saman med faren (han var heimeverande), og dei budde langt frå folk, så det var berre på skolen det skjedde noko. Han fekk nye kameratar, og han vart kjent med tanta si. Det gjekk også greitt når han var heime hos mor på helgebesøk. Då var han ein del med dei kameratane han hadde på barneskolen, og det gjekk fint.

Etter avtale flytta guten heim til mor etter skoleslutt. Mor fortalde vidare:

Det gjekk også bra den første tida etter at han kom heim etter skoleslutt, men rett før skolestart vart han teken i hasjrøyking. Guten går no på vidaregåande. Han følgjer opp skolen og er grei og høfleg og lite bråk med, men han er lett å leia. Han har teke opp att kontakten med ein gjeng som brukar hasj, og det er ikkje bra. Vi har no teke ny kontakt med saksbehandlar, og det er avtala at det skal setjast i gang MST-rettleiing og urinkontroll av guten. Opplegget skal starta neste veke.

På spørsmål om mor meinte at familieråd var ein metode å finna løysingar i denne saka svara ho:

Ja, det var jo det i forhold til skoleskulkinga. Men det med hasjrøykinga er jo ikkje så godt for familien å gjera noko med. Dei prøver jo å snakka med han, men det er ikkje så mykje dei kan gjera.

Refleksjonar

I denne saka var det til saman tre familieråd over ein periode på eitt år, i tillegg til at familien møttest eit par gonger til på eige initiativ. Det som særprega denne saka er at den var ny for barnevernet, og at det vart satsa for fullt på tiltak i nettverket. Den første handlingsplanen då guten framleis budde heime, fungerte godt eit par månader, medan den andre planen då

guten budde hos far, fungerte godt i heile perioden den galdt for. Men så vart det problem med guten på nytt, og då var det ingen ny beredskapsplan i nettverket, og ein valde å satsa på tiltak frå barnevernet. Mor si oppsummering var trass i at det vart problem på nytt, at familieråd hadde vore positivt både for guten og for familien elles. Ikkje minst det at far var komen på banen, og at farsslekta var blitt ein del av nettverket.

I både denne og andre ungdomssaker kan det vera viktig å ha eit langsiktig perspektiv, fordi ungdomstida for dei fleste er ein periode prega av utprøving og ustabilitet, og det kan ta tid før situasjonen stabiliserer seg. I fleire av ungdomssakene såg vi at det gjekk bra i ein periode etter familierådet, og så kom problema tilbake, medan i nokre saker såg det ut til at situasjonen for ungdommane vart meir stabil etter kortare tid. Foreldra i fleire av ungdomssakene var opptekne av at barnevernet ikkje måtte trekkja seg ut sjølv om ting såg ut til å gå greit og familienettverket var mobilisert. Når det gjeld problem som utprøving og omgang med narkotiske stoff, må det vera særleg viktig å oppretthalda kontakt med barnevernet, og at familien ikkje blir overlata til seg sjølv.

Eksempel 2, familie med konfliktar

Mor i denne saka vart intervjuet eit par månader etter det første familierådet og omlag eit år etter. Om utgangspunktet for familieråd fortalte mor:

Det var problemer jeg har i forhold til datteren på 10 år. Når det gjelder oppdragelse og. Vi har så forskjellig syn, jeg og de på farens side. Vi har en del konflikter og de går ut over henne hele veien. Det er derfor vi har kontakt med barnevernet.

Familien bestod av mor, jenta på 10 år og ei yngre søster, som budde i same hus som mor sine foreldre. Jentene hadde kvar sine fedrar. Fordi både mor og den eldste jenta hadde hatt psykiske vanskar over tid, var det tiltak både frå barnevernet og frå psykiatrien.

Begge fedrane med sambuarar var inviterte til familierådet, i tillegg til mor si kusine, mormor og morfar. Begge jentene var også til stades. Etter lange drøftingar i familierådet kom dei fram til ein detaljert avtale mellom mor og far til den eldste jenta om reglar for leggetider, TV-titting, måltid, mobiltelefonbruk og fritidsaktivitetar. Det var og med eit punkt om at dei ulike familiane ikkje skulle snakka stygt om kvarandre. Reglane skulle gjelda

begge jentene og begge fedrane, samt dei andre i familien når jentene var hos dei. Etter møtet kjente mor seg både tung i hovudet og letta, og ho tenkte:

OK, dette var jo bra, tenkte jeg. Nå må det jo bli bedre. Men så tenkte jeg også; er vi enige eller blir det bare det samme igjen. Men erfaringen til nå, er at jeg føler i hvert fall at det er blitt bedre, det vi er blitt enige om. Mobilen, mat ....

Oppfølginga av handlingsplanen vart derimot «både/og», og det var vanskelig både i forhold til far til eldste jenta og i forhold til mor sine foreldre. På spørsmål om korleis familien hadde følgd opp sine oppgaver ut frå handlingsplanen svara mor:

Det har egentlig vært ganske negativt og mange brutte løfter, både fra besteforeldre og far. Jeg har hatt min fulle hyre med å takle det overfor den eldste jenta, for hun har blitt veldig såra. Det har vært problemer både på farssida og på morssida. Vi har jo bodd i samme hus som mormor, og det har ikkje vært bra, det har vært mye innblanding og lite hjelp å hente.

På oppfølgjande familieråd vart dei einige om å oppretthalda avtalen frå første familieråd, sjølv om den fungerte dårleg på fleire punkt. For å sleppa stadig innblanding frå sin eigen familie valde mor å flytta for seg sjølv saman med jentene, og ho meinte det var eigentleg det viktigaste som hadde skjedd sidan familierådet:

For å prøve å unngå flere brutte løfter har vi (mor og jentene) flyttet for oss selv til et hus lenger oppe i gata. Jeg har bestemt meg for at jeg vil stå på egne bein og løsrive meg fra familien og den stadige innblanding. Etter flyttingen har jeg hatt det veldig mye bedre i livet mitt, ja, jentene også. Jeg føler meg liksom sterkere, og jeg tror slektningene mine også har merket det. Det er nødvendig med litt avstand en periode, men jeg håper selvsagt at vi skal kunne snakke sammen etter hvert.

På spørsmål om korleis mor vurderte familieråd som eigna for å løysa problema i denne saka, sa ho at i begynnelsen syntest ho det var bra at dei kunne setja seg ned og snakka om ungane sitt beste. Men det sklei ut, og det vart problem mellom dei vaksne.

Ja, selv om det ikke var en måte å finne løsninger på, så var det i alle fall en måte å ta opp problemene på. Hvis familien kunne ha klart å

overse de voksnes problemer, kunne det blitt veldig bra. Og så er det viktig å ikke trekke inn for mange, at det ikke blir for mange personer og meninger. For da er det ofte vanskelig å legge egne ting til sides og samle seg om ungene. Kanskje det hadde vært nok med de nærmeste, og kanskje hadde ikke besteforeldrene trengt å være med?

På spørsmål om korleis mor vurderte den eldste jenta sin situasjon i dag, fortalde ho at dei hadde omfattande hjelp både frå barnevernet, BUP og skolen, men at det gjekk betre med jenta.

Nå går det veldig bra, ja, faktisk bedre og bedre, og både jeg og dattera mi føler oss tryggere. Barnevernet hjalp oss å få kontakt med psykiatrien i vår en gang. Og så har vi ansvarsgruppe der skole, BUP, barnevernet og jeg er med.

Refleksjonar

I eksemplet over vart ikkje handlingsplanen følgd opp særleg bra ifølgje mor, og konfliktane vart ikkje borte som resultat av familierådet. Jenta trengte framleis omfattande hjelp frå psykiatrien og barnevernet. Mor fortalde at ho sjølv var blitt sterkare etter familierådet, og at andre såg på henne som sterkare. Ho såg og betring i forhold til jenta, som særleg sleit med sosial omgang med jamaldringar. Bodskapen i denne saka kan tolkast som at mor har fått meir tru på seg sjølv og krefter til å bryta ut av eit uheldig fellesskap med mormor, for å stå på egne bein. Mor framheva fleire gonger i intervjuet at det var viktig å fokusera på det som var positivt, noko som står i klart samband med det å ha tru på seg sjølv og eiga meistring.

Kva rolle familierådet har spela for denne mora er vanskeleg å vurdere. Kanskje mor vart meir bevisst si eiga rolle og ansvar som mor? Og kanskje ho såg kva verknad konfliktane mellom dei vaksne hadde på barna? Uansett det konkrete utfallet av handlingsplanen og familierådet verka det som at familierådet hadde vore eit vendepunkt og eit springbrett for dei vidare endringane i mor og jentene sitt liv. Sett i forhold til grunnsynet i metoden familieråd som omhandlar ressursorientering, deltaking og medverknad, verka det som prosessane og hendingane som denne mora fortalde om var eit glimrande resultat av «myndiggjerande prosessar» (Horverak m.fl.2002).

Eksempel 3, særlege behov

Det siste eksemplet gjeld ein trebarnsfar som trengte hjelp etter at kona plutselig døydde frå dei. Far fortalde slik om starten for kontakten med barnevernet:

I tida etter at mor til barna døydde brått var det barnevernet som ordna alt. Dei ordna med barnehage og SFO og hjelpte meg til å få kontakt med sosialtenesta for å få orden på økonomien og ordna med trygdekontoret. Dei sette også i gang besøksheimsordninga og familierådet.

Meininga var at vi skulle greia oss sjølve etter kvart, og det har vi gjort. Barnevernet er i bakhand viss det skulle vera noko, men etter familierådet har det ikkje vore behov for noko ekstra utan om dei ulike vedtaka og tiltaka som går sin gang. I forhold til handlingsplanen hadde ikkje barnevernet andre oppgåver enn dei administrative vedtaka og å delta på oppfølgingsmøte.

På spørsmål om det kom noko ut av familierådet som familien ikkje hadde frå før, svara far at det var ikkje dei store endringane, fordi han hadde allereie hjelp frå nettverket. Men han meinte familieråd var ein god sjanse til å koma seg ut av barnevernet, og heller få hjelp av familie og nettverk. Far vurderte barna sin situasjon på oppfølgingstidspunktet slik:

Alle barna greier seg fint i dag. Det var den eldste jenta (seks år) som tok det tyngst då mora døydde, for ho brukte å vera heime med mora om dagane. Men ved hjelp av flinke personar i barnehagen bl.a. har jenta greidd å opna seg og har fått hol på sorga. No går det veldig bra med henne. Minstemann var så liten då mor døydde og skjøna ikkje så mykje av det. Guten som no er åtte år, greier seg også fint.

Refleksjonar

Eksemplet over viser at barnevernet hadde ein viktig funksjon då mor døydde og far vart aleine med barna. Familierådet kom først inn i biletet når ulike offentlege ordningar var på plass. Men då var familienettverket allereie engasjert, og funksjonen til familierådet vart meir å stadfesta avtalar enn å skaffa til veie nye tiltak. Det hadde også funksjon som «kontroll» av at det gjekk bra med familien, og at dei hadde den hjelp dei trengte frå ulike hald. Slik kunne barnevernet etter å ha hatt ein viktig funksjon i ein kritisk periode, trekkja seg ut når krisa var over og situasjonen hadde normalisert seg.

Eksemplet over er kanskje ikkje det mest typiske når det galdt familiar med særlege behov. Men det var fleire eksempel på bruk av familiaråd når fedrar vart åleine med omsorgsansvaret pga. mødrer sin sjukdom eller bortfall. Det var og fedrar som overtok dagleg omsorg for barna etter separasjon og skilsmisse. I dei fleste av desse sakene kom det private nettverket på banen, og familien fekk hjelp og støtte, men i nokre saker verka det som at familiarådet tydeleggjorde konflikhtar meir enn å dempa dei. Når grunnen til mor sitt fråvære var dødsfall eller sjukdom var det kanskje lettare for familie på begge sider å stilla opp enn i skilsmissesaker, der «skuldspørsmålet» var meir aktuelt. Eitt år etter det første familiarådet var fleire av åleinefedrane etablerte på nytt, og det var kanskje den viktigaste endringa som hadde skjedd for deira del.

Når det gjeld einslege mødrer som det er flest av i utvalet, var det mange eksempel på at dei fekk hjelp, både frå eigen familie og frå svigerfamilie; ikkje minst var det fedrar som vart involverte i barna sitt daglegliv. At mange barn fekk oftare og meir stabil kontakt med fedrane sine er kanskje eit av dei viktigaste og mest konkrete resultatane av familiaråd, ved sida av at mange fekk støtte frå andre delar av nettverket.

DEL 4: Avsluttande vurderingar av familiaråd

Vurderingar av familiaråd har vore tema for heile kapitlet, og foreldra har blitt intervjuet om sine synspunkt, erfaringar og opplevingar frå sitt første møte med metoden, og om førebuingsarbeid, gjennomføring og oppfølging av familiaråd. I siste del av intervjuet vart foreldra spurde om kva som eigentleg var det beste med familiaråd totalt sett, og om kva som var dei største ulempene med metoden. Det aller siste spørsmål var om dei ville anbefala familiaråd til andre. Synspunkta frå foreldra er systematisert og gjort greie for i dei neste avsnitta.

Det beste med familiaråd

Foreldra sine avsluttande synspunkt på kva som var det beste med familiaråd kan oppsummerast i følgjande underpunkt:

Familieråd – eit godt forum for å samla familien og snakka om viktige ting

Foreldra formidla at sjølv om familierådet ikkje alltid var det som skulle til for å løysa problema, så var det uansett eit godt forum for å lufta problema. At møtet var godt førebudd av koordinator, at dei ulike familiemedlemmene visste kva som skulle skje, og at oppdraget for familieråd var rimeleg klart, var viktige føresetnader for at familierådet skulle vera eit godt forum. Likeeins at dei ulike funksjonane som møteleiar, sekretær og barnet sin støtteperson var fordelte og verka slik dei skulle. Det vart og framheva at det var ein tryggleik for mange at saksbehandlar og koordinator var til stades i eit siderom og kunne tilkallast viss det var nødvendig.

Fokus på barna

Det var ikkje så mange av foreldra som nemnte barna direkte på spørsmål om kva som var det beste med familieråd, men ei mor som var godt fornøgd med familierådet sa det slik: «Det beste må jo vera at det er ungane det gjeld.» At det er fokus på barna er det viktigaste føremålet med heile metoden, og viss dette mislukkast, er det tvilsamt om det kjem noko særleg ut av familierådet. Vi har sett at like ofte som det var barna som trengte hjelp, så var det foreldra som trengte hjelp, og då er det ikkje alltid like lett å fokusera på barna. I familiar med konfliktrar mellom dei vaksne kan det vera enda vanskelegare å fokusera på barna. Opplevingar av at familierådet greidde å ha fokus på barnet var for mange ei ny og positiv oppleving, som gjorde at deltakarane på møtet såg både kvarandre og barnet på ein ny måte. Det var rett og slett ein ny måte å omgåast på og å snakkast på. I tillegg opplevde mange av barna at dei hadde mange vaksne slektningar som brydde seg om dei, og som gjerne ville ha kontakt med dei.

Betre kontakt med far og styrka nettverk

For ein del foreldre var det eit mål i seg sjølv å få betre kontakt med delar av familien eller slekta. I nokre saker galdt det å få betre kontakt med foreldra sin eigen familie, men langt oftare galdt det å få kontakt med svigerfamilie eller fedrar som var lite til stades i barna sitt liv. I barnevernssaker spør ein ofte «kor er far?» Og ein får gjerne til svar at han er uaktuell. I familieråd-sakene var fedrane tilstades på meir enn to tredjedelar av møta, og det tyder på at fedrane langt ifrå er så uaktuelle som det kan sjå ut til. Det kan vera tale

om å få tak i far og å gi han ein mogelegheit til å delta, i staden for å avskriva han som uaktuell i første runde. Det verkar som at familieråd i mange tilfelle har greidd både å få tak i fedrane og å få dei engasjerte og involverte i barna sitt liv.

Eit styrka nettverk inneber også at det kan vera lettare å ta kontakt med kvarandre anten for å gjera hyggelege ting saman, eller når det er noko som er vanskeleg. Eit godt nettverk gjer at familien ikkje treng å oppleva at dei er åleine i viktige situasjonar i livet, anten det er feiring av barnet sin bursdag eller det er julehøgtid eller ferietid. Eit godt nettverk er i seg sjølv eit viktig bidrag for ein god og trygg oppvekst.

Forståing og respekt

I familiar der det er eit særleg hjelpebehov utover det å trenga meir kontakt med nettverket i det daglege, er det avgjerande at familien kan få innsikt og forståing i kva problem foreldre og barn slit med. Som ein av foreldra sa det, så er det vanskeleg å hjelpa når dei ikkje veit kva som er i vegen. At nettverket fekk informasjon frå det profesjonelle hjelpeapparatet og ikkje frå foreldra sjølve, vart også framheva som viktig for at informasjonen skulle vera meir sakleg og fagleg. Det var og høve til å stilla spørsmål om ting ein lurte på. Nokre foreldre fortalde at familien hadde sett på dei med nye auge og større respekt etter at dei profesjonelle hadde lagt fram deira situasjon på ein måte som framheva både kva dei hadde å stri med, og kva styrke dei hadde vist. At familien fekk all informasjonen samla gav dei eit felles referansepunkt, i tillegg til at det var ein måte å unngå spekulasjonar og ulike oppfatningar i ettertid.

Forpliktande støtte og hjelp

Skilnaden mellom å få hjelp frå familien når det passar slik og det å gjera forpliktande avtalar er vesentleg. Familiar som har eit godt nettverk får ofte den hjelp og støtte dei treng utan å gjera spesielle avtalar om det, både fordi familien tilbyr hjelp og/eller fordi det er eit ope forhold som gjer det lett å spørja om hjelp når ein treng det. Når det er lite kontakt med nettverket og familien kanskje ikkje har innsikt i og forståing for det som er vanskeleg, er det vanskeleg både å tilby hjelp og å be om hjelp. Det er ekstra vanskeleg å inngå avtalar som forpliktar over tid. At barnevernet ved koordinator kontaktar personar i nettverket og ber om deira engasjement og hjelp for å betra situasjonen for barna, signaliserer ei sterk tru på at familien både er inte-

ressert i og i stand til å yta omsorg for barna. Det signaliserer og ei haldning om at familien er dei som veit best «kor skoen trykkjer» og som ofte har dei beste løysingane. At heile nettverket er samla når avtalane blir inngått, forpliktar deltakarane sterkare enn om avtalane blir inngått med enkeltpersonar. At behovet for hjelp blir tydeleggjort, og at foreldre og evt. barn formidlar at dei gjerne vil ha hjelp frå nettverket, gjer det også lettare for ulike familie-medlemmer å tilby hjelp. Eit siste forhold å nemna er at eit samla nettverk gir styrke, på den måten at når det er fleire personar til stades, så kan ein både få fram fleire løysingar og raskare løysingar, og ein kan fordela oppgåver på fleire.

Hjelp frå familien er betre enn hjelp frå barnevernet

Haldninga om at hjelp frå familien ofte er betre enn hjelp frå barnevernet er eit av hovudprinsippa i familieråd som metode, og fleire foreldre framheva dette som det beste med familieråd. Det viktigaste var at familiane sjølve fekk bestemma kva som var best, og ikkje barnevernet. For nokre familiar som hadde hjelp frå barnevernet, var familierådet ein måte å koma seg ut av barnevernet på, og for nokre familiar som trengte hjelp men som var nye i barnevernet, var familierådet ein måte å få hjelp på utan tiltak frå barnevernet. I nokre alvorlege omsorgssviktsaker meinte foreldre at familierådet var ein god sjanse for familien å visa barnevernet at dei hadde ressursar. At støtta frå familien vart nedskrive i ein plan, fungerte som dokumentasjon i barnevernet si evaluering av saka.

Dei profesjonelle hadde regien

Fleire foreldre framheva det som viktig at det var dyktige fagpersonar som hadde ansvar for både førebuing, tilrettelegging og gjennomføring av familierådet, og at barnevernet hadde ansvar for å godkjenna det familierådet hadde kome fram til. At saksbehandlar og koordinator kunne tilkallast undervegs innebar ein tryggleik for at møtet og familiemedlemmene fokuserte på det dei skulle, og at det ikkje ville bli konflikthar undervegs. Det var også godt for foreldra å sleppa å ha regien sjølv, og at det var barnevernet som informerte familien. For nokre foreldre var det viktig at barnevernet sitt ansvar for oppfølging og evaluering var tydeleg, fordi det var ønskeleg med fortsett oppfølging frå barnevernet.

Ulemper med familieråd

Dei fleste foreldra såg ingen spesielle ulemper med familieråd. Ein del hadde vore skeptiske på førehand, men etter familierådet var dei positivt overraska og hadde ingen ankepunkt å formidla. Andre meinte at det hadde vore positivt sjølv om det ikkje medførte dei endringane som dei hadde ønska. Atter andre meinte at fordelane med familieråd var langt fleire enn ulempene. Ein del foreldre hadde likevel erfart nokre ulemper som er viktig å formidla.

Når handlingsplanen ikkje blir følgt opp

Ulempa som vart nemnt flest gonger var at handlingsplanen ikkje blei følgt opp. Dette gjaldt særleg når avtalar med barna ikkje vart følgt opp, og dei opplevde løftebrot frå nokon av dei vaksne. Ein foreldre sa at «det gjer noko med ungane når dei vaksne ikkje greier å følgja avtalar.» Ein annan foreldre framheva at det ofte ikkje vart så stor respekt for handlingsplanen når det var konflikhtar og såre kjensler i familien. Enkelte foreldre hadde opplevd at barnevernet følgde dårleg opp, og det vart oppfatta langt meir kritikkverdig enn at familien ikkje følgde opp.

Fare for konflikhtar

Ein annan ulempe som vart nemnt av fleire foreldre var faren for at det skulle oppstå konflikhtar undervegs eller etter familierådet. Dette gjaldt særleg i saker der det hadde vore eit spent forhold mellom familiemedlemmar på førehand. Når det var møte mellom ulike greiner i familien hende det og at dei ulike leirane drog i kvar sin retning. Det same gjaldt viss det var personar i møtet som helst ikkje ønska nærare kontakt med kvarandre. Det er ei stor utfordring for koordinator i samarbeid med foreldre og barn å leggja til rettes for at konfliktfylte situasjonar ikkje oppstår.

Press for å stilla opp

Når mange familiemedlemmar er samla for å hjelpa, kan det faktisk gå sport i kven som har dei beste ideane og kven som kan gi mest og best hjelp. Ei mor meinte det var ein fare for at enkelte familiemedlemmer kunne kjenna seg forplikta til å ta på seg oppgåver som dei ikkje makta, og det var uheldig. Denne mora meinte at det gjekk godt an å delta i familierådet utan å forplikta seg til heilt bestemte oppgåver. Dette er ei tilbakemelding som kan vera viktig å formidla både til koordinatorar og til deltakarar av familieråd.

Lite «privatliv» – Kritikk frå familiemedlemmer

Det at familienettverket får kjennskap til problem og privatliv hos både foreldre og barn er kanskje prisen å betala for at ein skal få hjelp frå nettverket. I tillegg kan ein sjølv sagt bli utsett for kritikk og fordømming frå slekta, noko som kan gå ut over både sjølvrespekten og dei andre sin respekt for foreldre og barn. Som ein foreldre sa det: «Alt kjem på bordet, både godt og vondt.» Ei anna ulempe er viss nettverket har lite tru på foreldra, og at dei derfor overtek heile regien på møtet og planen.

Uheldig for barna

Nokre foreldre var opptekne av at det ikkje alltid var bra for barna å delta, men at det kom an på kva tema det galdt og klimaet i familien elles. Det var fleire eksempel på at barn vart lei seg og reagerte på usemje mellom dei vaksne, og på at det vart sagt negative ting om foreldra. Sjølv om det er eit hovudprinsipp i metoden at barn skal delta fordi det er dei det gjeld, så er det eit spørsmål som bør viast særleg omtanke i planlegging av det enkelte familieråd.

Ansvarsfråskrivning frå barnevernet

Nokre foreldre framheva at barnevernet brukte familierådet som ei «kvilepute», og nekta å setja inn tiltak før familierådet var gjennomført. Det var og eksempel på at barnevernet meinte foreldra skulle betala for plasseringstiltak i det private nettverket. Dette meinte foreldra var feil, når alternativet var plassering av barnet på institusjon. Drøfting og avklaring av problemstillingar som har med barnevernet sitt ansvar å gjera i forhold til familiar som har gjennomført familieråd, er av vesentleg tyding for den vidare utviklinga av metoden. Det er ikkje meininga at barnevernet skal utsetja nødvendige tiltak pga. familieråd, og det er ikkje utan vidare slik at foreldra skal ha det økonomiske ansvaret dersom ein skaffar tiltak i nettverket.

At barnevernet har regien

At barnevernet hadde regien var eit synspunkt som vart formidla både som fordel og som ulempe med familieråd. For foreldre som var i sterk konflikt med barnevernet eller som var engstelege for at barnevernet skulle ta over omsorga for barna, var det ein ulempe at familierådet var i regi av

barnevernet. Foreldra kjente seg overvaka, og det var vanskeleg å vera fri til å sei kva dei meinte.

Andre ulemper

Andre ulemper som vart nemnde, var at det kunne vera ein tidkrevjande måte å koma fram til løysingar på, og at det hadde liten hensikt dersom løysingane allereie var komne på plass på førehand.

Er familieråd ein metode som kan anbefalast?

Foreldra vart heilt til slutt på begge intervjutidspunkta spurde om dei ville anbefala familieråd til andre. Sett på bakgrunn av alle synspunkta foreldra hadde formidla om familieråd i si eiga sak, kan svara på dette spørsmålet tolkast som ei overordna og avsluttande vurdering av metoden frå foreldra si side. At spørsmålet vart stilt både kort tid etter familierådet og om lag eitt år etter familierådet, gjer at ein kan få vita om foreldra sine oppfatningar av familieråd hadde endra seg over tid. Vi skal nedanfor visa foreldra sine svar på spørsmålet om dei ville anbefala familieråd til andre.

Tabell 17. Foreldra sine anbefalingar av familieråd på to tidspunkt.

Vil du anbefale F-råd?	T1(N=79)	T2 (N=39)
Ja, absolutt	66 (84%)	36 (92%)
Ja, med atterhald	12 (15%)	2 (5%)
Nei	1 (1%)	1 (3%)
Totalt	100%	100%

Tabellen over talar eit tydeleg språk. Alle, med unntak av ein foreldre på T1 og ein foreldre på T2 ville anbefala familieråd absolutt eller med atterhald på begge tidspunkta, og mange foreldre hadde allereie anbefalt det til andre. Atterhalda som ein del foreldre gav uttrykk for rett etter familierådet, var for dei fleste borte då dei vart spurde på nytt eitt år etter familierådet.

Sidan foreldra sine tilbakemeldingar var så eintydige er det desto viktigare å få fram nyansane. Vi skal derfor formidla nokre av atterhalda som vart nemnde. Den av foreldra som ikkje ville anbefala familieråd på T1 grunngav det med at det ikkje passa i hennar sak fordi det var ingen som skjønna kor sjuk ho var eller kva hjelp ho trengte. Oppdraget for familierådet var at det skulle leggjast til rettes for at mor og gut på fire år skulle få kvalitetstid saman. Mor fortalde dette i intervjuet:

Jeg tror ikke barnevernet har forstått hvordan tingene er. Jeg trenger hjelp til husarbeidet fordi jeg lider av en sjelden sykdom, som jeg blir helt utslått av. Barnevernet hadde tenkt på en miljøarbeider som kunne rydde litt slik at sønnen min kunne få besøk av en kamerat. Men jeg mener at dette ikke blir kvalitetstid for meg og sønnen min. Og jeg orker ikke at sønnen min har venner på besøk. Familierådet var veldig unødvendig. Jeg ville heller ha brukt møtet som et informasjonsmøte om sykdommen min.

Den av foreldra som ikkje ville anbefala familieråd på oppfølgingstidspunktet, hadde endra oppfatning frå det første intervjuet, då han anbefalte familieråd med visse atterhald. Dette galdt ei sak der to førskolebarn var fosterheimsplassert hos besteforeldre og det var tale om tilbakeføring til far. Far var misnøgd både med nettverket si oppfølging og med barnevernet si oppfølging, og han oppsummerte på oppfølgingstidspunktet at familieråd i denne saka hadde ført til enda større konfliktar mellom han og mor til barna enn det var før familierådet.

Når det galdt atterhalda som kom fram, var dette i eit par tilfelle at familierådet kom alt for seint i gang. Andre synspunkt var at sjølv om det ikkje kom noko særleg ut av det i deira sak, så kunne det sikkert passa bra for andre. Enkelte meinte at dei like gjerne kunne gått til familierådgeving, og ein foreldre tilbakemeldte at det var ein føresetnad at deltakarane var godt informerte om kva det galdt på førehand.

Trass i desse atterhalda og nyansane frå enkelte foreldre er det ingen tvil hos foreldra om at familieråd kan anbefalast. Det er og slik at anbefalingane har blitt tydelegare over tid, og unntaka har blitt færre. Konklusjonen frå foreldra er altså: Familieråd kan anbefalast!

Del 5: Kva er det egentleg med familieråd?

Heilt til slutt vil det frå forskarhald bli gjort nokre oppsummerande refleksjonar over hovudtemaet i kapitlet; Kva er det egentleg med familieråd? Kva har vi funne ut gjennom foreldreintervjua, og korleis kan denne kunnskapen nyttast i vidareutvikling av familieråd?

Frå internasjonal forskning har vi fått vita at foreldre i stor grad er fornøgde med metoden familieråd (March & Crow 1998, Sundell & Hægmann 1999). Etter å ha gjennomført ein del intervju i det norske

familierådprosjektet fekk vi også eit klart innrykk av at foreldra var fornøgde med familieråd. Etter å ha gjennomgått og systematisert alle foreldreintervjua frå to tidspunkt er det ikkje berre eit inntrykk at foreldra var fornøgde, men det er eit faktum.

Når ein metode blir så positivt evaluert av så vel brukarar som saksbehandlarar (sjå Hyrve, kap. 5) kan ein nesten undra seg over kva det eigentleg er med denne metoden som er så bra? På dei fleste spørsmåla til foreldra, frå den første informasjonen dei fekk om familieråd, til gjennomføring og oppfølging av metoden, har eit stort fleirtal av foreldra hatt synspunkt i favør av metoden. Eit av dei få unntaka som nyanserer grunnlaget for den positive vurderinga, er varierende grad av gjennomføring av handlingsplanane. Vi fann at i underkant av halvparten av handlingsplanane var gjennomførte i stor grad, ein tredjedel var delvis gjennomførte og om lag ein sjettedel var gjennomførte i liten grad. Ettersom handlingsplanane er den mest konkrete og kanskje viktigaste reiskapen i familierådet ville ein forventast at når handlingsplanane ikkje eller berre var delvis gjennomførte, ville dette gjenspegla seg i foreldra sine vurderingar. Men dette fann vi ikkje.

Foreldra var eintydige i tilbakemeldingane sine om at familieråd var godt eigna for problemløysing og ein metode dei ville anbefala til andre. Dei var enda meir positive eitt år etter familierådet enn kort tid etter. I nokre tilfelle handlar dette om at det tek tid å få til endringar. Etter å ha følgd ein stor del av sakene frå tida rett etter familierådet og til om lag eitt år etter, har vi fått innblikk i at det kan ha skjedd mange viktige ting i familiane sitt liv etter den første handlingsplanen. Om ikkje den første handlingsplanen vart gjennomført slik det var tenkt, så var det fleire eksempel på at oppfølgjande familieråd justerte planen og kom fram til nye og meir eigna tiltak. Det var og eksempel på at tettare og styrka kontakt med nettverket i seg sjølv hadde positive ringverknader som førte til at familiane sine kvardagsliv vart lettare å koma gjennom. Ikkje minst var det å kunna dela problema med andre og vita at andre i familien brydde seg om korleis dei hadde det viktig. At mange foreldre i tillegg opplevde større respekt og forståing frå slekta, var for ein del det som skulle til for å ta initiativ til å setja i gang nye ting i livet og oppleva meistring.

Familieråd som metode er ein lang prosess, frå dei første møta der foreldra får informasjon om metoden, via samarbeid med barnevernet om å formulering av oppdraget, samarbeid med koordinator om kven som skal

inviterast, involvering av barna, praktiske førebuingar av familierådet, gjennomføring og oppfølging. Sjølv om handlingsplanen er det konkrete sluttproduktet som skal evaluerast i forhold til oppdraget, så er det mange delprosessar og opplevingar undervegs som er vanskeleg å få tak i, men som kan vera like viktige som gjennomføring av handlingsplanen. Det er sjølv sagt også mange hendingar i livet som ikkje har ein opplagt samanheng med familierådet, at foreldre får ny partner, at nokon får jobb og eit nytt miljø, at nokon dør etc.. I ein del saker der det skjedde uventa endringar i livet, sa foreldre likevel at vendepunktet for endringane hadde vore nettopp familierådet. Dette kan tolkast som at positive opplevingar frå familierådet har gitt foreldre styrke til å gå vidare med ting som før var vanskeleg, og at dei dermed har vore meir opne for både å takla og nytta godt av endringar.

Det viktigaste med familieråd er at det skal leggja til rette for at barn og unge som treng det får nødvendig hjelp og støtte i nærmiljøet. Ein del barn sleit framleis med større eller mindre vanskar på oppfølgingstidspunktet, men dei fleste barna hadde ein tilfredsstillande situasjon. Det at familie og slekt kan ha eit felles fokus på barna og at dei kan oppleva eit felles ansvar for barna, er truleg noko av det mest verknadsfulle for å knyta tettare familieband og skapa fellesskap og identitet. Det at mange bryr seg om barna er viktig både for barna og dei vaksne, og eit sterkt familiefellesskap gir både tryggleik og respekt. Så lenge familiefellesskapet ikkje blir til eit familiedynasti med makta samla på toppen, gir eit slikt fellesskap både viktige og gode rammer for eit barn å veksa opp i.

Når det gjeld familieråd som beslutningsmetode i forhold til tradisjonell beslutningsmetode i barnevernet, er det store skilnader, både prinsipielle og praktiske. Den største skilnaden er truleg at medan tradisjonelle beslutningar i barnevernet i stor grad føregår på kontoret etter reglane i forvaltningsloven, så er beslutningane i familieråd i stor grad flytta ut til familien, og føregår etter prinsipp om brukarmedverknad i alle fasar (Willumsen, 2005). Prosesane som skjer ved tradisjonell saksbehandling inkluderar ikkje foreldra i alle fasar slik som i familieråd. T.d. er det sjeldan at foreldre blir trekt direkte inn i saksbehandlinga, og dei kan i verste fall få presentert sluttproduktet og konklusjon utan særlege drøftingar når vedtaket er fatta. I familierådet har foreldra delteke i alle fasar, og dei har sjølve saman med nettverket fungert som saksbehandlarar i eiga sak. Når barnevernet har fatta vedtak om tiltak i tradisjonelle saker, kan saksmappa i nokre saker lukkast fram til nye behov

dukkar opp, eller tiltaket skal evaluerast. Når ein handlingsplan har blitt vedteken etter forslag frå familierådet, aukar gjerne engasjementet og samhandlinga mellom deltakarane i familierådet, fordi dei no har eit felles ansvar i forhold til gjennomføring av planen. Kanskje den viktigaste skilnaden mellom familieråd som beslutningsmetode og tradisjonell beslutningsmetode i barnevernet er nettopp det at familieråd tilbyr både eit forum for beslutningstaking og samhandling, medan tradisjonell beslutningsmetode i større grad er avgrensa til beslutningstaking?

Litteraturliste

- Einarsson, H. (2002): Familieråd som metode i barnevernets beslutningsprosess. Oslo: NOVA, rapport 9/02.
- Einarsson, H. & Nordahl, T. (2003): Familierådslag. Nasjonal plan for utprøving og evaluering av metoden familierådslag. Oslo: NOVA, skriftserien 3/03.
- Erstad, I. H. (2001) Erfaringer fra kommunalt utviklingsarbeid med vekt på familieråd. Innlegg på dokumentasjonseminar for utviklingssentrene.
- Faureholm, J. & Brønholt, L., L. (red.) (2005): Familierådslagning. København: Hans Reitzels forlag.
- Hafstad, R. & Øvreeide, H. (1998): Foreldrefokusert arbeid med barn. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Hansen, F. (1990) : Rusmiddelmisbruk i et familieperspektiv. Hvilke utviklingsmessige konsekvenser kan det få for barn? Skien: Borgestadklinikken.
- Havnen, K. (2004): Spor av brukermedvirkning og nye arbeidsmetoder i barneverntjenesten i Harstad. Barnevernets utviklingssenter i Nord-Norge og Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet, skriftserien nr. 2.
- Heino, T., Reinikainen, S. & Bergman M. (red.) (2003): Familjerådslag i Norden. Erfarenheter, forskningsresultat, refleksjoner. Helsingfors: Universitetsstrykkeriet.
- Horverak, S., Omre, C. & Schelderup, L. (2002): Familierådslag. Demokrati og beslutninger i norsk barnevern. Bergen: Fagbokforlaget.
- Horverak, S. (2006): Hvordan opplever ungdom å delta i familieråd? Et bidrag til arbeidet med barnevernets etikk og diskusjon om barnevernets rolle i samfunnet. Trondheim: NTNU, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, PhD-avhandling.
- Schelderup, L., Omre, C. & Marthinsen, E. (red.): Nye metoder i et moderne barnevern. Bergen: Fagbokforlaget.

- Hyrve, G. (2001): Evaluering av familierådslag som metode i barneverne. Barnevernets Utviklingscenter i Midt-Norge, rapport.
- Lupton, C. & Nixon, P. (1999): Empowering Practice? A Critical Appraisal of Family Group Conference Approach. Bristol: The Policy Press.
- Løfsnes, B. (2002): Bestemme selv? Familieråd som metode i praktisk arbeid. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- March, P. & Crow, G. (1998): Family Group Conferences in Child Welfare, London: Blackwell Science.
- Statistisk sentralbyrå (2006): NOS: Sosialstatistikk 2005, Oslo: Statistisk sentralbyrå
- Shulman, Lawrence (1999): The Skills of Helping Individuals, Families, Groups and Communities. Itasca, Illinois: F.E. Peacock Publishers, Inc.
- Skivenes M. & Strandbu, A. (2005): «Familieråd som deliberativ beslutningsmodell og behovet for et barneperspektiv.» I. Willumsen, E. (red.): Brukernes medvirkning. Kvalitet og legitimitet i velferdstjenestene. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skivenes, M. & Strandbu, A. (2004): «Barn og familieråd. Et forslag til et rammeverk for barns medvirkning i barnevernet». I: Tidsskrift for velferdsforskning, nr.4/04.
- Strandbu, A. (2000): Barn og unge i familieråd. Prosjektskisse. Helse- og rehabilitering.
- Sundell, K. & Hæggman, U. (1999): Familjerådslag i Sverige. En utvärdering av Svenska Kommunförbundets försöksverksamhet. Stockholm: Forsknings- og Utveklingsenheten, Fou-rapport 1999:1.
- Sundell, K. (2002): Familjerådslag i Sverige. Sosialtjänstens fortsatta insatser till barn og föreldrar. Stockholm: Forsknings- og Utveklingsenheten, Fou-rapport nr. 3/02.
- Omre, C. & Schelderup, L. (2005): «Familieråd – en ny modell for beslutninger i barnevernet» I: Schelderup, L., Omre, C. & Marthinsen, E. (red.): Nye metoder i et modern barnevern. Bergen: Fagbokforlaget.
- Rasmussen, B., M. & Hansen, T., H. (2002): Familierådslagning i Danmark. En beslutningsmodel med meget mer. Aabenraa: UFC-Børn og Familier.
- Willumsen, E. (red.) (2005) Brukernes medvirkning! Kvalitet og legitimitet i velferdstjenestene. Oslo: Universitetsforlaget.

KAPITTEL 5:

Familieråd sett ut i fra saksbehandlers ståsted

Geir Hyrve

I det nasjonale prosjektet med familieråd i Norge har vi intervjuet både saksbehandlere og foreldre om deres erfaringer med beslutningsmodellen. Vi vil i dette kapitlet presentere saksbehandlernes erfaringer med familierådsmodellen. Vi vil også presentere opplysninger om den praktiske gjennomføringen av møtet. Det vil også bli presentert en vurdering av koordinatorenes rolle i familieråd sett fra saksbehandlernes ståsted.

Det spesielle med å intervjuer både saksbehandlere og foreldre er deres emosjonelle involvering. Familieråd har gjort noe med begge gruppene. Hvordan man forskningsmessig og framstillingsmessig skal greie å fange dette og videreformidle det er faglig utfordrende. Vi vil starte med å ta utgangspunkt i et familieråd og kort beskrive hva som skjedde. Vi vil i kapitlet vende tilbake til dette eksemplet.

En beskrivelse av et familieråd

I en kommune kom en fortvilet ungdom til barnevernskontoret. Hun hadde fått en sønn og skjønnte ikke hvordan hun skal greie å ta seg av barnet. Hun mente sjøl at hun ikke var kompetent til å ta seg av barnet og ba barnevernet om hjelp. Saksbehandlers første tanke om hvordan dette skal ordnes, var å plassere barnet i fosterheim hos en slektning. Men før de gikk videre, ble det undersøkelsessak i barnevernet.

Ettersom dette er en relativt liten kommune kjente saksbehandler de fleste. Mor er en tidligere bekjent av barnvernet, og hun så for seg å plassere barnet hos ei tante. Men etter samtale med mor og kunnskaper om hennes storfamilie, mente saksbehandler at dette er en sak som kunne egne seg for familieråd. Sammen med mor kom barnevernet fram til følgende oppdraget til familierådet:

- 1) Hvordan kan mor fremdeles ha foreldreansvaret for barnet?
- 2) Hva kan familien gjøre for å hjelpe mor og barn slik at de kan bo i lag

En koordinator ble engasjert for å forberede familierådet. Hun var en ekstern person som kom fra en by i nærheten. Hun hjalp familien med å planlegge selve møtet. Sentrale spørsmål var: Når passet det å avholde møtet, hvor skulle det være, hvem skulle inviteres fra familien, hvilke profesjonelle skulle uttale seg, osv.? Koordinator brukte god tid på å få oversikt over familiens nettverk og hvem som skulle inviteres til møtet. I tillegg var det sentralt å forberede deltakerne på hva som skulle skje på møtet, både innholdsmessig og hvordan rammen var. Koordinatoren var heime hos de fleste deltakerne og orienterte om hva som skulle skje på møtet.

Det problematiske i denne saken var at faren ikke ville vedkjenne seg farskapet. Hans familie var derfor ikke med på selve møtet. Det var mor og hennes familie som holdt møtet.

Etter at saken var godt forberedt gikk man over i en ny fase. Nå skulle selve familierådet avholdes. Det ble avviklet på en lørdag på barnehagen i bygda. Mor hadde et stort og ressurssterkt familienettverk som stilte opp.

Barnevernet presenterte saken først for deltakerne, og deretter fikk familien tid for seg sjøl slik at de kunne drøfte barnets situasjon med utgangspunkt i den informasjonen som hadde kommet fram i møtets første del.

Her kom familien fram til tre tiltak som de skrev ned i en handlingsplan. Det var:

- 1) Mor skulle få oppfølging på skolen av en lærer slik at hun mestret lærings situasjonen bedre
- 2) Det ble opprettet en avlastningsfamilie for mor og barn
- 3) Det ble opprettet en rådgivningsfamilie for mor og barn

Handlingsplanen ble skrevet under av deltakerne og satt ut i livet. Oppfølgende familieråd ble holdt for å evaluere hvordan det gikk. Et år etter ble både mor og saksbehandler intervjuet om erfaringene.

Mor hadde fått oppfølging på skolen og hadde greid eksamen. Avlastningsfamilien, som var ei tante og onkel til mora, hadde fungert godt. Annenhver helg var mor og barn her. I tillegg til å følge opp barnet fikk også mor delta i ulike aktiviteter sammen med søskenbarn. Ved å ha tilbudet med en avlastningsheim muliggjorde det at mor kunne delta i ulike sosiale aktiviteter og ikke ble sittende aleine med barnet alle kvelder.

Rådgivningsfamilien var et annet tante/onkel-par til mor. Rådgivningsfamilien var primært for mor slik at hun kunne få hjelp til å mestre mors-

rollen. Rådgivningsfamilien ble lønnet av barnevernet, og utgiftene tilsvarte halvparten av hva en fosterheimplassering ville kostet.

Det interessante er at alle parter her har vært på tilbudssida. Barnets utvikling har vært positiv, spesielt trekker mor fram barnets språkutvikling. Alle har stilt opp, og søskenbarna har laga et opplegg for mor annenhver helg. I tillegg har forholdet til barnefaren blitt bedre. Han har vedkjent seg farskapet og har ansvaret for barnet annenhver helg. Dette har ført til at avlastningsheimen er avviklet.

Saksbehandler vurderte familierådet til å være en suksess. Allerede fra de startet saken med å involvere familien, så har det skjedd mye. Familien kjente mor fra før, og de har «brydd seg positivt». Barnevernet mener nå at mor og barn ikke har ytterlige hjelpebehov ut over det å ha en rådgivningsfamilie. Det er viktig for barnevernet å bruke god tid på prosessen, påpeker saksbehandler. Familien trenger tid, og barnevernet må ikke være så raske med å komme med løsningsforslag.

Mor er også fornøyd. Hun trekker spesielt fram det at hun har fått konkret hjelp, og at barnevernet har lyttet til hennes forslag og fulgt det opp. Hun trekker også fram kvaliteten på det å få hjelp fra familien. Denne oppleves som annerledes og bedre enn om profesjonelle hjelpere hadde vært inne. Det eneste negative mor trekker fram, er mangelen på privatliv. Familien får innsikt i det meste. Men det er en lav pris å betale i forhold til det å mestre morsrolla, hevder hun.

Familieråd som en del av barnevernets praksis

Innen barnevernet i Norge har det skjedd store strukturelle endringer de siste årene. Vi har fått et eget Barne-, ungdoms- og familiedirektorat (BUF-direktoratet), regionale BUF-etater og fagteam. Nye metoder som MST, PMTO og Webster-Stratton er blitt introdusert. Familieråd er en beslutningsmodell som er blitt utprøvd i mange land og som må forstås ut i fra sin tid. I lærebøker blir idegrunnlaget til familieråd knyttet til empowerment, styrkeperspektivet, brukermedvirkning osv. (se Løfsnæs 2002). Kort oppsummert er målet med familieråd å utnytte brukernes egne ressurser og kompetanse for å løse barnevernssaker. I Nederland blir det omtalt som det å få tak i menneskers «eigen-kracht» (se hjemmesiden www.eigen-kracht.nl). I eksemplet ovenfor er det mors egne ressurser som skal komme fram for å

utvikle en positiv relasjon mellom henne og barnet. Rådgivnings- og avlastningsfamiliene skal hjelpe henne med å mestre hverdagen med et lite barn.

Familieråd er en arbeidsmåte hvor barnevernet samarbeider med den utvidede familien (slekt, storfamilie, venner) for å komme fram til løsninger på problemer som barn og unge sliter med, og hvor familiens egne løsningsforslag er grunnlaget for det videre arbeidet. I eksemplet representerer familierådet en alternativ måte å finne en arena hvor mor sammen med slekt og nettverk prøver å finne svar på barnevernets bekymringer for barnet. Familieråd som metode innebærer bestemte prosedyrer for å fatte beslutninger. Det understrekes i opplæringen av metoden at familieråd ikke er et terapeutisk opplegg eller noen annen form for terapi i forhold til barnet og familien. Men selv om hovedhensikten med intervensjonen ikke er av terapeutisk karakter, kan de prosesser som iverksettes ha en terapeutisk effekt. Dette kommer tydelig fram i Sveinung Horverak (2006) sin doktoravhandling. De prosedyrene for beslutninger som denne modellen legger til rette for, skal sette familien i best mulig stand til å løse problemene rundt barnet. Hensikten er å fokusere på ressurser og kapasitet i nettverket ved å trekke inn den utvidede familien i beslutningsprosessen slik at de kan bruke sin kunnskap om barnet og foreldrene til å utforme fornuftige tiltak. I den «Nasjonale planen for utprøving og evaluering av familierådslag» blir det gjort rede for hensikten med å iverksette familieråd som metode i barnevernets beslutningsprosess: Det er:

- å sette familiens problemstillinger i sentrum
- å gi den utvidete familien økt medansvar og delaktighet
- i større utstrekning involvere den utvidete familiens ressurser
- å finne løsninger for barna som er holdbare på lengre sikt
- å forbedre samarbeidet mellom barneverntjenesten og familien

(Einarsson og Nordahl, 2003 s..9)

Med andre ord er et familieråd både en måte å hjelpe og mobilisere familien og slekten til å ta ansvar for «sitt barn» på, men også en ny måte for barnevernets ansatte å møte familier på. Dette innebærer at man anerkjenner og legger vekt på familiens egne ressurser, og at barnevernet betrakter familie-medlemmene som selvstendige aktører i møtet med hjelpeapparatet, ikke

som objekter for andres avgjørelser. For en nærmere redegjørelse av bakgrunnen for familieråd vises til kapittel 1 (Falck m.fl.).

Familieråd som ny praksis innen barnevernet

I familierådet møtes to verdener, det Habermas (1975) kaller «systemverden» og «livsverden». Familiens livsverden har sin egen logikk og rasjonale som er annerledes enn ekspertsystemet. Dette betyr at det er to forskjellige systemer som møtes i familierådet. På den ene siden er barnevernet et ekspertsystem som er hierarkisk bygd opp, og som har sin posisjon i og med sitt faglige og teoretiske ståsted. Barnevernets legitimitet bygger hovedsakelig på det Suchman (1995) kaller legal legitimitet. Med det mener han at barnevernets legitimitet er knyttet til det å regulere menneskers atferd. Barnevernet har en legal rett til å gripe inn i familier som ikke tar seg av sine barn på en tilfredsstillende måte. Det at samfunnet har en egen institusjon som barnevernet som har både denne retten til å kontrollere familier, men også hjelpe til med barneoppdragelsen, har ført mye bra med seg. På den andre siden har mange (Sandbæk 2001, Skau 2003, Willumsen 2005) stilt spørsmålsteget ved den tradisjonelle ekspertrollen og den tradisjonelle yrkesutøvelsen. Skau (op. cit) hevder at dersom hjelperne tar over for mye av ansvaret fra familien, vil ikke dette tjene, men skade klientene. Heino m.fl. (2003) hevder at barnevernet er inne i en brytningstid. Skal man yte hjelp til barn og unge og deres familier, må man ta utgangspunkt i deres ressurser. Jytte Fauherholm (2005) kaller dette for ressurstenking. Tradisjonelt har man i barnevernet hatt et annet utgangspunkt, et problemfokus. Ved å finne ut hva som ikke fungerer, kan man sette inn tiltak for å hjelpe på dette. Heino (op.cit) oppsummerer utviklingen innen feltet på denne måten:

Dessutom håller man på att hämnta familjerådslag til socialt arbete vid et tidspunkt då socialt arbete som profession, vetenskap og organisastion står inför en omvärdering (s. 23).

Det at man i familieråd trekker inn familien og nettverket rundt barnet for å komme fram til nye og mer holdbare løsninger rundt et barn, kan oppfattes som et nederlag for ekspertkunnskapen. Hva trenger man barnevernsansatte til når slektninger kan løse problemene?

I intervjuene med de ansatte i barnvernet kommer utfordringene knyttet til utøvelsen av saksbehandlerrollen fram. Den tradisjonelle måten å løse saker på blir utfordret av familierådsmodellen. En av de barnevernsansatte sier det slik:

I mer tradisjonelle saker er det ofte barnevernet som kommer med løsninger, og som tar beslutninger, og deretter får foresatte med på det som barnevernet har foreslått. I familierådssaker blir det på en måte motsatt, at det er familien og storfamilien som foreslår tiltak og barnevernet går med på det. Familien har også bedre kjennskap til situasjonen enn barnevernet ofte har, og dermed et bedre grunnlag for å finne løsninger. Barnevernet greier heller ikke å finne løsninger eller iverksette tiltak så raskt og effektivt som et familieråd kan.

Familierådet som beslutningsmodell utfordrer den tradisjonelle arbeidsmåten ved at familier trekkes mer forpliktende inn i arbeidet med å komme fram til løsninger i barnevernssaker. Barnevernets ekspertrolle blir omdefinert. Heino (op.cit) skiller mellom ulike former for ekspertroller i de to tilfellene. Mens man etterspør byråkratisk kompetanse i den tradisjonelle tilnærmingen, blir sentrale ferdigheter for saksbehandlere i familierådsmodellen det å tåle usikkerhet, ha tro på mennesket og forholde seg konstruktivt til andre mennesker slik at en kan komme fram til nye løsninger ved å bygge på de ressurser som finnes. Saksbehandleren blir mer en tilrettelegger for familien, en person som prøver å myndiggjøre deltakerne.

Utvalg

Utvalget bestod av 111 saker og 170 barn. Utvalgsriterier og design er det redegjort for i kapitlet om hvem de er (Falck m.fl. i kapittel 1). Saksbehandlerne ble bedt om å fylle ut et spørreskjema i forbindelse med første familierådet (T1) (se vedlegg). Etter et år ble de bedt om å svare på et nytt spørreskjema (T2). Til sammen 44 saksbehandlere fylte ut skjema på begge tidspunktene. I tillegg er disse saksbehandlerne intervjuet på det siste tidspunktet (T2, se intervjuguide). Hovedsakelig er det de første 44 sakene som vi har data på både kort tid etter familierådet ble gjennomført og et år etter. I tillegg ble det en seleksjon av saker da vi valgte ut de sakene hvor vi hadde de mest omfattende og mest fullstendige opplysningene. Ved at vi intervjuet på T2 kunne vi også etterspørre for eksempel handlingsplaner dersom disse manglet.

Vi har sammenliknet de 111 sakene på T1 med de som gikk videre til T2 (44). Det er forskjeller på de to utvalgene, men det er ingen vesentlige skeivheter mellom disse. Vi kan derfor hevde at intervjuene skulle gi et godt bilde av saksbehandleres erfaringer med familieråd generelt.

I spørreskjemaene bad vi saksbehandlerne om å gi oss sine vurderinger av de ulike familierådene. Vi har fått inn data som hovedsaklig er benyttet deskriptivt. Hensikten med intervjuet var å få fram saksbehandlerens forståelse av hva familieråd har ført til i de enkelte sakene. Erfaringer fra evalueringen forrige gangen (Hyrve 2002) var at familieråd må sees mer som en prosess enn et møte hvor det ble fattet beslutninger. For å få en forståelse av denne prosessen var det viktig å supplere informasjonen samlet inn i spørreskjemaene med hovedsaklig retrospektive intervjudata. Vi har prøvd å få fram saksbehandlerens forståelse av familierådet og hvordan de forklarer det som har skjedd i saken. Målsettingen var å få fram saksbehandlerens konstruksjon av sakene. Ved bruk av begreper, kategorier og tolkninger av de involverte parters synspunkter og hendelser i saken konstruerer de sin forståelse av saken. Saksbehandlerens forståelse er ikke nødvendigvis den samme som foreldrenes. Det er med andre ord saksbehandlerens subjektive oppfatning vi får fram gjennom intervjuene og hvordan familieråd blir definert, omtalt og brukt i det daglige arbeidet med å fatte beslutninger i barnevernssaker.

Saksbehandlerens oppgave i familierådet

Vi har i kapittel 1 (Falck m.fl.) forklart hva som er saksbehandlerens oppgaver i forbindelse med familieråd. Saksbehandleren sitter med nøkkelen for at en familie skal bli tilbudt familieråd. Skulle saksbehandler mene at det «ikke passer å bruke familieråd» i en sak, vil heller ikke familien bli tilbudt dette. Ettersom vi har understreket at familieråd er en prosess, er det helt vesentlig hvordan familieråd blir presentert for familien. Når vi intervjuer saksbehandlere ved virksomheter som har få eller ingen familieråd, hevder de at det er familiene som ikke vil ha metoden. Men det er all grunn til å spørre om familiene oppfatter at de har fått et reelt valg. En far som ble intervjuet uttaler: *«Det var egentlig det samme, bare noe ble prøvd som kunne bidra med hjelp til familien.»*

Det er med andre ord viktig for å få til et vellykket familieråd at saksbehandler presenterer metoden på en pedagogisk god måte. Dette krever at saksbehandler har innsikt og forståelse i metoden. I dette prosjektet er dette

forsøkt løst ved å gi opplæring til saksbehandlerne gjennom kompetansegivende etterutdanningskurs. Men for å få til handling, krever dette også at man har tiltro til modellen, og at man greier å formidle dette til familien. I tillegg er det sentralt at saksbehandler også får positive tilbakemeldinger fra ledere og kolleger.

Familierådsprosjektet startet med en opplæringsdel for saksbehandlere og koordinatorene. Her ble aktuelle kommuner og bydeler invitert til å delta. I hver region ble det tilbudt kompetansegivende opplæring i metoden. Målet med opplæringsdelen var å gi studentene teoretisk og praktisk kunnskapshøving innen arbeidet med familieråd. Videre var det en målsetting at utdanningen skulle sette i gang selvberende prosesser som videreførte dette arbeidet i kommunene etter at kurset var slutt. (Einarsson og Nordahl 2003). Opplæringsdelen er det nærmere redegjort for i kapittel 2 (Vik).

Ved planleggingen av forsøket med familieråd i Norge ble det brukt mye tid og ressurser på opplæring av saksbehandlere. Ideen bak var at det var de som møtte brukerne, og det var de som kunne tilby denne beslutningsmodellen til familiene. Informasjon og opplæring til saksbehandlere ble vektlagt i den første delen av prosjektet.

Saksbehandlers beskrivelse av familier som får tilbud om familieråd

Det er ikke hvilke som helst familier som blir plukket ut til å delta i forsøket med familieråd. Det viser seg at det er de familiene som barnevernet samarbeider med, som blir plukket ut. I fire av fem saker er det et samarbeidsklima. Det er kun i 1 prosent av sakene at relasjonen mellom barnevernet og foreldre er preget av konflikt. I 20 prosent av sakene er relasjonen vekslende mellom samarbeid og konflikt. Problematikken i mer enn halvparten av sakene gjaldt særlige behov i familiene.

I opplæringen av familieråd blir det understreket at det er en målsetting med familierådsmodellen å få til en intersubjektiv forståelse mellom familien og barnevernet. Saksbehandlerne rapporterer at de stort sett har samme forståelse av situasjonen i familien som foreldre. I 60 prosent av sakene er dette tilfelle. Det er kun i 5 prosent av sakene at barnevernet og foreldrene har ulik forståelse av situasjonen som medfører at det blir avholdt et familieråd. I om lag 1/3 av sakene er det delvis sammenfallende og delvis ulik forståelse. Vi ser at også familiene mener at barnevernet har noenlunde samme

forståelse som dem av saken (se Havnen i kapittel 4). Vi kan stille spørsmålet om familieråd blir tilbudt i de saker hvor man har noenlunde lik forståelse av saken. Den svenske evalueringen (Sundell og Hæggman 1999) fant også dette. En felles problemforståelse mellom saksbehandlere og foreldre har ofte sammenheng med at de har en god relasjon, noe som påvirker hvordan de oppfatter situasjonen.

I barnevernets begrunnelse for å tilby familieråd blir det lagt vekt på familiens sterke nettverk og positive holdninger til barnevernet. Ideen bak familieråd er at familien sammen med slekta har ressurser som kan brukes i arbeidet med å komme fram til gode løsninger på de problemer barn og unge har. Dette blir også framhevet i intervjuene av saksbehandlerne. Saksbehandlerne påpeker at ved å bruke denne beslutningsmodellen oppdager de ressurser i familien som barnevernet ikke tidligere har vært klar over. Spesielt gjelder dette de familier som barnevernet definerer som ressursvake. Det finnes ressurser i nesten alle familier, bare vi ser godt nok, hevder de. En saksbehandler hevder at det er viktig for saksbehandlerne å komplettere sin forståelse med familiens.

At du får komplettert din kunnskap med de private sin kunnskap, hjelper deg som saksbehandler til å vurdere barnet på et bedre grunnlag.

Familieråd handler ikke om å skrive fra seg ansvar. Det blir derfor viktig å være nøye med del 1 av møtet: Hvilke profesjonelle skal de bruke, hvordan skal de legge fram sitt på en verbal og pedagogisk måte for familierådet.

Dersom barnvernet ikke gjør sin del av arbeidet på en riktig måte, kan de ødelegge familierådet. På samme måten kan også koordinator ødelegge for familierådet dersom det ikke gjennomføres på riktig måte. Ja, både barnevernet og koordinator kan ødelegge familierådet.

Saksbehandlerne trekker fram svakheter ved sin tradisjonelle måte å arbeide på og styrken ved familieråd.

Får ikke nettverket på banen. Det blir en dyade mellom saksbehandler–mor (i de fleste tilfellene). Dette gjør at en lett blir låst i denne situasjonen, ser ikke muligheter utenfor. Ved kun å spille på denne relasjonen (saksbehandler–mor) tar det lengre tid å komme fram til gode resultater.

Det å få nettverket på banen blir av mange familier sett på som kvalitativt bedre enn det å motta hjelp fra en profesjonell hjelper. Det er kvalitative forskjeller i hjelpen. Vi kan vende tilbake til det innledende eksemplet. Her påpekte den unge mora at familiens hjelp er annerledes. De har et latent fellesskap som ble aktivisert. De hadde en felles historie som gjør at hjelpa blir kvalitativt forskjellig.

Saksbehandleren i eksempelet ovenfor påpeker at det er lett for at barnevernets arbeid blir individorientert. Det er dyaden saksbehandler–mor som møtes for å finne ut av problemene.

I de fleste sakene hvor det gjennomføres familieråd var det personer som barnevernet kjente fra før. 2/3 av sakene er det gamle kjenninger, der det har vært intervenert tidligere eller det er henlagte saker tilknyttet disse familiene. I gjennomsnitt har det i disse sakene vært kontakt mellom familien og barnevernet litt over 3 år. I 1/3 av sakene som gikk til familieråd er det nye familier som barnevernet ikke tidligere hadde registrert i sine arkiver (se Falck og Clausen i kapittel 3).

Type saker som går til familieråd

For at det ikke skulle bli opp til den enkelte saksbehandler å bestemme hvilke typer saker og familier som skulle få tilbud om familieråd, ble det utarbeidet sentrale retningslinjer for dette. Det ble presisert i opplæringen at dette skulle gjelde i de alvorlige barnevernssakene, og at utvalget av saker skulle være undersøkelsessaker og saker hvor det var behov for en revurdering av allerede eksisterende tiltak. Begrunnelsen for dette var at bruk av familieråd medfører at mange mennesker blir involvert i saken, og at mange får kjennskap til opplysningene. En slik intervensjon i familienettverket setter i gang mange følelser i forhold til den situasjonen som barnet befinner seg i på det aktuelle tidspunktet, og vil også reaktivere familiens positive og negative erfaringer fra tidligere samhandling. Bruk av familieråd i det nasjonale prosjektet ble rettet inn mot de sakene som var av en slik alvorlighetsgrad at bruk av en beslutningsmodell som familieråd kunne forsvares.

Det er bekymring over tid som gjør at barnevernet forslår familieråd. Dette er tilfelle i mer en annenhver sak. Saksbehandlerne oppfatter sakene som gikk til familieråd som relativt alvorlige (se Falck og Clausen i kapittel 3).

I retningslinjene for hvilke saker som skulle plukkes ut, ble det også understreket at det skulle være undersøkelsessaker som skulle velges for å prøve ut beslutningsmodellen på. I praksis viste det seg at saksbehandlerne brukte familieråd i saker som var i tiltaksfasen. Dette var tilfelle i mer enn halvparten av de sakene som er undersøkt (56 %). Dette er «tiltakssaker» som det blir foretatt en ny vurdering i. I mottaksfasen og i omsorgstiltaket blir familieråd sjelden brukt. I om lag ¼ (24 %) av sakene ble det bestemt å bruke familieråd i undersøkelsesfasen. Med andre ord blir familieråd brukt som en beslutningsmodell etter at det er arbeidet med sakene og spesielt der hvor man må vurdere alternative tiltak.

Familien og nettverkets ressurser

En av målsetningene med familieråd er å aktivisere familiens nettverk og trekke dette aktivt inn i samarbeids- og beslutningsprosessen rundt et barns problemer. I intervjuene med saksbehandlere kommer det fram at de vurderer det som modellens sterke side at den bidrar til at familien får lagt fram sitt syn og komme fram med sine vurderinger i forhold til å velge tiltak. Den danske evalueringen (Hansen og Rasmussen 2003) konkluderer med at familieråd skaper en ramme for samarbeide mellom familien og barnevernet. Partene er her mer likeverdige og maktforholdet er ikke så skeivt som det tradisjonelt er. Ved å bruke familieråd kommer familiens syn på saken bedre fram enn hva som er tilfelle i en tradisjonell byråkratisk beslutningsprosess. Saksbehandlerne trekker også fram det positive ved det at familien blir ansvarliggjort gjennom det å delta på familieråd, og de opplever et annen ansvar i forhold til tiltak/oppfølging. Det forplikter å stille opp i familieråd, og man greier å mobilisere det private nettverket.

Et annet interessant funn ved å bruke familieråd i beslutningsprosessen i barnevernet er at det kommer fram flere og mer nyanserte opplysninger om barnet og familien ved denne framgangsmåten enn det saksbehandlerne har kommet fram til tidligere. Spesielt overrasker det saksbehandlerne at det finnes ubenyttede ressurser i nesten alle nettverk. Sakene som har gått til familieråd i denne undersøkelsen, er hovedsakelig eldre saker som det har vært prøvd ulike tiltak i tidligere, uten at man har lyktes med å oppnå målene. Ved å benytte familieråd kommer det fram nye opplysninger og nye måter å forstå barnet og familien på. Dette gjør det mulig å komme fram til

alternative tiltak, og det trekker familien inn på en mer forpliktende måte i forhold til det som har vært utprøvd tidligere. Familieråd må være en utmerket metode å bruke når vi skal utrede saker, hevder saksbehandlerne. Vi får inn nye og mer utfyllende opplysninger som kan være med å danne et bedre beslutningsgrunnlag. Dette skulle også sannsynliggjøre at det blir fattet mer relevante avgjørelser for å bøte på problemene.

Flere teoretikere har påpekt nødvendigheten av å få til et samarbeid mellom det private nettverket og de profesjonelle saksbehandlerne (Klefbeck og Ogden 2003). Også Habermas (op.cit) påpeker at velferdsstaten skaper «myndighetsklinter». En funksjon av det å bygge ut velferdsstaten er at det blir det offentlige som må finne løsninger på problemene til innbyggerne. Tidligere var det nettverket som i stor grad hjalp klientene med å komme fram til løsninger på de problemene de hadde. I dag har vi konstruert et hjelpeapparat som skal finne ut av de utfordringer barn og unge møter. Habermas påpeker at familiens livsverden i stor grad har frasagt seg mange funksjoner som systemverdenen har overtatt. Parsons (1956) skriver om funksjonstapping av familien.

Vi vet at sosialt nettverk er viktig for både psykisk og fysisk helse (Klefbeck og Ogden 2003). Det å ha et sosialt nettverk er viktig for barn og unges utvikling. Vi har derfor undersøkt hvordan saksbehandlerne vurderer familiens nettverk på det tidspunktet familierådet ble gjennomført (T1) og ett år etter (T2). Vi har spurt om familien har viktige støttepersoner i det offentlige hjelpeapparatet, om deres familie er støttende i vanskelige situasjoner, og om de har venner eller naboer som støtter dem i vanskelige situasjoner.

Tabell 1. Oversikt over familiens støttespillere. Prosentvis fordeling.

	T1 (N=111)	T2 (N=40)
Familien har viktige støttespillere i det offentlige hjelpeapparatet	64	42
Familien har en familie som er støttende i vanskelige situasjoner	41	55
Familien har venner /naboer som er støttende i vanskelige situasjoner	15	38

I tabellen ovenfor har vi bare plukket de svarkategoriene som sier at de har støttespillere. På det tidspunktet familieråd ble gjennomført (T1) ser vi at 2/3 av familiene hadde støttespillere i hjelpeapparatet, men bare 15 prosent

hadde venner/naboer som stilte opp. 4 av 10 familier har en familie som støtter dem i vanskelige situasjoner. Tabellen ovenfor kan tolkes som om det er det offentlige som i stor grad er familiens hjelpere.

Ett år etter har vi data fra 40 familier. Her ser vi en annen profil over hvem som er støttespillerne deres. Her er det familien til familien som er den mest sentrale aktøren. Sammenlikner vi de 40 familiene sin profil på de to tidspunktene, ser vi at det har skjedd en merkbar endring fra familierådet blir holdt til ett år etter. Saksbehandlerne oppfatter at det blir flere familier som får oppfølging fra slekt og venner. Derimot blir det færre støttespillere i det offentlige hjelpeapparatet. Dette stemmer med det familiene sier (se Havnen i kapittel 4). Ett år etter er det lite kontakt i nesten halvparten av sakene. Familiene har med andre ord i stor grad skiftet støttespillere fra det offentlige hjelpeapparatet til familie og venner.

Introduksjon av familieråd til familiene

I det nasjonale prosjektet var det tanken at ved å gi opplæring og informere om erfaringer fra tidligere forsøk med familieråd, skulle man motivere saksbehandlere og deltakende kommuner til å prøve ut modellen. For å sikre at bruken av familieråd i kommunene ikke bare var avhengige av lokale ildsjeler, ble det bygget opp en lokal organisasjon som skulle følge opp og veilede saksbehandlere. I hver kommune som deltok i forsøket ble det plukket ut en kontaktperson som hadde det lokale ansvaret for forsøket. I tillegg ble det i hver region ansatt en prosjektleder for forsøket som skulle yte støtte til kommunene. Til tross for opplæring og at man hadde en lokal organisasjon på plass, var det vanskelig å få implementert familieråd i kommunene. Som i andre land tok det relativt lang tid fra opplæringen skjedde til at det ble omsatt i praktisk handling i barnevernstjenestene.

Saksbehandlerne var bindeleddet mellom familiene og utprøvingen av metoden. I kommuner hvor man er svært kritisk til denne beslutningsmodellen, ser man også at metoden ikke blir brukt (Lohne 2006). Hovedinntrykket er at jo mer erfaring saksbehandlerne har med metoden, jo større er sannsynligheten for å tilby familieråd. I en sammenliknings sak forklarer en saksbehandler hvorfor ikke familieråd ble benyttet. Hun sier:

Kjente for dårlig til familieråd den gangen. I ettertid ser jeg at man kunne brukt familieråd her. Familieråd ville medført at det ville ha

blitt fattet en avgjørelse tidligere. Resultatet ville nok blitt det samme (omsorgsovertakelse). Mors familie var pådriverer for å få til en fosterheimplassering. Familierådet kunne fungert som en legitimering for å fatte avgjørelsen raskere.

I de fleste sammenlikningssakene begrunner saksbehandler valget av en mer tradisjonell framgangsmåte med at de hadde for liten innsikt i metoden. I noen tilfeller ville de holdt fast på den framgangsmåten som ble valgt. En saksbehandler kommer med følgende begrunnelse.

Var ikke sikker på hva familieråd innebar. Vurdert i ettertid ville vi ikke ha brukt familieråd i dag heller. Hovedbegrunnelsen er at mor har lite nettverk/familie i nærheten.

Begrunnelsen for ikke å tilby familieråd i dette tilfellet var at mor hadde lite nettverk som kunne trekkes inn.

En saksbehandler som har mye erfaring med familieråd, kommer med følgende vurdering om det å bruke familieråd i barnevernssaker:

Det er bra. Alle saksbehandlerne i bydelen er i gang med familieråd nå. Metoden får liksom ting til å bevege seg mye meir enn andre tiltak for eksempel besøksheim. Familierådet setter i gang prosesser, det skjer noe, og en får fokus på barna.

Vi ser her hvordan en saksbehandler legger vekt på positive erfaringer med metoden for å bruke den videre. Det skjer noe mer enn det å fatte avgjørelser, familieråd setter i gang en rekke både tilsiktede og utilsiktede prosesser.

Formulering av oppdraget

Etter å ha informert familien om hva familieråd er, og hvordan man kan benytte denne metoden for å komme fram til en avgjørelse i barneverns-saken, skal saksbehandler sammen med familien utforme et oppdrag til møtet. Saksbehandler må konkretisere og utforme et oppdrag som familien kan besvare. Hvor konkret og hvor omfattende skal oppdraget være? Hvordan skal det formuleres, og hvilke ord og begreper skal brukes?

I evalueringen har vi spurt saksbehandlerne om erfaringer med sakene de har arbeidet med. Her kommer det fram at oppdragene ikke var godt nok

formulert. I ettertid ser de at de kunne fått mer ut av familierådet dersom de hadde greid å formulert oppdraget på en bedre måte.

En saksbehandler uttrykker det slik:

Problemstillinga som familierådet skulle ta stilling til burde ha vært spisset mer slik at det hadde vært enklere for familien å svare på. Planen ble for omfattende og for detaljert. Det burde vært færre og utvalgte punkter. Det hadde gjort det enklere for far og mor å lykkes med å følge opp.

Utforminga av oppdraget var her så omfattende at familierådet laget en alt for omfattende plan. Dette medførte også at det ble vanskelig å følge opp.

Saksbehandlere kommer stadig tilbake til hvordan oppdraget ble utformet. Familieråd som metode har klart et forbedringspotensiale når det gjelder å utforme gode og håndterlige oppdrag for familiene.

Koordinatorerne skal ikke omforme oppdraget, men godta det slik barnevernet og familien har kommet fram til det. I praksis skjer ikke dette alltid. Det er flere eksempler på at koordinator alene eller sammen med familien har omformet oppdragene for å gjøre de mer håndterlige.

I selve familierådet skal saksbehandler informere deltakerne om hva som er bakgrunnen for at det arrangeres et familieråd. Informasjonen skal være kort, klar og konkret. Mange saksbehandlere er usikre på hvor mye informasjon som skal gis her. De stiller også spørsmål ved hvor mye kontakt det skal være mellom barnevernstjenesten og koordinator. En sosialarbeider sier: «...*kanskje bør koordinator påvirkes når det gjelder hvem som skal delta på familierådet*».

Hvor mye saksbehandler skal styre hvem som skal delta i familierådet, er vanskelig å gi et enkelt svar på. Familierådet er familiens møte, og barnevernet bør være tilbakeholden med å influere på hvem som skal inviteres. På den andre siden ser vi her at de familier som blir tilbudt familieråd, er typiske barnevernsfamilier med fravær av fars slekt (Falck og Clausen i kapittel 3). Det kan være at det her finnes ressurser som kan være nyttig i forhold til det å komme fram til løsninger på oppdraget. Andersson og Bjerkman (1999) påpeker i en svensk undersøkelse at barn og ungdom ønsket at far skulle være til stede og at fars nærvær var av stor betydning.

Etter at familien har lagt fram en handlingsplan skal denne vurderes av barnevernet. Her kan saksbehandler komme i en vanskelig situasjon. De kan godkjenne planen eller be om justeringer. Alternativt blir ikke planen

godkjent i møtet, men saksbehandler må utsette avgjørelsen slik at andre involverte kan uttale seg.

Saksbehandlerne vurdering av handlingsplanene er at de er mest fornøyd med at familierådet kommer fram til konkrete svar på hvordan man skal løse oppdraget. En saksbehandler uttaler:

Det at det ble lagt vekt på hva barna trengte. Fokus på barna og daglige rutiner. Det å få til besøksfamilier og at guttene skulle få opplevelser.

Det samme funnet får vi i en annen sak. Her blir det viktigste familien ble enige om i handlingsplanen vurdert til å være:

For mor sin del var det at hun fikk avlastning. Men samarbeidet mellom mor og far sin familie har også blitt mye bedre enn det var i tida rett etter samlivsbruddet. Det at familien er blitt involvert i avlastning og praktisk hjelp har gjort at familien har fått langt mer med hverandre å gjøre enn tidligere, og det er bra. Mor har ikke noen i sin familie i nærheten, så derfor er det desto viktigere både for mor og barna at de kan ha god kontakt med faren sin familie.

Igjen ser vi hvor løsningsorientert saksbehandlerne er. Som vi har vist tidligere, er sakene som går til familieråd hovedsaklige gjengangere i systemet. Det er derfor naturlig at saksbehandlerne fokuserer på de konkrete løsninger som kommer fram. Det negative som de trekker fram, er at de mener handlingsplanene er «tynne». Når familien er samlet så lenge, hadde vi forventet mer, blir det sagt. Men spørsmålet er om alt som skjer i møtet kan nedskrives i en plan. På samme måte som man diskuterer hva taus kunnskap er, og hvordan det skal formidles, kan en også problematisere de resultater som kommer ut av familierådet. Det skjer langt mer enn det som kommer fram i handlingsplaner. Det fellesskapet og eierforholdet familien får til planen ved å delta i utformingen av den, skal ikke undervurderes (se Havnen i kapittel 4). Det er også interessant at de velger hovedsaklige private løsninger (se Figenschow i kapittel 6).

Dersom man betrakter familieråd som en prosess, er det sentralt at saksbehandler ikke slipper saken så snart handlingsplanen er godkjent, men følger opp videre. Det kan stilles spørsmål ved om dette skjer i stor grad. Saksbehandlerne rapporterer at de har manglende informasjon om hvordan det går i sakene.

Så vidt jeg veit så går det bra med jenta nå. Hun går i andre klasse. Jeg tror at dersom det hadde vært noe så hadde jeg fått vite det fra skolen som vi har god kontakt med. Elles har jeg fått vite at mor er gravid i sjetten måned, så det blir jo litt spennende å se hvordan det går.

Saksbehandlerne sine svar på hvordan det går samsvarer med at 46 prosent av foreldrene rapporterer at det ett år etter familierådet har liten eller ingen kontakt med barnevernet (se Havnen i kapittel 4). Dette er jo også målsettingen med barnevernets arbeid, at flest mulig familier skal greie seg sjøl. Vurdert på den bakgrunnen er familieråd en god måte å få avsluttet saker på i barnevernet.

Når det i ettertid viser seg å være så lite kontakt mellom barnevern og familien, kan en stille spørsmålsteget ved det oppfølgende familierådet. Blir dette bare et rituale som skal gjennomføres fordi det er en del av modellen?

Saksbehandlerne sine syn på egen rolle

Bakgrunnen til de ansatte som har svart på skjemaet, gir et godt bilde av hvem som arbeider i barnevernstjenesten. 90 prosent er kvinner, de har utdanning enten som barnevernspedagog eller sosionom. Det kommer fram av registreringsskjemaene at det er personer med relativt kort fartstid som velger familieråd. Nesten 2/3 har vært ansatt mindre enn seks år. Siden det er relativt nyansatte som foreslår beslutningsmodellen, er det også naturlig at få har lederfunksjon. Kun 16 prosent har dette. Det er også grunn til å påpeke at de fleste saksbehandlere vi intervjuet, kun har vært med på ett familieråd.

Som vi har understreket tidligere, representerer familieråd en annen tilnærming til det å samarbeide med familiene på for saksbehandlerne. Jytte Faureholm (op.cit) beskriver endringen i rollen som saksbehandler at den beveger seg fra å være ekspert til å bli en «facilitator». I det ligger at saksbehandler får en veileder- og tilretteleggerfunksjon slik at familien kan komme fram til løsninger på problemet. Saksbehandler skal myndiggjøre familien slik at de i samarbeid med det offentlige hjelpeapparatet kan komme fram til relevante tiltak som hjelper barnet.

Dette krever en annen tilnærming til familien og andre støttespillere. En saksbehandler gir følgende råd til saksbehandlere som vil benytte familieråd:

Det er viktig å bli kjent med koordinatoren på forhånd, for en må kunne stole fullt og fast på vedkommende. De må sette seg inn i teorien, gjerne lese noen oppdrag på forhånd, og lære seg de praktiske tingene. Det er også viktig å kunne gi eksempel fra familier som har hatt nytte av familieråd, og da går det an å lese bøker og referere erfaringer fra andre. Å kunne vise til erfaringer og eksempler er viktig når familieråd skal presenteres for nye familier, og en skal begrunne hvorfor familieråd kan være lurt å prøve for den nye familien også. Elles må sjefen være positiv, og så er det bare å hoppe i det. I starten kan det også være viktig å ikke tenke familieråd i de vanskeligste sakene, men gjerne familier som trenger tiltak etter § 4-4.

I sitatet ovenfor ser vi hvordan saksbehandleren prøver å legge rammene for familierådet slik at det blir mulig å få til en god avgjørelse. Saksbehandler må involvere de ulike partene slik at beslutningsprosessen kan bli så god som mulig. Det betyr å involvere familiens medlemmer, koordinatoren og andre internt på kontoret. Hun trekker spesielt fram «at sjefen må være positiv». Med andre ord er det også et lederspørsmål internt i virksomheten om familieråd skal lykkes. I kapittel 2 har Vik beskrevet implementeringsprosessen. Også her framheves det at en må ha støtte i systemet for at familieråd skal bli en vellykket beslutningsmodell.

Det er relativt stor forskjell mellom kommunene i bruken av familieråd. Noen kommuner har levert mange forskningssaker, andre har ikke levert en eneste en. Det kan være grunn til å stille spørsmål ved om det er ildsjelene som driver dette fram, eller om det er andre forklaringer på den ulike bruken av modellen. Når en saksbehandler velger å benytte familieråd i en sak må hun være forberedt på å gå nye veier i det faglige landskapet. Det blir en annen rolle enn den tradisjonelle saksbehandler.

Busch (1993) trekker fram sju forutsetninger som er sentrale for at man endrer praksis. Skal man få til læring både på individ- og organisasjonsnivå blir det sentralt at man legger vekt på følgende momenter:

- *Oppmerksomhet.* Saksbehandlerne må være inneforstått med hva familierådsmodellen innebærer. De må få informasjon om selve modellen
- *Forståelse.* Saksbehandlerne må skaffe seg innsikt og kunnskaper om den nye måten å fatte beslutninger på i barnevernet.

- *Tro.* Saksbehandlerne må tro at den nye måten å organisere beslutningsprosessen på vil fungere.
- *Handling.* Det er ikke nok å kognitivt forstå modellen, man må også omsette dette i praktisk handling. Innen barnevernet ser man vanligvis ikke positive resultater med det samme. Saksbehandlerne (og andre i virksomhetene) må være villig til å gå inn i en læreprosess hvor man etter hvert får bedre forståelse og bedre handlingskompetanse i det å anvende familieråd.
- *Belønning.* For å sikre oppslutning hos saksbehandlerne om behovet for omstilling og utvikling er det viktig med positive sanksjoner som f.eks. anerkjennelse og oppmuntring fra kolleger og overordnede når man lykkes med modellen.
- *Tilbakemelding.* For læringsprosessen er det også viktig at saksbehandlerne får tilbakemelding fra sine kolleger om hvordan den nye beslutningsmodellen fungerer.
- *Systemtilpasning.* Det må skje en tilpasning mellom saksbehandlerne sin atferd og forståelse og organisasjonens. Det er ikke nok at en saksbehandler har internalisert den nye arbeidsmetoden, de andre i ansatte i virksomhetene må også ha forståelse og skjønne den nye måten å komme fram til tiltak og planer.

For å få til omstillingen er det ikke nok med å utvikle en anbefalt praksis hos saksbehandlerne. De må ha støtte og oppfølging fra systemet rundt seg for å kunne utøve den nye saksbehandlerrollen som familieråd krever.

Praktisk gjennomføring av familierådet

Vi vil først presentere noen deskriptive data om selve familierådet. Koordinatorne ble bedt om å samle inn opplysninger om møtested, tidspunkt, tidsbruk, deltakere, kostnader osv. Vi vil først presentere disse før vi går over til saksbehandleres vurderinger av koordinatorernes utførelse av sine oppgaver i familierådet.

I følge modellen skal familierådet avvikles på et nøytralt sted. Det anbefales ikke at det brukes barnevernstjenestens lokaler. Dette rådet blir også fulgt. I stedet blir konfliktrådets lokaler i stor grad brukt. I tillegg ble familierådet avviklet i bydelshus, barnehager, bedehus, kulturhus, helses-tasjoner etc. Det er offentlige møterom som brukes. Forklaringen på at kon-

fliktrådets lokaler brukes, er at konfliktrådet har administrert koordinatordvirksomheten i deler av landet.

Det er barnevernet og koordinator som i de aller fleste saker bestemmer tid og sted for familierådet. I noen saker er det koordinator i samråd med familien, og det vil i praksis si mor (jamfør kjennetegn ved utvalget). Tidspunktet som blir valgt, er på kveldstid i ukedagene, det vil si tirsdag, onsdag og torsdag (18 % hver kveld). Det er færrest familieråd på mandag og fredag. Det er på lørdag de fleste familieråd blir holdt (24 %), og de blir holdt på dagtid. For mange familier er det naturlig å velge lørdag for å samle deltakerne fra et større geografisk område. Ved å velge lørdag får man også mer romslig med tid, og det var lettere å finne møtelokaler. En begrunnelse var at det var minst aktivitet i bydelshuset på lørdager, derfor ble det tidspunktet valgt. Vi ser at både ytre praktiske årsaker og hva som passer familiemedlemmene spiller en rolle. Det er koordinator og barnevernet som løser de praktiske utfordringer med å få arrangert selve møtet.

Familierådet er inndelt i tre sekvenser (se Falck m.fl. i kapittel 1). Vi har bedt koordinator om å notere hvor mye tid som gikk med til de ulike sekvensene.

Tabell 2: Gjennomsnittlig bruk av tid til familierådets ulike sekvenser.

Sekvens	Medgått tid
Tid brukt til informasjon, spørsmål og fastlegging av rammer	52 min
Privat tid for familien	169
Godkjenning av handlingsplan og avslutning	56 min
Totalt	277 min

I gjennomsnitt brukte man 4 timer og 37 minutter på et familieråd. Her er det selvsagt store variasjoner. Tid brukt til informasjon, spørsmål og fastlegging av rammene er i underkant av en time. Variasjonen er fra 10 minutter til to og en halv time. Den private tida til familien er i underkant av tre timer. Her finner vi også store variasjoner fra 20 minutter til ni timer. Utarbeidelse av handlingsplanen er den sentrale arbeidsoppgaven her. Avslutningen tar om lag en time. Variasjonen her er alt fra at det ikke blir brukt tid til dette til fire timer. Det blir brukt tid på å reinskrive og godkjenne handlingsplanen (se Figenschow i kapittel 6).

Sammenlikner vi tidsbruken med tall fra Sverige (Sundell og Hæggman 1999), ser vi at tidsbruken er noenlunde den samme. I Sverige ble det brukt 247 minutter i gjennomsnitt, i Norge 220 minutter. Vi ser med andre ord at tidsbruken har økt i Norge fra 2001 til 2006. Det er også interessant at tallene fra Danmark (Rasmussen og Hansen 2002) er så å si identiske med den norske tidsbruken.

Vi har også kartlagt tidsbruken til koordinator. Vi har sammenliknet tidsbruken med to tidligere undersøkelser som har kartlagt det samme (Sundell og Hæggman 1999, Hyrve, 2002).

Tabell 3: Oversikt over koordinators bruk av tid i Norge og i Sverige.

	Medgått tid i timer Norge (2001)	Medgått tid i timer Norge (2006)	Medgått tid i timer Sverige (1999)
Forberedelser	9,3	20,9	23,3
Gjennomføring	3,9	5,8	4,1
Etterarbeid	1,7	2,0	2,6
Sum	14,9	28,7	30

Vi har delt inn koordinators tidsbruk i tre deler. Forberedelser til selve møtet, gjennomføring og etterarbeid. Dette følger familierådets faser (se Falck m.fl. i kapittel 1). Koordinatorene brukte i denne undersøkelsen litt i overkant av 20 timer på forberedelsesfasen. Dette er en merkbar økning i forhold til det forrige forsøket med familieråd i Norge. Det er en dobling av antall timer sett i forhold til tallene fra 2001 og er nesten identiske med gjennomsnittstall fra det svenske forsøket med familieråd. Siden det som skjer i forberedelsesfasen er svært vesentlig for det videre arbeidet, er det grunn til å påpeke denne kvantitative økningen. Det er all grunn til å anta at dette også medfører en kvalitativ forbedring av selve prosessen med familieråd.

Når det gjelder gjennomføringsfasen, tar også denne mer tid i denne undersøkelsen enn den fra 2001. Etterarbeidet er omtrent som tidligere for koordinatorene. Vi kan stille spørsmål om det skjer en profesjonalisering av prosessen fram mot familieråd, noe som påvirker tidsbruken til koordinatorene.

Ser vi på kostnader knyttet til selve møtet som reiseutgifter, leie av lokaler, mat og drikke, telefon osv. er dette i gjennomsnitt på 1437 kroner pr. familieråd. Den største utgiftsposten her er reiseutgifter for deltakerne. I

tillegg kommer lønn til koordinator og profesjonelle. Vi kan imidlertid slå fast at det er relativt små utgifter knyttet til å gjennomføre et familieråd.

I møtet er det fastlagt at en skal være sekretær, en skal være møteleder og en skal være barnets støtteperson. Hvem som blir valgt til disse oppgavene avspeiler tradisjonelle kjønnsroller. Sekretær er i ni av ti tilfeller en kvinne, gjerne tante på morssiden. Derimot er det mye jevnere kjønnsfordeling når det gjelder møteledelse. Her er det noenlunde lik fordeling mellom kjønnene. Det originale er at både koordinatorene og eksterne personer som sosiallærer er inne og leder møtene. Men dette er unntakene, det er i de aller fleste møtene familiemedlemmer som også tar seg av disse oppgavene.

I opplæringen ble det presisert at barnet skulle ha en egen støtteperson. Det skjer i 78 prosent av sakene. Med andre ord er det i 22 prosent av sakene at barnet ikke har en utnevnt støtteperson. Støttepersonen er gjerne en eldre kvinne. Relasjonen til barnet er at hun er mormor, stemormor, mor til mammas nye venn osv. Ut i fra utvalget av støttepersoner kan det tyde på at det er forventninger om at det er kvinner med egen morserfaring som best taler barnets sak.

For nærmere orientering om det private nettverket som deltok i familierådet henvises det til Havnen i kapittel 4.

Saksbehandleres erfaringer med koordinatorene

I intervjuene med saksbehandler kommer det fram at familieråd er mye mer enn selve møtet. Det legges vekt på hele prosessen fra tilbudet om familieråd, forberedelser, selve møtet og iverksetting og oppfølging av handlingsplaner. Både forberedelsesfasen til familierådet og iverksettingen av det man ble enige om på møtet, må følges opp. Det skjer en modning for flere parter gjennom denne prosessen. Vi vil se på hvordan familierådet rent praktisk ble avviklet, og sammenlikne data fra denne undersøkelsen med funn fra liknende evalueringer. Data hentes hovedsakelig fra koordinatorskjemaet (N=111).

Koordinatorenes rolle er å være et bindeledd mellom familien og barnevernet. Som navnet tilsier skal koordinator koordinere de ulike aktiviteter knyttet til et familieråd. Koordinatoren har ansvaret for å innkalle og ordne de praktiske forordninger til møtet. I opplæringsdelen ble koordinators rolle presisert og konkretisert. Det er:

- Å bistå familien med å planlegge og å gjennomføre familieråd
- I samarbeid med familien å avklare hvem som skal inviteres til familieråd
- Snakke med alle som inviteres og forberede dem til møtet
- Ta hånd om det praktiske ved gjennomføringen av familieråd
- Koordinator skal ikke ta stilling til hvordan den tidligere kontakten mellom familien og barneverntjenesten har vært

(Einarsson og Nordahl s. 18)

I intervjuene med saksbehandlerne har vi spurt om hvor viktig koordinatorens rolle er i familieråd. I tillegg har vi spurt om hvor viktig det er at koordinator er en nøytral person.

Alle saksbehandlere påpeker hvor sentral koordinator er i arbeidet med å gjennomføre familieråd. De blir betraktet som sentrale personer for å få til en vellykket prosess. En saksbehandler uttalte om koordinatorrollen:

Den er viktig! De har ansvar for struktur og rammer, og for å skape et tydelig møte, det er viktig at koordinator i samarbeid med familien inviterer de riktige medlemmene til møtet. Det er også viktig når de skal finne barnets talsperson⁹.

Vi ser her at de ulike momentene som ble betonet i opplæringen, også blir gjentatt av saksbehandler. Det er interessant at barneperspektivet trekkes fram eksplisitt i utsagnet. Det at barnet skal ha sin egen støtteperson har blitt et tydelig og sentralt element i familierådsmodellen i Norge.

I opplæringa av saksbehandlere og koordinatorene i prosjektet ble det presisert at koordinatoren skulle være en uavhengig og nøytral tredje part. Det å være nøytral kan forstås på flere måter. Her går det primært på rolleutførelse, ikke hvor du er ansatt eller hvilke stillinger koordinatorene hadde. I intervjuene av saksbehandlerne kommer det også fram at de vektlegger det at koordinator skal være nøytral. De framhever betydningen av hvordan koordinator utfører arbeidsoppgavene sine, og at hun opptrer som en nøytral tredjeperson.

En saksbehandler uttaler:

---

⁹ I opplæringen ble det brukt begrepet barnets talsperson. Dette begrepet kan være misvisende og ble senere byttet ut med begrepet barnets støtteperson.

Den var veldig viktig; i forhold til at han tok ansvar for det praktiske og fikk samlet alle i familien – fra en upartisk synsvinkel. Han var flink til å sette i gang samtalene og selve familierådet. På slutten var det godt å ha en som var objektiv og kunne sette det sammen i system, uten at det virket truende.

Spesielt de saksbehandlere som har vært med på kun ett familieråd, framhever nødvendigheten av at koordinator er nøytral. Med erfaring fra flere familieråd begynner saksbehandlere å diskutere og stille spørsmål ved hva som ligger i det å være nøytral. De påpeker at det er en stor utfordring å greie dette. En erfaren saksbehandler svarer dette på spørsmålet om det er viktig at koordinator er en nøytral person i forhold til barnevernet:

Så bra at du spør om dette! Det tror jeg nemlig ikke er viktig i det hele tatt! Jeg har jobbet med denne metoden så lenge, og det som er viktig er at koordinator skjønner hvilken rolle han eller hun har. Det med nøytralitet synes jeg er et veldig feil fokus. Jeg tror ikke det har noe å si. Men rollen er veldig viktig.

Sitatet ovenfor kan forstås slik at det vesentlige ved det å være koordinator er å skjønne rollen. Hva innebærer det å være koordinator, hvilke forventninger har de ulike partene osv.? Koordinatoren må reflektere over egen rolle og hvordan egen atferd kan bli tolket. Koordinatoren må ikke bli advokaten til familien eller for den del barnevernet sin. Et annet sentralt spørsmål er hvor mye informasjon som skal bli gitt fra barnevernet til koordinator.

I utøvelsen av rollen må koordinator ha et relativt tett samarbeid med barnevernet på den ene siden og familien på den andre. På samme måte som vi her har understreket at familieråd er en prosess, har også utøvelsen av rollen som koordinator karakter av å det være prosessleder. Det stiller krav om kommunikative ferdigheter for å mestre oppgaven på en god måte. På samme måte som man må kunne de formelle rutinene og arbeidsoppgavene må man også kunne samhandle med andre mennesker. Det er imidlertid grunn til å understreke at koordinator ikke har formell myndighet, men er en lekmann som bistår partene i prosessen. Han eller hun er en tredje person som kjenner metoden familieråd, og som legger forholden til rette slik at det kan avvikles et familieråd. Det stilles ikke formelle krav til utdanning ut over det å ha deltatt i kurskvelder om metoden. Teoretisk kan hvem som helst gå inn i rollen som den nøytrale tredje personen i familierådet. Erfaringer fra

prosjektet viser at det er personer som har erfaring med å arbeide med mennesker, og som har kommunikativ kompetanse, som blir koordinatorene. Det samme viser studier i England (Marsh og Crow 1998) og Danmark (Dyring, 2006). Yrkesgrupper som lærere og sosialarbeidere er overrepresentert blant koordinatorene.

I flere lærebøker er det også påpekt nødvendigheten av at koordinatorene ikke blir knyttet for tett til det kommunale barnevernet (Løfsnæs 2002). Begrunnelsen for dette er at det er en fare for at koordinator på sikt overtar barnevernets forståelse av sakene. Fra å være uavhengig blir man en lojal støttespiller til systemet. Sosialiseringen til systemets normer, verdier og virkelighetsoppfatninger skjer bevisst og ubevisst gjennom både intern og ekstern samhandling når man organiserer og gjennomfører familieråd.

I tillegg til faglig og personlig kompetanse er det sentralt at koordinatorene får praktisk trening med det å gjennomføre familieråd. I England arbeides det nå med å formalisere koordinator- utdanningen for å utvikle og sikre kvaliteten på det arbeidet som blir utført. Det er universitetet i Chester som utarbeider en nasjonal standard for koordinatoropplæringen. Det er med andre ord i ferd med å skje en profesjonalisering av koordinatorrollen i England (European Network Meeting, Copenhagen, October 2006).

Områder det må arbeides mer med i forhold til koordinatorrollen

Saksbehandlerne har en rekke ønsker for hvordan de ønsker at koordinator skal utøve rolla si. En saksbehandler trekker fram følgende momenter som hva som er viktig for en koordinator å ta hensyn til:

- må ikke bli advokat for familien eller barnevernet
- koordinator skal ikke ordne opp i alt
- må ikke vanskeliggjøre samarbeidet mellom de ulike partene i møtet
- skal være en regissør og samordne de ulike aktivitetene

Som vi ser av uttalelsen ovenfor, er det mye koordinatoren ikke skal gjøre, mer enn hva de bør gjøre. Mye av forklaringen ligger i at denne saksbehandler hadde vært med på et familieråd hvor koordinator ikke mestret oppgaven sin. Derfor understreket hun nødvendigheten av det å være ryddig og at man fulgte modellen. Koordinatorene må vise autoritet ved å kunne styre et møte.

Vi har eksempel på at uerfarne koordinatorene ikke følger boka og tar over mye av styringa på selve møtet. I et par saker har koordinator ledet familiens egen tid, noe som saksbehandlere har reagert på. De står oppført som møteledere i familiens private del av familierådet.

Saksbehandler trekker inn koordinatorrolle som en vesentlig forklaringsfaktor i de saker som de beskriver som mislykket. Dersom ikke koordinator utfører sin rolle på en tydelig måte, kan dette medføre utilsiktede negative konsekvenser for familierådet. Det blir viktig i det videre arbeidet å tydeliggjøre og videreutvikle koordinatorrollen. Det kan stilles spørsmål ved om det lar seg gjøre i samhandling med andre mennesker å kun være en regissør for selve møtet, koordinatorer trenger også veiledning og oppfølging for å bli trygge i sin rolle.

Ett moment skiller seg ut når det gjelder forslag til forbedringer som saksbehandlerne påpeker. Det gjelder oppfølgende familieråd. Det er lite kunnskap om og opplæring i hvordan man skal gå fram i forhold til oppfølgende familieråd. Et sentralt spørsmål er hvem som skal organisere det? Er det saksbehandler som skal ta initiativ eller koordinator? Saksbehandlerne mener dette bør tillegges koordinator sine oppgaver.

På samme måte som vi har diskutert nødvendigheten av å styrke koordinatorutdanninga er det også sentralt hvordan dette skjer. I en by har de hatt suksess med å følge opp koordinatorer målbevisst. Familieråd representerer ofte vanskelige saker å arbeide med, og de trenger faglig oppfølging og støtte. I denne byen har de hatt egne møter hvor man har hatt spesielt fokus på oppfølgingsmøtet. Et annet punkt er å lage et eget læringsverksted hvor koordinatorer sammen med en ekstern veileder kan drøfte tema som rollen koordinator skal ha i forhold til saksbehandler og i forhold til familiene. Det er lett å gå ut av rollen som den nøytrale koordinator og inn i hjelperollen

Familieråd som kommunikativ beslutningsfatning

Erik Oddvar Eriksen (1999) har i flere bøker tatt opp Habermas sine teorier om kommunikativ handling i forhold til praktisk beslutningsfatning. Hvordan virksomheter organiserer arbeidet har konsekvenser for hvilke beslutninger som blir tatt. Eriksen hevder at den kommunikative logikken tvinger seg fram innenfor det offentlige. Det er ikke lenger mulig i for eksempel barnevernet å bare benytte et byråkratisk regelverk for å komme

fram til riktig avgjørelse, eller at profesjoner kun ved hjelp av sine kunnskaper best kan vite hva som er best for en klient.

Familieråd representerer et brudd med den tradisjonelle måten for å komme fram til beslutninger på. Dette betyr at saksbehandlere ikke lenger får samme valgfrihet til sjøl å definere sin rolle. Jannie Dyring påpeker (2006) i sin masteravhandling at:

Af familierådslagningsmodellen fremgår dog, at sagsbehandler er facilitator for processen, hvilket fordrer en klar og bevidst tilgang til denne funktion. En tilgang som adskiller sig væsentligt fra den traditionelle myndighedsrolle, hvor sagsbehandleren udfører myndighedsfunktioner, og dermed er orienteret mod en evaluerende metode. Risikoen for at sagsbehandleren vedbliver at være i den evaluerende rolle må antages at være forholdsvis stor, idet sagsbehandleren dels har en myndighedsopgave, der skal løses, dels har nogle ofte forholdsvis pressede arbejdsvilkår samt formentlig ej heller er i besiddelse af de nødvendige faglige – og personlige – kompetencer som facilitator. Et eksempel på sidstnævnte kan være sagsbehandlerens vanskelighed ved at undlade, at lade sig påvirke af den forhåndsviden, som sagsbehandleren ofte vil have om barnet og familien, og dermed undlade at styre eller presse processen i en bestemt retning med henblik på en bestemt løsning af problemet. (s.42)

Familierådsmodellen forutsetter at saksbehandler har en prosessveilederrolle. Denne kan være vanskelig å utføre da de tradisjonelt har vært opptatt av å vurdere hva som er barnets beste, ut i fra visse verdier og mål. Problemet i vårt pluralistiske samfunn er at det ikke lenger er enighet om felles mål og interesser. Vi må i stedet prøve å få i stand fornuftige avveiiingsprosesser om hva som skal prioriteres. Habermas (op.cit) hevder at beslutninger må fattes etter en gjensidig overveielsesprosess, det han kaller deliberasjon. Vi kan se på familieråd som et deliberalt organ hvor familien sammen med de profesjonelle partene møtes for å få til en meningsutveksling. Dette gir partene en mulighet til å få bedre forståelse av saken og de kan endre mening og komme fram til en felles problemforståelse. Elisabeth Backe-Hansen (2001) hevder at sosialarbeidere har vansker med å skifte mening når de arbeider med en sak. Familieråd er en mulighet for de ulike aktørene til å bli bedre kjent med de andres argumenter.

Dette er også barnevernsansattes mest brukte argument for å benytte familieråd i tjenesten.

Du får en bedre beslutning, basert på bedre kunnskap, både privat og profesjonelt. Rollen mellom myndigheter og medborgere blir dessuten mer demokratisk – maktbalansen blir mer jevn, hvis man skal se på det politisk.

Saksbehandlere trekker fram at familieråd egner seg for å få fram informasjon om saken. I undersøkelsessaker må det være en unik måte å samle inn data om barnets situasjon på, og hva som kan gjøres for å bedre situasjonen, hevder sosialarbeiderne.

Eriksen og Skivenes (1997) har diskutert legitimasjonsproblemer i barnevernet. De kommer også fram til at fagkunnskapen har sine grenser. De hevder:

Fagkunnskapen kommer altså til kort når det gjelder å etablere et sikkert beslutningsgrunnlag. Den gir i liten grad klare handlingsvalg i forhold til mange av de problemer som barnevernet skal håndtere (s. 18).

De hevder at det er lite eksakte handlingsanvisninger en kan hente fra empiriske studier og teori. Førstelinjetjenesten bruker først og fremst juridiske og psykologiske fagdisipliner i sitt arbeid med barn og foreldre. Ved å manipulere variabler som regelverk, kunnskap og informasjon håper en å få kontroll over problemkomplekset i en sak. Med andre ord skal fagene brukes for å produsere objektive fakta som kan brukes for å fatte beslutninger og realisere mål. Dette er etter forfatterens forståelse utilstrekkelig. De mener det heller må ta utgangspunkt i diskursteori og presisere kravene til framgangsmåte. Mange av de spørsmål barnevernet skal svare på, er av normativ karakter, og det krever at partene får legge fram sitt syn. Det er nettopp dette som er styrken til familierådsmodellen.

Å komme fram til hva som er barnets beste i en sak, forutsetter at:

- De berørte parter inkluderes i beslutningsprosessen
- Det opprettes et deliberalt organ
- Makt og kompetanseulikheter utjevnes

Begrunnelsen for å fokusere mer på framgangsmåten i en barnevernssak er erkjennelsen av at de berørte parter må tas med i beslutningsprosessen. Barn og foreldre sitter med informasjon om saken som kan være verdifull. Vi har

tidligere omtalt dette som livsverdenen, forstått som et kulturelt overlevert og språklig organisert reservoar av tolkingsmønstre. Skivenes og Strandbu (2005) påpeker at dette innebærer at hver enkelt av oss har oppfatninger av hvem vi er, og ikke minst hvem vi bør være. Vi har også oppfatninger av hvordan vi er som familie, og hvordan vi bør være. Den store utfordringen blir hvordan vi kan oppnå forståelse for hverandres perspektiver. Skivenes og Strandbu (op.cit) påpeker at det er spesielle utfordringer knyttet til det å forstå barns perspektiver (se Strandbu i kapittel 7).

Dette betyr ikke at barnevernet skal legge seg flate for barn og foreldres virkelighetsoppfatning. Men ved at familien får legge fram sin forståelse, kan også barnevernet få en mer nyansert forståelse av situasjonen. Det kan selvsagt innvendes at makt- og kunnskapsulikhetene mellom barnevernet og familien gjør at argumentasjonsutvekslingen ikke blir reell. Men det finnes ikke andre metoder som i like stor grad som familieråd prøver å utjevne maktforskjellene. I fase 2 av familierådet (familiens private møte), er det kun familiemedlemmene som deltar. Det er også sjelden at familiemedlemmer er i flertall når de møter hjelpeapparatet. Dette er tilfellet i de aller fleste familieråd.

Perspektivskifte i arbeidet med barn og unge

Flere lærebøker (Sandbæk og Tveiten 1996, Saleebey, 1997) som har kommet de siste årene, har påpekt at barn og unge er aktivt handlende mennesker. Ericsson (2003) har påpekt at forskningen har lett for å velge ord, begreper og perspektiver som usynliggjør barna som handlende subjekter. Det samme er tilfelle i praktisk barnevernsarbeid. I en tidligere evalueringen av familieråd som beslutningsmodell (Hyrve 2002) kom det fram at barn lett kan bli oversett når det skal fattes avgjørelser. Sjøl om barnet er den som saken gjelder, er det lett å overse eller ikke ta med barnet i beslutningsprosessen. Skivenes og Strandbu (2005) påpeker det samme. For å motvirke dette skal barnet ha en støtteperson i familierådet som det har tiltro til. Vi har tidligere påpekt at dette ofte er en kvinne som har erfaringer med det å være mor. Skivenes og Strandbu (ibid) skriver at dette skal være en person som barnet er trygg på, og som har spesielle egenskaper med hensyn til å se barnet og til å hjelpe til i prosessen hvor barnets eget perspektiv skal komme til uttrykk.

Det nye perspektivet kan vi forstå som et nedenifraperspektiv som legger stor vekt på å aktivisere barnets og familiens ressurser. Perspektivet blir

også i faglitteraturen omtalt som aktørperspektivet. Her prøver barnevernet å finne løsninger sammen med barnet og barnets familie. Vi kan spørre oss hvorfor barn og foreldre skal medvirke når det skal fattes avgjørelser i barnevernet. Er ikke dette for alvorlige saker til at barn og foreldre skal gjøres medansvarlige?

Brukerundersøkelser (Slettebø og Seim i Sandbæk 2001) i barnevernet tyder på at barn og foreldre etterlyser retten til å definere problemer og tiltak og retten til tilgang på informasjon og ressurser. Det pekes på behovet for en ny praksis overfor de som er i kontakt med barnevernet. Tradisjonell tilnærming vier ofte liten oppmerksomhet mot aktørenes egne måter å løse problemene på. De profesjonelle har definisjonsmakt og monopol på hvordan en sak skal løses. Barnevernets kunnskap synes å være overordna menneskers egne livserfaringer. Dette fører til at de som må ta konsekvensen av fagfolks avgjørelser, i stor grad er utelukka fra beslutningsprosessen. Foreldre ønsker at barnevernet i større grad er lydhøre overfor familiens oppfatning av saken og deres forslag til løsninger (se Havnen i kapittel 4).

Familieråd er en måte å inkludere de involverte partene i en sak på. Det er en måte å omgjøre empowerment-tenkingen til praktisk barnevernarbeid på. Her skal de berørte partene delta aktivt i det å definere problemene og hvordan man skal løse disse.

Å trekke de aktuelle partene mer inn i selve beslutningsprosessen kan forsvares ut i fra flere begrunnelser. Normativt er det riktig å la de saken angår, være med i prosessen. Det er også pedagogisk lurt å la de involverte delta i prosessen. Dette skaper engasjement og et eierforhold til avgjørelser som er helt vesentlig for at man skal lykkes med å nå de mål man setter seg. En saksbehandler beskriver det på denne måten.

Det er den åpenheten som barnevernet har overfor familien, og som familien er nødt til å ha overfor barnevernet. Det at ting kommer opp i dagen, det blir langt ærligere når ting kommer fram i dagen og det blir snakka ut om ting, og de ulike partene får høre hva de andre meiner. Saksbehandler trur at en sparer både tid og krefter på den åpenheten.

Det er også med på å øke barnevernets legitimitet hos de impliserte partene spesielt, men også generelt. Det er også en måte å få inn gode og valide data på. Ved å la aktørene sjøl delta i å definere hva saken gjelder, kan man få

førstehåndskjennskap til denne. Dette gjør at man også bedre kan komme fram til gode løsninger.

Det er vesentlig at man avklarer nærmere hvilke roller de ulike deltakerne har i familierådet. Det gjelder spesielt barnevernets og koordinator sin rolle. Sjøl om det er en asymmetrisk relasjon mellom hjelpeapparatet og familien, er det viktig at alle blir hørt. Det at den utvidede familien blir sett på som betydningsfull og blir tatt med på råd, gjør at de får et annet eierforhold til det resultatet som familierådet konkluderer med. Det at barn, foreldre og signifikante andre får være med å definere hva som er problemet, og hvilke tiltak som eventuelt skal settes inn, gir de berørte partene nye og mer inkluderende roller. I dette ligger det en anerkjennelse av at alle har noe å bidra med i en sak. Det kritiske synet er at man kan påføre deltakerne og spesielt barna skyld og skam ved at de deltar på møtet. Dette er det eksempler på også i dette materialet, men det skyldes mer manglende ledelse fra koordinator sin side enn familierådsmodellen.

Ingen har monopol på sannheten, og det kan være flere måter å forstå en sak på. I stedet for at barna og foreldrene blir gjort til objekter for barnevernet blir de her sett på som aktører i sine egne liv. Mona Sandbæk (op.cit) hevder at ved å bruke aktørbegrepet påminner vi oss om at sjøl de svakeste påvirker og skaper sine liv. De har et liv utenom hjelpeapparatet som de håndterer sjøl, på godt og vondt. Her ligger det en erkjennelse av at aktørene kan påvirke og utvikle de relasjonene de inngår i. Det er ikke alt de mislykkes med. Dette blir trukket fram av saksbehandlerne. Sjøl i de mest ressursvake familier finne det ressurser. Familien kommer også fram med løsningsforslag som barnevernet aldri hadde kommet på.

Som alle andre har også familiene i dette utvalget sine sterke og svake sider. Det å rette oppmerksomheten mot både det som fungerer bra og mindre bra er viktig i familieråd. Alle trenger vi å lykkes på noen områder. Det å se at brukerne mestrer deler av livet sitt kan være med på å bryte den tradisjonelle måten å arbeide på innen barnevernet som fører til at man lager objekter av barna og deres familier. Det ligger som sterke føringer i både lovverket og sosialiseringen til yrket at barnevernet skal undersøke og kontrollere saker. Blir ikke dette gjort på en god måte, kommer kritikken både fra det offentlige og fra media. Men dette må ikke skremme barnevernet fra hjelperollen. Når man i denne undersøkelsen viser den positive utviklingen som har skjedd i de sakene hvor det har vært benyttet familieråd, er det all grunn til å arbeide for å få innført denne beslutningsmodellen i enda større

skala i barnevernet i Norge. Men for å få til en slik omlegging, krever det endringer i saksbehandlerrollen. I tillegg er det viktig at det blir arbeidet målbevisst for å trygge sosialarbeiderne i deres nye rolle.

Litteratur

Andersson, B. og Bjerkmann, A. (1999): *Mellan myndighet och familj. En kvalitativ undersökning av familjerådslag i Sverige*. Stockholm: FoU-enheten, Stockholm stad. FoU-rapport 1999:27.

Backe-Hansen, E. (2001): *Rettferdiggjøring av omsorgsovertakelse*. Oslo: NOVA.

Busch, T. (1993): *Overføring av læring*. Avhandling for dr.oecon. Trondheim. TØH-serien 1993:4.

Ericsson, K. (2003): Aktørperspektivet i forskning og praksis – en blandet velsignelse? I *Norges Barnevern* nr. 2 2003.

Einarsson, J.H. og Nordahl, T. (2003): *Familjerådslag. Nasjonal plan for utprøving og evaluering av metoden familjerådslag*. Oslo, NOVA.

Eriksen, E.O. (1999): *Kommunikativ ledelse – om styring av offentlige organisasjoner*. Bergen, Fagbokforlaget.

Eriksen, E.O. og Skivenes, M. (1997): *Legitimasjonsproblemer i barnevernet*. Bergen. LOS-senter Notat 9705.

European Network Meeting, Copenhagen, October 2006.

Dyring, M. (2006): *Rettsikkerhedsmæssige aspekter ved anvendelse af mæglingslignende modeller i sager, hvor offentlige myndigheder er part – konkret eksemplificeret ved familierrådslagning*. Masterafhandling Københavns Universitet.

Fauerholm, J. og Brønholt, L.L. (2005): *Familjerådslagning*. København, Hans Reitzels Forlag.

Habermas, J. (1975): *Legitimationsproblemer i senkapitalismen*. København, Fremad

Heino, T., Reinikainen, S. og Bergman, M. (red.) (2003): *Familjerådslag i Norden. Erfarenheter, forskningsresultat, refleksjoner*. Helsingfors: Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet.

Hovrerak, S. (2006): *Hvordan opplever ungdom å delta i familieråd?* Doktoravhandling, Trondheim, NTNU.

Hyrve, G. (2002): *Evaluering av familieråd som metode i barnevernet*. Trondheim: BUS-Midt-Norge.

- Klefbeck, J. og Ogden, T. (2003): *Nettverk og økologi. Problemløsende arbeid med barn og unge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lohne, M. (2006). *Kommunikativ handling i barnevernet. En studie av innføring og bruk av familieråd ved to barnevernkontor*. Masteravhandling, Høgskulen i Volda.
- Løfsnæs, B. (2002): *Bestemme selv? Familieråd som metode i praktisk arbeid*. Oslo, Gyldendal Akademiske.
- Marsh, P. & Crow, G. (1998): *Family Group Conferences in Child Welfare*. London, Blackwell Science.
- Parsons, T. og Bales, R.F. (1956): *Family. Socialization and Interaction Process*. London: Roulledge & Kegan Paul Ltd.
- Rasmussen, B.M. og Hansen, T.H. (2002): *Familierådslagning i Danmark. En undersøgelse af «Det danske forsøg med Familierådslagning»*. Aabenraa: UFC Børn og Familier.
- Saleebey, D. (red.) (1997): *The Strengths Perspective in Social Work Practice*. New York Longman.
- Sandbæk, M. og Tveiten, G. (1996): *Sammen med familien. Arbeid i partnerskap med barn og familier*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Sandbæk, M. (red) (2001): *Fra mottaker til aktør. Brukerens plass i praktisk sosial arbeid og forskning*. Oslo. Gyldendal Akademiske
- Suchman, M.C. (1995): Managing legitimacy: strategic and institutional approach. *Academy of Management Review*, 20(3) 571–610.
- Skau, G. (2003): *Mellom makt og hjelp. Om det flertydige forholdet mellom klient og hjelper*. 3. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skivenes, M. og Strandbu, A. (2005): Familieråd som deliberativ beslutningsmodell og behov for et barneperspektiv. I Willumsen, E.: *Brukernes medvirkning! Kvalitet og legitimitet i velferdstjenestene*. Oslo. Universitetsforlaget.
- Slettebø, T. og Seim, S. (2001): Brukermedvirkningens kår under nye rammebetingelser i barnevernet. I Sandbæk, M. *Fra mottaker til aktør. Brukerens plass i praktisk sosial arbeid og forskning*. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Sundell, K. og Hæggman, U. (1999) *Familjerådslag i Sverige. En utvärdering av Svenska Kommunförbundets försöksverksamhet*. Stockholm: Forsknings- och utvecklingsenheten, Stockholm stad.
- Willumsen, E. (2005): *Brukernes medvirkning! Kvalitet og legitimitet i velferdstjenestene*. Oslo: Universitetsforlaget.

KAPITTEL 6:

Handlingsplaner og tiltaksplaner

En sammenligning

Wenche Figenschow

Innledning

Handlingsplanene er sentrale verktøy i familieråds prosedyrer og beslutninger. De har en lignende funksjon som tiltaksplanene i barnevernet. Handlingsplanene beskriver de tiltak som familierådet er blitt enig om skal settes i verk. Tiltaksplanen er dokumentet som nedtegner de forpliktende oppgavene som iverksettes for å forbedre et barns situasjon. Handlingsplanen er dokumentet som barnevernet godkjenner eller ikke godkjenner. Det viser også til oppgaver som skal bidra til å forbedre barnets situasjon, men forplikter ingen på samme måte som tiltaksplanene.

Vi vet at handlingsplanen stort sett blir godkjent av barnevernet (jf. Havnen, kap. 4). Imidlertid vet vi ikke hvordan handlingsplanene er utformet. Vi vet også at familieråd har en tendens til å være virkningsfullt. Relativt mange barn synes å få det bedre etter at familieråd har blitt brukt som beslutningsprosess (jf. Falck og Clausen, kap. 3). Det kan være nærliggende å anta at handlingsplanen presenterer tiltak som er spesielt gode, slik at endringspotensialet i sakene blir stort. Er det noen særlige kjennetegn ved handlingsplanen som skiller dem fra tiltaksplanene i barnevernet? Er det handlingsplanene som bidrar til positive endringer hvor situasjonen ser ut til å være forbedret ett år etter familierådet ble gjennomført?

I dette kapitlet vil det bli gjennomført en sammenligning av tiltaksplaner og handlingsplaner. Sammenligningen gjøres for å undersøke om det er særlige forhold ved dokumentene som kan kaste lys over de positive konklusjonene man kan trekke fra undersøkelsen av familieråd som beslutningsprosess. Det er ikke sakenes innhold som blir gjenstand for undersøkelse. Derimot vil det bli gjennomført en analyse av planverkene for å se om det finnes spor av forklaringsnøkler i de nedskrevne tekstene.

Teoretisk bakgrunn

Faglig perspektiv

Det har lenge vært et mål å utvikle gode og varierte hjelpetiltak som er tilpasset utsatte barn og familiers situasjon (NOU 2000:12 og Stortingsmelding nr. 40, (2001–2002)). I barnevernet har det i stigende grad vært fokusert på samspillet mellom individet og omgivelsene, mellom barnet og de ulike systemene barnet fungerer i, og på maktaspektet der en er opptatt av effekten av foredeling av makt og kontroll mellom hjelper og hjelpemottaker (Christiansen 1996, Einarsson og Sandbæk 1997). Brukerperspektivet har vært framhevet, der den profesjonelle sin rolle er å gi støtte og gå inn i troverdige relasjoner som kan frigjøre potensial hos familien fremfor å være en observerende ekspert.

I Rutinehåndbok for barneverntjenesten i kommunene (BLD, 2006) settes det fokus på at brukermedvirkning er en viktig forutsetning for utøvelse av aktivt medborgerskap i et demokratisk samfunn, og det er et virkemiddel for å sikre mer effektive valg og bedre utnyttelse av ulike hjelpetiltak. Det er brukerne selv som «vet best hvor skoen trykker».

Normative spørsmål og barnevernets makt

Erik O. Eriksen og Marit Skivenes (2001) viser til det de kaller prosedural rettsikkerhet i barnevernet, hvor loven instituerer en fremgangsmåte som skal sikre rasjonelle beslutninger. Blant annet må berørte parter få uttale seg. Eriksen og Skivenes hevder at partsbegrepet i barnevernet er for snevert og utelukker lett uttalelser fra viktige slekt- og nettverkspersoner og fosterforeldre i saksbehandlingen. Forfatterne argumenterer for deliberative¹⁰ beslutningsorganer og gode veilednings- og fullmektigordninger. Eriksen og Skivenes begrunner behovet for deliberative beslutningsorganer med at spørsmålet om barnets beste er et normativt spørsmål som ikke kan besvares alene med vitenskaplig empirisk kunnskap, men må drøftes blant lekfolk og fagfolk. Lekfolk må inn i prosessen og diskusjonen for å løse de implisitte etiske og moralske dilemmaer i saken sammen med fagfolkene. Familieråd er

---

¹⁰ Det engelske ordet *deliberative* oversettes med rådgivende, overveiende, omtenksum eller rolig reflekterende. Med andre ord er det snakk om møteplasser der det gis rom for overveielser.

eksempel på et deliberativt fora som et alternativ til mer tradisjonelle beslutningsprosesser i barnevernet.

Backe-Hansen (2004) drøfter familieråd i lys av større grad av brukermedvirkningen innen kjernebarnevernet. Hun sier at å se beslutningsprosessen i barnevernsaker som sosialt forankret derfor innebærer en mulighet for å redusere ulikheten mellom profesjonell og klient. Det innebærer også en mulighet for at beslutningstakerens vurderinger kan utfordres og endres, fordi det å øke likeverdet mellom profesjonell og klient innebærer en forpliktelse til å ta klientenes oppfatninger mer på alvor.

Erfaringer, forskningsresultater og refleksjoner vedrørende familieråd i Norden (Heino, Reininkainen og Bergman 2003) viser at familieråd har oppnådd en fremtredende plass i den offentlige debatt og er sentral i diskursen om organisering av den sivile delen av samfunnet hvor brukerdeltakelse, borgernes medansvarlighet og mobilisering av borgernes egne ressurser, er i fokus. Familieråd handler om familiens møte med systemet på en måte som motvirker klientrollen. Dessuten vurderer både familiemedlemmer og de profesjonelle at barnet har fått en bedre plan som følge av familieråd enn det som ellers ville ha vært mulig.

En klient i barnevernet kan bli oppfattet enten som en aktør med et potensial for utvikling, eller som et passivt objekt med behov for hjelp som må besluttes av profesjonene i barnevernet (Thomas Nordahl, 2001). Dette vil gi ulike føringer for samhandling mellom saksbehandler og klient.

Barneverntjenestens makt er i utgangspunktet institusjonell fordi staten har delegert fullmakter til tjenestens myndighetsutøvelse, for eksempel fremme tvangsvedtak. Den kommunikative makten ligger i følge Nordahl (2001) i de overbevisende argumentene. For å forstå samspillet mellom barnevernansatte og familien og nettverket, de private aktørene, kan det være nyttig å se på hvilke rammer barnevernet arbeider ut fra.

Barneverntjenesten er et system som består av flere systemer;

- et hjelpesystem som skal gi barnet individuelt tilpasset hjelp
- et lovsystem som skal fatte vedtak, som også skal oppfattes som legitime
- et byråkratisk system som skal følge forvaltningens regler
- et kommunikativsystem som skal kommunisere med familiene så vel som samarbeidspartnere, politikere og befolkningen for øvrig

(Figenschow, 2005)

Ansatte i barnevernet må ha relevant kompetanse i forhold til alle disse områdene, og ikke minst kommunikasjonskompetanse i «ansikt til ansikt kontakt» med familiene i deres private sfære, for eksempel i familieråd.

Barnevernet representerer den offentlige sfære som med hjemmel i lov kan gripe inn i den private sfære. Familiens erfaringer og opplevelse av barnevernet formidles fra deres private sfære. Den tyske sosiologen Jürgen Habermas innfører begrepet systemverden i kontrast til livsverden (Eriksen og Weigård, 1999).

Livsverden er vår personlige verden, det helt nære (Habermas, 1987). Min subjektive verden. Fra min livsverden formidler jeg mine opplevelser og synspunkter ved hjelp av språk *talehandlinger* eller, *kommunikative handlinger* står sentralt i Habermas` kommunikative teori. Det helt nære og det private er en annen arena enn systemverden som barnevernet er en del av. Der styringsmediene er forvaltning med beslutninger bygget på lover og forskrifter, er livsverden bygget på samhandling mellom nære aktører.

I saker i barnevernet er det to ulike forståelsesverdener som møtes. De private vil tolke problemene ut fra livsverden og barnevernet må tolke problemene sett fra systemverden innen gitte juridiske rammer. I familieråd overlater barnevernet til den utvidede familie å definere problemene og komme fram med løsninger. Handlingsplanene som familierådet skal komme fram til vil kunne ventes å både ha en annen form og et annet innhold enn tiltaksplaner som bygger på barnevernets egne vedtak. Det er derfor interessant å sammenligne innholdet i handlingsplaner hvor beslutningsprosedyrene for familieråd har brakt inn flere aktører fra den private sfære, med innholdet i tiltaksplaner, hvor det er tatt beslutninger uten familieråd.

Metode

Dokumentanalyse

Dokumentanalyse er analyse av tekster. Kilden til informasjon er teksten, og datagrunnlaget er ytringer slik de har materialisert seg i nedtegnet form. Når en slik metode brukes for å undersøke problemstillinger henger det sammen med at man antar at teksten har sentral informasjon som kaster lys over det man vil undersøke. I tillegg bruker man dokumentanalyse som metode når man antar at nedskrevne kilder påvirker handlinger, prosesser eller hendelser av betydning for problemstillingen. I forhold til planverk er dokument-

analyse en vanlig innfalsvinkel. Planverk blir som regel nedtegnet skriftlig, og har som funksjon å påvirke handlinger.

Hensikten med denne dokumentanalysen er å sammenligne handlingsplaner og tiltaksplaner. Dokumentanalysen er blitt gjennomført ved hjelp av klassisk tekstanalyse, hvor dokumentene er gjennomgått med vekt på å se etter stemmene, formene, struktur og deltakelse. Dokumentene er gjennomgått med vekt på hvilke stemmer som kommer til uttrykk, hvilken form man kan gjenfinne i tekstens uttrykk, og om det er strukturelle kjennetegn. Å se etter hvem som deltar i teksten er å stille spørsmål med hvem og hvilke kilder man kan gjenfinne i teksten.

Dokumentene som kilder ble sett i sammenheng med øvrige kilder fra forskningen om familieråd, for eksempel intervjuer og utfylte skjema fra saksbehandlere og foreldre etter familieråd. Prosjektkommunene oversendte forskerne anonymiserte handlingsplaner og tiltaksplaner. Navn var strøket ut, men av hensyn til forskningen skrev saksbehandlerne onkel, tante, far, lærer eller andre relevante relasjonelle individbegreper for at aktøren skulle bli tydeliggjort (Grimen, 2000). Dette er vanlige anonymiseringsmåter og brukes ofte i kvalitative forskningsmetoder. I presentasjon av eksemplifiserende case fra handlingsplaner og tiltaksplaner er det av hensyn til anonymisering også omskrevet informasjon om barnets kjønn og alder. Alle tidspunkt er også satt til 1/1-2004 og relevant tidsperiode etter dette.

Gjennomføring

Materialet som inngår i dokumentanalysen består av 50 handlingsplaner og 50 tiltaksplaner fra T2¹¹. Det gjelder altså saker som har gått videre fra T1 til T2. Handlingsplanene er hentet fra gjennomførte familieråd. Tiltaksplanene er hentet fra barnevernssaker hvor det ikke er gjennomført familieråd. Planverkene ble gjennomgått og registrert. I kategorisering av hva et tiltak er i tabell 1, kan det dreie seg om flere kategorier. Spesielt handlingsplanene kan være svært detaljrike. Sammenligning av handlingsplanenes og tiltaksplanenes struktur fordret en inndeling man kan enes om er sentrale for slike

---

¹¹ Noen av planene gjelder søsken med felles plan. Analysen gjelder å tappe informasjon fra selve plandokumentet og tar derfor utgangspunkt i den skriftlige planen som kilde for informasjon for hvem yter hjelp og struktur. Når det gjelder innhold sett i sammenheng med saksbehandleres problemskår er det tatt utgangspunkt i det enkelte barn.

typer planverk. Det ble valgt å konsentrere strukturelementene omkring fem punkter som er sentrale i retningslinjene for tiltaksplaner.

I analysen ble åtte handlingsplaner og seks tiltaksplaner plukket ut. Dette er sakene med høyest problemskår ut fra saksbehandlers vurdering (jf. Falck og Clausen kap. 3). Utsnittet har blitt viet spesiell oppmerksomhet fordi de sier noe om hvilke handlinger deltakerne i familieråd bestemmer seg for i de tyngste sakene. Barnevernet har som oppgave å godkjenne familierådets handlingsplan. Denne oppgaven må man anta løses ved å trekke linjer mot egen tiltaksplan, som er en plan med lignende funksjon. Å knytte analysen av struktur til tiltaksplaner vil dermed være funksjonelt i forhold til målet om at sammenligningen skal være meningsfylt for vurdering av familieråd som beslutningsprosess. Ved å trekke oppmerksomheten mot hvem som yter hjelp til barnet, åpner analysen for å drøfte og se etter forskjeller i de anbefalinger som gis i planverkene. Tekstinterne aspekt slik de er nedfelt i de enkelte handlingsplanene, er undersøkt med henblikk på hvordan oppdraget er materialisert i de aktuelle sakene. Videre er det også sett etter hvilke former man kan spore i de to ulike planverkene. Gjennom disse analysene søkes det svar på hva det er som gjør at de anbefalinger som familierådet formulerer i handlingsplanen, virker.

Til utvalget av og innholdet i planene kan det knyttes noen forbehold. Foreldre i familieråd kjente til at handlingsplanen skulle sendes i anonymisert form til forskerne fordi samtykke var gitt i forkant. Om dette kan ha virket inn på utformingen er usikkert. Når det gjelder tiltaksplanene var disse som regel utformet i forkant av samtykke fra foreldre til sammenligningssak, som skulle sendes forskerne. Slik sett kan utvalget av tiltaksplaner være mindre påvirket enn handlingsplanene av at de skulle sendes til forskere. Et annet forhold er at tiltaksplaner fra sammenligningssaker har en noe ujevn regional fordeling.

Handlingsplaner og tiltaksplaner

Formelle rammer omkring handlingsplaner og tiltaksplaner

Ved bruk av familieråd er det juridiske rammer eller juridiske spilleregler som barneverntjenesten i sitt samspill med familien i familieråd må forholde seg til. Barnevernet hjemler vanligvis bruk av familieråd i lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 § 4-4, 1.ledd:

Barneverntjenesten skal bidra til å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter ved råd, veiledning og hjelpetiltak.

Barneverntjenesten kan ut fra rundskriv Q-0982 «Retningslinjer om hjelpetiltak, jf. barnevernloven § 4-4» (BFD, 1998) forankre samhandling med familien om gjennomføring av familieråd i lov om barneverntjenester § 4-4, 1.ledd – som råd og veiledning, selv om barnet ikke har behov for tiltak etter § 4-4, 2.ledd.

Familieråd kan i prinsippet tas i bruk på ulike stadier av en barnevernsak, både på hjelpetiltaksstadiet, når det er snakk om å plassere barnet utenfor hjemmet og når det er aktuelt å flytte et barn som er plassert utenfor hjemmet (Collin-Hansen, 2002).

Barnevernsloven § 4-5 pålegger barnevernet å utarbeide en tidsavgrenset tiltaksplan når den iverksatte hjelpetiltak eller omsorgsplan (§ 4-15, 3.ledd) ved omsorgsovertakelse. Plikten til å utarbeide planer gjelder i følge Barne- og likstillingsdepartementets veileder (2006) enten tiltaket er et hjelpetiltak, omsorgsovertakelse eller plassering med hjemmel i lovens atferdsbestemmelser. I familieråd kan det handle om barn som allerede har hjelpetiltak og tiltaksplan eller barn som ikke har det.

Tiltaksplaner

Når barneverntjenesten beslutter at det skal benyttes familieråd, må saksbehandler samtidig sørge for at lovpålagte planer følger vedtaket. I følge familieråd sine prosedyrer skal det utarbeides en handlingsplan. I veileder for tiltaksplaner og omsorgsplaner (BLD, 2006) heter det:

... i barnevernets praksis er også andre begrep i bruk; for eksempel kontrakter, arbeidsplaner og handlingsplaner. Begrepene brukes noe om hverandre, men felles for dem er at de betegner verktøy eller dokumenter som har som formål å tydeliggjøre hvilke innsatser som skal settes i verk overfor barn og ungdom, for å støtte oppunder deres tiltaksplan eller omsorgsplan.

Veilederen pålegger ikke det kommunale barnevernet hvordan planene skal utformes og brukes, men den gir råd.

Tiltaksplanen er et selvstendig dokument som loven forutsetter at skal utarbeides når tiltak blir vedtatt. Mange barn og unge har mer enn ett tiltak fra barneverntjenesten. Hvert barn skal imidlertid bare ha en tiltaksplan.

Tiltak som kommer til på et senere tidspunkt skal innarbeides i eksisterende plan og støtte opp under eller justere planens målsetting. Dette gjelder tilsvarende for tiltak eller evaluering av tiltak i familieråd.

Handlingsplanen fra familieråd inneholder oftest også innsatser og handlinger som barnevernet ikke fatter vedtak om, men blir en del av tiltaksplanen. Det vil ofte være konkrete innsatser og handlinger som foreldre, øvrige familie og/eller barna skal utføre, men det kan også være råd, veiledning eller oppfølging fra barneverntjenesten og/eller virkemidler fra andre instanser. Det som bestemmer om slike tiltak/innsatser i regi av andre skal være med i tiltaksplanen, er om de er betydningsfulle virkemidler for å nå målene som er prioritert i tiltaksplanen.

Et viktig formål med planen er at loven pålegger barneverntjenesten å holde seg orientert om hvordan det går med barnet og foreldrene. Tiltaksplanen er både «kart, kompass og reiserute» når foreldre, ungdom og saksbehandler møtes for å drøfte barnets behov og situasjon. Tiltaksplanen danner utgangspunkt for at evalueringsspørsmål stilles og gjennomgås systematisk; hva skjer med barnets, ungdommens og familiens situasjon? Hvordan oppleves og virker tiltakene? Hvilke justeringer er nødvendig? Man må også vurdere om målene må endres. I evaluering av handlingsplanen besluttet i familieråd vil tilsvarende spørsmål være relevante.

Tiltaksplaner er også viktige for tilsynsmyndighetene. Fylkesmann og riks- og kommunerevisjon trenger dem for å kunne følge med om rettsikkerheten til barna ivaretas. Tiltaksplanene bidrar til å dokumentere grunnlaget for målene og de tiltakene som er satt i verk. Tilsynets oppgave er å føre tilsyn med lovligheten, ikke den faglige kvaliteten (jf. Veileder for internkontroll i barneverntjenesten i kommunene, Barne- og likestillingsdepartementet, 2006). Barneverntjenesten må derfor holde orden i eget hus og selv ta avgjørelse fra sak til sak om handlingsplanen fra familieråd skal inkluderes i tiltaksplanen (når barnet har tiltak hjemlet i lov om barneverntjeneste § 4-4, jf § 4-5) eller om planene skal være to ulike dokumenter.

Handlingsplaner

Handlingsplaner fra familieråd blir ut fra veilederens intensjon noe som skal støtte oppunder barnets tiltaksplan eller omsorgsplan. Til alle saker i barnevernet skal det skrives en tiltaksplan. Handlingsplanen fra familieråd blir

enten et vedlegg til denne eller om handlingsplanen er utfyllende utarbeidet, kan den benyttes i stedet for tiltaksplan.

I de praktiske retningslinjene for gjennomføring av familieråd som er sendt til prosjektkommunene (NOVA, 2004) heter det blant annet:

Planen som familien har utarbeidet skal inneholde følgende:

Hvilke tjenester trenger familien, og hvem skal gi slik bistand?

Hvem i familien skal gjøre hva, og hvilke oppgaver skal det offentlige ha ansvar for?

Hvordan skal det sikres at tiltakene følges opp?

Systemer for rapportering dersom planen ikke følges opp.

Koordinator skal påse at handlingsplanen har tatt stilling til følgende spørsmål:

Hvem har ansvar for hva?

Hvordan skal oppfølgingen skje?

Hva hender om planen ikke følges opp?

Handlingsplanen skal bare inneholde punkter som alle er enige i og angi når og hvordan oppfølging skal skje.

I den siste delen av familierådet, når familien, barnevernet og koordinater arbeider med den foreslåtte planen, skal det også avklares ressursbehov, ansvarsfordeling og evaluering av planen.

Handlingsplaner er håndskrevet i løpet av eller like etter familierådets andre sekvens hvor den utvidede familie har drøftet barnets situasjon alene. Handlingsplanene gjenspeiler familiemedlemmers samhandling med hverandre og med barneverntjenesten og andre offentlige aktører, altså prosesser hvor de handlingene som er avtalt varierer fra hvordan noe bør være og hvordan noe er og hvem som skal gjøre noe med hva. I Norden varierer praksis vedrørende hvem som skriver handlingsplanen og hvem som får kopier (Heino, 2003).

I Finland, Danmark og Botkyrka (Sverige) renskriver koordinatoren den godkjente planen. I modellen til Svensk Kommuneforbund og i Norge gjør familien det selv. I Norge og Danmark undertegner alle planene. Vanligvis tar den som renskriver planen også hånd om distribuering av den. I alle de nordiske landene deler man på slutten av møtet ut kopier av planen til alle deltakerne i familierådet, eller den sendes ut til alle i etterkant. I Norge og Danmark får også alle representanter fra myndigheter som har deltatt i familierådet, en egen kopi av planen. I Finland og Botkyrka sendes kopier

om det som er blitt bestemt, mens i modellen til Svensk Kommuneforbund er det vanligvis bare barnevernets representant som får en kopi, dersom man ikke er blitt enig om noe annet. For å gi et bilde av innholdet i handlingsplanene er det valgt en kvalitativ tilnærming.

Analyse

Sammenligning av planene i de tyngste casene¹²

For å sammenligne de tyngste sakene ble det valgt ut de sakene i materialet som saksbehandlerne vurderte som alvorlige. På en skala fra 1 (lite alvorlige) til 7 (svært alvorlige) ble disse sakene vurdert som 6 eller 7 da det ble besluttet at det skulle benyttes familieråd (jf. Falck og Clausen kap. 3 tabell 12). Sammenstillingen som her gjøres er basert på sakene som er vurdert som de med tyngst problembelastning.

Analysen av tiltaksplaner gjelder saker hvor det ikke har vært gjennomført familieråd. Gjennomgang av tiltaksplaner viser at de tyngste sakene i hovedsak er forankret i offentlige tiltak. Foreldre er i en samhandlingsrolle med barneverntjenesten om gjennomføring av for eksempel foreldreveiledning eller tar ansvar for gjennomføring av planer for å bedre rutiner hjemme. Tiltakene veksler mellom å ha fokus på barnas ulike arenaer; hjemme, skole/-barnehage og fritid og kombineres med tiltak som retter seg mot å bedre foreldrenes helsemessige og sosiale situasjon. Disse sakene kan i liten grad vise til positive endringer. Tvert i mot viser noen negativ utvikling, det vil si at det er blitt verre.

Handlingsplanene viser omfattende hjelp fra familie og nettverk som retter seg for barnas vedkommende blant annet mot hvor barnet skal bo, tiltak for å få skole til å fungere, hjelp fra barne- og ungdomspsykiatrien og avtalte samvær og fritidsaktiviteter. For foreldrenes vedkommende handler det blant annet om hjelp i forhold til rusproblemer, familievold, økonomiproblemer og boligproblemer, samt støtte til rutiner i daglig omsorg. Gjennomgangen av åtte handlingsplaner (gjelder ti barn) med høy problemskår på T1 viser at saksbehandler for seks av barna har vurdert saken på T2 som langt mindre alvorlig (problemskår fra en til tre). Men for fire av barna har

---

¹² I analysen benyttes handlingsplaner fra familieråd og tiltaksplaner fra sammenligningssakene.

saksbehandler på T2 vurdert situasjonen som like alvorlig eller svært liten endring (problemskår 5 og 6).

Sammenstillingen av planen i de vanskeligste sakene viser forskjell når det gjelder endring av situasjonene i sakene. Det er imidlertid ikke dette forholdet som er gjenstand for dokumentanalyse. I stedet er det formen i måten saken blir beskrevet på som er av interesse. Handlingsplanene bærer preg av forhandlinger mellom de ulike parter som får tildelt oppgaver for å forbedre barnets situasjon. De uttrykker interaksjon mellom de involverte partene. Tiltaksplanene er i langt større grad formulert med normative utsagn. Det stilles krav til foreldrene. I motsetning til dette viser handlingsplanen oftere til dialog og samhandling mellom foreldrene, barnevernet, barnet og de andre i nettverket.

Sammenligning av planenes struktur

Tiltaksplanene og handlingsplanene er gjennomgått med fokus på oppbygging og struktur. Her er det tatt utgangspunkt i fem kryssjekkspørsmål hentet fra veileder for tiltaksplaner (BLD, 2006): Situasjonsbeskrivelser, målbeskrivelse, tiltaksbeskrivelse, tidsbeskrivelser og kategorien evaluering. Hensikten med gjennomgangen er å undersøke om planverkene er like eller ligner hverandre. Videre er det ønskelig å komme med betraktninger om hvilke former for planverk handlingsplaner kan være. Ved å se forskjeller og likheter i forhold til tiltaksplaner, fremstår ulikhetene mellom disse to planverkene. Tiltaksplanen og handlingsplanen har samme funksjon for barnevernet, men er i struktur ulike.

1) Situasjonsbeskrivelse

Hva er barnets situasjon og behov i dag? Situasjonsbeskrivelser retter oppmerksomheten mot de omstendighetene som preger barnets liv og omsorg for tiden. Ut fra intensjonen om å sikre en god evaluering av tiltaket, er beskrivelsen av barnets aktuelle behov og situasjon relevant. I handlingsplanene er dette med i en femtedel (20 %), mens tiltaksplanene har det med i en tredjedel (34 %). For begge plantyper er det grunner til at dette ofte ikke er med. Ut fra prosedyrene til familieråd skal barnevernet i første del av familierådsmøtet legge frem sin utredning av barnets situasjon og behov. Denne beskrivelsen arkiveres i barnets mappe og det er derfor ikke behov for å skrive denne inn i handlingsplanen. I tiltaksplanene kan i stedet beskrivel-

sen av barnets situasjon og behov fremkomme i begrunnelsen for vedtaket. Beskrivelse av barnets aktuelle situasjon er vesentlig i forhold til evaluering av tiltakene som settes inn. Dette er viktig både i tiltaksplaner og handlingsplaner. Beskrivelse av barnets situasjon når ønsket endring er oppnådd, er vesentlig i forhold til begge typer planer. Når familierådet drøfter konkrete tiltak er et fokus og/eller bilde av «resultatmålet» en fordel å ha med i diskusjonen.

2) Målbeskrivelse:

Hva er barnets situasjon når ønsket endring er oppnådd? Målbeskrivelser er med på å tydeliggjøre hvilke endringer man søker å oppnå. Eventuelle virkninger og effekter blir enklere å oppdage dersom et mål med tiltaket er konkretisert. Resultatmål er bare med i hver femte (20 %) handlingsplan. Utredningen barnevernet legger frem i første del av familierådsmøtet vil inneholde en beskrivelse av «resultatmål». «Resultatmålet» er tilstede i muntlig form i familierådsmøtet og preger tiltakene som besluttes i handlingsplanen. I tiltaksplanene er «resultatmålene» beskrevet i 100 prosent av tilfellene

3) Tiltaksbeskrivelse:

Hva skal til for å nå målene? Beskrivelse av hva en skal foreta seg for å sette i gang en endring er essensiell for at oppgavene skal kunne bli forstått og kunne gjennomføres. Dette er beskrevet i alle planene.

4) Tidsperspektiv:

Hvor lenge skal tiltakene vare? I mange planverk er det viktig å presentere en fremdriftsplan. Det letter gjennomføringen fordi man kan tidsfeste oppstart og den praktiske handlingen som ulike oppgaver fordrer. Evaluering forenkles også når tidspunkt for oppgavene er fastsatt. Imidlertid er det ikke sikkert at det er nødvendig i alle planer. For eksempel kan endringsprosesser være så avhengig av kontekstuelle forhold at det vanskeliggjør en forpliktende tidsramme. Imidlertid antar man at beskrivelse av tidsperspektiv er vesentlig informasjon for deltakere i familieråd. Tidsperspektiv er beskrevet i 56 prosent av handlingsplanene og i 98 prosent av tiltaksplanene. Tiltaksplanene skal være tidsavgrenset (jf. Bv.l. §4-5). Det er ikke det samme krav til en handlingsplan.

5) Kategorien «Evaluering»:

Hvordan skal vi finne ut om tiltakene fører mot målet? Evaluering er nødvendig for at man skal kunne vurdere om mål er oppnådd. I 72 prosent av handlingsplanene er det beskrevet hvordan det skal evalueres. For nesten to tredjedeler (64 %) av handlingsplanene er oppfølgingsmøte avtalt. I 76 prosent av tiltaksplanene er evaluering beskrevet. Oppfølgingsmøte er avtalt for under en fjerdedel (23 %). Det er relevant å drøfte hvordan vesentlig informasjon for å sikre gode evalueringer skal ivaretas i familieråd. Her må det bemerkes at hensynet til evaluering ikke må komme i konflikt med private sfæres frihet til å bruke sitt eget språk og sine former for skriftliggjøring av beslutninger.

Den noe ulike strukturen av hva handlingsplanene og tiltaksplanene inneholder reflekterer at de har noe ulik intensjon. Funksjonen er ikke lik, men lignende. Begge planverkene skal peke på oppgaver som man er blitt enig om bør gjennomføres. De skiller seg imidlertid i form fordi de er kommet frem på basis av ulike former for forhandlinger. Tiltaksplanene er forpliktende dokumenter som sikrer tiltak fra en offentlig tjeneste. Handlingsplanen skal i større grad være et redskap for å klargjøre hva familien/nettverket skal gjøre og plassere ansvar for gjennomføringen.

Hvem yter hjelp

I forskergruppen ble det arbeidet med å bestemme emner og hovedbegreper. Karen Havnen gjennomgikk handlingsplanmaterialet i forbindelse med presentasjon av kjennetegn ved handlingsplanene på Nordisk Familierådskonferanse, 4. og 5. mai 2006, og brukte følgende kategorier: 1) alle tiltak fra nettverket, 2) viktigste tiltak fra nettverket, supplerende fra barnevernet, 3) både nettverk og barnevernet og 4) viktigste tiltak fra barnevernet, supplerende nettverk. Denne kategoriseringen er det bygget videre på her. Det å skille mellom private aktører og offentlige aktører i planene byr på få vanskeligheter fordi enten er du ansatt/betalt oppdragstaker i barnevernet eller så tilhører du den private sfære/familien.

Tabell 1. Hvem yter hjelp i handlingsplanene og i tiltaksplanene

Kjennetegn ved planen / hvem yter hjelp	Handlingsplaner		Tiltaksplaner ¹³	
	N	Prosent	N	Prosent
Alle tiltak fra nettverket	15	30	0	0
Viktigste tiltak fra nettverket, supplerende fra barnevernet	12	24	1	2
Både nettverket og barnevernet	15	30	7	14
Viktigste tiltak fra barnevernet, supplerende nettverk	8	16	42	84
<i>Totalt</i>	<i>50</i>	<i>100</i>	<i>50</i>	<i>100</i>

Foreldre og saksbehandlerintervjuene indikerte at familieråd fører til flere private tiltak enn når barnevernet arbeider etter prosedyrer som ikke inkluderer nettverk på samme måten. Dette bekreftes her. I sum viser tabell 1 også at familieråd produserer færre offentlige tiltak enn når barnevernet beslutter hva slags tiltak barnet trenger.

I kategorien «Alle tiltak fra nettverket», er nesten en tredjedel av handlingsplanene, men ingen av tiltaksplanene. Dette viser at resultatet av familieråd ofte blir at familien og øvrig slekt finner løsninger de selv står for. Planen godkjennes av barneverntjenesten selv om barnevernet ikke har noe eget tiltak overfor barnet. Det er logisk at ingen av tiltaksplanene bare har tiltak fra nettverket. Tiltaksplan er lovpålagt når barnet har tiltak med hjemmel i lov om barneverntjenester § 4-4, 2.ledd. Dette er saker uten familieråd, og om det da ikke fattes vedtak om tiltak fra barnevernet, skal det heller ikke skrives noen tiltaksplan.

I kategorien «Viktigste tiltak fra nettverket, supplerende fra barnevernet» er en fjerdedel av handlingsplanene, men bare to prosent av tiltaksplanene. Dette forsterker bildet av at familieråd aktiviserer private aktører mer enn uten familieråd. Det er sjelden barnevernet selv lager tiltaksplaner der de viktigste tiltakene kommer fra barnets nettverk. Kategorien «Både nettverket og barnevernet» er en kategori hvor det skulle være en likevekt mellom tiltak forankret i det private og tiltak forankret i det offentlige. Det er klart oftere «likevekt» mellom private og offentlige tiltak i handlingsplanene med neste en tredjedel (30 %), enn i tiltaksplanene med 14 prosent.

I kategorien «Viktigste tiltak fra barnevernet og supplerende fra nettverket» finner vi 84 prosent av tiltaksplanene og 16 prosent av handlings-

¹³ Dette er planer fra sammenligningssakene.

planene. Den viser at barnevernet vanligvis baserer seg på tiltak som ikke er forankret med hovedansvar i nettverket for gjennomføring. Samtidig viser den at en sjettedel av familierådene (16 %) i handlingsplanen har kommet til at de viktigste tiltakene må komme fra barnevernet. Det kan være ut fra en realitetsorientering av hvilke ressurser familien rår over i forhold til det barnet trenger.

En siste kategori i tabell 1 kunne vært «Alle tiltak fra barnevernet». Det var imidlertid verken tilfelle for handlingsplanene eller tiltaksplanene. Ingen hadde bare tiltak fra barnevernet. Det viser at ingen av familierådene endte opp med å overlate alt ansvaret til barnevernet. Dessuten viser det at tiltaksplanene i barnevernet baserer seg på samtykke og samarbeid fra foreldrene. Foreldrene er derfor også i disse planene gitt et ansvar og en rolle i samarbeid om tiltakene.

Handlingsplaner og tiltaksplaner gjenspeiler ulike prosesser og samhandlinger. Handlingsplanene er håndskrevet av de private aktørene med deres hverdagsspråk i motsetning til tiltaksplaner som er skrevet av fagpersoner med deres fagspråk etter veiledende mal. Handlingsplanene gjenspeiler private aktører i prosess med hverandre og i prosess med offentlige aktører i hjelpeapparatet. Tiltaksplanene gjenspeiler beslutninger om hva barnet skal få av tiltak og hvem som skal ta ansvar for dette, enten fra det offentlige eller fra familien selv.

Oppdraget i handlingsplanene

I familierådene får nettverket et oppdrag fra barnevernet. Som regel er dette presentert som konkrete spørsmål som barnevernet retter til familierådet. Oppdraget som barnevernet gir materialiserer seg ulikt i handlingsplanen. Handlingsplanens form varierer fra at oppdraget er presentert i handlingsplanen som gjengiving av spørsmålene, til at beskrivelsen går rett på de handlinger som familierådet anbefaler. For barnevernet kan det virke enklere å forholde seg til de handlingsplaner som er nærmere den form som tiltaksplaner har, fordi de er tydeligere strukturert. Særlig er sammenhengen mellom problem og tiltak atskillig mer åpenbar i barnevernets tiltaksplan.

For å illustrere hvordan handlingsplanene kan forholde seg til oppdraget viser vi frem to anonymiserte handlingsplaner. I disse er oppdraget relativt tydelig presentert ved at de konkret forholder seg til oppdraget de fikk av barnevernet.

Handlingsplan 1

1. Hvor skal Per bo?

Svar: Per skal bo hos far. Per flytter 1/1-2004

Familierådet anbefaler at Per skifter skole til 1/1-2004.

Per ønsker ikke å skifte skole, men godtar at han i fellesskap med foreldre og barnevernkonsulent tar den endelige avgjørelsen om skoleskifte.

Samvær med mor skal skje 2.hver helg, fredag – søndag og i startfasen (3 måneder) skal det være redusert telefonkontakt. Per og Kari (søster) skal være sammen noen helger hos far.

2. Hvem kan hjelpe Per med skolearbeidet?

Svar: Ved bytte av skole: NON skole har leksehjelp på skolen og der skal Per delta. Uansett skal Per få hjelp til leksene der han bor, og den øvrige familie er villig til å stille opp dersom far og hans samboer mener det er behov.

3. Hva kan gjøres for at Kari kan trives bedre hos far?

Svar: Kari har behov for å gjøre noe alene sammen med far og sammen med far og fars samboer. Eks: Kinobesøk, være med på trening og annet Kari har lyst til. Kari skal være meningsberettiget og bli tatt hensyn til når det gjelder når hun skal være hos far. Utgangspunktet er 2.hver helg

4. Hva kan gjøres slik at Kari ikke skal være så bekymret for morens helse og for at Kari skal få mer oppmerksomhet/omsorg fra voksne?

Svar: Kari er ikke lenger så bekymret for mors helse, men mor har kontakt med N. N og mor skal skjerme Kari for sin bekymring om egen helse. Mor, far, fars samboer forplikter seg for å ta imot veiledning fra barne- og familietjenesten i forhold til samarbeid omkrin g: Trygghet, regler, rutiner, «det vante», rammer og orden

Oppfølgingsmøte: Familierådet ønsker et nytt møte i september/oktober 2004. Familien avgjør hvem de ønsker skal delta på dette møtet.

Handlingsplan 2

1. På hvilken måte kan mor få hjelp til å få Kari på skolen hver dag slik at Kari får gjennomført skolegangen?

Kari ønsker å bli hentet til skolen i oppstartfasen av onkel (kjører henne i et halvt år – til sommerferien). Barneverntjenesten ved saksbehandler kjører når onkel er bortreist eller ikke har anledning (bortreist = langhelg eller lignende).

Kari starter på skolen igjen mandag 1/1-2004

2. Trenger Kari og mor annen hjelp?

Kari trenger å få seg en fritidsaktivitet for å komme seg mer ut blant andre. Hun kan tenke seg aerobic. Onkel kjører i rullingstjeneste med andre foreldre.

3. Hva gjør vi hvis planen ikke fungerer?

Dersom planen ikke fungerer, så kan en representant fra skolen komme hjem til henne med eventuell hjemmeundervisning/skolearbeid i maks 5 skoledager. Etter dette vil barneverntjenesten bli varslet av mor.

4. Hvordan og når skal det vurderes hvordan tiltakene har fungert?

Løpende vurdering hele tiden. Nytt møte etter 2 måneder (dato). Med deltakere; Kari, mor, onkel og en fra barneverntjenesten og en representant fra skolen.

5. Familiens eget punkt:

Dersom Kari er syk skal mor ringe skolen å gi beskjed om det. Onkel kommer innom for å se til Kari (på morgenen)

Handlingsplan 3

1. Skolen ringer barnevernet med en gang de reagerer på noe. Kan mor få en slags støttekontakt og sette opp planer. Hjelp henne med å strukturere dagen og som kan komme hjem.
2. Sette opp en plan 2.hver helg og normale ferier. Dette skal være avtalt før utgangen av april
3. Fritidsklubb på N.N, sjakk, må kunne greie det alene.
4. Mor kan se på lekser, nå som skolen garanterer for et ekstra sett med bøker. Og ved en plan for dagen. Skolen ringer barnevernet hvis lekser ikke følges opp.
- 5 og 6. Vi ser for oss Per til høsten på en for eksempel internat/døgn skole hvor han både kan få skole og behandling og sosial trening. Far påtar seg å følge opp skole- og behandlingsopplegg. BUP og PPT kontakter barneverntjenesten dersom Per ikke møter opp på timer/avtaler.
7. Mor trenger en som kontrollerer seg. Hun trenger PMT/profesjonell hjelp. Og hvis mor ikke møter til timer eller gjør jobben sin, så ring til hennes foreldre.
8. Alle i familierådet melder fra til barnevernet hvis ting ikke fungerer
9. Før skolen slutter (tidspunkt for oppfølgingsmøte)

Tekststrukturen i handlingsplanen er mer deskriptiv i forhold til hvem gjør hva, og når det skal gjøres sammenlignet med tiltaksplanene. Mange av handlingsplanene klargjør ikke hva som er oppdraget familierådet fikk av barnevernet. I eksemplene som er trukket frem, er oppdraget klargjort i handlingsplan 1 og handlingsplan 2, men ikke i handlingsplan 3. Det er imidlertid ingenting som tyder på at enighet om hvordan oppdraget skal forstås har vært gjenstand for strid. Tvert i mot tyder formen i handlingsplanen på enighet om oppdraget som om de selv hadde utformet den. Enigheten synes å være klar på forhånd, i hvert fall før handlingsplanens tekst formuleres. Om enigheten er kommet i løpet av møtet, eller om den var etablert i forkant, er usikkert. Viktig er det imidlertid å merke seg at eventuelle debatter om oppdraget ikke materialiserer seg i tiltaket. Det betyr at deltakerne i familierådet har kommunisert seg frem via dialog til et løsningsforslag.

Løsningsforslag innenfor barnevernets virksomhet er normalt ikke et resultat av en dialogprosess. I eksemplene på de tre handlingsplanene er formuleringer som «familierådet anbefaler...» og «... vi ser for oss ...» illustrerende for dialogorienteringen i handlingsplanene. Handlingsplanen skiller seg derfor markant fra tiltaksplanene. Det innebærer at handlingsplaner ikke må forveksles med barnevernets tiltaksplaner. Handlingsplanen erstatter ikke tiltaksplanene, og enda viktigere er det at tiltaksplanen ikke kan erstatte handlingsplanen. Som verktøy for barnevernet kan de ha noe av den samme funksjonen. Men som beslutningsprosess er handlingsplanen en del av en kommunikativ prosess

mellom alle involverte parter. Tiltaksplanen er til sammenligning mer å betrakte som et forpliktende dokument for å sikre at handlingene er klart beskrevet og står i tydelig sammenheng med problemkomplekset.

Å foreslå i handlingsplanene

Tiltaksplaner er i følge de nye retningslinjen for barnevernet utformet som instruksjer. Med pålegg, krav og forventninger til utpekte aktører, beskriver tiltaksplanen forpliktelser til handling. Det er dette som er tiltak. Formen er i tråd med forventninger til barnevernets praksis. Utformingen er også i tråd med plantenkning for øvrig, hvor det legges vekt på forpliktelser til visse handlinger for å nå spesifikke mål.

Gjennomgang av handlingsplanen viser at de ikke er utformet over samme mal. I langt større grad finner man *forslagene* som grunnpilarer i handlingsplanen. Teksten er utformet slik at man leser tiltakene som forslag. Man finner ikke påleggene, men forslagene. Selv om det ligger innbygget forventninger til at den foreslåtte handlingen skal og må gjennomføres, er dette ikke materialisert gjennom en språkdrakt som pålegger og gir instruksjer.

Ved å presentere to saker, en fra en handlingsplan og en fra en tiltaksplan, forsøkes det å vise frem at handlingsplanene er preget av tiltak som fremmes som forslag, mens tiltak i tiltaksplaner fremmes som instruks:

Handlingsplan 4

1. Det avholdes ett nytt familieråd 1/1-2004, eventuelt i uke 4. De samme som deltar i dag, i tillegg til mors bror, skal møte i dette familierådet.
2. Deltakerne i familierådet pålegger hverandre gjensidig taushetsplikt. Det som blir sagt og bestemt, holdes innad i denne gruppe
3. Det må opprettes et kontaktnett for mor snarest. Barneverntjenesten henviser i første omgang videre til psykiatrisk sosionom i kommunen.
4. Bruddet med stefar skal skje 1/12-2003. Mor med barna, hennes søster og bror drar da til mors foreldre. Far tar ansvar for barna.
5. Bruddet skjer pr telefon og samtalen skal kunne bevitnes av andre
6. Alle i familierådet er klar over at dette er en alvorlig situasjon
7. Mor tar kontakt med trygdekontoret for å skaffe seg informasjon om regler for samværsrett og økonomi
8. Alle i familierådet er enige om at en fortsetter å anerkjenne barnets opplevelser, slik at hun føler at hun blir tatt på alvor.
9. Familien skal være forberedt på spørsmål fra barna etter bruddet med stefar. På direkte spørsmål fra barna om mor og stefar her et forhold, skal dette henvises videre til mor.
10. Mor tar kontakt med politiet for å snakke med dem om sin og barnas sikkerhet og om muligheten til å få voldsalarm.

Tiltaksplan 1

Delmål 1: Mor skal få økt kunnskap om barns utviklings, oppdragelse- og omsorgsbehov. Mor skal gi tilstrekkelig omsorg, trygghet og stabilitet

Tiltak: Foreldreveiledning fra 1.1.2004 – 1.11.2004

Mor har behov for veiledning i forhold til Karis behov og utvikling.

Ansvarlige: Bufetat, barneverntjenesten henviser.

Veiledning fra 1.1.2004 – 1.6.2004

Mor får igjennom Marte Meo, veiledning på foreldrefunksjoner og samspill.

Ansvarlige: barneverntjenesten, mor møter opp.

Delmål 2: Mor skal gi Kari en stabil bosituasjon

Mor har i løpet av 6 måneder ikke gitt Kari en stabil og trygg bosituasjon

Tiltak: Finne et nytt sted å bo. Fra 1.1.2004 – 1.11.2004

Mor skal finne en bolig som er barnevennlig hvor hun og Kari skal bo over en lengre periode

Delmål 3: Mor skal sørge for at Kari sosialiseres med jevnaldrende

Kari har behov for jevnlig kontakt med andre barn for å utvikle seg aldersadekvat

Tiltak: Barnehage fra 2004 – 2005

Kari skal gå 100 % i barnehage. Mor skal følge Kari hver dag i barnehagen og levere henne når de åpner og hente henne før de stenger. Mor skal gi beskjed til barnehagen dersom Kari er syk. Barneverntjenesten vil ha månedelige ansvarsgruppemøter med barnehagen

Ansvarlig: Barneverntjenesten anbefaler plass, mor følger opp.

Turn. Fra 1.1.2004 – 1.1.2005

Mor vil at Kari skal gå på turn sammen med jevnaldrende. Hvis mor velger at Kari skal gå på turn, må hun sørge for at dette blir en fast, forutsigbar aktivitet for Kari Lek. Fra 1.1.2004 – 1.1.2005. Mor skal tilrettelegge for at Kari skal få delta i lek hjemme og ute

Delmål 4: Mor skal bruke ressursene som nettverket rundt henne har. Nettverket rundt mor og Kari består i dag av: Besteforeldre, far og farmor. Disse fremstår som trygge og stabile personer for Kari.

Tiltak: Avlastning fra 1.1.2004 til 01.11.2004

Mor bør bruke nettverket i forhold til avlastning. Det er viktig at dette er trygge og stabile personer for Kari

Ansvarlig: Barneverntjenesten og mor

Sommerferien Fra 20.6.2005 – 15.8.2005

Mor har foreløpig ingen plan for sommerferien. Mor må sørge for at Kari får en forutsigbar sommerferie som skal planlegges i samarbeid med nettverket. Planen skal være klar før sommerferien starter.

Ansvarlig: Barneverntjenesten og mor

Familieråd. Fra 1.1.2004 – 1.1.2005

Barneverntjenesten vil sørge for familieråd hvor viktige personer i Karis hverdag er tilstede. Dette vil skje i samarbeid med mor.

Ansvarlig: Barneverntjenesten

Delmål 5: Økonomi

Mor skal sørge for trygghet og forutsigbarhet i hverdagen og sørge for å ha økonomisk styring.

Tiltak: Økonomisk plan Fra 1.1.2004 – 1.1.2005

Mor må sørge for at hun disponerer pengene slik at Karis behov blir dekket. Mor må disponere økonomien slik at hun har penger til: Husleie, strøm og andre

regninger. Mat og klær. Telefon og bil
Ansvarlig; Barneverntjenesten, Bufetat og mor.

Delmål 6: Mor skal følge opp avtaler

Tiltak: Planlegging av hverdagen. Fra 1.1.2004–1.1.2005

Mor skal sørge for struktur og planlegging av hverdagen til Kari.

Dette innebærer: Møte opp og komme til avtalt tid i barnehage, fritidsaktiviteter og andre avtaler. Mor må gi beskjed hvis hun blir forhindret til å møte opp. Mor må samarbeide med barneverntjenesten og andre instanser.

Vi vet at familierådenes anbefalinger ble fulgt opp i varierende grad. Allikevel opplevde foreldrene positive endringsprosesser. Forslagsformen kan ha virket mindre forpliktende for deltakerne og de som fikk konkrete oppgaver i følge planen. På den andre siden kan forslagsformen også ha vært egnet for å justere oppgavene for å få dem til å fungere i praksis. Planenes form som forslag kan ha gitt mulighet til å la kontekstuelle forhold spille en større rolle i gjennomføringen enn det tradisjonelle instruerende planverk har.

Handlingsplanene er kommet frem som resultat av en prosess, slik vi så da søkelyset ble rettet mot oppdragets rolle i handlingsplanen. At språkformen er forslagspreget i handlingsplanen følger prosessen. Det ser vi i handlingsplan 4 hvor det bes om at det opprettes «kontaktnett», at «alle i familierådet er enig om...». Til forskjell er tiltaksplanen 1 preget av formuleringer som «mor skal...», «mor bør...» og «mor må...», alle i setninger som er normative. Når man er trukket inn i en beslutningsprosess som medansvarlig formulerer man seg ikke til deltakerne med anvisninger og pålegg. Det handler om en beslutningsprosess som øker likeverdet mellom profesjonell og klient (Backe-Hansen, 2004). Den kommunikative prosessen fører til intern ansvarlighet. Man kan sammenligne det med ulike typer arbeidsplasser. Mens den autoritære arbeidsplassen baserer beslutninger på instruks, er arbeidsplassen med flat struktur dialogorientert når beslutninger tas. Begge steder antar man at oppgavene gjennomføres. På den autoritære arbeidsplassen gjennomføres oppgavene fordi man vil unngå refsels, mens den dialogorienterte arbeidsplassen lener seg på arbeidstakernes eget ansvar for at arbeidsoppgavene gjennomføres.

Ansvarlighet for at oppgavene gjennomføres henger sammen med den dialogorienterte prosessen som deltakerne er invitert til gjennom familierådet. Endringsprosessen settes i verk, men ikke nødvendigvis i den form som handlingsplanen la opp til. Interaksjonen og samhandlingen mellom de involverte harmonerer med handlingsplanens form. Det betyr at selv om barnevernet i fremtiden skulle ytre ønske om standardisering av handlings-

planer i en form som er mer typisk for tiltaksplaner, vil vi mane til forsiktighet. Handlingsplanene står i forhold til beslutningsprosessene som særpreger familierådet.

Diskusjon

Passiv mottaker eller aktiv aktør i planene

Tiltaksplaner er lovpålagte verktøy i barneverntjenesten. Handlingsplaner er verktøy på en arena hvor de private aktører er gitt sterkere posisjon. Tiltaksplanene gjenspeiler i mindre grad prosess og samhandling enn handlingsplanene.

Handlingsplanene gjenspeiler private aktører i prosess med hverandre og i prosess med offentlige aktører i hjelpeapparatet. Det er ikke en avsluttet prosess fordi samhandlingen skal evalueres i et neste familieråd. Prosessen kan også fortsette i den privates sfære fordi de er kommet tettere sammen rundt hjelp til barnet via familieråd.

Tiltaksplanene gjenspeiler beslutninger om hva barnet skal få av tiltak og hvem som skal ta ansvar for dette – det offentlige eller familien selv. De kan derfor synes å ha mer fokus på effekten av tiltak gitt av det offentlige til barnet og familien, enn på hvordan man har samhandlet for å oppnå en bedre omsorgssituasjon for barnet. Forskjellene kan være uttrykk for arbeid ut fra ulike perspektiv. I familieråd for eksempel ut fra aktørperspektivet hvor foreldre og barn ikke skal være passive mottakere av hjelp, men trekkes aktivt inn som aktører i egne liv for å finne løsninger (Nordahl, 2001).

Mange tiltaksplaner kan synes å være uttrykk for arbeid ut fra et perspektiv hvor familien er mer passive mottakere av tiltak og krav fra barnevernet. Det offentlige får i større grad ansvar for effektene av de tiltakene som settes inn når familien får rollen som passiv mottaker av hjelp, og hvor øvrig familie og nettverk ikke er inkludert i vesentlig grad.

Effekten av å inkludere familien og nettverket er å få frem flere private ressurser for å dekke barnets behov. Med andre ord når, barnevernet jobber ut fra aktørperspektivet og partnerskapsmodell, så tar de private aktørene mer ansvar. Barneverntjenesten består av flere systemer, inkludert et kommunikativt system (Figenschow, 2005). Familieråd blir da en arena hvor barnevernets kommunikative kompetanse kan utvikles. Dette er nyttig for fagmiljøets fagutvikling.

Handlingsplaner som ledd i en prosess

De enkelte tiltakene som barnevernet får i oppdrag fra familierådet å tilrettelegge, kan virke enkle. Isolert sett kan tiltakene virke banale, og det er vanskelig å forestille seg at det er tiltakene i seg selv som forklarer hovedresultatet fra undersøkelsen om at familieråd virker. Liknende tiltak settes i verk av barnevernet, uten at de på samme måte kan vise til virkningsfulle resultater. Det er heller ikke tiltaket i seg selv som er forklaringen på at familieråd fungerer etter hensiktene.

Et sentralt spørsmål er hvorfor familierådet fungerer. Foreldrene var positive til familierådet, barna var glade for nettverkets engasjement og barnevernet godkjente i all hovedsak handlingsplanene. Ikke minst viste det seg at barnets situasjon forbedret seg i mange av sakene. Hva er grunnen til at familierådet fungerer?

For å nærme seg en forståelse av resultatene, må man se på handlingsplanen som en prosess. Interaksjonen mellom medvirkning, tilstedeværelse og tiltaket er en vesentlig form ved gjennomføring av familierådene. Handlingsplanen er et ledd i en helhetlig lenke, hvor familien medvirker i gjennomføringen. Aktørrollen som fordres i en slik prosess fører til at handlingsplanen fremstår som forpliktende for familiene. I løpet av forarbeidet til møtet og selve gjennomføringen av møtet er familien tilstedeværende. De får ikke bare utdelt et oppdrag, en anmodning eller et pålegg av barnevernet, men deltar selv aktivt i en prosess. Prosessen tar til ved problemformulering, går gjennom en aktiv kommunikativ fase i selve familierådet, før en handlingsplan beskrives. Samhandlingen involverer både familien, foreldrene, barna og barnevernet. Tilstedeværelsen innebærer dermed interaksjon mellom aktører med ulikt forhold til saken. Selv om de har ulikt forhold, kobles de til sakene som subjekt. Tilstedeværelsen, ikke bare i møtet, men i hele prosessen som familierådet innebærer, bevirker dermed til en overgang fra passiv aktør og mottaker av tiltak. Som aktiv medvirkende til problemformulering, saksdrøfting og iscenesetting av egnet tiltak, opptrer deltakerne i familierådet med en ansvarlighet for sakens resultat. Dermed er det prosessen gjennom hele saken som sikrer at tiltaket som kommer frem i handlingsplanen, fungerer i forhold til problemkomplekset.

Det som skjer i denne prosessen er at aktørene trekker inn sin livsverden i samhandlingen. De aktualiserer saken i sin livsverden. Slik formilder de seg fra sin subjektive verden (Eriksen og Weigård, 1999). Saken blir dermed

gjort til en del av den nære omgivelse til de som deltar i familierådet. Barnevernet overlater til den utvidede familien å definere problemer og komme med løsninger. Handlingsplanens tekst bærer preg av dette. Der barnevernets systemverdens er strukturert og presis, er de private orientert mot en helhet og måten de kan løse oppgavene i de nære omgivelsene.

Tiltakene som kommer frem i handlingsplanen skiller seg fra barnevernets tiltaksplaner ved en større andel tiltak i nettverket. Nettverkstiltak kan i seg selv være mer stabile, slik vi for eksempel kan se at slektsfosterhjem synes å være mer stabil som fosterhjemsordning (Holtan, 2002). Imidlertid er ikke det forklaringen på at familieråd synes å virke. Også andre tiltak i barnevernet er nettverkstiltak, uten at dette er en form for oppskrift på vellykket tiltak. Gjennomgang av tiltakene som anbefales fra familierådets side er i tillegg ikke spesielt nyskapende. Tiltakene kan til og med fremstå som enkle og naive til tider. Imidlertid er tiltakene preget av ansvarlighet. Presentert i handlingsplanen er tiltakene fremmet med en tillit til ansvarlige aktører. Forslagslagsformen dominerer, i motsetning til den instruerende linjen man finner i barnevernets tiltaksplan.

Familierådets løsninger virker i forhold til problemet fordi de er basert på tiltak drøftet, foreslått og gjennomført av ansvarlige deltakere. Deltakerne er medansvarlig sammen med andre aktører som samhandler gjennom hele prosessen. Interaksjonen mellom deltakernes medvirkning på den ene siden og samhandlingen om planlegging, gjennomføringen av møtet og handlingsplanenes utforming, ansvarliggjør nettverket. Iverksetting av tiltakene har dermed en større mulighet til å forbedre saksproblematikken, slik som familierådsanalysene synliggjør.

Ansvarlighet som kjernemoment i handlingsplanene

Interaksjonen mellom barnevernet, familierådets medlemmer, koordinator, foreldre og barn bringer frem handlingsplaner som fungerer etter hensikten. Svaret på at de fungerer finner man i det som skjer i mellom aktørene og handlingen som settes i verk. Prosessen fra problemformulering, via forberedelser, til møte med utforming og senere gjennomføring av handlingsplanene, ansvarliggjør alle parter. Det er ikke handlingsplanens isolerte tiltak som synliggjør hvorfor familierådets forslag virker. Ansvarligheten som handlingsplanen hviler på er derimot sentral for å forstå den positive virkningen

man kan spore etter at familieråd er gjennomført. Ansvarligheten blir liggende som et kjernemoment i handlingsplanen.

Overgangen fra subjekt til objekt er vesentlig ved en prosess som ansvarliggjør aktørene. Fra å være en passiv mottaker, inngår man som deltaker i egen sak (Eriksen og Skivenes, 2001, Nordahl, 2001). Sammenhengen mellom sakene og tiltakene i handlingsplanene ligger ikke i sakskomplekset. Det er ikke nødvendigvis intern sammenheng mellom saksproblematikken og det tiltaket som foreslås av familien. Partenes ansvarlighet binder sakene sammen med tiltaket som familierådet anbefaler. Partene dras inn i prosessen omkring saken, mer enn de pålegges en spesifikk handling. Å trekkes inn som kompetent aktør fremmer ansvar for forbedring i barnets situasjon. Ansvarsfølelsen styrkes ytterligere ved at aktørene selv bidrar til å bestemme hva som er den mest fornuftige fortolkningen av problematikken, hva som kan ha god effekt mot problematikken og hvordan oppfølgingen skal skje.

Avslutning

Utgangspunktet for dette kapittelet har vært å undersøke hvilken rolle handlingsplanene har for den positive virkningen man finner at familierådet har. Med utgangspunkt i system- og kommunikativt orienterte teorier, plassert i en barnevernfaglig ramme, er handlingsplaner og tiltaksplaner gjennomgått ved hjelp av dokumentanalyse. De to planvekene er sammenlignet i forhold til de tyngste sakene og struktur. Det er også sett på hvem som yter hjelp, og hvilke typer tiltak som er satt inn. Handlingsplaner og tiltaksplaner er gjennomgått i forhold til innhold, tekstinterne aspekt og språkform. Gjennomgangen utkrystalliserte behandling av oppdraget og vektlegging av forslag kontra instruks som sentrale markører når man søker å forstå planverkene. Mens tiltaksplanene er instruerende er handlingsplanene preget av forslag. Analyseresultatene bringer frem prosess, samhandling og interaksjon som vesentlige i familierådene, og ansvarlighet peker seg ut som et kjernemoment.

Vi har pekt på prosessen som grunnlaget for at handlingene som settes i verk overfor barnet synes å bistå familien i å forbedre barnets situasjon. Grunnleggende er det en overgang fra å forstå tiltakene som noe barnevernet setter i verk, til å forstå det som noe nettverket setter i verk. Familierådet involverer alle som er deltakere i sakene, inkludert nettverket, barnet og barnevernet. Fra å forstå tiltak som handlinger argumenterer vi for å forstå tiltak som en prosess. Det innebærer at man ser deltakerne som aktive

aktører, i motsetning til å oppfatte foreldrene som passive mottakere av tiltak. Familierådet fremstår dermed som en beslutningsprosess mer enn en metode for å sette i verk ett eller flere virkningsfulle tiltak. Handlingsplanen er dermed et ledd i en prosess som begynner allerede ved introduksjon av familieråd som en mulighet. Kjernemomentet i prosessen er å ansvarliggjøre deltakerne i saken. Barnets situasjon forbedres ved å etablere en interaksjon som munner ut i oppfølging av handlingsplanens forslag. Motsatsen til dette er barnevernets tradisjonelle tenkning om at det er egenskaper ved tiltaket som virker. Vi anbefaler derfor at barnevernet fremmer beslutningsformer som ansvarliggjør deltakerne i saken. Handlingsplanen bør derfor ikke standardiseres i den form som tiltaksplanen har. Det er handlingsplanen som ledd i en prosess som gjør at familierådene virker.

Handlingsplanenes funksjon kan med fordel bli tydeligere gjort rede for. Avklaring av forskjeller og likheter i form og funksjon mellom tiltaksplaner og handlingsplaner kan være nyttig. Da sikrer man at ikke tiltaksplan blir mal for handlingsplanen, noe som kan undergrave den særlige forankringen handlingsplanen har til familieråd som beslutningsprosess.

Litteraturliste

Backe-Hansen, Elisabeth (2004). *Riktige beslutninger i barnevernet*, Kommuneforlaget.

BFD (1998): *Q-982 Rundskriv: Retningslinjer om hjelpetiltak, jf. Barnevernloven*, Barne- og familiedepartementet.

BLD (2006): *Rutinehåndbok for barneverntjenesten i kommunene* Barne- og likestillingsdepartementet.

BLD (2006): *Tiltaksplaner og omsorgsplaner i barneverntjenesten – en veileder*, Barne- og likestillingsdepartementet.

BLD (2006): *Internkontroll i barneverntjenesten i kommunene – en veileder*, Barne- og likestillingsdepartementet.

Christiansen, Kikkan Ustvedt (1997): Ressursorientert gruppearbeid i barnevernet, i *Sammen med familien*, Sandbæk, Mona og Tviten, Gunnar (Red.) Kommuneforlaget.

Collin-Hansen, Ragnhild (2002): Noen rettslige aspekter ved familieråd, i *Bestemme selv? Familieråd som metode i praktisk arbeid*, Løfsnæs (Red.) Gyldendal Akademiske.

- Einarsson, J. Hafdis og Sandbæk, Mona (1997): *Forebyggende arbeid og hjelpetiltak i barneverntjenesten. Med vekt på myndiggjørende praksis*. Temahefte 2/97, NOVA.
- Eriksen, Erik O. og Skivenes, Marit (2001): *Legitimiseringsproblemer i barnevernet? Demokratiets sorte hull*, Abstrakt Forlag.
- Eriksen, Erik O. og Weigård, Jarle (1999): *Kommunikativ handling og deliberativt demokrati*, Fagbokforlaget.
- Figenschow, Wenche (2005): *Barnevern og media i samspill. En caseanalyse med strukturteoretisk tilnærming*. Hovedoppgave i sosial arbeid. Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, NTNU.
- Grimen, Harald (2000): *Samfunnsvitenskaplige tenkemåter*, Universitetsforlaget.
- Habermas, Jürgen (1987): *The Theory of Communication Action. Life world and System, a critique of functionalist reasons*, Polity Press.
- Heino, Tanja, Reinikainen, Sarianna, Bergman, Marina (red), *Familjerådslag i Norden*, SSKH; Helsingfors Universitet, 2003.
- Holtan, Amy (2002): *Barndom i fosterhjem i egen slekt*, Doktorgradsoppgave, Institutt for Sosiologi, Universitetet i Tromsø, Tromsø.
- Nordahl, Thomas (2001): Brukernes plass i tverrfaglig samarbeid, i *Fra mottaker til aktør*, Sandbæk, Mona (Red.) Gyldendal.
- Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), (2004): *Nasjonal utprøving og evaluering av Familieråd*.
- NOU 2000.12, *Barnevernet i Norge. En tilstandsvurdering*. Barne- og familiedepartementet.
- Stortingsmelding nr. 40 (2001–2002): *Om barne- og ungdomsvernet*, Barne- og familiedepartementet.

KAPITTEL 7:

Barneperspektivet som familierådets femte hjørnestein¹⁴

Astrid Strandbu

Innledning

Familierådsmodellen er en beslutningsmodell som har tydelig fokus mot at barn skal inkluderes og delta. I følge Sundell og Hægmann (1999) var familierådsmodellen begrunnet blant annet med et ønske om å fremme barn og unges innflytelse i eget liv. Barnet skal ha en egen støtteperson som er rekruttert fra barnets utvidede familie (Ryburn & Atherton 1996, Marsh & Crow 1998, Einarsson 2002).

I perioden juni 2002 til juni 2003 var jeg observatør på syv familieråd som omhandlet omsorgssituasjonen til ni barn i alderen åtte til 16 år (fem jenter og fire gutter). I etterkant av familierådene intervjuet jeg barn, foreldre og støttepersoner fra disse familierådene. Hver av informantene ble intervjuet to ganger. Det første intervjuet var ei til to uker etter familierådet, det neste var et halvt til ett år etter familierådet. Dette datamaterialet har vært grunnlaget for doktorgradsavhandlingen *Barns deltakelse og barneperspektivet i familierådsmodellen* (Strandbu 2006b). Jeg har studert hvordan barns deltakelse forstås og praktiseres i familieråd. Jeg har også belyst spenningsfeltet mellom barnets rett til deltakelse og barnets rett til beskyttelse i familierådet.

Prosjektet føyer seg inn i rekken av forskningsbidrag de siste årene som viser utfordringer med å få til reell medvirkning for barn når familieråd brukes som beslutningsmodell. Barn er som oftest til stede på familierådene. Jo eldre barnet er, jo oftere er det til stede (Sundell & Hægmann 1999, Marsh & Crow 1998, Morthorst & Hansen 2002). Dalrymple (2002) påpeker imidlertid at barns tilstedeværelse ikke er noen garanti for reell deltakelse. Det har vært rettet lite oppmerksomhet mot hvordan barn deltar, hva

---

¹⁴ Dette kapittelet er skrevet ut fra data innsamlet i forbindelse med pilotprosjekt i to kommuner.

som er kriterier for å kunne delta og i hvilken grad barn har hatt innflytelse på beslutningen. Flere forskere har argumentert for at det trengs økt fokus mot barn som deltaker i familierådet (Marsh og Crow 1998, Sundell og Hæggmann 1999 og Lupton og Nixon 1999).

Familieråd er en beslutningsmodell hvor man søker å overføre makt fra det offentlige barnevernet til den utvidede familie. Makt er imidlertid også ujevnt fordelt innad i den private familie, blant annet i forholdet mellom voksne og barn. Barns forutsetninger for å tale sin sak varierer med alder, modenhet og erfaring, og i følge Lupton og Nixon (1999) blir maktforskjeller i familier, blant annet mellom voksne og barn, opprettholdt ved familieråd som modell.

Heino m.fl. (2003) oppsummerer nordisk forskning om familieråd og etterlyser mer forskning der barn er informanter. Sveinung Horverak (2006) har i sin doktorgradsavhandling intervjuet 21 ungdommer om egen deltakelse i familierådene. Ni av ungdommene sa at de opplevde å ha lite innflytelse når beslutningen ble tatt. Horverak (2006) finner at familierådsmodellen i seg selv ikke sikrer ungdoms deltakelse. De ni barna i mitt utvalg var alle med til det stedet hvor familierådet skulle avvikles. Fire av barna ble imidlertid ikke gitt anledning til å være inne i rommet hvor den utvidede familie diskuterte i familierådets hoveddel. Dette var to åtteåringer, en tiåring og en trettenåring. Barna var ute sammen med koordinatoren, saksebehandleren fra barnevernet og meg. Flere av barna fortalte om en følelse av å være tilskuer til det som skjedde rundt dem både i hverdagen og i forbindelse med familierådet.

For å kunne realisere barns deltakelse i forbindelse med et familieråd står vi overfor flere utfordringer. For det første trengs det en avklaring av hva vi forstår med deltakelse for barn (Skivenes og Strandbu 2006). Modeller for medvirkning i beslutningsprosesser er som oftest laget med utgangspunkt i den voksne deltaker og neglisjerer det som er spesifikt ved barnet (Qvortrup 2001). Det er nær sammenheng mellom en begrepslig forståelse og hva en utfører i praksis (Peters 1973). En manglende klargjøring av hva deltakelse betyr, åpner for at det i praksis rommer alle mulige forståelser og dermed også et spenn av forskjellige praksiser.

For det andre må det rettes oppmerksomhet mot voksnes forståelse av barn. Voksnes syn på barn influerer barns muligheter både til ivaretagelse og til deltakelse, i så vel familiens hverdagsliv, offentlig forvaltning som retts-

systemets beslutningsprosesser (Smith and Taylor 2003). Oppfatningen om det sårbare barnet kan komme til å frata barnet muligheten til å bidra når det skal tas avgjørelser som er viktige for barnet. Intensjonen om å realisere retten til deltakelse i situasjoner som er preget av konflikter mellom de voksne, kan på den andre siden være uheldig for barn. Min studie av barn i familierådet har vist eksempler på begge deler.

For det tredje mangler familierådsmodellen et barneperspektiv. Jeg slutter meg til Andersson og Bjerkmann (1999) som mener at barneperspektivet bør etableres som familierådets femte hjørnestein. I mitt bidrag for å belyse familierådsmodellen i denne sammenhengen, vil jeg først vende oppmerksomheten mot hva deltakelse betyr. Deretter presenterer jeg den tilnærming til barneperspektivet som er utviklet i mitt doktorgradsprosjekt. Avslutningsvis retter jeg et særlig fokus mot rollen til barnets støtteperson.

Hva betyr deltakelse for barn?

Barns deltakelse kan begrunnes på ulike måter. For det første har barn lovfestet rett til å delta. Barns deltakelse handler også om en forståelse av barn som selvstendige individer med krav på respekt for sin verdighet. For det tredje berører barnets deltakelse også kvaliteten i beslutningen.

Barnet har rett til å delta

FNs konvensjon om barns rettigheter av 1989 (barnekonvensjonen) har gitt barn en posisjon og en rettslig beskyttelse på linje med en rekke andre grupper som oppfattes som «svake» i samfunnet. Med barnekonvensjonen er barnet anerkjent som selvstendig individ med egne rettigheter. Barn har blant annet fått rett til å delta når det skal tas beslutninger som er viktig for barnet. Den mest sentrale av barnekonvensjonens deltakerrettigheter er artikkel 12:

1. Partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunktene i alle forhold som vedrører barnet, og gi barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modning.
2. For disse formål skal barnet særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller ved en representant eller et egnet myndighetsorgan og på en måte som samsvarer med vedkommende lands saksbehandlingsregler.

Barnet har rett til å få si hva det mener i alle saker som vedrører barn både i private og offentlige sammenhenger. Norge ratifiserte barnekonvensjonen 8. januar 1991. Dette betyr at Staten plikter seg å følge konvensjonens 54 artikler. I 2003 ble barnekonvensjonen direkte inkorporert i norsk rett gjennom menneskerettsloven, og en rekke nasjonale lover ble endret. Blant annet ble barns rett til deltakelse når det skal tas beslutninger i barnevernsaker senket fra 12 år til syv år. Når barn fra de er syv år skal «...informeres (...) danne seg egne synspunkter...» og «...gis anledning til å uttale seg...» står myndighetene og barnets omsorgspersoner overfor nye utfordringer.¹⁵

Shier (2001) og Murray & Hallet (2000) retter søkelyset mot kriterier for barns medvirkning i beslutningsprosesser. Med inspirasjon fra blant annet disse har jeg i samarbeid med Marit Skivenes utviklet en modell for barns deltakelse i beslutningsprosesser. Denne er presentert i Skivenes og Strandbu (2006). I modellen differensierer vi mellom fire trinn: 1) informasjon og hjelp til meningsdanning, 2) mulighet til å presentere egne meninger (direkte eller indirekte) i beslutningsprosessen, 3) barnas argumenter må, på lik linje med andre argumenter, vurderes seriøst og 4) barn kan ha behov for et etterspill, hvor det snakkes om beslutningen og hvor barnet får anledning til debrifing av egen deltakelse. I Strandbu (2006a) rettes det særlig oppmerksomhet mot trinn to i modellen, utfordringer knyttet til barnets meningsdanning.

Barnets deltakelse som innflytelse i eget liv

Barnevernlovens § 6-3 slår på den ene siden fast at barn skal gis mulighet for å uttale seg før det tas avgjørelser i saker som angår dem. På den andre siden skal deres mening tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet. Barnets rett til å få si sin mening følges altså ikke av en rett til å få det som man vil. Barnets synspunkt blir ikke alltid tatt hensyn til, og dette henger sammen med at barnet ikke alltid er i stand til å forutse konsekvensene av sine valg. Denne evnen er knyttet til barnets modenhet og utvikling. I både barnelova av 1981, barnevernloven av 1992 og barnekonvensjonen av 1989, ligger det en anerkjennelse av at det skjer en utvikling som medfører større grad av selvbestemmelse ved økende alder og modning. Når barnet er 15 år

---

¹⁵ Endringer i § 6-3 i barneverntjenesteloven av 1992 ved lov 1. august 2003 nr. 86, med gyldighet fra november 2003.

har det egne partsrettigheter i barnevernssaker. Innflytelse i eget liv er et hvert menneskes behov og en grunnleggende menneskerettighet. Foreldrenes rett til å bestemme over barnet i personlige forhold avtar gradvis etter hvert som barnet blir eldre, og opphører helt når barnet er blitt 18 år (jfr. § 33 i barneloven av 1981).

Etter hvert som barnet vokser til skal det, når det har best forutsetning for å bestemme selv, gis anledning til å bestemme selv. Likevel er det et viktig premiss, både juridisk og også i praksis, at deltakelse for barn stort sett handler om medbestemmelse, altså å fatte beslutninger sammen med andre. Dette gjenspeiler måten beslutninger vanligvis tas også i forholdet mellom voksne. Ideelt sett foregår dette ved at det beste argumentet seirer i en fornuftig argumentasjonsprosess. Det er altså en misforstått oppfatning at deltakelse nødvendigvis handler om å bestemme selv. Det er heller ikke riktig at barn – særlig i vanskelige situasjoner, ønsker eller forventer å få bestemme selv (Thomas 2000). Barn ønsker imidlertid å være med og si hva de selv tenker når saker som berører dem blir avgjort.

Nigel Thomas intervjuet 47 barn som var under omsorg av barnevernet, om deres synspunkt på egen deltakelse i saken. Han ba barna rangere faktorer som er viktige når det gjelder egen deltakelse. Fra mest viktig til minst viktig responderte informantene på følgende måte: å bli lyttet til, å få si sin mening, å få støtte, å få vite hva som skjer, å få valg, å få tid til å tenke gjennom ting, at voksne ikke legger press på meg, at voksne tar gode avgjørelser og til sist å få det som jeg vil. For barn er det altså viktigst å ha en opplevelse av å bli lyttet til, og mindre viktig å få det som de selv vil (Thomas 2000).

Barns deltakelse og legitime beslutninger

I familierådet er hensikten å lage en plan som skal være til det beste for barnet. Spørsmål om hva som er til barnets beste er et normativt spørsmål. I deliberativ teori er fire kriterier lagt til grunn for at diskusjoner rundt normative spørsmål skal kunne munne ut i legitime beslutninger. De fire kriteriene er: 1) inkludering av berørte parter, 2) etablering av møteplasser for diskusjon, 3) strukturer for maktbalansering og 4) offentlighet rundt deliberasjonen (Skivenes og Eriksen 2000, Skivenes 2002).

I Skivenes og Strandbu (2004, 2005), er familierådsmodellen diskutert nærmere i lys av de fire kriteriene i den deliberative teorien. Familieråds-

ordningen fremstår å tilfredsstillende kravene om hva som anses som nødvendige betingelser for å få til gode argumentasjonsprosesser. En utfordring er imidlertid barnets deltakelse. For å ta legitime beslutninger i normative spørsmål må berørte parter delta. Barnet er en berørt part i familierådet.

Betyr dette at barnet alltid må delta for å kunne lage en handlingsplan som er til barnets beste? Johansson (2003) mener at barnets synsvinkel som en hovedregel bør innlemmes når det skal tas beslutninger som er viktige for barnet: «Frågan som noggrant bör prövas är när det är rätt att bortse från barns perspektiv.» (Ibid:55). Eriksen og Weigård (1999) skiller mellom etiske og moralske spørsmål og rene kognitive problemstillinger. Noen saker og noen spørsmål krever ekspertkunnskap for å bli løst og kan legitimt holdes utenfor området for demokratisk medvirkning.¹⁶ På samme vis mener jeg også at det er noen spørsmål som berører åpenbare «voksente» og som legitimt bør holdes utenfor de demokratiske prosesser hvor barnet skal delta. I mitt utvalg er det imidlertid flere eksempler på at barn ikke fikk bidra med sine innspill i spørsmål som i større grad berørte «barnetema» og «fellestema» enn det som kan omtales som «voksente». Denne distinksjonen omtales nærmere i doktorgradsavhandlingen (Strandbu 2006b).

Hva kan vi forstå med barneperspektivet?

På 70-tallet fikk vi et paradigmeskifte i synet på barndom både metodisk og teoretisk. Barn ble betraktet som kompetente, meningsskapende og meningsberettigede (James & Prout 1990). Med ny kunnskap om hvordan barn utvikles og handler i sin verden, fulgte en interesse for barns synsvinkel (Sommer 2003). Barneperspektivet er et begrep som ble tatt i bruk i forskning, politiske programmer og i ulike virksomheter som berører barn på begynnelsen av 90-tallet. Den norske barneforskeren Per Olav Tiller var en av de første som definerte begrepet barneperspektiv. Hans tilnærming tok utgangspunkt i barnet selv: «Med barneperspektivet tenker jeg først og fremst helt konkret på hvordan verden ser ut for barn. Det er dette som barn ser, hører, opplever og kjenner som deres virkelighet.» (Tiller 1991:72.) Johansson (2003) har en lignende tilnærming, og definerer barneperspektivet

---

¹⁶ Det er ikke entydig hva som er kognitive problemstillinger. Dette forfølges ikke nærmere her, men diskuteres blant annet i Eriksen og Weigård (1999: 217ff.).

som «...det som visar sig för barnet, barnets erfarenheter, intensjoner och uttryck för mening.» (Johansson 2003: 42).

Når Andersson og Bjerkmann (1999) definerer barneperspektivet som familierådets femte hjørnestein, inkluderer de også voksne som har barnet i sin synsvinkel: For det første handler barneperspektivet om å se ut fra barnets synsvinkel. For det andre handler det om at voksne skal tenke hva som er barnets beste (Ibid). For Andersson og Bjerkmann er barneperspektiv et møte mellom flere perspektiver: «Poänget är att ett barneperspektiv innebär att ett antal möjliga oförenliga perspektiv leder fram till en kompromiss där det egentliga barnperspektivet blir till en konstruktiv sammanvägning mellan olika intressenters divergerande uppfattningar.» (Ibid:27).

Både Tiller (1991), Johansson (2003) og Andersson og Bjerkmann (1999), befinner seg på individnivå når de definerer barneperspektivet. Leena Alanen (2001) sier at barneperspektivet også krever en analyse av de vilkår barnet lever under. Å avklare barneperspektivet handler også om kontekst, hvor fokus må rettes mot både tidspunkt i historien og sted i verden (Ibid). La meg for eksempel se på følgende utsagn: «Barn kan godt klapses litt av og til. Det vil gjøre det lettere for dem å forstå forskjellen på rett og galt.» I 1987 ble det lovfestet forbud mot å slå barn som et tillegg til barnelova av 1981. Forut for dette kunne et slikt utsagn vært gyldig som et barneperspektiv i oppdragelse i Norge – men ikke i dag. En rekke andre europeiske land har ikke lovfestet forbud mot fysisk refselse, og i blant annet England og Frankrike kan dette utsagnet også i dag stå som et barneperspektiv på oppdragelse.

I mitt doktorgradsprosjekt har jeg i samarbeid Skivenes arbeidet med å tydeliggjøre hva som kan forstås med et barneperspektiv (Skivenes og Strandbu 2005, 2006). Vår tilnærming kan sees på som en syntese av de definisjoner jeg ovenfor har presentert. Slik vi ser det må barneperspektivet bestå av tre komponenter. For det første rommer barneperspektivet den historiske og kulturelle forståelse av barn i moderne stater, slik denne er nedfelt i lovverk og konvensjoner som regulerer barndom. Den andre komponenten er ulike voksnes syn på hva som er det beste for akkurat dette barnet. Den tredje komponenten er barnets egen synsvinkel. Hver av de tre komponentene i barneperspektivet vil av enkelte kunne forstås som et barneperspektiv. Som jeg skal synliggjøre i forhold til familierådsmodellen, vil det her være påkrevd med alle de tre komponentene.

Barneperspektivet som familierådets femte hjørnestein

Et rettslig organisatorisk rammeverk

For det første har samfunnet et barneperspektiv på strukturelt nivå. Barnet har fått en posisjon og rettslig beskyttelse på lik linje med en rekke andre grupper i samfunnet som oppfattes som svake. Barn har fått økt verdi og betraktes i et nåtidsperspektiv som «human beings» og ikke bare i et fremtidsperspektiv som «human becomings» (Lee 2001). Den første komponenten av barneperspektivet viser på denne måten til barneperspektivet som et kontekstuellet, kulturelt og historisk begrep. Offentlige myndigheter, private parter og organisasjoner, plikter å forholde seg til barn og barndom på en kvalitativt ny måte. Barns medvirkning er et politisk satsningsområde og barn har en juridisk rett til å medvirke når viktige beslutninger i barnets liv skal tas. Dette kommer til uttrykk gjennom for eksempel barnekonvensjonen av 1989, barnevernloven av 1992, pasientrettighetsloven av 1999 og regjeringens barnepolitikk. Barns rett til deltakelse, gjennom medvirkning og medbestemmelse, står sentralt i det barneperspektivet jeg her tegner opp. Barnets rett til deltakelse må imidlertid ikke gå på bekostning av barnets behov for beskyttelse – som en annen barnerettighet. Det å få si sin mening er kun et gode for barnet dersom det ikke strider med barnets øvrige rettigheter (Thomas 2000).

Voksnes syn på hva som er barnets beste

Den neste bestanddelen i barneperspektivet dreier seg om voksne som søker å forstå barnets synsvinkel og som også selv tenker hva som er barnets beste. Barnets omsorgspersoner skal vurdere konsekvensene av det barnets selv ønsker. På dette nivået befinner vi oss innen det konkrete barnets egen kontekst.

Et av verdigrunnlagene i familierådsmodellen er troen på at de som kjenner barnet og barnets omgivelser også best kan vite hva som er det beste for akkurat dette barnet (Marsh and Crow 1998). Det vil finnes en rekke ulike syn på hva som er det beste for barn forankret i ulike oppvekstmiljø og ulike familier. Disse er farget av voksnes kompetanse, normative foranking og personlige erfaringer.

Et hvert voksenperspektiv på barn kan imidlertid ikke forstås som en bestanddel i det barneperspektivet jeg her søker å redegjøre for (jf. Sommer 2003). Det rådende kollektive syn på barnet – som ovenfor er beskrevet som den første bestanddelen i barneperspektivet – vil være et bakteppe i et slikt voksenperspektiv på barn. Perspektiver fra voksne må kvalitetssikres i forhold til noen omforente standarder som er i overensstemmelse med gjeldende lover og regler for hva som er bra for barn. At barn har rett til å delta og skal respekteres som individ med egne synspunkter, er et eksempel på en slik omforent standard voksne må betrakte barnet ut fra.

Barnets egen synsvinkel

Den tredje bestanddelen i barneperspektivet er synspunkter fra barn. Barnets egen synsvinkel er barnets meninger, behov og ønsker slik barnet selv ser dette. Barn har andre behov og prioriteringer enn voksne, og dette er sentralt å identifisere når man skal fatte beslutninger om hva som er barnets beste i et familieråd. Barnets tanker og meninger er viktig informasjon for å ta gode beslutninger. Det er også viktig å la barnet uttale seg for å behandle barnet med respekt. Måten det legges til rette for at barnets synspunkt blir inkludert, vil avgjøre hvorvidt deltakelse blir et gode for barnet eller ikke.

Denne tilnærmingen til barneperspektivet som familierådets femte hjørnestein, har altså både et strukturelt og et individuelt nivå. Det må være et rammeverk som gir barn retten til å medvirke og delta, slik vi i Norge på lik linje med en rekke andre vestlige land har etablert. Det må videre være voksne som ser barnet i barnets kontekst. Disse voksne må være innstilt på og forsøke å finne løsninger som er til barnets beste. Videre må barnets egen synsvinkel inkluderes i diskusjonen. Det er en utfordring hvordan disse tre komponentene skal forenes, og ut fra dette hvordan barneperspektivet skal realiseres når familierådsmodellen anvendes i praksis. Det er særlig forholdet mellom de to sistnevnte bestanddeler ved barneperspektivet jeg har vært opptatt av. Altså dynamikken mellom voksnes syn på barn og barnets egen synsvinkel.

Deltakelse som kommunikasjon med sikte på forståelse

Når det gjelder forholdet mellom voksnes syn på barnet og barnets egen synsvinkel, står vi overfor flere utfordringer. For det første peker dette mot en problematisering av det ontologiske elementet i barneperspektivet – viljen og bestrebelsen for å forsøke å forstå hvordan verden ser ut fra barnets synsvinkel. Gamst og Langballe (2004) omtaler barneperspektivet som et innenfraperspektiv: «Ved å ta utgangspunkt i barnets initiativ, forsøker vi å innta et innenfra perspektiv; et barneperspektiv. Intensjonen om å skaffe til veie kunnskap om barns livsverden gjennom et innenfra perspektiv, hviler på et fenomenologisk vitenskapssyn.» (Ibid:14). Som språk- og handlingskompetente subjekter er vi i stand til å reflektere over vår egen praksis, det vil si tilskrive verden ny mening. Det er denne konkrete meningsrammen voksne må tre inn i, skal de være i stand til å forstå barnets synsvinkel. Det handler om å tre inn i de hverdagslige situasjoner og fortolkningsrammer som barnets virkelighet består i. Dette innebærer at en går utover barnets egen selvforståelse og deres oppfatning av hvordan en situasjon eller et fenomen er, samtidig som man ikke kan fange opp fullt og helt hvordan den annen forstår verden, i dette tilfellet barnets synsvinkel. Johansson (2003) uttrykker dette på følgende måte:

Det är inte fråga om innlevelse, eller att känna som den andre, mer en strävan att förstå den andres varande i världen. Likeväl kan vi inte fullt ut förstå andra människor eftersom vi inte kan kliva ur vår egen kropp och in i den andres. Det finns alltid något kvar hos den andre som vi inte kan få tingång till. (Johansson 2003:44).

Barneperspektivets tredje komponent – barnets synsvinkel – vil på bakgrunn av dette i varierende grad kunne romme barnets «egentlige perspektiv» som Sommer (2003) uttrykker det. Gjennom språket har vi mulighet til å konstituere en felles sosial verden og intersubjektiv forståelse. Vi får kunnskap om hverandre gjennom å samtale og observere ulike kommunikative tegn.

En utfordring vi står overfor når det gjelder barn, er at barn ikke har et fullt utviklet språk. En annen utfordring er at språket ikke alltid kan formidle det som følelsene vanskelig kan bære (Strandbu 2006ab). Kommunikasjon er imidlertid ikke bare ordet som sies, men også den andres eksistens, gester, tonefall og ansiktsuttrykk (Johansson 2003).

En annen utfordring er at voksne i rollen som oppdrager og beskytter kan komme til å forholde seg til barnet som et objekt, som noen vi yter omsorg overfor. Den som blir objektivert kan ikke være deltaker (Skjervheim 2002). Vårt syn *på* barnet som sårbar og utsatt, kan bli en stengsel for å etterspørre barnets egen synsvinkel. Språklige og følelsesmessige utfordringer knyttet til det å være barn, og den voksnes rolle som oppdrager og beskytter, er barrierer for å realisere barns deltakelse. Dette er diskutert nærmere og eksemplifisert i Skivenes og Strandbu (2006).

Barneperspektivet og familieråd i praksis

For å etablere barneperspektivet som familierådets femte hjørnestein, står vi overfor flere utfordringer. Et nøkkelspørsmål er hvordan det som viser seg for barnet, kan vise seg for barnevernet, koordinatoren, barnets støtteperson og personer fra den utvidede familie? Fra det blir bestemt at det skal være et familieråd til familierådet blir avviklet, går det vanligvis en måned (Sundell og Hæggman 1999, Marsh & Crow 1998). I denne prosessen er det svært mange aktører som på forskjellig vis har betydning for barnets mulighet for deltakelse, både offentlige personer og personer fra barnets utvidede familie.

Barns deltakelse i familieråd handler om hvordan barnet innvies i hele prosessen. Sinclair (1998) har studert barns deltakelse i barnevernets saksbehandling i England. Barn opplever å være dårlig forberedt til møter. De vet ikke hva det skal snakkes om og møtet er kjedelig. De føler seg ignorert og har vanskelig for å si hva de selv mener (Ibid). Sinclair mener at vi bør revurdere vår forståelse av deltakelse. Deltakelse handler ikke bare om tilstedeværelse på møter, men også om å få og gi informasjon i hele prosessen.

Horverak (2006) sier at ungdom som ikke får mulighet til å delta i prosessen, vanskeligere kan innta en posisjon som deltaker i selve familierådet. Når det gjelder barns mulighet for medvirkning er alder en mindre viktig faktor enn rammene som legges fra barnevernet og nettverket. Heller ikke ungdom i alderen 12–21 år er «..kompetente og aktive aktører under enhver omstendighet, selv ikke i en beslutningsmodell som i seg selv øker deres tilstedeværelse i beslutende fora.» (Ibid:184). Jo tidligere ungdommene ble involvert i familierådsprosessen, jo større mulighet hadde de for å delta (Ibid).

Barnets deltakelse og barnevernets rolle

I familierådets første del gir offentlige aktører informasjon om familiens og barnets livsutfordringer. For barn er familierådets første del det vanskeligste (Horverak 2006, Strandbu 2006a). Dette handler blant annet om at barnet ikke har fått informasjon om det som skal formidles fra de offentlige aktørene. En måte barnevernet kan inkludere barnet på, er å både gi og få informasjon fra barnet i prosessen hvor saksfremlegget og problemstillingene til familierådet lages. Barnet kan gi viktig bakgrunnsinformasjon for å kunne reise de riktige spørsmålene. Barnevernet kan også gi barnet agendamakt. Det vil si å la barnet være med å bestemme hva som skal diskuteres. Kanskje kan barnet få formulere sine egne problemstillinger? Behov og utfordringer, slik barnet ser det, er viktige å inkludere i beslutningsprosessen, både for å behandle barnet med respekt og fordi det er nødvendig for å komme frem til gode løsninger. En gutt som skulle flytte i fosterhjem, ville vite om det var et bra fotball-lag dit han skulle. Ei jente lurte på hvem som skulle passe hunden hvis hun måtte flytte hjemmefra.

Barnets deltakelse og koordinatorens rolle

Hvem skal delta på familierådet? Koordinatoren samarbeider med foreldre og barn med å bestemme hvem som skal delta. Hva hvis det er personer barnet ikke ønsker skal være der? Det kan være gode grunner til dette.

I mitt utvalg var det ei jente på 14 år som ikke ønsket å ha mors kjæreste til stede. Et tema som skulle diskuteres på familierådet var barnas opplevelse av at moren prioriterte kjæresten fremfor dem. Barna ønsket mer hjelp til lekser og oppfølging i forhold til fritidsaktiviteter. Barnets mor ville imidlertid ha kjæresten med på familierådet. Til tross for fjortenåringens ønske ble han derfor med. Kunne kjæresten ha vært tilstede på deler av møtet?

I to av familierådene i mitt utvalg var venner av barnet til stede. I et familieråd hadde en av ungdommene med seg kjæresten. En gutt på 14 år sa at det var til stor hjelp at kompisen var der. Kompisen krevde ikke noe i den pressa situasjonen. Han ville bare at han skulle ha det bra.

Barn i kontakt med barnevernet tegner ofte kjeledyr innerst i nettverkskartet. Jeg har ikke vært til stede i et familieråd hvor dyr har vært tilstede. I et familieråd var det ei jente som tegnet katta si på innbydelsen til familierådet. Hvorfor var ikke katta til stede på familierådet? Barnet trenger

støtte for å kunne presentere sin synsvinkel, men også trygghet i en situasjon hvor det vanskelige skal løftes frem og mye er uavklart.

Barnets deltakelse og den utvidede familie

Når det gjelder deltakerne fra barnets utvidede familie, kan disse ha varierende motiver og forutsetninger for å kunne bidra til at barnets synspunkt inkluderes. De kan også ha ulike syn på barns kompetanse og barnets status som deltaker i beslutningsprosesser generelt. I planleggingen av familierådet er det viktig at koordinatoren forbereder deltakerne på hva som skal skje. De trenger informasjon om at dette er et møte hvor de skal snakke om barnets livssituasjon og ikke de voksnes uoverensstemmelser og konflikter. Slik jeg ser det trenger deltakerne fra nettverket også informasjon om barnets rett til deltakelse. Koordinatoren må begrunne overfor deltakerne hvorfor det er viktig at barnets eget syn inkluderes i beslutningsprosessen.

Hvis barn skal kunne delta som aktører i beslutningsfatting i vanskelige spørsmål, har de behov for spesiell tilrettelegging (Thomas 2000, Vis 2004, Haugli 2004). Vi står overfor to hovedutfordringer, som gjerne blir større jo yngre barnet er. Den første handler om å realisere barnets rett til deltakelse. Den neste utfordringen er å ivareta barnet i alle faser av familierådet. Barn som skal delta i et familieråd opplever både frykt, sorg, sinne og uro i en situasjon som er vanskelig å håndtere for både voksne og barn (Strandbu 2006a). Barnets deltakelse må tilpasses barnets alder og modning, saken som skal diskuteres og situasjonen barnet og familien befinner seg i. Det er overlatt til den utvidede familie, i samarbeid med koordinatoren, å legge til rette for dette. Støttepersonen har her en særlig viktig oppgave.

Barnets deltakelse og støttepersonens rolle

I Strandbu (2006a) diskuteres rollen til barnets støtteperson. Støttepersonens rolle utformes i skjæringen mellom å legge til rette for barnets deltakelse, og ivaretagelse av barnet underveis i hele familierådsprosessen (Ibid). Støttepersonen må både evne å ta vare på barnet og hjelpe barnet i prosessen hvor barnets egne synspunkter skal inkluderes. I så måte er både den andre og den tredje bestanddelen av barneperspektivet inkludert i rollen til støttepersonen.

En gutt på 14 år i mitt utvalg sa at han hadde fått god hjelp av støttepersonen til å kunne si det han mente i familierådet. Flere av barna formidlet skuffelse når det gjaldt den hjelpen de hadde fått fra støttepersonen. Når det

gjaldt støttepersonene til de yngste barna, virket det som at det var mer nærliggende å skjerme barna enn å legge til rette for deltakelse (Strandbu 2006a). Ett av barna hadde ikke fått informasjon før familierådet. Fire av barna ble ikke gitt anledning til å uttale seg mens diskusjonen pågikk. Ett av barna hadde sin egen mor til støtteperson. Tre søsken hadde samme støttepersonen. Barna var åtte, ti og 14 år og hadde ulike behov og meninger. Ingen av støttepersonene hadde snakket med barna etter familierådet i mitt materiale.

Min studie viser at ordningen med støttepersoner rekruttert fra barnets nettverk ikke fungerte godt nok. Støttepersonene mente at de hadde en vanskelig oppgave og at de hadde fått for lite informasjon. Det finnes få beskrivelser av hvordan ordningen med barnets støtteperson skal fungere. I norsk litteratur om familieråd er det skrevet tre innføringsbøker som har vært brukt i opplæringen av sosialarbeidere (Löfsnæs 2001, Horverak, Omre og Schjelderup 2002 og Einarsson 2002). Hva som menes med deltakelse for barn og hva det betyr å være støtteperson for barn i forbindelse med et familieråd, omtales i liten grad i disse bøkene. Støttepersonene i mitt utvalg var bestemor, tante, mors søskenbarn og samboer til mors bror, moren til en venninne av barnet og en kollega av jentas far. Selv om støttepersonen kjenner barnet og er glad i barnet, er det ikke sikkert at vedkommende vet hva deltakelse i vanskelige beslutningsprosesser krever.

Barns rett til deltakelse og voksnes perspektiv på barn

Barnekonvensjonen er skrevet inn som en av grunnpilarene i den første bestanddelen i barneperspektivet jeg her har redegjort for. Nøkkelen til forståelse av barnekonvensjonen er å innse at barn er selvstendige individer med krav på respekt for sin verdighet. Kanskje det er slik at noen av tiltakene som skal til for å realisere barneperspektivet i familierådet, nettopp må rettes mot voksnes forståelses- og fortolkningsrammer? Dette gjelder både oppfatninger av barnet og oppfatninger av hva som kan forstås med deltakelse. I hvilken grad ser voksne barnet primært fra sin egen synsvinkel, mens det i mindre grad foreligger interesse og kompetanse knyttet til å la barnet uttrykke hva det selv mener og forstår? Hvordan er voksnes respekt for barnet som individ med egne synspunkter?

Statenes oppfyllelse av rettighetene i barnekonvensjonen overvåkes av FNs Komité for Barnets Rettigheter. Hvert femte år plikter alle stater som har ratifisert barnekonvensjonen å rapportere til FN hvordan de i sin barnepolitikk oppfyller konvensjonen. FNs Komité for Barnets Rettigheter følger så opp det enkelte lands arbeid med å inkorporere konvensjonens rettigheter i landets lover. Også andre enn statene kan bidra med informasjon i rapporteringen.

I NOU 2000:12 argumenteres det for opplæring i å samtale med barn i barnevernssaker. Det anbefales at det utarbeides veiledende retningslinjer for ansatte i barneverntjeneste og sakkyndige. Kanskje er det behov for å utarbeide veiledende retningslinjer også når det gjelder barns deltakelse i familieråd? Sentralt her vil være oppmerksomhet mot at barns deltakelse handler om kommunikasjon med både personer fra den utvidede familie i beslutningsmøtet og med saksbehandleren fra barnevernet og koordinatoren i forberedelse av familierådet. Et viktig tema er hvordan ulikhet i makt og kompetanse mellom barn og voksne kan kompenseres i forbindelse med et familieråd.

På hytta til tante Kari og onkel Martin står det en trebeinet krakk. Denne kan stå som et symbol på barneperspektivet jeg her har beskrevet. Det er et skjørt produkt som lett kan velte. Barneperspektivet krever for det første et strukturelt rammeverk som gir barn status som subjekt med egne rettigheter. Dette har vi etablert i Norge. Videre trengs det voksne som er i stand til å tenke hva som er barnets beste. Endelig krever barneperspektivet også at barnets egen synsvinkel bringes frem. For å realisere barns deltakelse på en måte som også ivaretar barnet, trengs alle de tre komponentene. Uten at alle de tre beina er intakte, vil det være vanskelig å realisere barnets deltakelse på en måte som også ivaretar barnet.

Familierådsmodellen befinner seg i skjæringspunktet mellom privat og offentlig ansvar for barn. Barnevernet har en tilbaketrasket rolle både i planlegging, gjennomføring og oppfølging av familierådet. Samtidig legger barnevernet viktige premisser for diskusjonen både gjennom problemstillingene og saksfremlegget i familierådets første del. Barnevernet har også det samme ansvaret for barnet ved bruk av familieråd som ved saksbehandling i barnevernet hvor andre beslutningsmodeller anvendes. Når det gjelder etablering av barneperspektivet i familierådet er det derfor viktig å avklare hvordan oppgavene fordeler seg mellom den utvidede familie, koordinatoren og

barnevernet. Et spørsmål er også om ansvaret som gis til støttepersonene rekruttert fra barnets utvidede familie, er for stort.

Barnets individuelle rettigheter og myndiggjøring av familien

Barnets status som rettssubjekt og selvstendig individ med viktige ressurser, styrker relasjonen mellom barnet og staten. Barnet er blitt tilskrevet medborgerskap. Dette betegner borgernes status som samfunnsmedlemmer og omfatter både rettigheter, deltakelse og politisk kultur (Strømsnes 2003).

I Norge har altså barn ned til sju år fått lovfestet rett til deltakelse når det skal tas beslutninger i ei barnevernssak. Dette gjelder også når familieråd anvendes som beslutningsmodell. Gjennom barnets deltakelse i familierådets beslutningsprosess skal barnets rettigheter og demokratisering av offentlige velferdstjenester forenes.

Familier som får tilbud om familieråd er gjerne i en svært vanskelig situasjon hvor barnevernet er bekymret for barnet (Marsh & Crow 1998, Einarsson 2002). Dette var også situasjonen i familiene jeg var i kontakt med. I tre av familierådene var det en problemstilling hvor barnet skulle bo. Alle familiene var splittede familier hvor mor hadde daglig omsorg for barnet eller barna. I de fleste av familiene var det konflikter mellom foreldrene, mellom barn og foreldre eller mellom andre personer i barnets nettverk. En av mødrene hadde store psykiske problemer. Et halvt år før familierådet hadde hun forsøkt å ta sitt eget liv. En av ungdommene hadde store rusproblemer. To av barna hadde store problemer i forhold til atferd og skolegang.

Langs akse av myndiggjørende arbeidsformer i barnevernet, går familierådsmodellen langt i retning av å gi makten tilbake til familien. Den utvidede familie gis anledning til å diskutere seg frem til hva som kan gjøre barnets situasjon bedre, og iverksette planen i etterkant av familierådet. Spissformulert søker man i familierådet å sette en parentes rundt statens rolle og styrke forbindelsen mellom barnet, familien og familiens nettverk. Dette aktualiserer spørsmål med hensyn til trekantrelasjonen barn, familie og stat i ei barnevernssak.

Når familier med omfattende livsvanskeligheter myndiggjøres og gis mer makt, utfordres barnets ulike rettigheter. Et viktig spørsmål er om prinsippet om familiens autonomi i forbindelse med et familieråd vektet for høyt sett i forhold til prinsippet om at barn er tilkjent individuelle rettigheter? Barnet er en del av familien, men barnet er også et selvstendig individ med

egne rettigheter og behov som staten skal beskytte. Som oftest lar foreldre og barns interesser og behov seg forene i familien som institusjon, men ikke alltid.

Barnets rett til deltakelse, og særlig mindre barns deltakelse, stiller nye krav til voksne både på privat og offentlig arena. Voksne i barnets omgivelser utfordres til å redefinere sin forståelse av barnet og til å inkludere barnet i forhold som før var forbeholdt voksenverden. Barns deltakelse forutsetter at voksne anerkjenner barnet som aktør med rett til deltakelse. Hvis barn skal gis mulighet til å delta må voksne også ta seg tid til barnets deltakelse og evne og legge til rette for dette.

Barns deltakelse forutsetter også at voksne har tillit til at barnet tåler å delta og evner å vurdere når barn ikke skal delta. Dette berører grenser for barnets deltakelse. Løgstrup (1998) har pekt på at grensen for hva barn skal innvies i ikke minst har med barnets livsmot å gjøre. Barnets livsmot søkes bevart gjennom ulike grep fra voksenverden, blant annet ved at barn nettopp beskyttes fra å havne i situasjoner som er for besværlig i forhold til hva barn bør utsettes for. Barn i familier som har familieråd, er allerede på ulike måter innviet i det vanskelige. Men på hvilke måter og i hva slags posisjon?

I følge Dalrymple (2002) er utfordringen når det gjelder å inkludere barnets stemme i familierådet, formidabel. Hun konkluderer med at barns deltakelse krever kompetente og uavhengige støttepersoner selv om dette bryter med ideen om den utvidede families autonomi:

The notion of independent advocacy does not sit easily with the principles of Family Group Conferences (FGC). The integrity of conferencing is in the competence of family members to make their own decisions. The challenge of enabling the voice and agency of children and young people within their own family networks however is formidable. The familial nexus can be as institutionally excluding as any other adult forum. (Dalrymple 2002: 287).

I England og Wales har forskere rettet oppmerksomhet mot støttepersonens rolle. I flere prosjekt er det dokumentert gode resultater ved å bruke nøytrale, profesjonelle støttepersoner som har fått opplæring i å bidra til barnets medvirkning i vanskelige beslutningsprosesser (Holland, et. al 2003, 2006, Dalrymple 2002). Slike «independent advocates» er ikke rekruttert fra barnets utvidede familie (Dalrymple 2002, Holland et al. 2003, 2006). I et av disse prosjektene hadde en av ungdommene fått hjelp fra sin «inde-

pendent advocate» for å lage et dikt før familierådet. Her beskrev han hvordan han hadde det og hva han opplevde som vanskelig i familien. Han fortalte til forskeren at han aldri før hadde opplevd å nå gjennom slik han gjorde på familierådet (Holland et al. 2003).

Dersom vi skal ta på alvor barns rett til å delta når det skal tas beslutninger som er viktige for barn, trenger barnet både informasjon, hjelp til meningsdanning, støtte når egne meninger skal bringes frem og noen å snakke med etter at beslutningen er tatt. Sinclair (1998) er kritisk til at deltakelse som oftest søkes realisert gjennom fysisk tilstedeværelse. Gjennom assistanse fra en støtteperson kan barn gis anledning til ulike former for deltakelse, både direkte, indirekte eller gjennom en kombinasjon av disse. Alle former for deltakelse krever god forberedelse. Når det gjelder indirekte deltakelse, er det også nødvendig å konsultere barnet underveis i beslutningsprosessen. I mitt prosjekt var det liten fleksibilitet når det gjaldt barnas deltakelse. Det var en stor utfordring å få til toveiskommunikasjon mellom barn som ikke var til stede under nettverkets egen diskusjon og de som skulle diskutere seg frem til løsninger for å bedre barnets livssituasjon.

Det er kanskje slik at skal vi ta på alvor barnets status som subjekt med rett til deltakelse, så utfordres selve kjernen i familierådsmodellen, nemlig vektlegging av den utvidede families autonomi? Kanskje skal vi også i Norden prøve ut ordninger med «the independent advocate», som er nøytrale og som presumptivt har kompetanse i å støtte barn som skal delta i familierådets beslutningsprosess? Når det er store konflikter og interessemotsetninger i den utvidede familie, er det kanskje ikke tilstrekkelig at barnet får hjelp til å delta fra en støtteperson som kjenner barnet, føler godt for barnet og som vil barnets beste.

Litteratur

- Alanen, L. (ed) (2001): Conceptualizing child-adult relations. *Future of childhood series*. London. Routledge/Falmer.
- Andersson, B. og Bjerkmann, A. (1999): *Mellan myndighet och familj. En kvalitativ undersökning av familjerådsalg i Sverige*. FoU-rapport 1999:27.
- Dalrymple, J. (2002): Family Group Conferences and youth advocacy: the participation of children and young people in family decision making, *European Journal of Social Work*. Vol. 5. No 3, 287–299.
- Egelund, T. og Sundell, K. (2001): *Til barnets bedste: Undersøkelser af børn og familier – en forskningsoversigt*. København: Hans Ritzel.
- Einarsson, J. H. (2002): *Familieråd som metode i barnevernets beslutningsprosess*, Rapport 9/02, NOVA.
- Eriksen, E. O. og Weigård, J. (1999): *Kommunikativ handling og deliberativt demokrati*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Gamst, K. T. og Langballe Å. (2004): Barn som vitner: en empirisk og teoretisk studie av kommunikasjon mellom avhører og barn i dommeravhør: utvikling av en avhørsmetodisktilnærming. *Doktorgradsavhandling. Institutt for spesialpedagogikk, det utdanningsvitenskapelige fakultet*. Universitetet i Oslo.
- Haugli, T. (2004): Til barnets beste. Familiebilder familiemønster i endring. *Kirke og Kultur* 3: 345–360.
- Heino, T. et al (2003): *Familierådslag i Norden: Erfarenheter, forskningsresultat, refleksjoner*. Helsingfors, Svenska social och kommunalhögskolan.
- Holland, S. et al (2003): *Outcomes in Family Group Conferences for Children on the Brink of Care: A Study of Child and Family Participation*. Cardiff University School of Social Sciences and the Wales Office for Research and Development in Health and Social Care.
- Holland, S. et al (2006): We had to be there to make sure it was what we wanted. Enabling children's participation in family decision-making through the family group conference, *Childhood*. Vol. 13. No 1, 91–111.
- Horverak, S. et al (2002): *Familierådslag. Demokrati og beslutninger i norsk barnevern*, Fagbokforlaget.
- Horverak, S. (2006) Hvordan opplever ungdom å delta i familieråd? Dr. gradsavhandling ved NTNU 2006:171.

- James, A. and Prout A. eds. (1990): *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*. London: The Falmer Press.
- Johansson, E. (2003): "Att närma sig barns perspektiv. Forskares och pedagogers möten med barns perspektiv.» *Pedagogisk Forskning i Sverige* 8(1–2): 42–57.
- Lee, N. (2001): *Childhood and society*. Philadelphia: Open university press.
- Lupton, Carol and Nixon, Paul (1999) *Empowering Practice? A critical appraisal of the family group conference approach*, The Policy Press, Bristol.
- Löfsnæs, B. (2001): *Rapport fra metodeutvikling i barnevernet. Familierådslag*, Rapport Høgskolen i Sør Trøndelag.
- Løgstrup, K. E. og Gunder Hansen, N. (1998): *En afgrund af tillid: guide til Løgstrups univers*. København : Gyldendal
- Marsh, P. and Crow, G. (1998): *Family Group Conferences in Child Welfare*. Oxford: Blackwells
- Morthorst Rasmussen, B. og Hansen, T. H. (2002): *En beslutningsmodel med meget mere: en undersøgelse af "Det danske forsøg med Familierådslagning"*. Aabenraa : UDC Børn og Familier, 2002.
- Peters, R. S. (1973): The Justification of education». I Peters, R. S. (ed.) *The Philosophy of Education*. Oxford.
- Qvortrup, J. (2001) *The Relationship Between Protection and Participation: Risk or Opportunity for Young People or Adult Society?* Norwegian Centre for Child research, Trondheim.
- Ryburn, M. and Atherton, C. (1996): Family Group conferences: partnership in practice, *Adopting and Fostering*. Vol. 20. No 1, 16–23.
- Sinclair, R. (1998): *Involving children in planning their care*. I Child and Family social work, Volume 3, issue 2. National Children`s Bureau Enterprise, London.
- Skivenes, M. (2002): «Lovgivning og legitimitet». Dr polit avhandling. Bergen: Rapport nr. 79, institutt for administrasjon og organisasjonsvitenskap, UiB.
- Skivenes, M. I. og E. O. Eriksen (2000): «Nye deltagelsesformer og demokratisk medvirkning.» Bergen: LOS-senterrapport R0010.
- Skivenes, M. og Strandbu A. (2004): "Barn i familieråd. Et forslag til et rammeverk for barns medvirkning i barnevernet.» *Tidsskrift for Velferdsforskning* 7(4): 213–228.
- Skivenes, M. og Strandbu A. (2005): "Familieråd som deliberativ beslutningsmodell og behovet for et barneperspektiv.» In Willumsen, E. ed. *Brukernes*

medvirkning. *Kvalitet og legitimitet i velferdstjenestene*. Universitetsforlaget: 140–157.

Skivenes, M. and Strandbu A. (2006): "A Child Perspective and Children's Participation» *Children, Youth and Environments* 16 (2), 2006 I Trykk.

Skjervheim, H. (2002). *Mennesket*. Universitetsforlaget.

Smith, A. B. and Taylor N.J. (2003): "Rethinking Children's Involvement in Decision-Making after Parental Separation.» *Childhood* 10(2): 201–216.

Sommer, D. (2003): Børnesyn i utviklingspsykologien. Er et børneperspektiv mulig? *Pedagogisk Forskning i Sverige* 8(1-2): 85–100.

Strandbu, A. (2004): Children's Participation in Family Group Conference as a Resolution Model. *International Journal of Children and Family Welfare* 7(4): 207–227.

Strandbu, A. (2006a): Barns deltakelse i familieråd. Støttepersonens rolle? Artikkel under referee vurdering i Nordisk Sosialt arbeid.

Strandbu, A. (2006b): Barns deltakelse og barneperspektivet i Familierådsmodellen. Doktorgradsavhandling I pedagogikk, Universitetet I Tromsø. Leveres desember 2006.

Strømsnes, K. (2003): Folkets makt: medborgerskap, demokrati, deltakelse. *Makt og demokrati utredningen*. Oslo. Gyldendal akademiske.

Sundell, K. og U. Hæggman (1999): *Familieråd i Sverige. En utvärdering av Svenska Kommunförbundets försöksverksamhet*. FoU-rapport 1999:1

Thomas, N. (2000). *Children, Family and the State*. London: Macmillan.

Tiller, P. O. (1991): "Barneperspektivet": om å se og bli sett Særtrykk av: *Barn* nr. Særtrykk nr. 1 (72–77).

Vis, S.A. (2004). Samtaler med barn i barnevernet. *Skriftserie Barnevernets Utviklingscenter i Nord-Norge*. Nr 1/2004.

Offentlige dokumenter

Lov om barn og foreldre (barnelova) av 1981 nr 7.

Lov om barneverntjenester (barnevernloven) av 1992 nr 100.

Endring i lov om barneverntjenester av 1992 nr. 100 ved lov 1. aug. 2003 nr. 86 (i kraft 1 okt 2003 iflg. res. 1. aug. 2003 nr. 991).

FNs konvensjon om barns rettigheter 1989

Forum for Barnekonvensjonen 2004

Hvordan virker familieråd?

Et internasjonalt perspektiv

Elisabeth Backe-Hansen

1 Familieråd i en større kontekst

Tenkningen bak familieråd finner gjenklang i verdier som tradisjonelt har vært helt sentrale for sosialt arbeid, knyttet til respekt for klientene og tro på klientenes egne ressurser som grunnlag for endring. De britiske forskerne Marsh og Crow, som har vært pionerer i prosessen med å implementere familieråd i Storbritannia, skriver for eksempel at:

Our interest was underpinned by the way the Conference model emphasised so strongly some of the foundations of the best child welfare practice, such as the central concern for the child, the focus on the strengths of families rather than their weaknesses, and the emphasis on the child's family as an undeniable part of his or her life. (Marsh & Crow, 1998:xi).

Familieråd har primært blitt importert til det vi gjerne kaller vestlige industriland. I tid har interessen for metoden falt sammen med en mer generell argumentasjon for myndiggjørende praksis (empowerment) og brukermedvirkning. Denne argumentasjonen bygger blant annet på kritikk av barnevernets arbeid for å være unødig undertrykkende, og av barnevernsarbeidere for å tilskrive seg selv urettmessig ekspertstatus. I tillegg kommer argumentasjon begrunnet med barn og foreldres rett til medbestemmelse, ikke minst i kjølvannet av FNs barnekonvensjon fra 1989.

Dermed har også introduksjon av metoden blitt et fagpolitisk og ideologisk spørsmål, lansert av en rekke ildsjeler og interesseorganisasjoner som en måte å få til reell medvirkning på for både foreldre og barn. Familieråd presenteres for eksempel som et demokratisk eksperiment med muligheter for å fremme frihet, rettferdighet, likhet og respekt (Merkel-Holguin, 2004). Merkel-Holguin er sentral i American Humane Association, som nettopp har vært i front i implementeringen av metoden i USA (Brown, 2003). Den

britiske forskeren Holland og hennes kollegaer (2005) argumenterer for at familieråd har muligheter for å bli en frigjørende intervensjon for familier som tradisjonelt kontrolleres av det statlige velferdssystemet. De australske forskerne Swain og Ban (1997) argumenterer på sin side for familieråd som en tilnæringsmåte med potensiale til å omdanne barnevern og annen praksis, mens nederlenderen Van Pagée (2004) ser familieråd som uttrykk for at ansvarlige borgere er klare for å velge et annet verdisystem. Og fra enkeltpersoner kan vi nærmest lese bekjennelser, som når amerikaneren Ross (2005[2000]) beskriver at metoden kom til ham som en nødvendig manifestasjon av en grunnleggende annerledes måte å se Skapelsen og menneskets posisjon i skaperverket på.

To andre, sentrale britiske forskere på dette feltet, Lupton og Nixon, ga en oppsummering i 1999 som fortsatt er dekkende:

One of the central claims of Family Group Conferences is to empower the children and family members involved, both via a process which is more enabling of their effective participation and by outcomes over which they have more control. Despite growing international interest in the FGC approach, however, its development has to an only limited extent been underpinned by good quality research. Much of the FGC literature is explicitly promotional, designed to describe the approach and encourage its development. (Lupton & Nixon, 1999:2).

Det er ofte en viss mangel på kritisk distanse i litteraturen, og en del viktige temaer blir bare berørt i liten grad. Eksempler på slike temaer er i hvor stor grad familieråd faktisk fører til økt innflytelse for familiene som deltar, om familieråd er egnet til å håndtere store maktulikheter innen familiene, og i hvor stor grad barnets beste faktisk ivaretas på denne måten (Lupton & Nixon, 1999).

Metoden er antidiskriminerende i utgangspunktet, ettersom tilnæringsmåten oppsto på New Zealand som et forsøk på å ivareta dette landets nasjonale minoriteter. Imidlertid har familieråd bare i relativt liten grad vært prøvd ut i forhold til minoritetsgrupper i de landene som har importert metoden (se for eksempel Merkel-Holguin, 2003). Dette gjelder også de nordiske forsøkene. Så selv om metoden ble lansert som «kulturelt sensitiv» allerede fra starten (Hudson et al., 1996), er det først de siste årene at metoden er forsøkt tilpasset til nasjonale eller etniske minoriteter for eksempel i USA

(Waites et al., 2004)¹⁷. Dette underbygger etter mitt syn resonnementet om at familieråd har fått et annet nedslagsfelt og dels også begrunnes på andre måter i landene metoden har vært importert til. Primært av den grunn har jeg også valgt å *ikke* ta med evalueringer fra New Zealand i dette kapitlet.

Men når dette er sagt, ser det faktisk ut som om New Zealand står overfor mange av de samme utfordringene som andre land. I et plenumsforedrag på en konferanse i regi av American Humane Association oppsummerer Pakura (2004) at selv om det fortsatt finnes tro og optimisme, vil det alltid være en utfordring for policy-makere og praktikere å produsere resultater som opprettholder og rettferdiggjør dette. Videre påpeker hun at det alltid er en risiko for at filosofien om myndiggjøring av familien korrumpes til noe som er mer komfortabelt både organisatorisk og profesjonelt. Dette kan skje nesten uten at noen er klar over det. Det trengs kontinuerlig økonomiske ressurser, og sist, men ikke minst trengs en diskusjon av konsekvensene av den økte vekten på prosedyrer og kontroll som har vært en del av utviklingen også på New Zealand fra 1990-tallet.

Innholdet i kapitlet

I dette kapitlet vil jeg først gi en mer generell beskrivelse av grunnlaget for de evalueringene som er gjennomført internasjonalt, og gi et rammeverk for min presentasjon. Rammeverket, som er formulert av Hudson og medarbeidere (1996), skiller mellom umiddelbare resultater, mer langsiktige resultater og endelige resultater. Utvalgte problemstillinger og studier presenteres i del 3, 4 og 5. I del 6 diskuterer jeg to mer generelle dilemmaer som kan trekkes ut av den internasjonale litteraturen. Det første dreier seg om motsetningen mellom å være tro mot metoden i sin opprinnelige form når det samtidig er et poeng at den skal være kontekstuell og kulturelt sensitiv. For det andre er det spørsmål om hovedutfordringen for implementering av metoden i større skala egentlig er sosialarbeideres motstand mot å gi fra seg makt, eller om dette er en for enkel forklaring. Til sist i del 6 diskuterer jeg behovet for videre forskning. Kapitlets siste del dreier seg om veien videre for familieråd – skal metoden fortsette å være i utkanten av barnevernets virksomhet, eller bli en integrert del av den?

---

¹⁷ Et eget forsøk med innvandrerfamilier er nå i startfasen i Oslo kommune, bydel Gamle Oslo.

2 Et uryddig evalueringslandskap

Familieråd har blitt evaluert nesten like lenge som metoden har vært i bruk. De aller fleste evalueringene har vært gjennomført i New Zealand, Australia, Storbritannia og USA, som også har de mest langvarige erfaringene. I tillegg kommer noen evalueringer fra Canada, Nord-Irland, Nederland og de nordiske landene bortsett fra Island. Evalueringene er samtidig av varierende kvalitet både når det gjelder omfang og design. Den minst omfattende er gjennomført av den britiske forskeren Nigel Thomas, og var en evaluering av fire dagers varighet av et pilotprosjekt i Hereford (Thomas, 1997). Han intervjuet noen få saksbehandlere om de 11 familierådene som var gjennomført, og diskuterte muligheter for videreføring av prosjektet. Den mest omfattende evalueringen så langt med hensyn på design og statistiske analyser er gjennomført av de svenske forskerne Knut Sundell og Bo Vinnerljung, og er en tre års effektevaluering av de første familierådene som ble gjennomført i 10 svenske kommuner i siste halvpart av 1990-tallet (Sundell og Vinnerljung, 2004). Denne studien diskuteres nærmere i del 5.

Så langt har familieråd stort sett blitt prøvd ut av ildsjeler, ofte i samarbeid med interesseorganisasjoner. Dermed har utprøvingen også startet i relativt liten skala, i all hovedsak uten noen form for sammenlikningsgrupper. Et viktig unntak når det gjelder antall er Hawaii, hvor man har evaluert i alt 2000 familieråd (Adams & Chandler, 2004). På tross av den store mengden med lokale evalueringer som eksisterer er det fortsatt mangel på rigorøs dokumentasjon av resultatene for barna av de beslutningene som tas i familieråd, sammenliknet med resultatene av tradisjonelle metoder (Adams & Chandler, 2004; Brown, 2003). De mest kjente unntakene er et kanadisk forsøk (Pennell & Burford, 2000), et britisk forsøk (Lupton & Stevens, 1997) og det ovennevnte svenske forsøket (Sundell & Vinnerljung, 2004)¹⁸. Det norske forsøket er derfor relativt stort i internasjonal sammenheng, og dessuten gjennomført mer systematisk enn flertallet av forsøkene som er rapportert internasjonalt så langt.

Som en konsekvens av måten familieråd som oftest har vært prøvd ut på, har også den vanligste måten å evaluere virkningene på så langt, vært kvalitative gjennomganger av forsøksprosjektene. Dermed består også littera-

---

¹⁸ I følge Merkel-Holguin (2003) finnes det i alt åtte studier med kontroll- eller sammenlikningsgrupper. Jeg har ikke greidd å få tak i alle disse så langt.

turen i stor grad av rapporter som er utgitt av sosialtjenestene som har gjennomført forsøkene, interesseorganisasjoner eller institusjoner som har gjennomført evalueringene. I tillegg kommer bøker og antologier som enten beskriver et enkelt eller flere forsøk i mer detalj (for eksempel Lupton & Nixon, 1999; Marsh & Crow, 1998), eller som samler enkeltforsøk fra flere land (for eksempel Burford & Hudson, 2005; Hudson et al., 1996). Det finnes derimot bare få forsøk på systematiske analyser av flere av disse forsøkene i sammenheng, og få litteraturoversikter (se Merkel-Holguin, 2003 for et unntak). Dessuten er det først de siste årene at det er gjort forsøk på kritiske diskusjoner av metoden ut fra mer overordnede teoretiske innfallsvinkler, for eksempel om demokratisering av velferdstjenester (Adams & Chandler, 2004; Holland & Scourfield, 2005; Merkel-Holguin, 2004). Myndiggjøringsperspektivet diskuteres imidlertid mer inngående fra tidligere av (Lupton & Nixon, 1999). Det er også først de aller siste årene at det så smått har begynt å komme artikler om implementering og effekter av metoden i vitenskapelige tidsskrifter med fagfellevurderinger.

Per i dag er det derfor svært vanskelig å gjennomføre en systematisk oversikt over de ulike effektene av familieråd, for eksempel bygget på randomiserte, kontrollerte forsøk eller studier med egnede kontrollgrupper¹⁹. Derimot er det mulig å presentere en del forskningsresultater om sentrale spørsmål som stilles av de forskerne som har gjennomført evalueringer så langt, med nødvendige forbehold om kvaliteten på de aktuelle studiene. I dette kapitlet har jeg valgt ut noen av disse sentrale spørsmålene, og jeg kommer også til å presentere noen eksempelstudier mer i detalj. Jeg har dessuten bestrebet meg på å finne studier fra flere av landene som har prøvd ut metoden, selv om mesteparten av evalueringsrapportene er produsert i Storbritannia og USA.

Et rammeverk for presentasjonen av resultater

I en av de første antologiene om familieråd (Hudson et al., 1996) presenteres et rammeverk for presentasjon og diskusjon av resultater av familieråd. Dette rammeverket er nyttig fordi det gjør det mulig å dele opp prosessen i flere typer mål, både kortsiktige og langsiktige. Dermed blir det også mulig å

---

¹⁹ Elisabeth Backe-Hansen og Tony Newman, Barnardos, Storbritannia, er i ferd med å sammenstille resultater av familieråd på oppdrag av Nordic Campbell Center. Sammenstillingen skal etter planen være ferdig i mars 2008.

sortere de ulike studiene i forhold til hva slags resultater de egentlig har ønsket å analysere, og enklere å få oversikt både over hva som er evaluert og hvor kunnskapshullene er.

Modellen består av følgende ledd: (a) input eller ressurser som prioriteres til gjennomføring av familieråd, (b) hva som skjer i løpet av familierådet, (c) umiddelbare resultater (immediate outputs), (d) umiddelbare resultater (immediate outcomes), (e) litt mer langsiktige resultater (intermediate outcomes) og (f) endelige resultater (ultimate outcomes) (Hudson et al., 1996:5). Forfatterne skiller mellom «*outputs*» og «*outcomes*» når det gjelder umiddelbare resultater av familieråd, en distinksjon som er vanskelig å få til på norsk. Det som menes med «*outputs*» er i første rekke om familien formulerer en akseptabel plan og om deltakerne er fornøyde med prosessen der og da, med andre ord forhold knyttet til det å arrangere selve familierådet. Til umiddelbare «*outcomes*» regnes derimot rapporter som beskriver og oppsummerer iverksetting av planen og de foreslåtte tiltakene (op. cit.:10). Mer langsiktige resultater kan for eksempel være økt evne til å beskytte barnet mot mishandling, økt motivasjon til å søke varige løsninger på eksisterende problemer, å beholde barnet innen den utvidete familien eller oppnå tilbakeføring fra omsorg. Endelige resultater kan så være at barn varig beskyttes mot mishandling og omsorgssvikt og at lokalsamfunnet i større grad tar et felles ansvar for barn og familier (op. cit.:15).

Når de fleste evalueringene har skjedd noen få måneder eller et års tid etter at familieråd har vært gjennomført, er det urealistisk å forvente verken varig beskyttelse mot mishandling eller bedre fungerende lokalsamfunn. Uansett kan vi vel regne med at så vidt ambisiøse mål for det som tross alt er et ganske begrenset tiltak er mer ideologisk enn faglig begrunnet. I den grad litteraturen beskjeftiger seg med noe annet enn gjennomføring av familieråd og de umiddelbare konsekvensene av dem, er også fokuset nettopp rettet mot det Hudson et al. (op. cit.) kaller «*intermediate outcomes*».

I utgangspunktet var familieråd en enkeltstående hendelse; det ble avholdt ett møte, som imidlertid godt kunne vare i timevis og involvere 20–30 personer eller enda flere. Etter hvert har tenkningen dreid i retning av å se familieråd som del av en prosess, og det er blitt mer og mer vanlig å gjennomføre både ett og to oppfølgende familieråd. Her diskuteres blant annet om den utvidete familien og barnevernstjenesten har gjennomført de tiltakene som inngikk i den opprinnelige planen. Om nødvendig modifiseres

planen i lys av situasjonen slik den er blitt etter noe tid. Men uansett er det viktig å være edruelig med hensyn til hvor omfattende resultater tiltaket i seg selv kan føre til, særlig i forhold til familier med omfattende og alvorlig problematikk. I diskusjonen av hvorvidt familieråd er vellykket som metode er det derfor viktig å skille mellom realistiske og urealistiske mål; mål som kanskje uttrykker ildsjelenes ønske om å erstatte annet barnevernsarbeid med familieråd heller enn mål som er mulige å realisere innenfor metodens rammer.

3 Når familieråd skal organiseres og gjennomføres

Særlig i prosjektrapportene diskuteres flere spørsmål knyttet til organiseringen og gjennomføringen av familieråd. Noen er av mer deskriptiv karakter, for eksempel at det er viktig å holde møtene på et sted familien føler seg trygg, å tilby servering og sørge for et eget rom der barna kan være hvis de ikke skal eller ønsker å delta på hele møtet. Da er det også viktig å ha noen til stede som kan passe på dem.

Andre spørsmål er av mer prinsipiell karakter, og diskuteres nærmere i det følgende. Det ene er koordinatorens sentrale rolle, også i forberedelsene av familieråd. Det andre spørsmålet dreier seg om hvordan metodens krav om «alenetid» for familien håndteres. Det tredje gjelder de profesjonelles endrede rolle når de deltar i familieråd. Avslutningsvis diskuteres særlig noen britiske forfattere et behov for at barna bør ha sin egen talsperson («advocate») i familierådene. Men også når det gjelder de mer prinsipielle spørsmålene er det stort sett slik at de primært *diskuteres* i litteraturen, gjerne på bakgrunn av oppfatningene til deltakerne i familieråd. Det gjøres ikke forsøk på å prøve systematisk ut *hva slags virkninger det har* å variere de betingelsene som diskuteres.

Koordinatorer er helt sentral

It's wonderful actually seeing families being empowered and taking responsibility, and not just the immediate family but the extended family. Especially to see them come up with a plan that will work, that social services would never have been able to come up with if there had not been a Family Group Conference. (Koordinator i Marsh & Crow, 1998:138).

Koordinatoren har en helt sentral rolle når familieråd skal forberedes og gjennomføres. Koordinatoren har for det første ansvaret for å snakke med familien på forhånd, diskutere med familien hvilke familiemedlemmer som skal være til stede og gjennomføre samtaler med deltakerne for å forberede det som skal skje under møtet. Alt dette krever god tid. For eksempel er det ikke gitt hvilke familiemedlemmer som skal være til stede hvis foreldrene er skilt og i konflikt med hverandre. Dessuten kan de aktuelle deltakerne bo langt fra hverandre, og med mange deltakere fra familien og nettverket blir det mange å snakke med og forberede på møtet som skal holdes. Litteraturen er også enstemmig når det gjelder å understreke at koordinatoren må få nok tid og ressurser til å gjennomføre forberedelsene på en ordentlig måte.

For det andre har koordinatoren ansvaret for gjennomføringen av møtet, og fungerer som møteleder. Dette innebærer blant annet å passe på at alle får sagt sitt i en respektfull atmosfære. Koordinatoren må også ta ansvaret for at deltakerne fra den utvidete familien arbeider med å formulere en plan, selv om det kan komme opp vanskelige ting og noen kan bli både sinte og lei seg. Videre må koordinatoren ta det overordnede ansvaret for at planen som formuleres, er konkret nok og realistisk nok. Dette tar vanligvis tid. Koordinatorene må dessuten kunne forholde seg til uventede hendelser i løpet av familierådet, som at noen kommer som ikke skulle vært der, eller at noen som skulle vært der uteblir (Marsh & Crow, 1998).

Den opprinnelige modellen forutsetter at koordinatoren er uavhengig i forhold til barnevernet. Dette skal gi familien tillit til at familierådet virkelig er en anledning for dem til å overta eierskapet til den beslutningen som skal tas, og understreke at sosialarbeiderens maktposisjon virkelig er endret. Imidlertid har det skjedd i noen av de prosjektene som rapporteres at sosialarbeidere også er koordinator, gjerne av praktiske eller økonomiske heller enn av prinsipielle årsaker. I andre prosjekter har man brukt ressurser på å lære opp uavhengige koordinatorene slik at de er tilgjengelige hver gang familieråd skal arrangeres. I andre prosjekter igjen har man delt koordinatorens rolle i to, slik at koordinatoren har ansvaret for forberedelsene og en «facilitator» har ansvaret for møteledelsen. Dette frarådes imidlertid (Merkel-Holguin, 2004). Et viktig resultat av koordinatorens innsats i forberedelsene av familierådet er at den utvidete familien blir kjent med koordinatoren og får tillit til ham eller henne, og denne tilliten bidrar igjen til at gjennomføringen

blir bedre. Det kan oppleves som vanskelig å bli kjent med og få samme tillit til en helt ny person samtidig med at familierådet skal gjennomføres.

De profesjonelles rolle endres på vesentlige punkter

When I attended the course (on FGCs)... I got more than I bargained for. I had anticipated something about child protection care conferences and was presented instead with a radical alternative that connected with the reasons and values that drew me to social work in the first place. (Bowser, 1999).

Når den faglige og ideologiske begrunnelsen for familieråd er økt myndiggjøring av familiene, sier det seg selv at de profesjonelles rolle må bli annerledes enn i vanlig barnevernsarbeid. For mange av dem som har prøvd ut familieråd er det også et mål i seg selv å redusere de profesjonelles (for store) makt i beslutningsprosessen. Som følge av dette tilskrives også sosialarbeideres motstand mot å implementere familieråd at de på sin side ikke ønsker å gi fra seg makt. Jeg kommer tilbake til akkurat denne diskusjonen i kapitlets siste del. Her presenterer jeg resultater om på hvilke måter de profesjonelles rolle blir annerledes, og hva slags konsekvenser dette får for deres deltakelse i familieråd.

Hayes (2000) gjennomførte en spørreskjemaundersøkelse til i alt 146 fagpersoner på ulike forvaltningsnivåer i Nord-Irland, med en svarprosent på 68 prosent (100 personer). Informantene ble blant annet bedt om å sammenlikne familieråd med vanlige ansvarsgruppemøter («case conferences») på grunnlag av predefinerte svaralternativer. Nesten samtlige var enige i at familieråd er annerledes på flere måter. For det første blir de profesjonelles rolle ulik fordi familiene er beslutningstakere i familieråd, ikke de profesjonelle. Videre er fokus annerledes, ettersom familieråd har som hensikt å få familien til å løse sine egne problemer i stedet for at profesjonelle skal ta stilling til registrering i egne registre og utvikling av planer for å beskytte barna i familien. For det tredje leder en uavhengig koordinator møtene i stedet for en ansatt i barnevernstjenesten.

I sin oppsummering av til sammen 80 familieråd fra flere pilotprosjekter nevner Marsh og Crow (1998) en fjerde forskjell: at forholdstallet mellom profesjonelle deltakere og deltakere fra familien og nettverket er omvendt i familieråd. I familieråd reduseres nemlig antallet profesjonelle deltakere til et minimum, det vil si de som har direkte og relevant kunnskap om barna.

Dette peker igjen på det som kanskje er den viktigste forskjellen mellom familieråd og andre møter i barnevernssaker: At de profesjonelle primært deltar som informasjonsformidlere, med ansvar for å begrunne sin bekymring for barna i familien på en forståelig måte for samtlige deltakere i familierådet. De profesjonelle skal med andre ord gi input til familiens beslutningsprosess, som familien bruker når de formulerer sitt forslag til videre plan i løpet av «alenetiden».

Et spørsmål som stilles i flere studier, er om de profesjonelle likevel får eller tillegges mer makt enn de bør ha i henhold til modellen. Dette diskuteres blant annet av Holland og medarbeidere (2003) i en kvalitativ evaluering av 17 familieråd i Wales. Her viste det seg at omtrent samtlige sosialarbeidere som ble intervjuet, ønsket tanken om «alenetid» for foreldrene velkommen. På den andre siden hadde familiene ulike syn. I sju av de 17 familiene ønsket minst ett familiemedlem at sosialarbeideren ikke hadde latt dem være alene, primært fordi han eller hun bidro til å opprettholde en rolig atmosfære og forhindre åpne konflikter. Familiene i tre av familierådene var ambivalente, mens de var positive eller likegyldige i seks.

Når familiene ønsker å ha en sosialarbeider eller en profesjonell til stede, kan dette være uttrykk for at vedkommende oppleves som reelt hjelpsom. På den andre siden diskuterer Holland og medarbeidere (2003, 2005) at ønsket kan være et resultat av at sosialarbeiderne på mange måter gjør seg selv uunnværlige også i familierådet, slik at møtene på et vis profesjonaliseres. Merkel-Holguin (2004) går enda lengre og snakker om at fagfolkene koopterer prosessen eller tilraner seg makt likevel. Dette kan for eksempel skje når det lages en for stram dagsorden i forkant av møtet som deles ut til deltakerne, når det i for stor grad presenteres skriftlige rapporter eller man på andre måter overfører møtestrukturer fra andre settinger. Men det at familier ikke automatisk setter pris på «alenetid» kan også ses som en konsekvens at familieråd som metode er initiert av barnevernet og ikke av familiene selv, slik at det ikke er gitt at alle vil foretrekke metoden i sin opprinnelige form.

Familieråd innebærer å dele informasjon med en rekke medlemmer av den utvidete familien, informasjon foreldre og barn kanskje ville foretrukket å holde for seg selv. Informasjonen kommer fra fagfolk i form av bekymringer de har for barnas situasjon, og deres forståelse av årsaken til problemene. Men kanskje er det ikke kjent for deler av familien at foreldrene har et rusproblem eller at en ungdom har begynt med kriminell atferd, og kanskje

er det konflikter mellom barnevernstjenesten og foreldrene om hva problemet er. På den ene siden er det nødvendig å dele nok informasjon til at det er mulig å lage en realistisk plan. Men på den andre siden er det nødvendig både for fagfolk og koordinatorene å reflektere over spørsmål om konfidensialitet. Dette innebærer blant annet å ikke dele mer informasjon enn det som er nødvendig, og innskjerpe for alle deltakerne i familierådet at den informasjonen de får helst skal behandles konfidensielt. Slike spørsmål diskuteres i en del av litteraturen, uten at det er lett å finne gode løsninger på dem.

Trenger barn og unge en egen talsperson?

I den opprinnelige modellen for familieråd diskuteres ikke barn og unges posisjon, selv om Ryburn og Atherton (1996) sier at barn alltid kan være til stede, og kan ha med seg en talsperson hvis de ønsker det. Det er en underliggende forutsetning at familieråd som metode ivaretar barnets beste nettopp fordi den utvidete familien overtar eierskapet til barnas problemer og situasjon. Samtidig påpeker flere forfattere at det faktisk er knyttet en del utfordringer til å myndiggjøre barn og unge, og at familien kan fungere like ekskluderende som andre voksne fora. En løsning har derfor vært å introdusere en støtteperson for barnet («advocate») både i forkant av og under selve familierådet. Dalrymple (2002) utforsket dette spørsmålet nærmere i et delprosjekt knyttet til implementeringen av familieråd i Wiltshire, Storbritannia. I alt inngikk 44 familieråd i delprosjektet.

Hvis et barn eller en ungdom skulle trenge en talsperson for å kunne ivaretas i et familieråd, er det rimelig å tenke seg at vedkommende også er en del av familiens utvidete nettverk. Dette følger av tenkningen om at familieråd bygger på familiens evne til ta sine egne beslutninger. Hvis det skulle vise seg at familieråd egentlig er et beslutningsforum for voksne er det nødvendig med en barnets talsperson, men det bør altså være en person barnet eller ungdommen kjenner fra før. Det viste seg imidlertid vanskelig for barna og ungdommene i flertallet av de 44 familierådene å finne fram til en talsperson fra nettverket. Ikke mer enn seks valgte dette alternativet. Fire valgte å ikke ha en talsperson fordi de følte de kunne tale sin egen sak, mens barna i fem av sakene var fire år eller yngre. I de resterende 29 sakene valgte barna og ungdommene en uavhengig talsperson. Dette nødvendiggjorde at barna og ungdommene ble kjent med talspersonen på forhånd, og det så ut som om 2–3 møter skulle til for at relasjonen ble både meningsfylt og effektiv (Dalrymple, 2002).

I etterkant ble 10 barn mellom seks og 13 år intervjuet, som hadde valgt å bruke en uavhengig talsperson. I tillegg gjennomført et gruppemøte med fire av barna og et halvdagsseminar med noen av talspersonene. Dalrymple (2002) fant at det å ha en uavhengig talsperson innvirket på barnas posisjon i familierådet på tre måter. For det første opplevde de mer personlig makt fordi de kunne instruere vedkommende, eller fordi vedkommende kunne formidle barnas ønsker og følelser videre når de ikke greide å formidle dem selv. Noen barn syntes familierådet var litt skremmende, for eksempel hvis de var redde for å få negative kommentarer fra noen i familien, og da hjalp det å ha med en talsperson. Med andre ord følte de seg sterkere innad i familienettverket; også fordi talspersonen representerte dem hvis de selv ikke var til stede og støttet dem hvis de foretrakk å forlate møtet. For det tredje satte informantene pris på prosessen med å arbeide sammen med familien i forhold til sosialarbeiderne fordi de fikk observere hvordan deres ellers ganske lite myndiggjorte familie greide å formulere gode planer. Så en uavhengig talsperson kan sikre at barn og unge får en stemme i familieråd, og derigjennom myndiggjøre dem både personlig, i relasjon til familienettverket og innen profesjonelle strukturer.

Kort diskusjon av resultatene

Som Dalrymple (2002) påpeker, var talspersonenes rolle å sikre at barna og ungdommene fikk en likeverdig posisjon med de voksne deltakerne i familierådene. Men særlig en uavhengig talsperson skal i prinsippet ikke være til stede i familiens «alenetid», samtidig som det ut fra dette prosjektets resultater er mange argumenter for at de bør være tilstede også her. Dette behøver ikke være et problem hvis man bruker talspersoner fra nettverket, noe som imidlertid bare var mulig i et fåtall av de 44 familierådene. Så hvis man skal ta hensyn til barna og ungdommens ønsker, bør begge typer talspersoner kunne være til stede. Følgelig bør også funksjonen til en talsperson være et delt ansvar mellom familien og sosialarbeideren for å sikre at barn og unge forblir sentrale i beslutningsprosessen. Dette er i første rekke en utfordring for de voksne som deltar i denne prosessen.

Også dette var et lite prosjekt, og antallet barn og unge som ble intervjuet om sine erfaringer er enda mindre. Det er derfor vanskelig å trekke noen generelle konklusjoner, men prosjektet understreker likevel betydningen av å reflektere spesielt over barn og unges posisjon i familieråd

ut fra et myndiggjøringsperspektiv. Man kan ikke forutsette at familienettverket automatisk beholder fokus på barna og ungdommene. Men samtidig innebærer altså en løsning med talsperson et avvik fra den opprinnelige modellen når vedkommende er uavhengig. Spørsmålet er om dette er en fornuftig videreutvikling.

4 Umiddelbare resultater («outputs» og «outcomes»)

De umiddelbare resultatene av familieråd, både «outputs» og «outcomes», er det som er mest utforsket i den foreliggende litteraturen. Her vil jeg diskutere tre typer resultater nærmere: Planer og tiltak, de voksne deltakernes opplevelser av prosessen og barnas og ungdommenes opplevelser.

Planer og tiltak

Hensikten med selve møtet er å formulere en plan som den utvidete familien blir enig om, og som barnevernstjenesten kan akseptere fordi den ivaretar barn og unge tilstrekkelig godt. Følgelig er ett vanlig spørsmål som stilles i evalueringer av metoden om planer faktisk formuleres og hvordan de følges opp etterpå. Et eksempel her er hentet fra Australia, en evaluering av 48 familieråd som ble gjennomført i New South Wales fra 1996 til 1998. Data ble samlet inn ved hjelp av telefonintervjuer mellom et halvt og ett år etter at familierådet var holdt, og ble tatt opp på bånd med informantenes samtykke (Cashmore & Kiely, 2005[2000]). Her viste det seg at med ett unntak greide samtlige familier å formulere en plan som ble akseptert av barnevernstjenesten. Flesteparten av planene inkluderte en kombinasjon av støtte fra den utvidete familien og tiltak fra barnevernstjenesten eller andre profesjonelle. Familiene var opptatt av å dekke behovene til både den utvidete familien, foreldrene og barna. Det viste seg at bare et mindretall av planene var blitt effektivt i hele sin bredde. Så selv om både familiemedlemmer og profesjonelle var fornøyde med planene, var det regelen heller enn unntaket at planene bare delvis ble fulgt. I de fleste tilfellene var begge parter enige om at dette skyldtes både nettverket og de profesjonelle. Samme type resultater oppsummeres også av Marsh og Crow (1998). De evaluerte i alt 80 familieråd som var gjennomført i en bydel i London, en mindre by og et landdistrikt i England og et distrikt i Wales.

Det er ikke uvanlig å legge urealistiske planer i en situasjon hvor aktørene har et reelt ønske om å få til en ordning alle kan være enige om,

hvor de på samme tid skal relatere seg til hverandre i en setting som kan være ganske emosjonelt belastende. Følgelig er det nyttig å se det første familierådet som starten på en prosess der kursen kan justeres når man får sett i praksis hvor realistisk planen viser seg å være. Selv om den opprinnelige modellen bygger på at det skal holdes ett familieråd, har også svært mange av prosjektene som er rapportert innført muligheten for oppfølgende møter omtrent fra starten.

Fornøyde voksne deltakere

Evalueringsene av familieråd rapporterer gjennomgående at de voksne familiedlemmene er svært fornøyde med prosessen. De setter pris på å møte barnevernstjenesten på en annen måte enn ellers, de setter pris på koordinatoren, de setter pris på muligheten for bedre kontakt med og støtte fra det utvidete nettverket og de setter pris på å kunne møtes på et nøytralt sted med god tid, med et eget rom og plass for barna om nødvendig og sist, men ikke minst med servering.

Samtidig finnes det eksempler i litteraturen på at familiemedlemmer føler seg dårlig ivaretatt og at de ikke kommer til orde. Dette gjelder særlig den utvidete familien. Det finnes også eksempler på at en av foreldrene føler seg overkjørt av den andre, særlig i familiens «alenetid», eller at det blir emosjonelt belastende konfrontasjoner mellom familiemedlemmene. Og både foreldre og barn kan synes det er vanskelig at andre i familien skal få vite ting om dem de ikke har visst før (se for eksempel Lupton & Stevens, 1997). Med andre ord kan det ikke forutsettes at alle medlemmer av det utvidete familienettverket har samme, positive oppfatning av å delta i familieråd. Det kan heller ikke forutsettes at erfaringene er like uavhengig av hva slags problemer familiene har eller hva slags relasjoner som eksisterer på forhånd mellom familiemedlemmene. Dette understreker igjen koordinatorens sentrale rolle i forberedelsene så vel som gjennomføringen av familierådene.

En av forutsetningene for modellen er økt myndiggjøring av familien gjennom et reelt skifte av makt fra barnevernstjenesten til familien. Det kan imidlertid diskuteres i hvor stor grad familiene virkelig blir myndiggjort selv om de er fornøyde med prosessen og synes det er bedre å delta i familieråd enn i tradisjonelle ansvarsgruppemøter, behandlingsmøter osv. Lupton (1998) skiller mellom to begreper, «*enabling*» og «*empowering*». «*Enabling*» innebærer at familien får mer kontroll over selve prosessen, i den forstand at

familiemedlemmene skjønner formålet med møtet og hva slags rolle de skal ha, at de føler de får sagt hva de mener og stilt de spørsmålene de ønsker å stille. Familiemedlemmene kan også føle at det er bra å bli involvert i beslutningsprosessen. Men det er vanskelig å vite om det i tillegg er en myndiggjørende erfaring, ettersom dette også krever mer kontroll over utfallet av familierådet. I følge Lupton (op. cit.) er dette et mer åpent spørsmål. På den ene siden ser det ut som om familien har stor innflytelse på innholdet i den planen som formuleres, og at planene stort sett støttes av sosialarbeidere. Samtidig kan man finne eksempler på at fagfolk manipulerer prosessen gjennom hva slags informasjon man velger å formidle, blant annet om hvilke tiltak som er tilgjengelige. Dessuten er mange familier vant til å følge forslag fra barnevernstjenesten, noe som er vanskelig å snu i løpet av et enkelt møte. I tillegg kommer, som tidligere nevnt, at de planene som vedtas slett ikke behøver å bli fulgt opp i praksis. Dermed kan det som skjer etter familierådet også bidra til at familien ikke blir myndiggjort likevel, noe som igjen understreker behovet for å se disse møtene som en del av en prosess.

Hva med barna og ungdommene?

The involvement of young people in meetings about their welfare is not straightforwardly experienced positively or negatively. (Holland & O'Neill, 2006:99).

Stort sett rapporteres det positive erfaringer med at barn og unge deltar i familieråd. Bell og Wilson, som analyserer de første 20 familierådene i et britisk pilotprosjekt²⁰, intervjuet barn mellom seks og 16 og fikk i tillegg noen av dem til å fylle ut spørreskjemaer. Deres konklusjon er ganske typisk: Ut fra erfaringene til informantene bør barns deltakelse i familieråd generelt oppmuntres. For det meste satte barna og ungdommene pris på erfaringene med å bli konsultert så vel som anledningen for familiene til å utvikle relasjoner seg i mellom og arbeide sammen om planlegging uavhengig av barnevernet. Men selv om familieråd kan inkludere barn og unge på en positiv måte og ha en klar rolle i barnevernets praksis, er ikke dette nødvendigvis den riktige framgangsmåten for å myndiggjøre alle barn og familier. Med andre ord er man positiv, men må likevel komme med en advarende pekefinger.

---

²⁰ I en kystby i Nord-England.

Familieråd er av spesiell interesse for tenkningen om barn og unges medvirkning fordi de dreier seg om deres samhandling med både familie og stat når det skal tas beslutninger om deres framtid. Dette diskuteres nærmere i den tidligere nevnte, kvalitative evalueringen av 17 familieråd i Wales, sammen med resultater om risiko og nytte for barna og ungdommene med å delta, deres delvis ulike prioriteringer i forhold til de voksne og potensielle interessekonflikter mellom individuelle behov og behovene til familien som helhet (Holland et al., 2003; Holland & O'Neill, 2006). Prosjektet var spesielt rettet mot familier der det var en reell sjanse for at et eller flere barn kunne bli tatt under barnevernets omsorg. I alt ble 25 barn og unge mellom seks og 18 år intervjuet innen en måned etter at familierådet var holdt.

Det første spørsmålet forfatterne diskuterer er om risikoen ved å arbeide for barn og unges deltakelse i familieråd er mindre enn nytten for dem og familiene deres. Tre av informantene hadde i hovedsak opplevd sin deltakelse som negativ, dels fordi de ikke følte at de kom til orde og dels fordi relasjonen deres til viktige voksne ble dårligere etterpå. Med andre ord er det en risiko for at barn og unge har negative erfaringer med å delta. For det andre kan de risikere å bli eksponert for voksnes konflikter. For det tredje kan det tenkes at barn og unge som allerede har erfaring med at de ikke tas med på råd eller tas hensyn til vil føle seg verre hvis de også har en uheldig opplevelse i familieråd. Mange av informantene i dette prosjektet hadde engstet seg for dette på forhånd. Videre kan det tenkes at det er uheldig å oppmuntre barn og unge til å delta i beslutningsprosesser som tar sikte på å styrke familien hvis de samtidig står i fare for å bli mishandlet i den samme familien. Noen av barna og ungdommene rapporterte også at de følte seg ganske isolert i familierådet, selv om flere opplevde at møtet virket samlende på familien og nettverket. Til sist er det så en risiko for at barn og unges deltakelse blir for syns skyld fordi de ikke egentlig har innflytelse på de beslutningene som tas. Det er en reell forskjell mellom det å bli hørt og det å ha innflytelse, og også i denne studien rapporterte langt flere om det første enn om det siste. Holland og O'Neill (2006) oppsummerer at selv om noen av disse risikofaktorene viste seg å være relevante for noen av barna og ungdommene, så det ut som om fordelene ved å delta var større enn ulempene for de fleste. Men deltakelse er *ikke* det samme som å ha innflytelse.

Videre var det forskjeller mellom voksne og barn når det gjaldt hva ved det å delta som hadde betydning. Voksne hadde en tendens til å understreke

de praktiske resultatene av familierådene, som spørsmål om hvor barn og unge skulle bo, hvor ofte de skulle treffe resten av familien og hva slags praktisk støtte det formelle og uformelle nettverket kunne gi. Derimot viste de færreste blant barna og ungdommene særlig interesse for det praktiske. De var langt mer interessert i emosjonelle aspekter, som en arena for kontakt med familiemedlemmer, men også som en arena hvor voksne konfronterte dem med uønsket atferd. Dessuten kunne familierådene ha en terapeutisk virkning for barn og særlig unge hvis de fikk anledning til å konfrontere voksne familiemedlemmer. Med andre ord var barna og ungdommene mer opptatt av de emosjonelle sidene ved familieråd, noe de voksne var mindre opptatt av (Holland et al., 2003; Holland & O'Neill, 2006).

Som Dalrymple (2002), diskuterer disse forfatterne det tilsynelatende paradoksale med at en intervensjon som har som målsetting å fremme samholdet i familien, også kan kreve bruk av egne talspersoner for noen av familiemedlemmene. Samtidig er det en risiko for at særlig barna og ungdommene blir marginalisert i det voksne forumet familieråd jo er, og at familier kan være en arena for konflikt og undertrykking, ikke bare omsorg og støtte. Også for barna og ungdommene i denne undersøkelsen så det ut som om talspersonen var en reell støtte. Og talspersonen var heller ikke til stede i de få familierådene som var preget av konflikter og oppbrudd.

Kort diskusjon av resultatene

Barn og unges rett til medvirkning til beslutninger som angår dem er nedfelt i FNs barnekonvensjon. Dessuten har de siste 10–15 årenes forskning dokumentert at barns kompetanse til medvirkning på mange arenaer er større enn tidligere antatt. Følgelig er det ingen grunn til å anta at barn og unge helst *ikke* skal delta i familieråd. De deltar i møter om deres framtid som kan være vel så problematiske som familierådene, som ansvarsgruppemøter i Norge eller «review meetings» i Storbritannia. Flere kvalitative prosjekter, om enn små av omfang, rapporterer også at barn og unge flest setter pris på anledningen til å bli hørt gjennom å delta i familieråd.

Barnekonvensjonen stadfester rett til medvirkning, men ikke til medbestemmelse. Informantene i studien til Holland og medarbeidere skilte også mellom det å bli hørt på og det å ha innflytelse. Dette er et nødvendig skille i en kontekst hvor barns og unges interesser må avveies i forhold til interessene til andre i familien så vel som barnevernets anliggender. Annen forskning om

barns medvirkning påpeker også at barn og unge heller ikke forventer at de skal kunne bestemme, men at de synes de har rett til å få fram sin mening.

Imidlertid er det verdt å merke seg at ikke alle setter pris på å delta, og at mange synes det er trygt å ha støtte av en talsperson som er «deres». Mer enn noe annet peker disse resultatene i retning av at barns og unges deltakelse i familieråd krever særlige forberedelser, og at spesiell oppmerksomhet må rettes mot saker der det er reell risiko for mishandling og overgrep, og der konfliktnivået i familien generelt er høyt.

5 Mer langsiktige resultater

In contrast with the evidence on the FGC process, that on the outcomes of the process, particularly in the longer-term, and in respect of child protection, is underdeveloped and ambiguous. (Lupton & Stevens, 1997:10).

Som påpekt et par ganger tidligere i dette kapitlet finnes det fortsatt lite forskning av god kvalitet om mer langsiktige resultater av familieråd. Dette skyldes at forskningen så langt som oftest har oppsummert få cases, og stort sett ikke anvendt sammenlikningsgrupper. Oppfølgingstiden har også vært kort. I denne delen av kapitlet presenterer jeg mer i detalj tre mer studiene så langt. Samtlige benyttet seg av sammenlikningsgrupper, den ene med så lang oppfølgingstid som tre år.

The Newfoundland & Labrador FGDM project

Tidlig på 1990-tallet gjennomførte Pennell og Burford et forsøk med familieråd i tre regioner i Nord-Canada i løpet av ett år. Forsøket var spesielt av flere årsaker. I motsetning til mange andre inkluderte det familier fra nasjonale minoriteter, og det ble brukt en sammenlikningsgruppe. Dessuten hadde forsøket en klar målsetting om å se vold mot barn og vold mot kvinner i sammenheng, begrunnet med at arbeidet på disse feltene for ofte foregår atskilt til skade for dem det gjelder (Pennell & Burford, 2000). Forfatterne brukte betegnelsen «*family group decision making*» for å understreke at familiegruppa, bestående av den umiddelbare familien, slektninger, venner og andre støttespillere skulle bestemme hva som skulle gjøres for å stanse mishandlingen. Målsettingen med prosjektet var å teste ut modellens potensialer for å eliminere eller redusere vold mot barn og voksne familie-

medlemmer og fremme deres velbefinnende (op. cit.:137). Familievold ble definert som «et gjentakende mønster av tilsiktede forsøk på å undertrykke og kontrollere andre familiemedlemmer på en rekke måter», inklusive fysisk makt, seksuelle overgrep, emosjonell mishandling og sosioøkonomisk deprivasjon (Pennell & Burford 1995:30). I alt deltok 32 familier med 91 barn i 37 familieråd. Det totale antallet personer som deltok var 472. Gjennomsnittlig deltok 13 personer på møtet, hvorav 10–11 var familiemedlemmer eller private støttespillere og 1–2 var fra barnevernstjenesten og en annen organisasjon. Sammenlikningsgruppa besto av 31 familier som var valgt ut av en egen konsulentgruppe.

Det er vanskelig å måle familie vold, så prosjektet brukte både direkte rapporter om vold og i alt 31 indikatorer på vold som resultatmål, senere kalt «Child Protection Events», bygget på dokumentgjennomganger av sakene til både prosjektgruppa og sammenlikningsgruppa. Dokumentene i sakene til kontrollgruppa ble sortert ut fra hendelser før og etter mediandatoen for når familierådet ble gjennomført. Et annet resultatmål var oppfølgende intervjuer med i alt 115 personer som representerte 28 av de 32 prosjektfamiliene. I alt ble det gjennomført 158 intervjuer, hvorav 43 for andre og tredje gang. I snitt ble de første intervjuene gjennomført 12–13 måneder etter familierådet, med en spredning på fire til 27 måneder. I følge forfatterne betydde ikke denne variasjonen noe for svarene som ble gitt.

I intervjuene beskrev de 115 respondentene omfattende endringer i familien, som både kunne tilskrives familierådet og andre forhold (som en ny barnefødsel eller flytting). Dette skjedde selv om både de som hadde deltatt og sosialarbeiderne langt fra hadde oppfylt de planene man hadde blitt enige om. Når planene hadde blitt gjennomført, mente informantene stort sett at familiene hadde hatt utbytte av dem, men de fleste mente det samme selv om dette ikke hadde skjedd. I de få tilfellene hvor planene overhodet ikke var blitt fulgt opp mente imidlertid halvparten av informantene at familiene var i samme situasjon som før eller hadde fått det verre. Årsaken til at flertallet av familiene hadde fått det bedre, var at familierådet skapte større samhold i familien. Dessuten var familiemedlemmene blitt tryggere.

Det viste seg også at prosjektfamiliene startet ut med flere «Child Protection Events» enn sammenlikningsgruppa og endte ut med færre slike episoder. Antallet episoder ble halvert blant prosjektfamiliene, fra 233 til 117, gjennomsnittlig endret fra 7.3 til 3.7. I sammenlikningsgruppa steg

antallet hendelser fra 129 til 165 hendelser, gjennomsnittlig endret fra 4.2 til 5.3. Likeledes ble antallet bekreftede tilfeller av barnemishandling halvert i prosjektfamiliene (fra 16 til 8), men nesten doblet i sammenlikningsgruppa (fra 7 til 12). Mange av barna i prosjektgruppa var imidlertid allerede plassert utenfor hjemmet den tiden prosjektet pågikk.

Både prosjektfamiliene og familiene i sammenlikningsgruppa fortsatte å bekymre barnevernsmyndighetene, og antallet meldinger forble høyt for begge grupper. Men sosialarbeidernes respons på meldingene endret seg imidlertid. Etter familierådet gikk de på færre hjembesøk på grunn av akutte situasjoner i prosjektgruppa enn i sammenlikningsgruppa, blant annet fordi de følte at de kjente prosjektfamiliene bedre. Antallet akutt plasseringer hadde også vært dobbelt så høyt i prosjektfamiliene på forhånd, etterpå var nivået det samme for de to gruppene. Antallet barn under omsorg forble ganske konstant for sammenlikningsgruppa, men falt for prosjektgruppa. Allment ser det ut som om barna i prosjektfamiliene var mindre utsatt for vanskjøtsel og mishandling etter familierådet, og at de fikk bedre omsorg²¹.

Pennell og Burford (2000:152) påpeker at selv om prosjektfamiliene allment gjorde større framskritt enn familiene i sammenlikningsgruppa, lyktes man dårligst i to typer familier: der hvor ungdom mishandlet sine mødre og der hvor familierelasjonene var svært turbulente i kombinasjon med store problemer med å implementere de planene som var lagt, uavhengig av typen mishandling barna var utsatt for. De understreker at selve familierådet ikke må ses som et mål i seg selv, men som en del av en pågående prosess for å øke samarbeid og medvirkning der familiene støttes i å utvikle sitt eget potensiale for sosiale forandringer.

Kort diskusjon av resultatene

Betegnelsen «sammenlikningsgruppe» er bevisst valgt i min framstilling. Det var tydeligvis en god del forskjeller mellom prosjektfamiliene og familiene i sammenlikningsgruppa, på den måten at prosjektfamiliene så ut til å være preget av mer alvorlig voldsproblematikk. Dermed blir også resultatene mer overbevisende enn om gruppene hadde vært likere i utgangspunktet. Imidlertid framgår det ikke på hvilke måter sammenlikningsgruppa var valgt ut,

---

²¹ Det rapporteres også positive resultater fra prosjektet mht. reduksjon av forekomst av vold mot mødrene, men det faller utenfor kapitlets ramme å diskutere disse nærmere.

og Pennell og Burford (2000) diskuterer heller ikke om det kan ha hatt betydning at tidspunktet for «før» og «etter» for sammenlikningsgruppas del ble definert operasjonelt til en bestemt dato. Dessuten framgår det ikke om sammenlikningsgruppa ble fulgt opp på vanlig måte, eller hva vanlig oppfølging i tilfelle var.

Gruppene er relativt små, og det ser heller ikke ut som om forfatterne har foretatt statistiske beregninger ut over gjennomsnitt og standardavvik. I artikkelen presenterer de heller ikke nærmere sammenlikninger mellom gruppene mht. for eksempel familiesammensetning, antall barn i familien, sosioøkonomiske betingelser eller voldshistorie. Følgelig må resultatene også vurderes med en viss forsiktighet. Men når dette er sagt, ser det også ut som om familieråd har vært en virksom intervensjon.

Et britisk forsøk

I 1997 fullførte de britiske forskerne Carol Lupton og Martin Stevens en evaluering av et forsøk med familieråd i Winchester. De hadde et omfattende evalueringsdesign, som omfattet i alt 43 saker fra et enkelt distrikt i et prøveår og 29 saker fra året etter når hele området innførte metoden. Data-grunnlaget var felles baselinedata for i alt fem områder i Storbritannia som prøvde ut metoden på midten av 1990-tallet (samtlige 72 saker)²², videre intervjuer med de av deltakerne som samtykket etter henholdsvis 3 og 18 måneder (de 43 pilotsakene). Resultatene herfra presenteres i form av kassustudier. Både medlemmer av den utvidete familien og fagfolk ble intervjuet. I tillegg ble et utvalg på 20 familieråd fra prøveåret sammenliknet med de 19 sakene i samme distrikt der det hadde vært holdt ordinære møter²³ i løpet av det samme året. Her konsentrerer jeg meg om resultatene fra sammenlikningen mellom familieråd og «vanlige» barnevernssaker (Lupton & Stevens, 1997).

Evalueringen dekket dels deltakernes oppfatning av selve prosessen, om møtene resulterte i en plan som ble realisert og hva informantene mente om planen, samt resultater etter ett år. For det første fant Lupton og Stevens (op. cit.) at relativt flere barn i sammenlikningsgruppa fortsatt bodde sammen

---

²² I tillegg til Winchester var det Wandsworth (London), Hampshire, Hereford og Gwynedd (Wales).

²³ Child protection meetings og planning meetings.

med sine opprinnelige omsorgsgivere etter et år. Videre hadde relativt flere barn fra sakene med familieråd skiftet omsorgsgiver til personer utenom familie og slekt. Alt i alt hadde barna med familieråd tilbrakt mer tid utenfor hjemmet, inkludert avlastninger og kortvarige plasseringer, selv om det var få forskjeller mellom gruppene når det gjaldt hvor mange ganger barna hadde flyttet. Følgelig så det ikke ut som om familieråd reduserte behovet for plassering utenfor hjemmet. Plassering hos slektninger ble brukt i litt større grad, men det samme gjaldt plassering utenfor familien og i institusjon. Sosialarbeidere besøkte familier med familieråd oftere enn familiene i sammenlikningsgruppa det første året, men sistnevnte mottok flere tiltak fra barnevernet. Dette inkluderte økonomisk støtte (Lupton & Stevens, op. cit.).

Kort diskusjon av resultatene

Selv om antallet saker som ble evaluert i prosjektet i Winchester var ganske stort, var antallet saker som ble sammenliknet med vanlige barnevernssaker ganske lite, og sammenlikningene skjedde stort sett ved at prosentvise forskjeller ble vist. Det ser heller ikke ut som om noen av disse forskjellene var statistisk signifikante (Lupton & Stevens, 1997). Hva som skilte de to gruppene fra hverandre er beskrevet, men ikke kontrollert for.

Som vanlig i evalueringene av familieråd var deltakerne stort sett fornøyd med både prosessen og planen, dette siste ganske uavhengig av om planene faktisk ble implementert i etterkant. Men på den andre siden var det relativt små forskjeller mellom gruppene når det gjaldt å begrense antallet plasseringer utenfor hjemmet eller plasseringens lengde, og tendensen må sies å ha gått i retning av flere og ikke færre intervensjoner for barna fra familierådssakene. Med andre ord virket resultatene fra dette forsøket mindre positive enn resultatene fra den kanadiske studien.

Et svensk forsøk

Mellom 1995 og 1997 implementerte det svenske kommuneforbundet familieråd i ti kommuner over hele landet. Det var nær kontakt med britiske forskere og praktikere i implementeringsfasen, og måten å gjennomføre familieråd på lå tett opp til den britiske måten. Evalueringen omfattet samtlige 66 familieråd som ble gjennomført i løpet av ett år fra november 1996, med i alt 97 barn som var yngre enn 17 år gamle da møtet ble gjennomført. Disse barna og ungdommene ble sammenliknet med 142 barn

og unge fra 104 saker der tradisjonelle barnevernsundersøkelser var blitt gjennomført. Barnet var analyseenheten, og datagrunnlaget var dokumentstudier og bruk av det svenske folkeregisteret. Alle barna ble fulgt i nøyaktig tre år etter at de var henvist til vanlige undersøkelser eller familieråd. Effektmål av familieråd ble modellert ved hjelp av multiple regresjonsanalyser, kontrollert for barnets alder, kjønn, familiebakgrunn, og hva slags problemer som forårsaket meldingen i utgangspunktet og hvor alvorlige disse var.

Det viste seg at barna fra familierådssakene oftere ble meldt om igjen til barnevernet på grunn av mistanke om mishandling enn barna fra kontrollgruppa. De ble oftere meldt av den utvidete familien, var lenger tid plassert utenfor hjemmet, men det så også ut som om barnevernstjenesten i mindre grad intervenerte med kontrolltiltak. Imidlertid var også flere av dem plassert hos slekt heller enn i nøytrale fosterhjem. Derimot var det ikke noe signifikant sammenheng mellom sakene med familieråd og nye meldinger på grunn av vanskjøtsel, avslutning av sakene innen tre år eller antall dager man hadde mottatt tjenester. Imidlertid antyder resultatene at effekten av familieråd var liten, og ikke svarte for mer enn 0–7 prosent av variansen i utfallsvariablene. Sundell og Vinnerljung (2004) konkluderer med at deres resultater ikke støtter antakelsen om at familieråd er mer effektivt enn tradisjonelle metoder når det gjelder å forebygge framtidig mishandling. Følgelig advarer også forfatterne mot ukritisk bruk av modellen før dens effektivitet er bedre vitenskapelig underbygd.

Forfatterne diskuterer flere mulige forklaringer på disse resultatene. For det første er familierådsmodellen primært en modell for å fatte beslutninger, ikke for å velge riktige tiltak. Og planer som er riktige i teorien behøver ikke å fungere i praksis. For det andre er det ikke sikkert at prosedyrene for å involvere den utvidete familien etter familierådet fungerte. Som i andre studier ble det i en tidligere evaluering anført at den utvidete familien ikke stilte opp slik de hadde lovet i nesten halvparten av sakene (Sundell & Häggmann, 1999). For det tredje kan det hende at den utvidete familien hadde tatt ansvar for barna også i kontrollgruppa, uten at dette var kjent for forskerne. Hvis begge grupper mottok støtte fra nettverket i omtrent samme omfang, kan dette bidra til å forklare de små forskjellene analysene viste. Videre er det mulig at barna i familierådssakene fikk mer oppmerksomhet fra barnevernstjenesten fordi familiene i disse sakene generelt hadde hatt mer kontakt på forhånd. Dette bekreftes imidlertid ikke av analysene. En siste,

mulig forklaring er sosiokulturell: Kanskje passer ikke familieråd som modell i Sverige? Svensk barnevern reflekterer en sterkt paternalistisk velferdsstat der store deler av befolkningen deler verdier om sosial kontroll som sanksjonerer inngrep i familier. Dessuten viser det seg at flere av studiene med lovende resultater etter langtidsoppfølging også var blant de få forsøkene der nasjonale minoriteter inngikk. Disse har andre verdier om familiens betydning enn majoriteten. I det svenske forsøket var det svært få deltakere fra etniske minoriteter og ingen fra nasjonale minoriteter (Sundell & Vinnerljung, 2004).

Kort diskusjon av resultatene

Den svenske evalueringen er en av de mest omfattende evalueringene som har blitt gjennomført så langt, når det gjelder antall og ikke minst statistiske analyser. I tillegg til oppfølgingen etter tre år som er gjennomført av Sundell og Vinnerljung (2004), presenterer Sundell (2005[2000]) noen resultater fra en evaluering av det samme utvalget etter ett år²⁴. Datagrunnlaget her inkluderte intervjuer med både familiemedlemmer og sosialarbeidere, og utdyper bildet noe. For det første viste det seg, som nevnt over, at bare en fjerdedel av familiene som ble tilbudt familieråd aksepterte tilbudet. Dette er et lavere antall enn det som er rapportert i en del andre studier. Men de som aksepterte hadde faktisk hatt mer kontakt med barnevernstjenesten enn de som avslø, og deres barn hadde mer erfaring med plassering utenfor hjemmet. Følgelig har det skjedd en viss seleksjon av familier med mer omfattende problematikk, som igjen kan bidra til å forklare at de samme familiene var mer i kontakt med barnevernstjenesten også etter familierådet. Dessuten kan det tenkes at familiene som ønsket å delta hadde et relativt positivt bilde av barnevernet, kanskje i motsetning til det som forutsettes i en del andre land som har prøvd ut metoden.

Sundell (op. cit.) påpeker også at det har skjedd endringer i Sverige over tid når det gjelder tenkningen om familieråd. Som i andre land ses familieråd nå mer som en prosess, og det kan godt arrangeres flere møter over tid. Det at familieråd var en ny metode da evalueringen ble gjennomført, og ikke ble fulgt opp på samme måte som vi har sett senere, kan ha påvirket resultatene.

---

²⁴ Hele evalueringen etter ett år presenteres i Sundell og Häggmann (1999).

Oppsummering

De tre evalueringene jeg har presentert i denne delen av kapitlet dekker flere resultatmål, som alle er relevante for familieråd. Hvis metoden er effektiv for å bedre barns situasjon, er det rimelig å anta at det vil bli færre meldinger til barnevernstjenesten i etterkant, og at rapporterte tilfeller av barnemishandling og vanskjøtsel går ned. Det er også rimelig å forvente at et resultat av økt engasjement fra den utvidete familien er at behovet blir mindre for tiltak fra barnevernstjenesten og andre tjenester. På alle disse punktene er resultatene fra de tre evalueringene motstridende, og mest negative i den svenske studien.

Videre er det rimelig å anta at økt engasjement fra den utvidete familien får konsekvenser for beslutninger som tas om barna. Skal barn og unge plasseres utenfor hjemmet er det kanskje enklere å få til at dette skjer innenfor familiens nettverk. Det kan også tenkes at økt støtte fra den utvidete familien gjør at barn og unge kan tilbakeføres oftere fra omsorg. Her er resultatene fra eksisterende evalueringer igjen flertydige; noen rapporterer at begge deler skjer i større grad etter deltakelse i familieråd, mens andre rapporterer få forskjeller mellom disse sakene og andre saker. Det er også spørsmål om de ideologiske og verdimessige forutsetningene for metoden innebærer at færre plasseringer utenfor hjemmet, flere tilbakeføringer og økt bruk av nettverket som omsorgspersoner per definisjon får status som de mest ønskelige resultatene. Dette er også i tråd med nyere tenkning både i Norge og andre land. Men det er ikke gitt at disse utfallene alltid er best for barn og unge, og det finnes også eksempler i litteraturen på at familieråd oppleves som vellykket når det blir tatt en beslutning om at barn og unge skal forbli plassert i fosterhjem utenfor familien.

6 Diskusjon

I dette kapitlet har jeg gitt eksempler på utvalgte deler av den internasjonale forskningen om familieråd. Jeg har tegnet et bilde av en metode med eksplisitt ideologisk og verdimessig forankring, der det er et poeng i mye av litteraturen å «selge» metoden til stadig flere. Dette virker inspirerende for dem som er interessert i metoden og ønsker å prøve den ut, men er problematisk i det øyeblikket videre utprøving og ikke minst forankring av metoden i det vanlige barnevernsarbeidet må begrunnes med vitenskapelig

holdbare resultater. Dette siste er ikke minst viktig i dagens situasjon, hvor barnevernsarbeidet i flere av de landene som har forsøkt å importere metoden stilles overfor økte krav om evidensbasert praksis og kutt i kostnadene.

Evalueringsene av metoden kan deles i to kategorier. Den ene dreier seg om hvorvidt metoden brukes som den skal, i tråd med den framgangsmåten slik den ble utviklet på New Zealand, eller i hvor stor grad og på hvilke måter det skjer avvik. I neste hånd blir det så spørsmål om hvor alvorlige konsekvenser eventuelle avvik får i forhold til det som er grunntankene bak familieråd. Den andre formen for evaluering dreier seg om kortsiktige og langsiktige resultater av å bruke familieråd, og ikke minst hvor vitenskapelig holdbare de alt overveiende positive resultatene som presenteres, er. Som jeg har påpekt tidligere i dette kapitlet går det ikke an å besvare disse spørsmålene ut fra den forskningen som foreligger per i dag. Men da blir det også spørsmål om hvorvidt det ideologiske og verdimessige grunnlaget for metoden i seg selv er så viktig at familieråd bør bli en del av barnevernets arbeid selv om den ennå ikke kan begrunnes godt nok vitenskapelig. 10–15 års anstrengelser i mange land har jo ikke vært tilstrekkelig til å gjøre metoden til en del av «mainstream» barnevernsarbeid selv om omfanget har økt en god del.

To dilemmaer

To dilemmaer knyttet til implementeringen av familieråd i andre land enn opprinnelseslandet New Zealand krever nærmere diskusjon. For det første peker litteraturen på en motsetning mellom det å være tro mot metoden i sin opprinnelige form og det å tilpasse den til konteksten i landene metoden importeres til. For det andre er spørsmålet om maktulikhet og omfordeling av makt langt mer komplisert enn det kan virke som når talspersoner for familieråd snakker om å øke familiens makt på bekostning av sosialarbeidernes.

Tro mot metoden i sin opprinnelige form eller kontekstuellt og kulturelt sensitiv?

Når en ny metode skal prøves ut i andre sammenhenger enn der den ble innført, er det vanlig å stille strenge krav om troskap mot metoden i sin opprinnelige form («treatment fidelity») hvis det skal være mulig å sammenlikne resultatene. Når det gjelder familieråd, finnes det imidlertid en rekke eksempler på at metoden er blitt modifisert, som oftest begrunnet med at slike modifiseringer er nødvendige for at den skal kunne implementeres i

andre kontekster. Spørsmålet er da i hvor stor grad disse prosessene fører til at metoden helt endrer karakter, eller om det er snakk om små justeringer som egentlig ikke betyr så mye. Det ser ut som om begge deler har forekommet.

Fra USA beskriver Merkel-Holguin (2004) at i takt med at metoden har blitt mer populær, har også lokale initiativtakere strevd med denne balansen. På den ene siden passer tanken om variasjon med prinsippene for familieråd, ettersom metoden er en form for demokratisk praksis som utnytter lokale ressurser, kulturell variasjon og kreativitet i bestrebelsene på å beskytte barn og familier. Hun mener at resultatene ikke kan forhånds-defineres. Da blir spørsmålet hvordan man kan sikre at variasjonene ikke blir for store, slik at de egentlig bryter med de grunnleggende prinsippene for familieråd. Derfor er det viktig med klare definisjoner av modellen i de forsøkene som gjøres, som igjen kan bidra til å klargjøre eventuelle avvik fra metoden i sin opprinnelige form.

Avvik kan oppstå rett og slett fordi det finnes flere familieorienterte tilnæringsmåter, slik at familieråd blir forstått som en slik metode til. Da kan det lett skje at man mister av syne at den utvidete familien har ansvaret for framdriften av familierådet, til forskjell fra at familien deltar på møter. Annerledes blir det imidlertid når man prøver å tilpasse familieråd til eksisterende byråkratiske krav om prosedyrer og tidsfrister, på den måten at barnevernstjenesten koloniserer eller koopterer metoden, og utvanner den slik at den passer inn i tjenestens vanlige praksis.

Med andre ord er det snakk om to typer avvik fra den opprinnelige modellen: Små eller større justeringer på grunn av lokale forhold, og mer grunnleggende endringer fordi modellen inkorporeres i en type praksis som den opprinnelig kom som et motstykke til. Det siste er mest alvorlig i forhold til modellen. Som vi vil se nedenfor, er imidlertid forholdet mellom familieråd som et tiltak i utkanten eller som en del av barnevernets vanlige virksomhet sentralt for spørsmålet om hva som kan skje framover.

Er hovedutfordringen egentlig sosialarbeideres uvilje mot å gi fra seg makt?

I litteraturen knyttes tenkning om familieråd nært til en politisk bevissthet om behovet for myndiggjøring (empowerment) av svake grupper. Det er ingen tvil om at barn og familier som er i kontakt med barnevernstjenesten

som oftest er marginalisert på svært mange måter. Som representant for staten, griper barnevernstjenesten inn i den private sfæren på måter som også fungerer undertrykkende i mange situasjoner. Derfor poengterer også litteraturen om familieråd betydningen av at familien får råderett over beslutningsprosessen så vel som de beslutningene som tas, og at fagfolkens makt reduseres. I litteraturen vises det også til eksempler på at fagfolk har problemer med å overlate ansvaret til familien, og på ulike måter «overtar» prosessen i kraft av den makten de har til å påvirke hva slags informasjon som deles og organisere møtene slik at det som diskuteres og fokuseres på bestemmes av barnevernets heller enn familienes anliggender. Og det er jo slik at barnevernstjenesten må godkjenne den planen familien kommer fram til – selv om det ser ut som om dette som oftest skjer, forekommer det også at planer ikke godkjennes.

Men er det slik at det å gi familien mer makt automatisk innebærer at sosialarbeidere får mindre makt? Lupton og Nixon (1999) påpeker at denne måten å forstå makt på innebærer et nullsumspill, der det ikke er mulig å gi noen mer uten at andre får mindre. Alternativet er å se makt som variabel og mulig å utvide. I dette perspektivet kan selv grupper med motstridende interesser se at det finnes situasjoner der det å øke makten til «de andre» øker egen makt. Dette er tross alt grunnlaget for strategiske allianser i mange andre, politiske sammenhenger. Videre kan det tenkes at det er mulig å sikre maktesløse grupper mer makt uten at dette egentlig går ut over makten til de andre. Med andre ord bør man se makt som et sosialt konstruert og dynamisk fenomen, som påvirkes av krefter som verken kontrolleres av de maktesløse eller makthavere som sosialarbeidere.

Følgelig kan det være mer fruktbart å forstå relasjonen mellom barnevernets klienter og saksbehandlere som et resultat ikke bare av fagfolkens makt, men også som resultatet av en rekke økonomiske, ideologiske og politiske forhold som bestemmer eller innskrenker handlingene til begge parter. Lupton og Stevens (1999) argumenterer her for at dagens fokus på evidensbasert praksis og økt kontroll med sosialarbeideres daglige arbeid i form av skjemaer, rutiner og sterkere budsjettkontroll umyndiggjør sosialarbeiderne og ikke bare klientene. Dermed kan systemet sette grenser for hva som er mulig å få til gjennom familieråd, fordi metoden bryter med byråkratiets krav. Men på den andre siden kan det å gi makt til familien og gjøre familien til selvstendige aktører bidra til å gi sosialarbeidere mer makt, fordi

byråkratiet kanskje blir nødt til å forholde seg til brukergrupper på andre måter.

Med andre ord *kan* problemene man ser med å gi familier reell makt tilskrives enkelte sosialarbeideres motstand mot å gi fra seg sitt profesjonelle hegemoni. På den andre siden kan det å velge dette som den eneste forklaringen underminere bruken av familieråd, fordi denne kritikken ikke godt nok ivaretar forståelsen av den administrative og politiske konteksten både sosialarbeiderne og familien er en del av.

Behov for videre forskning

...it is clear that the issue of outcomes must be addressed before the FGC model is developed more widely, and particularly before it is adopted as a replacement for traditional child protection meetings. No matter how enabling the process, and accepting that this may itself be viewed as an immediate output...the process will not serve to empower family members if the plans they make are not successful. (Lupton & Stevens, 1997:59).

Legitimiteten til en ny metode er først og fremst knyttet til at den virker, og gjerne at den virker bedre enn konkurrerende metoder. Derfor er det også viktig for forkjemperne for familieråd å argumentere for at metoden har effekter som kan sammenliknes med sentrale mål for barnevernstjenestens virksomhet i de landene metoden er prøvd ut. Eksempler på slike målsettinger er færre plasseringer utenfor hjemmet, flere plasseringer hos slekt hvis plassering likevel er nødvendig og flere tilbakeføringer fra omsorg. I tillegg kommer barnerelaterte mål som færre meldinger, lavere forekomst av mis-handling og omsorgssvikt og bedre utvikling og velbefinnende for barn og unge.

Litteraturen preges imidlertid så langt mer av optimisme på grunnlag av små, kvalitative studier enn av vitenskapelig dokumentasjon. Som det framgår tidligere i dette kapitlet, har også mange forfattere påpekt at feltet mangler god nok forskning om effektene av metoden. Vinnerljung og Sundell (2004) er så langt de eneste som har kombinert bruk av en sammenlikningsgruppe med statistiske analyser som kontrollerer for sentrale variable. Begge de to andre studiene med kontrollgruppe som jeg har referert her; Lupton og Stevens (1997) og Pennell og Burford (2000), er små av omfang og bruker svært begrensede statistiske analysemetoder. Skal det være mulig å

mene noe om mer langsiktige effekter av familieråd, er det derfor nødvendig med mer forskning som bruker velbegrunnede kontrollgrupper og er designet for å analysere forskjeller og likheter mellom familieråd og andre intervensjoner med tilstrekkelig kontroll for felles, bakenforliggende variable. Med andre ord kan vi oppsummere at det man godt kan kalle førstegenerasjons forskning i form av kvalitative evalueringer av til dels små pilotprosjekter på en måte har utspilt sin rolle, og at tiden nå har kommet for større evalueringer med annen metodikk. Men her er det en stor utfordring at familieråd fortsatt er i utkanten av praksis svært mange steder, slik at det er vanskelig å få til en stor nok studie.

Derimot er det neppe behov for flere studier som bekrefter at særlig de voksne deltakerne i familieråd er godt fornøyd med prosessen. Heller er det behov for forskningsbaserte utviklingsprosjekter som bygger på erfaringene fra tidligere evalueringer, og undersøker systematisk hva de variasjonene man finner for eksempel i utvalg og framgangsmåte betyr utfallet. Dessuten er det behov for videre forskning om på hvilke måter det er best å tilrettelegge for barn og unges deltakelse i familieråd.

Fortsatt i utkanten eller en integrert del av virksomheten?

På tross av omfattende innsats fra engasjerte sosialarbeidere og interesseorganisasjoner har det vist seg vanskelig å forankre familieråd som en del av barnevernstjenestens vanlige virksomhet, langt mindre som et foretrukket alternativ til andre tilnæringsmåter. Dette er særlig diskutert i britisk litteratur.

Et eksempel på et pilotprosjekt som resulterte i at familieråd ble innført i et helt distrikt (Council) med flere kontorer, er det som ble gjennomført i Wiltshire, Storbritannia. Denne bevegelsen hadde to dimensjoner. For det første utviklet et nytt initiativ seg til å bli en etablert del av barnevernets praksis på det kontoret der pilotprosjektet først ble gjennomført. For det andre ble bruken av metoden utvidet fra et utvalgt kontor til å bli et selvsagt alternativ for alle barnevernsteamene i distriktet (Lupton & Stevens, 1998). Forfatterne påpeker imidlertid at familieråd ikke har blitt en del av praksis i sin alminnelighet, i den forstand at familieråd brukes som alternativ og ikke som erstatning for tradisjonelle tilnæringsmåter. Dette har igjen implikasjoner for profesjonell praksis fordi det uvegerlig oppstår spørsmål om dynamikken mellom familieråd og andre tilnæringsmåter, særlig i alvorlige

barnevernssaker. Dessuten har det konsekvenser for evalueringen forfatterne gjennomførte at beslutningen om å bruke familieråd ikke skjedde systematisk, men avhang av hvert enkelt team (Lupton & Stevens, op. cit.). Også fra USA rapporteres det at metoden ikke har fått fullt gjennomslag selv om antall forsøk har økt betraktelig de senere årene (Merkel-Holguin, 2004).

Problemene med å innføre familieråd som en del av barnevernets praksis i sin alminnelighet diskuteres enda mer i detalj av Brown (2003), i forhold til britisk barnevern. Hun gjennomførte spørreskjemaundersøkelser i henholdsvis 1999 og 2001 for å analysere bruken av metoden i Storbritannia og Nord-Irland. Skjemaene ble sendt til samtlige 179 sosialdistrikter (Councils), med svarprosent på henholdsvis 91 og 97 prosent. I 1999 var situasjonen den at vel en tredjedel av distriktene enten hadde et familierådsprosjekt, mens knapt en fjerdedel planla et. Flertallet av prosjektene i 1999 var imidlertid fortsatt pilotprosjekter. I 2001 hadde andelen distrikter med familierådsprosjekter økt noe, og prosjektene var i større grad etablert enn to år tidligere. Dette kunne tyde på en viss konsolidering av modellen. Imidlertid hadde antallet mulige prosjekter gått ned, slik at antallet distrikter som var interessert i modellen hadde sunket med et par prosent i forhold til to år tidligere.

I 2001 svarte 42 prosent av distriktene at de for tiden ikke hadde tenkt å etablere et familierådsprosjekt selv om de var positive til modellen. Den vanligste begrunnelsen for dette var at de ikke kunne prioritere utviklingen av metoden enten fordi de var små eller på grunn av konkurrerende krav, for eksempel nye statlige retningslinjer om utredninger av barn og familiers hjelpebehov. For det andre ble det vist til manglende økonomiske ressurser og personalressurser til å utvikle et nytt prosjekt. Dessuten manglet disse distriktene en ildsjel som kunne drive prosessen framover. Og noen ganske få hadde ingen tro på modellen (Brown, 2003).

Brown (op. cit.) oppsummerer at det ser ut til å være flere problemer knyttet til å skulle inkorporere familieråd som en del av barnevernets daglige praksis. Mange av de pågående prosjektene har hatt problemer med å få mange nok henvisninger over tid fra praktikerne i sine nedslagsfelt. Manglende entusiasme kan dels skyldes at praktikere og ledelse i det enkelte distriktet ikke går helhjertet inn for de verdene modellen representerer, særlig i lys av at det fortsatt mangler god dokumentasjon på at familieråd enten fører til bedre resultater for barn og unge eller er billigere. I en tid hvor

stadig større vekt legges på evidensbasert praksis, blir dette en alvorlig innvending. Videre kan det se ut som om det som etter hvert er blitt en svært prosedural og manualisert tilnæringsmåte til arbeid med barn i risiko i seg selv forhindrer bruk av familieråd i de vanskeligste barnevernssakene. Dette utviklingstrekket er statlig styrt, og resulterer i lite fleksibilitet i arbeidet så vel som lite rom for å anvende alternative måter å planlegge saksforløp på – inklusive familieråd. Dermed har heller ikke familieråd et juridisk grunnlag i Storbritannia, i motsetning til i land som New Zealand og Nord-Irland. Så lenge dette er tilfellet kan man regne med at lokale evalueringer og konferansebidrag fra entusiaster fortsatt kan nå nye tilhørere, men likevel ikke føre til mer enn lite omfattende og delvis implementering utover det som allerede har skjedd.

Brown (op. cit.) ser to muligheter for videre utvikling og implementering av modellen. For det første tror hun det kan være et alternativ å akseptere at familieråd fortsatt har en marginal posisjon i britisk barnevern, på den måten at den blir en av et sett med mulige metoder i stedet for å erstatte eksisterende praksis. Greier man å tilby metoden til familier som sannsynligvis profiterer mest på bruken av den, og samtidig styre klar av sakene der barna virkelig er i risiko, kan det tenkes at modellen fortsatt vil bli brukt og vokse i omfang. For det andre kan man endre modellen ytterligere fra sin reneste form slik at den både utfordrer praktikere mindre og utsetter dem for mindre profesjonell risiko – med andre ord en viss utvanning av modellen.

Med andre ord er det sannsynligvis en pris å betale for å gjøre familieråd til en selvsagt del av barnevernets virksomhet. Det er ikke rimelig å forvente at en metode som på mange måter er annerledes enn eller kanskje delvis bryter med vanlig praksis kan innføres i stor bredde uten at det skjer forandringer med metoden. Dermed må forkjemperne for metoden gjøre sine risikoavveininger, mellom å forbli i utkanten med en renere modell eller akseptere noen forandringer av metoden for å tilpasse den. Da blir det igjen viktig å diskutere hva slags forandringer som kan aksepteres, og hvilke som er uakseptable fordi de bryter for mye med grunnprinsippene for familieråd.

Referanser

- Adams, P. & Chandler, S. M. (2004). Responsive regulation in child welfare: Systemic challenges to mainstreaming the Family Group Conference. *Journal of Sociology and Social Welfare*, 31, 93–116.
- Bell, M. & Wilson, K. (2006). Children's views of family group conferences. *British Journal of Social Work, online version*, published January 17th., 2006.
- Bowser, A. (1999). Crawling, then walking: First steps in Family Group Conference practice. *Child Care in Practice*, 5, 340–349.
- Brown, L. (2003). Mainstream or margin? The current use of family group conferences in child welfare practice in the UK. *Child and Family Social Work*, 8, 331–340.
- Burford, G. & Pennell, J. (1997). *Family group decision making. After the conference – Progress in resolving violence and promoting well-being: Outcome reports* (vols. 1-2). St. John's, NF: Memorial University of Newfoundland, School of Social Work.
- Burford, G. & Hudson, J. (eds.) (2005[2000]). *Family Group Conferencing. New Directions in Community-Centered Child & Family Practice*. New Jersey: Aldine Transaction.
- Cashmore, J. & Kiely, P. (2005[2005]). Implementing and evaluating family group conferences. The New South Wales experience. I Burford, G. & Hudson, J. (eds.) (2005[2000]). *Family Group Conferencing. New Directions in Community-Centered Child & Family Practice*. New Jersey: Aldine Transaction. Kapittel 23, s. 242–252.
- Dalrymple, J. (2002). Family Group Conferences and youth advocacy: the participation of children and young people in family decision making. *European Journal of Social Work*, 5, 287–299.
- Hayes, D. (2000). The use of family group conferences in child protection work: An exploration of professionals' views. *Child Care in Practice*, 6, 124–146.
- Holland, S. & O'Neill, S. (2006). "We had to be there to make sure it was what we wanted.» Enabling children's participation in family decision-making through the family group conference. *Childhood*, 13, 91–111.
- Holland, S., O'Neill, S., Scourfield, J. & Pithouse, A. (2003). *Outcomes in Family Group Conferences for children on the brink of care: a study of child and family participation*. Cardiff: Cardiff University, School of Social Sciences.
- Holland, S., Scourfield, J., O'Neill, S. & Pithouse, A. (2005). Democratising the family or the state? The case of Family Group Conferences in child welfare. *Journal of Social Policy*, 34, 59–77.

- Hudson J., A. Morris, G. Maxwell & B. Galaway (eds.) (1996). *Family Group Conferences. Perspectives on policy and practice*. Annandale: The Federation Press
- Hudson, J., Morris, A., Maxwell, G. & Galaway, B. (1996). Introduction. I J. Hudson, A. Morris, G. Maxwell & B. Galaway (eds.). *Family Group Conferences. Perspectives on policy and practice*. Annandale: The Federation Press, s. 1–16.
- Lupton, C. (1998). User empowerment or family self-reliance? The Family Group Conference Model. *British Journal of Social Work*, 28, 107–128.
- Lupton, C. & Stevens, M. (1997). *Family outcomes: Following through on Family Group Conferences*. Portsmouth: University of Portsmouth, Report no. 34.
- Lupton, C. & Nixon, P. (1999). *Empowering practice? A critical appraisal of the family group conference approach*. Bristol: The Policy Press.
- Marsh, P. & Crow, G. (1998). *Family Group Conferences in Child Welfare*. London: Blackwell Science.
- Merkel-Holguin, L. (2003). Learning with families: A synopsis of FGDM research and evaluation in child welfare. *Protecting Children*, 18, 11–22.
- Merkel-Holguin, L. (2004). Sharing power with the people: Family Group Conferencing as a democratic experiment. *Journal of Sociology and Social Welfare*, 31, 155–173.
- Pakora, S. (2004). The family group conference 14-year journey: Celebrating the successes, learning the lessons, embracing the challenges. *Paper presented at the American Humane Association's Family Group Decision Making Conference and Skills-Building Institute, 6–9 June, in Harrisburg, Pennsylvania, USA.*
- Pennell, J. & Burford, G. (1995). *Family group decision making: New roles for "old" partners in resolving family violence. Implementation report (vol. I–III)*. St. John's, NF: Memorial University of Newfoundland, School of Social Work.
- Pennell, J. & Burford, G. (2000). Family Group Decision Making: Protecting children and women. *Child Welfare*, 79, 131–158.
- Ross, R. (2005[2000]). Searching for the roots of conferencing. I G. Burford & J. Hudson (eds.). *Family Group Conferencing: New directions in community-centered child & family practice*. New Brunswick: Aldine Transaction. Kapittel 1, s. 5–14.
- Ryburn, M. & Atherton, C. (1996). Family Group Conferences: partnership in practice. *Adoption and Fostering*, 20, 16–23.
- Sundell, K. (2005[2000]). Family group conferences in Sweden. In G. Burford & J. Hudson (eds.). *Family Group Conferencing. New directions in community-centered child & family practice*. New Brunswick: Aldine Transactions. Kapittel 18, s. 198–205.

- Sundell, K. & Häggmann, U.-L. (1999). *Familjeråd i Sverige. En utvärdering av Svenska Kommunförbundets försöksverksamhet*. Stockholm: FoU-byrån.
- Sundell, K. & Vinnerljung, B. (2004). Outcomes of Family Group Conferencing in Sweden. A 3-year follow-up. *Child Abuse & Neglect*, 28, 267–287.
- Swain, P. & Ban, P. (1997). Participation and partnership – Family Group Conferencing in the Australian context. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 19, 35–52.
- Thomas, N. (1997). «*In the driving seat*». *A study of the Family Group Meetings Project in Hereford*. University of Wales, Swansea: Department of Social Policy and Applied Social Studies.
- Van Pagée, R. (2004). Family Group Conferencing as a first choice: Empowerment versus intervention. *Paper*, plenary speaker on the 5th international conference on conferencing & circles. Lastet ned fra internett, <http://www.americanhumane.org>.
- Waites, C., Macgowan, M. J., Pennell, J., Carlton-LaNey, I. & Weil, M. (2004). Increasing the cultural responsiveness of Family Group Conferencing. *Social Work*, 49, 291–230.

Fra resultat til veien videre

Sturla Falck og Svanhild Vik

Prosjektet: «Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge» er et forskningsbasert utviklingsprosjekt. Det har derfor vært viktig i rapporteringen både å fokusere på hvilken ny kunnskap prosjektet gir ut fra forskningsresultatene, og å fokusere på den lærdommen som kan trekkes av implementeringen av familierådsmodellen i kommunene.

Denne avslutningen blir derfor todelt. Først oppsummerer vi forskningsresultatene sett i forhold til hovedproblemstillingene i prosjektet, for så å gi en oppsummerende drøfting av viktige elementer i implementeringsprosessen. Helt til slutt fokuseres veien videre, og det rettes søkelys mot viktige forutsetninger for en videre implementering av familieråd.

Hva var forskningsfunnene sett i forhold til prosjektets problemstillinger?

Problemstillingene fra prosjektdesignet er omtalt i kapittel 1, Både de og resultatene er drøftet i kapitlene i rapporten. Her blir resultatene presentert punktvis:

1. Gjennomføring og prosesser

Hvilke kjennetegn hadde de familier som ble tilbudt familieråd, og hvilke familier aksepterte familieråd?

- Etter prosjektets erfaringer var det nesten ingen familier som takket «nei» til å delta i forskningen i familieråd, og det er derfor uaktuelt å sammenligne de som sa «ja» og de som sa «nei».
- Utvalget av forskningssaker bestod av 111 familieråd som omfattet 170 barn. Forskningssakene fordelte seg på 44 kommuner fra hele landet (T1). 69 barn fra 44 avholdte familieråd ble fulgt opp etter 12 måneder (= T2).
- Over halvparten av barna bodde da sammen med enslig mor (45%) eller enslig far (8%).

- Et flertall av foreldrene hadde svak tilknytning til arbeidslivet og lav utdanning. De var belastet med sosiale og psykiske problemer
- For fire av fem av barn var det knyttet problemer i form av sosiale vansker, skolefaglige problemer, vold, rus, psykisk eller fysisk sykdom.
- Nesten to av tre av barn hadde vært i kontakt med barnevernet tidligere, og fire femtedeler av dem hadde tidligere hatt ulike tiltak.

Hvordan ble familieråd gjennomført, hvem deltok og hvordan ble familieråd opplevd?

- Familieråd er mer en prosess enn et enkelt møte. Saksbehandlerne trakk fram nødvendigheten av god planlegging og oppfølging etter selve familierådsmøtet.
- Koordinatorene brukte i underkant av 30 timer totalt fra planlegging til gjennomføring av et familieråd. Tidsmessig samsvarer dette med funn fra Sverige.
- Syv av ti foreldre var positive til familieråd da dette ble foreslått, og åtte av ti var enige med barnevernet om hva som var problemet.
- De fleste foreldrene var godt fornøyd med samarbeidet både med koordinator og saksbehandler i forberedelse og gjennomføring av familieråd
- Foreldrene var godt fornøyd med familiens eget møte, og ordstyrer, sekretær og barnets støtteperson fikk gode skussmål for måten de utførte sine oppgaver på.
- Mødre deltok i fire av fem familieråd, nesten like ofte deltok tanter og onkler. Fedre deltok i nesten syv av ti familieråd, deretter kom beste-foreldre på mors side i ca. halvparten av familierådene og besteforeldre på fars side i vel en tredjedel av familierådene. Deretter kom annen familie, slekt og venner.
- Åtte av ti barn deltok i hele eller deler av familierådet. De fleste opplevde det som positivt.

2. *Oppfølging av familieråd*

Hva inneholdt handlingsplanene som ble vedtatt i familieråd?

- I handlingsplanene fra familieråd var oftest de viktigste tiltak fra nettverket, og supplerende tiltak fra barnevernet.
- I tiltaksplanene ved ordinære barnevernsvedtak (sammenlignings-sakene) var det motsatt, med de viktigste tiltak fra barnevernet og supplerende tiltak fra nettverket.

I hvilken grad er handlingsplanene realisert og fulgt opp?

- De fleste handlingsplanene ble godkjent av barnevernet, av og til med mindre endringer
- I underkant av halvparten av planene ble gjennomført i stor grad, mens en tredjedel delvis ble gjennomført og vel en sjettedel ble gjennomført i liten grad.

3. *Resultater av familieråd*

Hvordan opplevde foreldrene og familien sin situasjon før gjennomføring av familieråd og 12 måneder etter familieråd?

- Barnas sterke og svake sider analysert ut fra et spørreskjema til foreldre, viste en noe høyere problemskår på T1 enn på T2.
- Spesielt for atferdsproblemer har gjennomsnittsskåren sunket betraktelig, hvilket betyr at foreldrene tenderer til å mene at atferdsproblemerkene har blitt mindre etter familieråd.
- Fire av fem foreldre mente at barna sin situasjon var tilfredsstillende eller god ett år etter familierådet, men nesten en tredjedel var redd situasjonen kunne bli vanskelig i framtida.
- Fire av fem foreldre mente at familieråd var egnet til å finne løsninger på problemene i deres sak, og mer enn ni av ti foreldre ville anbefale familieråd til andre.

Hvordan var alvorlighetsgraden i sakene før gjennomføring av familieråd og 12 måneder etter familieråd?

- 56 prosent av sakene til barna ble ansett som over middels alvorlige til svært alvorlige på T1. En fjerdedel ble ansett som middels alvorlige, 20 prosent ble ansett som under middels alvorlige, men ingen som lite

alvorlige. Det var signifikante forskjeller i skårene på T1 og T2. De beveget seg flere trinn i positiv retning:

- Fra beskrevet som alvorlig til mindre alvorlig	67 % (40)
- Fra beskrevet som mindre alvorlig til mer alvorlig	15 % (9)
- Stående på samme beskrivelse	18 % (11)

Hvilke resultater opplevde barnevernet at var oppnådd etter 12 måneder?

- Foreldrene og barnevernet hadde fått en mer sammenfallende forståelse av situasjonen i familien på T2 enn på T1. Det var en (ikke signifikant) motsatt tendens for sammenligningssakene.
- Barnevernet mente at over halvparten (57%) av familiene hadde mindre behov for endringer for å ha et godt samarbeid med de hjelpeinstanser de var i kontakt.
- Færre trengte tiltak fra barnevernet etter familierådet.
- Vesentlige deler av innsatsen ble overført fra barnevernet til barnets familienettverk
- Spesielt hadde barnet fått forbedret sitt forhold til voksne og fått utvidet sitt sosiale nettverk (signifikant) fra T1 til T2. Resultatet var gyldig for saker av ulik vanskelighetsgrad.

Hvilke likheter og forskjeller er det mellom barn og foreldre som deltar i familieråd og en sammenligningsgruppe av barn og familier som ikke mottar dette tilbudet i barnevernet?

- Det er 48 sammenligningssaker med 68 barn hvor det ikke var valgt familieråd (T1). 54 av disse barna er fulgt opp etter 9-12 måneder (T2).
- I sammenligningssakene var det også en positiv utvikling i vurderingen av sakens alvor fra T1 til T2, men klart svakere enn i familierådsakene. Det indikerer et sterkere positivt utslag for familieråd i forhold til andre løsninger.
- Etter ett år hadde nesten halvparten av familiene med en tredjedel av barna ikke lenger tiltak fra barnevernet. I sammenligningsgruppen hadde ni av ti barn fremdeles tiltak fra barnevernet etter ett år.

På grunn av tid og ressurser ble det underveis i prosjektet besluttet at bare 50 familieråd skulle følges opp etter ett år, og at antall sammenligningssaker skulle reduseres tilsvarende. Utvalget er såpass begrenset at det stilles store

krav for å få signifikante effekter. Samtidig understrekes det at sammenligningssakene ikke er en kontrollgruppe. På den ene side tas det derfor forbehold mot for bastante konklusjoner. På den annen side går resultatene fra de ulike datakildene i samme positive retning. Det styrker dem.

Hovedkonklusjon:

Det har vært en positiv utvikling i sakene både med hensyn til alvorlighetsgrad, og når det gjelder foreldrenes ferdigheter i samspill med barna. Det har også vært en reduksjon i barnas problematiske sider etter familieråd (Falck og Clausen kap. 3). Det er imidlertid summen av resultatene mer enn enkeltresultater fra de ulike kvantitative og kvalitative datasettene (Havnen kap. 4, Hyrve 5 og Figenschow 6) i evalueringen av familieråd som leder fram mot hovedkonklusjonen i denne undersøkelsen:

Familieråd gir en overvekt av positive effekter også i forhold til tradisjonelle metoder. Familieråd vil ikke alltid kunne gi endelige løsninger på problemene, men det vil medvirke til å skape positive endringsprosesser som kan være fundamentale steg for dem det gjelder.

Veien videre – viktige betingelser for videre implementering av familieråd

Ikke overraskende har vi erfart at det tok noe tid å ta i bruk en ny modell i sosialt arbeid.

Hvorvidt antallet familieråd i løpet av prosjektperioden er få eller mange, er vanskelig å bedømme. I juni 2004 hadde det blitt gjennomført relativt få familieråd, mens aktiviteten siste året har vært økende.

Når en metode prøves ut i en annen kontekst enn der den oppsto, er det en balanse å være trofast mot prinsippene, samtidig som modellen må passe inn der den skal prøves ut. I og med organiseringen av en implementeringsenhet, har det vært mulig å gjennomføre en relativ stringent utprøving. Vi som har arbeidet med implementering har vært opptatt av å holde på prinsippene, og justert innenfor det vi syntes har vært akseptabelt i henhold til grunnprinsippene.

Dette vil være en avveining også i forhold til en framtidig implementering. Norge er et langstrakt land, og det kan raskt utvikle seg lokale varianter. Vi har i løpet av prosjektet sett at det noen få steder var i ferd med å

utvikle seg en lokal familierådspraksis, der modellen ble vannet ut til å passe inn i barnevernets praksis. For å hindre utvanning av modellen, samt ivareta opplæring, veiledning, kompetanseheving og utprøving av modellen på andre områder, vil det være hensiktsmessig med en sentral, nasjonal enhet som har dette som ansvarsområde.

Endring tar tid

Alle endringsprosesser starter med små skritt. Kommunene som har avholdt mange familieråd, kan sies å ha gjennomført en organisasjonsendring. Hvor omfattende endringen har vært, avhenger av i hvor stor grad de allerede hadde en myndiggjørende og ressursorientert tilnærming. For noen barneverntjenester, var kanskje arbeidsmodellen en naturlig konsekvens av en utvikling over tid.

Det kan være mange grunner til at endringsprosesser tar tid eller stopper opp. Da det svenske og danske nasjonale prosjektet ble avsluttet, ble det ikke etterfulgt av en plan for videre implementering. I praksis fortsatte noen kommuner å tilby familierådsfamilieråd, mens andre sluttet. Dette til tross for at 76 prosent av de svenske saksbehandlere oppga at de var positive til familieråd (Sundell & Hæggmann 1999: 56, se ref. i kapittel 2). Både saksbehandlere og barnevernorganisasjoner er viktige faktorer når nye arbeidsmetoder skal implementeres i barnevernet.

Motstand og vilje hos saksbehandleren

Ofte blir vanskelighetene med å inkorporere familieråd som en del av barnevernets praksis forklart med at saksbehandlere ikke vil gi familier makt. Vårt inntrykk er at det kan være en faktor, men at det er mange andre grunner som må tillegges større vekt.

Implementering av en ny arbeidsmodell kan for noen oppfattes som en risiko. Begrepet risiko betyr «å våge», og opphavet antyder en forestilling om utfordringer og vågemot. Risiko handler om å forflytte seg fra en posisjon til en annen. Dersom man ikke vet hva som skjer hvis man forflytter seg, hvorfor gamble?

I kapittel 2 ble hovedretningene for implementeringsstrategiene «top-down» og «bottom-up» omtalt. Sistnevnte perspektiv retter fokus mot enkeltaktører eller grupper av aktører. Implementering forutsetter mobilisering. Hvis saksbehandlerne ikke har samme interesse av å implementere modellen

som ledelsen, vil man ikke oppnå måloppnåelse. Saksbehandlerne må gis kontroll over ressurser slik at det blir mulig å iverksette familieråd.

Mange barnevernkontor gir uttrykk for at de har en travel hverdag. Når man allerede har en presset arbeidssituasjon, står ikke nye arbeidsoppgaver først på ønskelista. Innledningsvis, før man er kjent med familierådsmodellen, kan sikkert modellen framstå som nokså arbeidskrevende. Saksbehandlere som har erfaring med familieråd, sier at det ikke er slik. Tvert i mot kan den være arbeidsbesparende, i og med at koordinator gjennomfører mye av forberedelsene til familierådet.

Näslund (2001, se ref. i kapittel 2) har vist at saksbehandlerne kan være en kritisk faktor. Arbeidet som saksbehandler utføres i stor grad på individnivå. Det kan hemme implementeringsarbeidet dersom medarbeidere selv får avgjøre om han eller hun skal arbeide med familieråd.

Noen kan motsette seg endring fordi at man tror man selv mister innflytelse. For noen saksbehandlere kan det framstå som et paradoks at familier som i utgangspunktet ikke mestrer å ivareta et barn godt nok, nå skal få komme med løsningsforslag. Men intensjonen er at *både* familien og profesjonelle skal bidra med løsningene på hver sin måte, med hver sin kompetanse (se Hyrve, kap. 5).

Lupton og Nixon (1999, se ref. i kapittel 2) ser makt heller som en variabel og diskuterer om ikke det kan være mulig at barn og familier opplever å få mer makt (innflytelse) uten at saksbehandleren mister makt. Dette er sammenfallende med det mange har formidlet. Saksbehandlerne får mer informasjon om barnets situasjon, og den utvidede familien får informasjon fra de profesjonelle.

Før en modell fester seg, kan flere faktorer oppleves problematisk. Oppmerksomheten kan lett trekkes bort fra de langsiktige perspektivene og fokuset er på de umiddelbare omstendighetene. Eksempler her kan være når saksbehandlere er mer opptatt av «bagateller» som timelønn til koordinator og matutgifter i familierådet.

Familieråd er en modell med klare rammer. Spesifikke krav kan for noen være en terskel mot å prøve modellen ut. Det at familierådet avholdes på et tidspunkt som man selv ikke velger og ofte utenfor ordinær arbeidstid, kan være en barriere. For at en modell skal benyttes, må den være innefor det barnevernet kan akseptere.

Et hinder mot å gjennomføre mange familieråd for saksbehandleren, kan være at familier takker nei. Familier kan takke nei fordi de ikke ønsker å involvere den utvidede familien i sine problemer, eller at de ikke vil bry dem. Det kan være utfordrende for saksbehandlere å møte en slik motstand. De kommunene som gjennomfører mange familieråd, sier at de ikke har problemer med å motivere familier for familieråd. De sier at de fleste familiene takker ja, men at motivering er vesentlig når familiene forespørres. Etter hvert som saksbehandlere får mer kunnskap om gjennomføring av familieråd, vil det være lettere å forklare for familier hva et familieråd går ut på.

Organisasjonsmessige faktorer

I tidligere familierådsprosjekter, har familieråd noen steder overlevd på grunn av «ildsjeler» som handler etter egen overbevisning, myndiggjøring og tro på familiens ressurser. Et interessant spørsmål er hvor lenge ulike tilnæringsmåter kan eksistere sammen på et og samme kontor. Det kan oppleves konfliktfylt å arbeide et sted hvor eget verdigrunnlag er i utakt med organisasjonen. Når det er opp til hver enkelt å velge å bruke familierådsmodellen, kan familierådsmodellen lett avlæres. I en innledende fase vil nødvendigvis familieråd være en marginal modell. Etter hvert som kontorer får mer erfaring og prøver ut modellen, kan det oppstå en «kamp» om familieråd skal være en vanlig del av praksis eller om familieråd skal være en særlig del av barneverntjenestens virksomhet. Barnevernledelsen må aktivt støtte en overgang til et myndiggjørende perspektiv.

Vi har erfart at selv om modellen bare benyttes i begrenset grad på et kontor, kan prinsippene i modellen påvirke tenkningen på kontoret. Et kontor opplevde at det skjedde en tragisk hendelse i lokalsamfunnet der et barn mistet foreldrene. Flere tok til orde for at barnevernet måtte ta stilling til hvor barnet skulle bo. Barnevernet valgte å «gi tilbake ansvaret» til et stort nettverk og utfordret dem til å komme med sitt løsningsforslag. Her ble det ikke igangsatt et familieråd, men prinsippet om at familien diskuterer alene uten offentlige tilstede ble gjennomført. Familien klarte på egen hånd å komme fram til en god løsning på krisen.

Kommuner som har deltatt i prosjektet, har ulik størrelse. Størrelse kan ha betydning for implementering. De minste kommunene hvor det er få medarbeidere, er sårbare. Også i kommuner med stor «turnover», kan det være vanskelig å opprettholde kontinuitet.

Kommunene i det nasjonale prosjektet ønsket selv opplæring i modellen. På noen kontorer deltok alle saksbehandlerne i opplæringen, mens en «utvalgt» gruppe møtte et annet sted. Det var ulik motivasjon blant saksbehandlerne, fra motforestillinger til begeistring. Implementering av familieråd var planlagt for barneverntjenesten, selv om det var varierende i hvilken grad dette var forankret hos barneverntjenesten.

Siden prosjektet har opparbeidet seg nyttige erfaringer knyttet til hva som fremmer implementering, har de siste opplæringsrundene ført til at kommuner som får opplæring i familieråd nesten uten unntak nå prøver ut modellen. Det at mange kommuner innledningsvis gikk på opplæring og avla eksamen uten senere å prøve ut modellen, tyder på at det er nødvendig med et svært grundig forarbeid når man igangsetter endringsprosesser.

Det er nødvendig å legge til rette for implementering både hos hver enkelt saksbehandler og i organisasjonen. Det er en rekke viktige spørsmål å tenke gjennom:

- Hvorfor er det ønskelig å implementere familieråd?
- Hva skal endres og hva skal bestå?
- Er det en sterk samstemthet bak endringen, slik at man kan møte en eventuell motstand?
- Hva slags tidsperspektiv har man på implementeringsprosessen?
- Hvordan skal endringen måles? (kvalitet og resultatevaluering)
- Må andre prosedyrer i barnevernet endres for å tilpasse seg modellen?
- Hvordan legge til rette praktisk slik at det blir mulig å lykkes med implementering?

Som en oppsummering, har vi formulert noen viktige momenter som implementeringsteamet har erfart er viktige å bygge videre på.

Mandat for implementering av familieråd

I kapittel 2 ble det redegjort for at implementering av familieråd kan skje både ved hjemmel i lovverk, ved prosedyrer og som «anbefalt praksis». Utfordringen for et mandat basert på «anbefalt praksis», er at ansvaret for å tilby familieråd overlates til saksbehandleren. Det bør være et klart mandat som er organisatorisk forankret i ledelsen og prosedyrer i organisasjonen.

Familieråd forutsetter et bevisst forhold til modellens ideologi og verdigrunnlag

Hvis ikke ideologien og verdigrunnlaget som modellen bygger på (en myndiggjørende praksis) samsvarer med saksbehandlers eller barneverntjenestens verdigrunnlag, kan det føre til at familier trekkes med i «skinnbeslutningsprosesser». Koordinatorer og saksbehandlere har en viktig oppgave i å håndheve prinsippene i modellen.

Familieråd som starten på en prosess

Familieråd er ikke et enkelt møte som løser alle problemer, men ofte starten på en prosess. Familieråd bør dermed følges opp av et oppfølgende familieråd, så fremt ikke familien ønsker noe annet. Også familieråd som settes i gang, men som av ulike grunner avbrytes, kan være oppstarten på positive prosesser.

Nødvendig med en nasjonal standard – og lokal tilpasning

Det er viktig at prinsippene i modellen overholdes. Et familieråd må basere seg på de samme prinsippene, uavhengig av hvor i landet de gjennomføres. Det er derfor viktig å bygge opp et system for å sikre «fidelity».

For at en modell skal bli benyttet, må den også kunne anvendes i praksis. Det har skjedd små tillempinger underveis, men ingen som er strid med prinsippene i modellen. En slik tillemping har vært for eksempel at færre familieråd nå avholdes i helgene. I praksis var det vanskelig å få profesjonelle til å stille i helgene. På familieråd med mange tilreisende, bør familien selv velge tidspunkt som passer for dem.

Endringsarbeid tar tid, og kommuner må selv ta et eierforhold til implementeringsarbeid

Implementeringsarbeidet er ikke ferdig når opplæringen er over, det er da den begynner. Implementering av familieråd må gjennomføres både «ovenfra og ned» og «nedenfra og opp».

Kommuner hvor familieråd primært er forankret hos ildsjeler, er sårbare. Sluttes en ildsjel, så kan bruk av modellen reduseres eller i verste fall stoppe opp.

Mange kommuner har ikke tatt de nødvendige grep for å legge til rette for implementering i organisasjonen. Kontaktpersoner er viktige endrings-

agenter, men må ha myndighet og tid til arbeidet. Endringsarbeid er komplekst, det må understøttes og er også et lederansvar.

Koordinatorer må følges opp systematisk

Koordinatorer har en viktig rolle i familieråd. Det er mange uavklarte spørsmål når det gjelder forankring, veiledning og oppfølging. Å veilede koordinatorer krever spisskompetanse i forhold til modellens ideologiske og teoretiske forankring.

Flere av koordinatorerne som også arbeider som meglere, viser til den positive oppfølgingen som meglere i Konfliktrådene får når det gjelder samlinger og temadager.

Godtgjøring av koordinatorer bør også klargjøres. Så langt har de fleste koordinatorer fått samme timelønn, men det eksisterer noen forskjeller.

Økonomiske retningslinjer til familieråd

Flere fagteamene refunderer kommunens utgifter til familieråd dersom de overstiger kommunens egenandel. Ved hjemmebaserte tiltak er denne egenandelen på kr 12.190,- og ved plassering av barn i fosterhjem og institusjon er kommunens egenandel på kr 24.380,-. Det vil med andre ord si at det ikke påløper kommunen noen utgifter ved gjennomføring av et familieråd dersom barnet/ungdommen befinner seg i et forsterket fosterhjem eller i institusjon. Praksis varierer i ulike regioner, og det er behov for en samkjøring.

Antall familieråd øker med brukerstøtte

Vi har erfart at tilgjengelighet og brukerstøtte fører til større aktivitet. De siste månedene har noen av de regionale prosjektlederne fysisk flyttet ut i barneverntjenesten en dag i uka. Dette har ført til konsultasjoner og oppstart av mange familieråd. Det har også ført til en kvalitetssikring av familierådene.

Framtidig forankring

I mange land er det bygget opp en organisasjon / kompetansesenter tilknyttet beslutningsmodellen familieråd (Skottland, Nederland m.fl.).

Utviklingsarbeidet for utprøvingen av familieråd i dette prosjektet, har primært skjedd i kommunene. Mange kommuner påpeker betydningen av at utviklingsarbeidet nettopp har skjedd der. Videre er det gitt uttrykk for at det

nasjonale prosjektet har vært oppfattet «nøytralt», i og med at det faglige ansvaret ligger utenfor det statlige barnevernet. En fremtidig forankring må også ta hensyn til nærhet til feltet og ha en mest mulig nøytral nasjonal forankring.

Fagteamene har etter hvert spilt en rolle i forhold til å anbefale familieråd til kommuner. Der fagteam har god kjennskap til modellen, har de også spilt en rolle i å kvalitetssikre prinsippene i modellen.

Beslutningsmodellen er anvendelig for flere sektorer enn barnevernet

Familieråd er en beslutningsmodell som kan benyttes der det er beslutninger av en viss alvorlighet som skal treffes. Internasjonalt benyttes familieråd av mange ulike sektorer og omhandler mange ulike problemstillinger. Det kan avholdes familieråd i forhold til skole, helsestasjon, krisesenter, psykisk helse, rusproblematikk, fysisk funksjonshemmede, psykisk utviklingshemmede, spørsmål i tilknytning til eldre, barnefordelingssaker, bostedsløse og utslusing fra fengsel. Familieråd er også en del av «Restorativ Justice» (jf. kap. 1). I justissektoren omtales familieråd i handlingsplanen «Sammen mot barne- og ungdomskriminalitet» (2005–2008, s. 14). I Norge finnes noen få kommuner, blant annet Gjesdal, hvor skole og helsestasjonen har benyttet familieråd. Det planlegges også utprøving av familieråd som samarbeidsprosjekt mellom barnevern og sosialtjeneste. Det er stor interesse fra andre sektorer for å prøve ut modellen.

Summary

What is it about Family Group Conferences?

Chapter 1

Chapter 1 has two parts. In the first part we describe the Family Group Conference (FGC) model utilised in the project. The second part describes the research design and the data material. Family Group Conferences originated in New Zealand, and the approach is closely connected with the idea of empowerment. FGCs are supposed to prioritise the issues defined by the family, involve the resources of the extended family, give them increased responsibility, and improve collaboration with the child welfare services. The phases in the model, including planning, the meeting itself, and a follow-up period, are described as a process where all the elements have to be present.

In the second part of the chapter the data used to evaluate the implementation of FGC in Norway are discussed. The project might be seen as an example of action research, since it builds on former national as well as international research and implementation efforts. Both quantitative and qualitative methods were used, and data were collected from social workers, coordinators, parents, children, and teachers. The aim of the evaluation is to cover the effect for the children involved, how the FGCs were organized and effected, the processes connected with the FGCs, follow-ups and results from the FGCs.

The evaluation design can be seen as a pre-post design with a comparison group. Data has been collected from 111 FGCs including 170 children, from 44 municipalities (T1). After one year (T2) 44 of the FGCs, including 68 children, were followed up. The comparison group consisted of 68 children (44 cases without FGCs) at T1, and 54 children at T2.

Chapter 2

Family Group Conferencing (FGC) is a relatively new approach in Norway, and has just started to influence child welfare policy, practice, and thinking. In contrast to New Zealand where FGC is legally mandated, it is considered good practice in Norway.

After some small-scale pilots, it was time to implement the method on a national basis from 2003. Over a three-year period, from 2003 to 2006, the national project promoted the implementation of FGC through training of social workers and encouraging the use of FGC as a decision-making model in our child welfare system. More than 300 conferences have been carried out, of which approximately 100 have been evaluated. An implementation team of five persons localised in different parts of Norway were responsible for the process. Over the years the focus has shifted from initiating to stabilising the model in the local areas included in the project.

The implementation has been carried in accordance with the method as it was originally developed in New Zealand:

- The extended family is included
- The family deliberates in private
- The plan of action is approved by the child welfare worker
- The coordinator is independent
- The child's perspective is consistently upheld

During the first year the project primarily focused on establishing partnerships with local areas and starting to train the social workers, as well as laying the groundwork for the implementation. During the second year, 2004, focus was mainly on training social workers and coordinators. In addition some FGCs were tried out. During 2005 and 2006 the project expanded, and by October, 2006, some 90 municipalities have implemented the model. At the same time the training methods were refined and extended. By now more than 500 social workers and more than 100 coordinators have received training in FGC use.

The key to development of our work has been to build consensus about the principles of FGC, and to strive for their realization in practice, rather than choosing a mechanistic and procedural approach. For a model that seeks to advance family leadership, it is also essential to pay close attention to the views of families, coordinators, and agencies/municipalities. Thus we have kept up close dialogues with practitioners throughout the project.

Some experiences

- We have managed to implement the model according to its key principles
- Preparation by social workers and coordinators is essential. Preparation is about building a trusting, respectful relationship with the families involved.
- The role of the coordinator is important. However, the coordinators need counselling from someone who knows the method, and there is a need to discuss their future location more in detail.
- Understanding the ideology and values of empowerment is important. Both social workers and coordinators need to be committed to the idea of empowerment.
- FGCs must be seen as a process, not as a single meeting. We recommend one or several follow-up meetings.
- At the outset the method was tried in cases judged as serious, but we recommend its use whenever a (serious) decision is to be made.
- Keeping the child's perspective in focus is a serious and ongoing challenge.

The social workers who have participated are positive to the method and seem to have positive experiences with its use, but are still using it marginally. Implementation of a new method in an established organization is complex and must be considered a long-term process. Implementation must also be endorsed by leaders. The need for social workers to accept that the family takes over control of the decision making process might also be one of the reasons why social workers are still reluctant to use FGCs. 300 FGCs might seem a lot. However, we believe that FGC needs continued support if it is to be implemented nationally. The method may all too quickly fall out of step with what is otherwise happening at a municipal and state level. For FGC to stay on track it is necessary to have a vision of where it is heading, not only in each municipality, but also at the state level. Thus we need to discuss the mandate further implementation of FGC shall have.

Chapter 3

One of the main questions of the evaluation concerns effect: Do FGCs lead to a better situation for the children and young people involved? In this chapter we analyse quantitatively changes between T1 and T2, based on

assessments from the social workers and the parents' reports. Results are compared with those from the comparison group when the data allow for it.

A majority of the parents had low levels of education and were only marginally connected with the labour market. To a large degree they had social and psychological problems. Four fifths of the children were reported to have social problems, achievement problems in school, mental problems and/or poor health. In addition came problems with violence or drug abuse. Almost two thirds of the children had earlier been in contact with and often received different types of services from the child welfare services. 56 % of the cases were considered to be from more than averagely to very serious at T1.

There are significant differences between the results at T1 and T2, with several steps in a positive direction reported. There were also significant improvements in the children's relationships with grown-ups. In addition their social networks had been extended. The parents filled in the *Strengths and Difficulties Questionnaire* (SDQ) at both data collections, and their comprehension of the children showed a fairly lower score on the different problem dimensions at T2. In particular this pertains to behaviour problems.

Chapter 4

This chapter is focusing on the parent's experiences and thoughts after having participated in a FGC. 79 parents were interviewed short time after the FGC, and 39 of them were interviewed again about one year after the FGC. The main findings from the interviews will be presented below.

In the interviews short time after the FGC seven of ten parents reported that they were mostly positive when their social worker had asked them to participate in a FGC. Several of them thought it would be a new possibility to get at better situation for themselves and their children. Most of these parents also thought it was alright to involve the extended family in their problems, while the mostly negative parents often reported that the reason why they were negative was that they did not want to involve their family.

The parents were also satisfied with the cooperation with the social worker and the co-ordinator in preparing and carrying through the FGC. This meant that the parents often agreed with their social worker upon the problem, and they thought that the co-ordinator did a good job in informing and preparing the participants before the meeting, as well as taking

responsibility of the practical matters. Most of the parents were satisfied with the private family time in the FGC, and they reported that both the chair of the meeting, the secretary and the children's "support" person performed their jobs very well. Almost every FGC made a plan for action, and all the plans were accepted by the child welfare authorities, some of them slightly moderated.

Almost four of five children attended in the whole or parts of the FGC, the oldest ones more often than the youngest ones. According to the parents several of the youngsters felt good and surprised that so many of the grown ups cared about them and wished to help them. Common reasons for the children not to attend the meeting were conflicts between the grown ups in the family and that the parents thought that the children were too young.

One year after the FGC four of five parents reported that the children's situation were satisfactorily or good, and the same amount of the parents considered that FGC had been a good method for solving the problems in their case. On the other hand less than a half of the plans were implemented successfully, while about one third of the plans were implemented partly and one fifth of the plans were not implemented. This gap between the lack of implementation of many plans and the parents' positive evaluation of the FGC, the parents explained by different side effects of the FGC, which in many families had been more important than the plans. The most important side effects were strengthened networks. More than nine of ten parents would recommend FGC to others.

Chapter 5

The chapter focuses on the social workers participation in Family Group Conference (FGC). The social workers have been interviewed about their experiences with FGC one year after the conference. The social workers have answered a questioner shortly after the FGC and one year later. Also the coordinator has answered a questioner.

The social worker views FGC as a new approach. Almost all of the social workers gave some indication of appreciating the value of the FGC-model. They saw the differences between FGC and more traditional way of working. The social workers participation was different in FGC than other meetings such as child protections conferences. The social worker needed

other skills when they facilitate the family. It was a change in the roles both for the social worker and the family.

It is the social workers that offered FGC to the family. The social worker selects families for referral to FGC, and they choose families that they suppose to work cooperatively with. The social workers and the family members understand the situation quite similar. FGC are used in complex child protection issues and the cases is nor new. Most of the cases are old and other programs have been used before.

The information from the social worker show that FGC is a process more than a decision making model. The FGC-model empowered the families. It was the families that came up with the solution and determined who should do the work. The model is also a therapeutic model. The family members were deeply emotional touch.

Training played a central role in the development and the implementation of the FGC programme. The social worker was trained before they started with FGC. The training part should have more focus on organisational questions. It is not enough to train the social worker individually and hope that practice will change. The results show also that the social worker must be more skilled in framing the question that the FGC should answer. It is also important that communication is clear and they must be sure that no material that is necessary to the debate is missed.

The co-ordinators contributions to the process of FGC are important. In Norway has the role of the co-ordinator developed to be more professional and focusing more on the preparation time than before. The social workers think that the co-ordinator should be independent and neutral. The key issue for the co-ordinator is to manage to guide the family thru the process. The co-ordinator is a process- manager.

Chapter 6

The chapter compares plans from family group conferences to plans from traditional casework.

The study is done in the first place to focus on which role the plan from Family Group Conferences (FGC) plays in regard to the positive effects of FGC. The analysis of the two different types of plan is done in regard to the most complicated cases, how the structures of the plans are, who helps the child and what is the content of the plans.

The plans from traditional casework are more instructive than the plans from FGC.

It is important to understand FGC as a process of decision-making. The plans from FGC are a part of a process, which already starts when the family is asked to take part in a FGC. In this perspective the plan from FGC is an important factor if you want to gain a positive process.

The analysis of the plan shows that there is a need to describe the function of the traditional casework-plan and the plan from FGC. In this way we see how the two types of plan can work together and develop the best practice. This must be done without making the FGC-plan more bureaucratic in its form or having a negative influence on the importance of the plan in the families decision-making process.

Chapter 7

This chapter is based on my PhD thesis *Childrens Participation and the Child perspective in Family Group Conference*. The project is a qualitative research project where the data materials consist of observation notes and interviews with children, mothers, fathers and the children's support figures in seven FGCs (in an earlier pilot-project). The children were between 8 and 16 years old when the FGCs were completed. The FGC model emphasizes that children must participate and be included. The PhD thesis complies as one of many researches showing how difficult it is to achieve genuine participation for children in FGC. An important issue is what participation for children really means and how to offer the child participation and influence without giving the child too much strain. In the FGCs I studied there were major conflicts and interest conflicts in the child's network. If the FGC should be all to the good to the child it demands a supporting and caretaking adult who is capable of arrange the child's participation to the best interests of the child. In this chapter the children's support figures from the childs network is discussed compared to professional support persons who have the necessary training in helping children who participate in such complex decision-making processes. The FGC needs a child perspective. This chapter also suggests a way to this as the fifth pillar in the FGC.

Chapter 8

In this chapter part of the international research on Family Group Conferencing is discussed, built up around evaluations of immediate and more long-term results. So far FGC has mainly been implemented by enthusiastic individuals, often in collaboration with organizations who have their own stakes in endorsing the principles behind the method. Implementation has mainly taken place on a relatively small scale in different countries and localities, hardly ever including comparison groups. Consequently the literature mostly conveys optimism based on relatively small-scale qualitative studies rather than scientifically robust documentation of effects. So far I only have knowledge of one study combining the use of a comparison group with statistical analyses controlling for central variables. The few other studies using comparison groups seem to be small-scale and stick to descriptive statistics. What is needed now is sufficiently large-scale research in order to analyse similarities and differences in effects of FGC in comparison with more traditional methods. Such studies should include appropriate comparison groups and the use of multivariate methods. In particular this pertains to research on more long-term effects on children and young people. On the other hand, there is little need for further research documenting that grown-up participants by and large are well pleased with the process when they participate in FGCs.

Some important questions need further clarification. One example is the position of children and young people in FGCs. It seems that many prefer to have their own advocate, in other words that one cannot be certain that the extended family is able to keep the child in focus. And while the majority seems to like this possibility of having their say, one always finds some minority with negative experiences. Thus, there is a need for further studies and systematic trials of good ways of including children and young people in FGCs.

All the countries that have implemented the method, including New Zealand, experience that to establish and maintain FGCs in a central position within child welfare work is problematic. This might be due to social workers' reluctance to relinquish power, but also to contextual factors like increased routinization of social work, increased demands for evidence-based practices and pressing needs to cut costs. In other words the ideal of empowerment, associated with possibilities for variation and creativity, might

conflict with administrative needs. Thus it is important to discuss if the price that has to be paid if one wishes to stick rigidly to FGCs in its original form is that the method will remain on the margins of child welfare work.

Chapter 9

In chapter 9 we sum up the main results. We warn against drawing too strong conclusions since the comparison group was not randomised. On the other hand the results from the various data sources point in the same direction, which increases their validity.

A significant, positive development was found in the Family Group Conference cases. This pertains to a reduction in the social workers' assessment of how serious the cases were, and their assessment of increased interactional skills on the part of the parents. Also, a reduction of the children's problems was observed. However, it is the sum of the results rather than single results from the various quantitative and qualitative data sources that point to the main conclusion of this evaluation study:

The results of Family Group Conferencing are predominantly positive, also compared to traditional methods. Family Group Conferencing cannot always contribute with lasting solutions, but will contribute to creating positive processes of change that may be fundamental for those involved.

Vedlegg 1:

Diverse rutine- og informasjonsskriv

1A: Rutiner ved familieråd og forskning

1B: Prosedyrer for gjennomføring av undersøkelsen

1C: Orientering til foreldre/foresatte

Vedlegg 1A:

Rutiner ved familieråd og forskning

- Saksbehandler i kommunen gir umiddelbart beskjed til regional prosjektleder når det er inngått kontrakt om familieråd, og om det her er en forskningssak. Til dette brukes vedlagte skjema som fylles ut av saksbehandler i kommunen og sendes regional prosjektleder.
- Regional prosjektleder registrer saken og sender kopi av skjema fra kommunen ved forskningssaker til den aktuelle forskningsinstitusjonen. Det vil si at nå skal ikke informasjonen gå til NOVA, men til Barnevernets utviklingssenter i den aktuelle regionen. For region øst vil dette ikke medføre endringer. Her sendes beskjed til NOVA.
- Regionale prosjektledere registrer alle familieråd, også de uten samtykke til forskning, i et eget skjema som sendes til Barnevernets utviklingssenter i den aktuelle regionen hvert kvartal. Et slikt registreringsskjema er vedlagt.
- Ved samtykke om sammenligningssak skal saksbehandler også gi beskjed til regional prosjektleder som videresender informasjonen til den aktuelle forskningsinstitusjonen.

.....

Melding til familierådsprosjektet

Avtale inngått om familieråd:

Kommune:	
Saksbehandler (navn og telefon)	
Koordinator (navn og telefon)	
Dato for familieråd	
Samtykke om forskning (Ja/Nei)	
ID (Kodenr. på spørreskjema, kun ved forskning)	

Denne meldingen skal gis når det er underskrevet avtale mellom barnevernstjenesten, koordinatoren og familien.

Meldingen skal sendes på E-post til:

.....

Vedlegg 1B

Prosjekt Familieråd

Prosedyrer for gjennomføring av undersøkelsen

En viktig del av forskningsbasert utviklingsprosjekt familieråd er selve evalueringen. I evalueringen skal det gjennomføres spørreskjemaundersøkelser der ansatte i barnevernet, foreldre, barnet selv, lærere og koordinator skal være informanter i saker som går til familieråd. Det er barnevernstjenesten som har ansvaret for å administrere disse spørreskjemaundersøkelsene. I undersøkelsen skal vi ha informasjon fra familier som gjennomfører familieråd og fra familier som ikke mottar familieråd, heretter kalt sammenligningssaker.

Saker til familieråd

- Når familier blir tilbudt familieråd og svarer positivt på dette skal foreldre/foresatte samtidig få en forespørsel om å delta i undersøkelsen. Dette skal skje ved at de får tildelt en samtykkeerklæring med informasjon om prosjektet. Her skal foreldre/foresatte skrive under om de samtykker i å være med i undersøkelsen. Denne samtykkeerklæringen med informasjon finnes i hver mappe med de ulike spørreskjemaene til saker der familieråd gjennomføres.
- Etter at foreldre/foresatte har samtykket til deltagelse i undersøkelsen skal koden på de ulike spørreskjemaene fylles ut. Informasjon om kodesystemet er vedlagt. Det skal fylles ut et sett av spørreskjema for hvert familieråd. Videre skal det fylles ut ett skjema for hvert barn som skal drøftes i familierådet.
- Foreldrene som har samtykket i deltagelse i undersøkelsen skal ha med seg spørreskjemaet som de senere skal fylle ut. De skal også ha med seg med en frankert konvolutt som det ferdige utfylte skjema skal legges i for deretter å postlegges. Skjemaet bør foreldrene fylle ut hjemme, og det skal fylles ut før familierådet gjennomføres.
- Skjema til lærer/klassestyrer sendes til skolen(e) som barnet/barna går sammen med nødvendige frankerte konvolutter og vedlagt informasjonsskriv til lærer. Lærer/klassestyrer skal også få tilsendt skjema for barn mellom 8 og 11 år når dette er aktuelt. Det er lærer som skal sørge for at dette blir utfylt og lagt i frankert konvolutt og sendt NOVA.

- Koordinator skal overleveres skjemaet som han/hun skal fylle ut sammen med frankert konvolutt og vedlagte informasjonsskriv. Videre skal koordinator ha skjemaet til barn over 11 år og tilhørende konvolutt(er). Koordinator skal sørge for at skjemaet blir fylt ut i møtet med barnet/barna i forbindelse med familieråd..
- Saksbehandler i barnevernet fyller ut skjemaet til ansatt i barnevernet, og sender dette i frankert konvolutt til NOVA før familieråd gjennomføres.
- Kopi av handlingsplanen skal i anonymisert form sendes til NOVA av saksbehandler i barnevernet. Anonymisert betyr at navn strykes og at kodenummer påføres planen.

Sammenligningssaker

- Det skal også innhentes samtykke fra foreldre i sammenligningssaker. Denne samtykkeerklæringen finnes i hver mappe med spørreskjema til sammenligningssak. Dette kan være familier som er blitt tilbudt familieråd, men har takket nei. Det kan også være undersøkelsessaker, pågående saker og revurderingssaker. Sakene skal ha tilsvarende alvorlighet som saker som går til familieråd.
- Når foreldre samtykker til deltagelse i undersøkelsen skal koden på de ulike spørreskjemaene fylles ut. Informasjon om kodesystemet er sendt barneverntjenesten i prosjektkommunene
- Saksbehandler i barnevernet fyller ut skjemaet til ansatt i barnevernet, og sender dette i frankert konvolutt til NOVA.
- Kopi av tiltaksplan skal i anonymisert form sendes til NOVA av saksbehandler i barnevernet. Anonymisert betyr at navn strykes og at kodenummer påføres planen.

Vedlegg 1C

Postboks 3223 Elisenberg,
0208 OSLO
Tlf: 22 54 12 00

Familieråd En evaluering.

ORIENTERING TIL FORELDRE/FORESATTE

Familieråd er et forskningsbasert utviklingsprosjekt som drives i fire regioner i Norge. Hensikten er å prøve ut og evaluere metoden familieråd i Norge. Familieråd er en frivillig beslutningsmodell som setter familiens evne til selv å løse problemer i sentrum. Det fokuseres på ressurser, og den utvidede familien skal trekkes inn i beslutningsprosessene. Prosjektet er finansiert av Barne- og familiedepartementet.

I denne evalueringen har vi til hensikt å frambringe kunnskap om hvilke erfaringer som kan trekkes fra familieråd og hvilke resultater som oppnås. Vi håper dere som foreldre/foresatte vil ta del i denne evalueringen, slik at det kan frambringes kunnskap som kan komme andre til nytte.

Undersøkelsen

Denne evalueringen skal gjennomføres gjennom bruk av både intervju og spørreskjema. Undersøkelsen vil bli gjennomført i 2004 og 2005, og den vil bli gjentatt etter om lag ett år for å vurdere hvordan barnets og familiens situasjon har utviklet seg.

Spørsmål til foreldrene/foresatte:

Foreldrene vil få spørsmål om hvordan forholdene er i familien, og de skal også vurdere barnet/barna sin situasjon. De vil også bli intervjuet av forskere pr. telefon om erfaringer fra familieråd.

Spørsmål til barn over 8 år:

Barna skal vurdere hvordan de oppfatter seg selv og sin egen situasjon, forhold i familien, hvordan de trives i skolen og hvilken atferd de viser på skolen

Spørsmål til ansatte i barnevernet

De ansatte i barnevernet skal svare på spørsmål om hvorfor foreldre blir tilbudt og ikke tilbudt familieråd og gi begrunnelser for dette. Videre får de spørsmål om kjennetegn ved familien og familiens kontakt med barnevernet.

Spørsmål til lærer:

Lærerne vil få spørsmål om hvordan de oppfatter barnet/barna sin situasjon, deres skolefaglige prestasjoner, arbeidsinnsats og fravær i skolen.

Spørsmål til koordinator

Koordinator skal svare på spørsmål om forberedelser og den praktiske gjennomføring av familierådet samt begrunnelser for barnvernets bekymringer og ønske om familieråd.

Bruk og beskyttelse av data

I denne undersøkelsen er det lagt stor vekt på at resultatene skal oppbevares på en forsvarlig måte og i samsvar med bestemmelser i lovverket. For at vi skal kunne sammenligne svar fra de to tidspunktene undersøkelsen gjennomføres, så vil alle saker vil få et kodennummer som erstatter navn og adresse. Disse kodennumrene vil bli brukt for å registrere data fra undersøkelsen. Kodene er knyttet til en navneliste som vil bli oppbevart hos barnevernet. For øvrig vil vi følge bestemmelsen i Personopplysningsloven og de retningslinjer datatilsynet har utarbeidet for denne type undersøkelser. Dette innebærer blant annet:

- Deltagelsen i undersøkelsen er frivillig.
- Dere kan trekke dere fra undersøkelsen når som helst uten å måtte begrunne det, og da vil alle opplysningene bli slettet.
- Det vil ikke formidles opplysninger i rapportering fra prosjektet som er mulig å føre tilbake til enkeltpersoner.
- Det vil ikke foregå noen utlevering av opplysninger fra forskningsmaterialet til barnevernet eller andre personer.
- Alle som deltar i undersøkelsen skal legge sitt ferdig utfylte spørreskjema i en adressert og frankert konvolutt som limes igjen og sendes forskningsinstituttet NOVA.
- Alle dataene i undersøkelsen vil bli anonymisert ved avslutning av prosjektet 31.12.05.
- Når dataene fra spørreskjemaene er lagt inn på data vil skjemaene bli makulert.

Leila Torgersen
Forsker, NOVA

Forespørselen gjelder om du/dere samtykker i at deres barn deltar i undersøkelsen og om du/dere vil besvare et spørreskjema dere vil motta. Dersom det er mulig så ønsker vi samtykke fra begge foresatte. Hvis ikke det lar seg gjøre, ber vi om samtykke fra den av de foresatte som leser dette skrevet.

Klipp ut og returner barnevernet

Jeg/vi samtykker i at vårt/våre barn deltar i undersøkelsen om familieråd ved at ansatte i barnevernstjenesten, koordinator, barnets lærer, barnet selv og jeg/vi som foreldre/foresatte besvarer spørsmål fra forskerne som er beskrevet i dette orienteringsskrivet fra undersøkelsen.

Ja

_____
Mors signatur og/eller

_____
Fars signatur

Vedlegg 2:

Diverse skjema fra datainnsamlingene:

T1

Spørreskjema til ansatt i barnevernet

Spørreskjema foreldre

Spørreskjema koordinator

Guide for telefonintervju av foreldre som har deltatt i familieråd

T2

Telefonintervju saksbehandlerne ved gjennomførte familieråd

Guide for telefonintervju av foreldre som har deltatt i familieråd

Spørreskjema til ansatt i barnevernet Sammenligningssak

Av plasshensyn er ikke tatt med:

Spørreskjema til ansatt i barnevernet T2 (tilsvarer i hovedsak T1)

Spørreskjema foreldre T2 (tilsvarer i hovedsak T1)

Skjema til barn og til lærer på T1 og T2 (nesten ikke brukt i rapporten p.g.a. få svar)

Spørreskjema til ansatt i barnevernet Sammenligningssak (tilsvarer i hovedsak T1)

Intervju saksbehandler sammenligningssaker (nesten ikke brukt i rapporten p.g.a. få svar).

ALLE SKJEMA ER TILGJENGELIG VED HENVENDELSE TIL NOVA.

Spørreskjema til ansatt i barnevernet

Familieråd

T 1

	1	2	3	4
Kodenummer				

Familieråd er et forskningsbasert utviklingsprosjekt som drives i fire regioner i Norge. Foreldrene til dette barnet har gitt samtykke i å være på undersøkelsen og at du som ansatt i barnevernet skal svare på spørsmålene nedenfor.

Bakgrunnsopplysninger:

Kryss av for om du er mann eller kvinne:

Kvinne		Mann	
--------	--	------	--

Antall år som ansatt i barnevernet

0–6 år	7–12 år	13–19 år	10–25 år	Mer enn 25 år

Grunnutdanning

Barnevernspedagog	
Sosionom	
Annet utdanning	

Har du lederfunksjoner i barnevernet: Ja : Nei:

BAKGRUNNSOPPLYSNINGER OM BARNET OG FAMILIEN:

Om barnet

Fyll ut spørsmål 1 til og med spørsmål 7 for det barnet denne barnevernssaken angår. Om saken angår flere barn i familien skal spørsmålene 1, 2, 3, 4, 6, 7, 11d og 17 fylles ut for det/de barna også. Bruk da nytt/nye skjema.

1. Kjønn:

Gutt Jente

2. Alder på registreringstidspunktet: |__| |__|
år mnd.

3. Barnets statsborgerskap

Norsk Utenlandsk , land: _____ Vet ikke

4. Dersom barnet er norsk statsborger, har det kulturbakgrunn fra annet land ?

Nei Ja , hvilket land/kultur: _____ Vet ikke

5. Har barnet søsken ?

Ja Nei Vet ikke

5.b. Hvis ja, fyll ut tabellen nedenfor

Søsken	Kjønn gutt/jente	Alder (hele år)	Bor med barnet Ja/Nei
Nr. 1 (den eldste)			
Nr. 2			
Nr. 3			
Nr. 4			

6. Barnet bor sammen med på registreringstidspunktet (voksne)

mor og far
mor alene
far alene
mor med partner
far med partner
fosterheim
barneverninstitusjon
andre , hvem: _____

7. Hvem har formelt foreldreansvar for barnet?

Mor og far Far alene
Mor alene Andre hvem: _____
Vet ikke

Om foreldrene/foresatte

8. Hva er foreldrenes viktigste kilde til livsopphold?

(bare ett kryss)

	a) Mor	b) Far
Arbeidsinntekt	☐	☐
Stipend/lån	☐	☐
Trygdeytelse, hvilken.....	☐	☐
Sosialhjelp	☐	☐
Andre inntekter	☐	☐
Vet ikke	☐	☐

---

9. Hva er foreldrenes høyeste avsluttede utdanning ?

	a) Mor	b) Far
Ikke avsluttet grunnskole (1-9 klasse)	☐	☐
Grunnskole	☐	☐
Videregående skole	☐	☐
Fullført yrkesutdanning etter videregående skole	☐	☐
Utdanning fra høyskole/universitet	☐	☐
Vet ikke	☐	☐

---

10. Hva er foreldrenes alder?

Mor: _____

Far: _____

TIDLIGERE KONTAKT MED BARNEVERNET

11a. Har det vært kontakt med barnevernet før nåværende sak?

Ja
Nei
Vet ikke

11b. Viss ja, hvilken form for kontakt?

- Henlagt melding
Henlagt undersøkelse
Tidligere tiltak

**11c. Hvor lenge har det vært kontakt med barnevernet totalt sett ?
(inkludert denne saken)**

- 0-5 mnd 6-11 mnd 1-2 år 3-4 år 5 år eller mer

11d. Hvilke tidligere tiltak har barnet mottatt? (evt. flere kryss)

- Ingen tiltak
 Avlastning / Besøkshjem
 Ansvarsgruppe
 Støttekontakt, barn
 Barnehage
 Økonomisk støtte
 Støtte til SFO
 Veiledning/rådgiving
 PMTO
 MST
 Webster Straton
 Tilsyn i hjemmet
 Plassering i fosterhjem
 Plassering i institusjon
 Annet, hva: _____

12. Har søsken hatt tiltak fra barnevernet?

- Ingen søsken
Nei
Ja
Vet ikke

12b. Hvis ja, hvilke?. _____

13. Har barnets foreldre selv hatt tiltak av barnevernet ?

	Mor:	Far:
Nei	☐	☐
Ja	☐	☐
Vet ikke	☐	☐

OPPLYSNINGER OM DENNE SAKEN

14. Hvilken "status" har saken i familierådsprosjektet?

- Undersøkelsessak
Ny vurdering i "tiltakssak"
Annet: _____

15. Sakstype (evt. flere kryss):

- Krise
Bekymring over tid knyttet til foreldre
Bekymring over tid knyttet til barnet
Bestilling/søknad om tiltak
Annet: _____

16. Sakskategori utfra SSB:

- Omsorgssvikt / mishandling
Forholdene i hjemmet, særlig behov
Atferdsavvik hos barnet
Annet

17. Registrerte problemområder:

Først krysser du av for alle problemområder som er kjent i saken. Deretter markerer du med tallene 1-3 (1 er viktigst) utenfor de problemområdene som barnevernet har vært mest bekymret for.

- I. Forhold knyttet til **foreldrene / foreldre-barn** relasjonen:
a.	Rusmisbruk	☐
b.	Fysisk sykdom/funksjonshemming	☐
c.	Psykisk utviklingshemming	☐
d.	Psykiske vansker/funksjonshemming	☐
e.	Foreldre død	☐
f.	Kriminalitet	☐
g.	Annen uakseptabel adferd	☐
h.	Konflikter/vold mellom foreldre /omsorgspersoner	☐
i.	Konflikt om barnefordeling / samvær	☐
j.	Foreldrene slitne / utslitt	☐
k.	Økonomiske problem	☐
l.	Mangelfull omsorg for barnet / vanskjøtsel	☐
m.	Fysisk mishandling av barnet	☐
n.	Seksuelle overgrep / incest	☐
o.	Manglende psykisk ivaretagelse / mishandling	☐
p.	Oppdrags- /grensesettings-problemer	☐
q.	Konflikt foreldre / barn	☐
r.	Annet, skriv: _____	☐
s.	<u>Ingen</u> forhold knyttet til foreldrene	☐

II.	<i>Forhold knyttet til barnet:</i>	☐
a.	Fysisk sykdom / funksjonshemming	☐
b.	Psykisk utviklingshemming	☐
c.	Psykiske vansker/funksjonshemming	☐
d.	Utviklingsproblemer (sen utvikling, umoden)	☐
e.	Sosiale vansker i form av adferdsvansker, utagering	☐
f.	Sosiale vansker i form av passivitet, tilbaketrukkethet	☐
g.	Skolefaglige problemer	☐
h.	Voldelig adferd	☐
i.	Rusing	☐
j.	Ønsker ikke å bo hjemme	☐
k.	Annet, skriv: _____	☐
l.	<u>Ingen forhold</u> knyttet til barnet	☐

18. Vil du si at noen av disse ressursene gjelder barnet / familien ?

	Ja	Både/og	Nei	Vet ikke
Barnet fungerer godt sammen med jevnaldrende	☐	☐	☐	☐
Barnet klarer seg bra på skolen	☐	☐	☐	☐
Barnet har lærer eller andre på skolen som følger det godt opp	☐	☐	☐	☐
Barnet er med i fritidsaktiviteter	☐	☐	☐	☐
Barnet har støtte i eldre søsken	☐	☐	☐	☐
Familien har en familie som er støttende i vanskelige situasjoner	☐	☐	☐	☐
Familien har venner /naboer e.l. som er støttende i vanskelige situasjoner	☐	☐	☐	☐
Familien har viktige støttespillere i det offentlige hjelpeapparat , hvem _____	☐	☐	☐	☐

Andre ressurser, hvilke; _____

19. Marker med en ring rundt det aktuelle tallet på skalaen nedenfor hvor alvorlig du mener saken er

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7
lite alvorlig svært alvorlig

20. Hvordan vil du karakterisere *relasjonen* mellom barnevernet og foreldre i denne saken?

Relasjonen har først og fremst vært preget av samarbeid	☐
Relasjonen har først og fremst vært preget av konflikt	☐
Relasjonen har vært vekslende mellom samarbeid og konflikt	☐
Vet ikke	☐

21. Mener du foreldrene og barnevernet har hatt sammenfallende eller ulik forståelse av situasjonen i familien i denne saken?

Klart sammenfallende	Stort sett sammenfallende	Vekslede	Stort sett Ulik	Klart ulik
☐	☐	☐	☐	☐

22. Foreløpig vurdering av saken i forhold til familieråd

Saken anbefales til familieråd	☐
Saken anbefales ikke til familieråd	☐

BEGRUNNELSER FOR Å GI ELLER IKKE GI FAMILIEN TILBUD OM FAMILIERÅD.

Ble familien tilbudt familieråd: Ja : Nei:

Ulike begrunnelser

Her ønsker vi å få svar fra deg om hva som var vesentlig for å tilby familieråd eller ikke tilby familieråd. Det er formulert en rekke utsagn som du skal ta stilling til ved å vurdere i hvilken grad dette var en vesentlig eller uvesentlig begrunnelse. Sett et kryss over det tallet du mener passer best for din begrunnelse i denne saken.

	Uvesentlig				Vesentlig		
	1	2	3	4	5	6	7
Det var samarbeidsproblemer mellom barnevernet og familien	1	2	3	4	5	6	7
Familieråd var det eneste prøvde	1	2	3	4	5	6	7
Det var uenighet internt i barnevernet	1	2	3	4	5	6	7
Barnevernets mangelfulle oversikt over ressurser i familiens nettverk	1	2	3	4	5	6	7
Barnevernets gode oversikt over ressurser i familiens nettverk	1	2	3	4	5	6	7
Barnevernet ville få en komplisert rolle overfor familien	1	2	3	4	5	6	7
Barnevernet ville få en mindre komplisert rolle overfor familien	1	2	3	4	5	6	7
Forhold som hadde med barnevernets egne ressurser å gjøre	1	2	3	4	5	6	7
Det var behov for mer utredning	1	2	3	4	5	6	7
Det var samarbeidsproblemer i familien	1	2	3	4	5	6	7
Familiens gode mestringsevne	1	2	3	4	5	6	7
Familiens dårlige mestringsevne	1	2	3	4	5	6	7

	Uvesentlig				Vesentlig		
Foreldrenes rusproblemer	1	2	3	4	5	6	7
Barnet/ungdommens rusproblemer	1	2	3	4	5	6	7
Lettere psykiske problemer hos foreldrene	1	2	3	4	5	6	7
Tyngre psykiske problemer hos foreldrene	1	2	3	4	5	6	7
Seksuelt misbruk i familien	1	2	3	4	5	6	7
Familievold i familien	1	2	3	4	5	6	7
Familiens sterke nettverk	1	2	3	4	5	6	7
Familiens svake nettverk	1	2	3	4	5	6	7
Familiens dårlige innsikt i /forståelse for barnets behov	1	2	3	4	5	6	7
Familiens gode innsikt i/forståelse for barnets behov	1	2	3	4	5	6	7
Familiens positive holdning til barnevernet	1	2	3	4	5	6	7
Familiens negative holdning til barnevernet	1	2	3	4	5	6	7
Familiens negative holdning til familieråd	1	2	3	4	5	6	7
Familiens positive holdning til familieråd	1	2	3	4	5	6	7
Barnet/ungdommens negative holdning til familieråd	1	2	3	4	5	6	7
Barnet/ungdommens positive holdning til familieråd	1	2	3	4	5	6	7
Barnet/ungdommens problemer egnet seg ikke i familieråd	1	2	3	4	5	6	7
Barnet/ungdommens problemer egnet seg i familieråd	1	2	3	4	5	6	7

Kommentar. Andre forhold som var vesentlig for valg av beslutningsmodell

.....

.....

.....

Når ble det bestemt å bruke/ikke bruke familieråd som beslutningsmodell ?

Meldings- fasen	Under- søkelses- fasen	Tiltaks- fasen	I om- sorgs- tiltaket
--------------------	------------------------------	-------------------	-----------------------------

_____

Sett kryss (x) på linjen der du mener bestemmelsen ble tatt (i hvilken fase og tidlig/sent i fasen)

Foreldreferdigheter og ivaretagelse av barnet

Du skal her vurdere i hvilken grad du mener det er nødvendig å endre oppdragelsen og ivaretagelsen av barnet/barna i denne familien. Sett ett kryss i den ruten som passer best for de ulike utsagnene.

<i>I denne familien er det nødvendig med endring når det gjelder:</i>	Stemmer ikke	Stemmer lite	Stemmer noe	Stemmer helt
Å sørge for at barnet blir godt nok ivaretatt på det praktiske planet (f.eks. når det gjelder mat, kosthold, helse, hygiene, klær)				
Å ha daglige rutiner som gir barnet en trygg ramme				
Å sikre at barnet føler seg trygg på at det blir tatt vare på av dem som er barnets omsorgspersoner				
Å klare å leve seg inn i barnets situasjon				
Å ha forventningene til hva barnet kan mestre som er tilpasset barnets alder og utvikling				
Å sikre at barnet ikke utsettes for mishandling				
Å holde det man har lovet barnet				
Å ha grenser for hvilke sider av voksenlivet barnet involveres i				
Å bidra til å styrke barnets selvtillit				
Å oppmuntre og legge til rette for at barnet skal ha kontakt med andre barn				
Å hjelpe barnet med å ha tillit til andre voksne				
Å legge til rette for at barnet kan få gjort sitt skolearbeid / lekser				
Å være tilstrekkelig konsekvent i oppdragelsen				
Å tilpasse det barnet for lov til og ansvar for til barnets alder og utvikling				
Å gi barnet ros og oppmuntring for det barnet mestrer				
Å ha nok overskudd og energi til å gi barnet tilstrekkelig oppmerksomhet				
Å skjerme barnet for voldsepisoder				
Å sørge for at barnet slipper å leve med vedvarende konflikter mellom voksne som er viktige for det				
Familien har personer i slekten eller nettverket som kan støtte dem i vanskelige situasjoner				
Familien har kontakt med andre foreldre med barn i samme alder				
Familien har et godt samarbeid med de ulike hjelpeinstansene de har kontakt med				

Takk for at du svarte på disse spørsmålene

Spørreskjema foreldre

T 1

	1	2	3	4
Kodenummer				

Bakgrunnsopplysninger:

Hvem har fylt ut skjemaet:

Mor	
Far	
Begge	

Annen omsorgsperson: _____

Beskriv hvordan familien din er nå:

Nr	Utsagn	Aldri	Sjelden	Av og til	Ofte	Svært ofte
1	Familiemedlemmene ber hverandre om hjelp					
2	Når vi løser problemer følger vi barnas forslag til løsning					
3	Vi liker hverandres venner					
4	Barna har et ord med i laget når det gjelder egen oppdragelse					
5	Vi i den nærmeste familien liker å gjøre ting sammen					
6	Både barn og foreldre er ledere i familien					
7	Vi i familien føler oss nærmere knyttet til hverandre enn til personer utenfor familien					
8	Familien vår løser oppgaver på forskjellige måter					
9	Familiemedlemmene liker å tilbringe fritiden sammen					
10	Foreldre og barn drøfter eventuell straff sammen					
11	Familiemedlemmene føler seg nært knyttet til hverandre					
12	Barna tar avgjørelsene i vår familie					
13	Når familien samles for å gjøre noe sammen, er alle tilstede					
14	Reglene forandrer seg i vår familie					
15	Vi kan lett finne på ting å gjøre sammen i vår familie					
16	Ansvar for å gjøre ting i huset skifter fra person til person					
17	Familiemedlemmene rådfører seg med andre i familien når de tar avgjørelser					
18	Det er vanskelig å si hvem som er leder(e) i vår familie					
19	Samholdet i familien er svært viktig					
20	Det er vanskelig å si hvem som gjør hvilke oppgaver i huset					

Barnets sterke og svake sider

Vennligst kryss av for hvert enkelt utsagn: Stemmer ikke, stemmer delvis eller stemmer helt. Prøv å svare på alt selv om du ikke er helt sikker eller synes utsagnet virker rart. Svar på grunnlag av barnets oppførsel de siste 6 månedene.

	Stemmer ikke	Stemmer delvis	Stemmer helt
Omtenksom, tar hensyn til andres følelser			
Rastløs, overaktiv kan ikke være i ro			
Klager ofte over hodepine, vondt i magen eller kvalme			
Deler gjerne med andre barn (godter, leker, andre ting)			
Har ofte raserianfall eller dårlig humør			
Ganske ensom, leker ofte alene			
Som regel lydig, gjør vanligvis det voksne ber om			
Mange bekymringer, virker ofte bekymret			
Hjelpsom hvis noen er såret, lei seg eller føler seg dårlig			
Stadig urolig eller i bevegelse			
Har minst en god venn			
Slåss ofte med andre barn eller mobber dem			
Ofte lei meg, nedfor eller på gråten			
Vanligvis likt av andre barn			
Lett avledet, mister lett konsentrasjonen			
Nervøs eller klengete i nye situasjoner, lett uttrygg			
Snill mot yngre barn			
Lyver eller jukser ofte			
Plager eller mobbet av andre barn			
Tilbyr seg ofte å hjelpe andre (foreldre, lærere, andre barn)			
Tenker seg om før han/hun handler (gjør noe)			
Stjeler hjemme, på skolen eller andre steder			
Kommer bedre overens med voksne enn med barn			
Redd for mye, blir lett skremt			
Fullfører oppgaver, god konsentrasjonsevne			

Vansker

Samlet, synes du at barnet ditt har vansker på ett eller flere av følgende områder: med følelser, konsentrasjon, oppførsel eller å komme overens med andre mennesker? Sett et kryss.

Nei	Ja, små vansker	Ja, tydelige vansker	Ja, alvorlige vansker

Hvis du har svart "ja", vennligst svar på følgende spørsmål:

Hvor lenge har disse vanskene vært til stede? Sett et kryss.

Mindre enn en måned	1–5 måneder	6–12 måneder	Mer enn ett år

Blir barnet selv forstyrret eller plaget av vanskene? Sett et kryss.

Ikke i det hele tatt	Bare litt	En god del	Mye

Påvirker vanskene barnets dagligliv på noen av de følgende områdene? Sett et kryss.

	Ikke i det hele tatt	Bare litt	En god del	Mye
Hjemme/ i familien				
Forhold til venner				
Læring på skolen				
Fritidsaktiviteter				

Er vanskene en belastning for deg eller familien som helhet? Sett et kryss.

Ikke i det hele tatt	Bare litt	En god del	Mye

Foreldreferdigheter og ivaretagelse av barnet

Du/dere skal her vurdere i hvilken grad det er nødvendig å endre oppdragelsen og ivaretagelsen av barnet/barna i familien. Sett ett kryss i den ruten som passer best for de ulike utsagnene.

<i>I vår familie er det nødvendig med endring når det gjelder:</i>	Stemmer ikke	Stemmer lite	Stemmer noe	Stemmer helt
Å sørge for at barnet blir godt nok ivaretatt på det praktiske planet (f.eks. når det gjelder mat, kosthold, helse, hygiene, klær)				
Å ha daglige rutiner som gir barnet en trygg ramme				
Å sikre at barnet føler seg trygg på at det blir tatt vare på av oss som er barnets omsorgspersoner				
Å klare å leve meg / oss inn i barnets situasjon				
Å ha forventningene til hva barnet kan mestre som er tilpasset barnets alder og utvikling				
Å sikre at barnet ikke utsettes for mishandling				
Å holde det jeg / vi har lovet barnet				
Å ha grenser for hvilke sider av voksenlivet barnet involveres i				
Å bidra til å styrke barnets selvtillit				
Å oppmuntre og legge til rette for at barnet skal ha kontakt med andre barn				
Å hjelpe barnet med å ha tillit til andre voksne				
Å legge til rette for at barnet kan få gjort sitt skolearbeid / lekser				
Å være tilstrekkelig konsekvent i min / vår oppdragelse				
Å tilpasse det barnet for lov til og ansvar for til barnets alder og utvikling				
Å gi barnet ros og oppmuntring for det barnet mestrer				
Å ha nok overskudd og energi til å gi barnet tilstrekkelig oppmerksomhet				
Å skjerme barnet for voldsepisoder				
Å sørge for at barnet slipper å leve med vedvarende konflikter mellom voksne som er viktige for det				
Jeg / vi har personer i slekten eller nettverket som støtter meg / oss i vanskelige situasjoner				
Jeg / vi har kontakt med andre foreldre med barn i samme alder				
Jeg / vi har et godt samarbeid med hjelpeinstanser vi har kontakt med				

Takk for at du svarte på disse spørsmålene

Spørreskjema koordinator

T 1

	1	2	3	4
Kodenummer				

Bakgrunnsopplysninger:

Kryss av for om du er mann eller kvinne:

Mann	
Kvinne	

Antall tidligere gjennomførte familieråd:

0	1-3	4-7	8-11	Flere enn 12

Bakgrunnsopplysninger om familierådet

1) Dato for familierådet : .....

2) Angi hvilke nummer dette familierådet dette er:

Første familieråd

Oppfølgende familieråd

3) I hvilke kommune/bydel ble familierådet gjennomført:.....

4) Hva er bakgrunnen for barnevernets bekymring (kan sette kryss ved flere kategorier)

Vannskjøtsel

Fysisk mishandling

Psykisk mishandling

Seksuelle overgrep

Foreldrenes psykiske helse

Barnets atferd

Foreldrenes rusmisbruk

Barnets rusmisbruk

Manglende omsorgsevne

Særlige behov heime

Annet spesifiser .....

Opplysninger om familierådet

5) Hva var oppdraget (hvilke problem var det familien skulle løse)?

6) Ukedag for familierådet:

Mandag	☐
Tirsdag	☐
Onsdag	☐
Torsdag	☐
Fredag	☐
Søndag	☐

7) Hvor ble familierådet gjennomført?

.....

8) Hvem valgte dette stedet?

.....

9) Når på dagen ble familierådet gjennomført (angi tidspunkt for oppstart og avslutning)

Begynte: _____

Avsluttet: _____

10) Hvem bestemte tidspunktet for familieråd?

.....

11) Begrunnelse for valg av tid og sted for familieråd

.....
.....
.....
.....

12) Familieråd kan deles inn i ulike faser. Angi ca. hvor mye tid som gikk med til (angi minutter) å gjennomføre familierådet:

Fase 1: Informasjon, spørsmål, fastlegging av rammer .....

Fase 2: Privat tid for familien .....

Fase 3: Utarbeidelse av handlingsplan og avslutning .....

Til sammen .....

13) Hvor mye tid brukte du som koordinator totalt på familierådet (angi timer)

Forberedelser til familieråd .....

Gjennomføring .....

Etterarbeid av familieråd .....

Til sammen .....

14) Ble det brukt tolk ved familierådet? :

Ja

Nei

15) Kostnader ved familierådet (angi i kroner ca. hvor mye som ble brukt)

Reiseutgifter .....

Leie av lokaler .....

Mat/drikke .....

Annet (spesifiser) .....

SUM .....

16) Hvem var sekretær under familierådet? (angi relasjon til barnet)

.....

17) Hvem var møteleder i fase 2 (familiens eget møte) .....

18) Hadde barnet en egen talsperson i fase 2 (familiens eget møte).

Ja

Nei

19) I tilfelle ja på spørsmål 18, hvem var barnet/barnas talsperson i fase 2 (angi relasjon til barnet)

.....

20) Forelå det et skriftlig utkast til handlingsplan etter fase 2 av familierådet?

Ja

Nei

Opplysninger om barna

21) Angi kjønn og alder på barna som familierådet gjaldt

Barn A	Gutt	☐	Jente	☐	Alder	.....	År
Barn B	Gutt	☐	Jente	☐	Alder	.....	År
Barn C	Gutt	☐	Jente	☐	Alder	.....	År
Barn D	Gutt	☐	Jente	☐	Alder	.....	År

22) Har du hatt kontakt med barnet/barna på forhånd?

	Ja	Nei
Barn A	☐	☐
Barn B	☐	☐
Barn C	☐	☐
Barn D	☐	☐

23) I tilfelle ja på spørsmål 22, hva snakket du med barnet om?

.....
.....
.....
.....

24) Deltok barnet/barna på familieråd?

	Ja	Nei
Barn A	☐	☐
Barn B	☐	☐
Barn C	☐	☐
Barn D	☐	☐

25) Hvem bestemte at barnet/barna skulle delta/ikke delta?

.....

26) Gi en begrunnelse for at barnet/barna deltok /ikke deltok på familieråd.

--

27) Angi alle *familiemedlemmer og venner* (utvida familie) som er av betydning for familierådet

Relasjon til barnet ¹	Kjønn (K= kvinne, M= mann)	Har du som koordinator hatt kontakt med vedkommende på forhånd?	Deltok vedkommende i familierådet? Kryss av ved deltakelse	Deltok vedkommende bare i deler av familierådet?	Eventuelle begrunnelser for ikke å delta

28) Angi alle *profesjonelle* som er av betydning for familierådet (både de som er invitert og de om ikke er det)

Relasjon til barnet ²	Kjønn (K= kvinne, M= mann)	Har du som koordinator hatt kontakt med vedkommende på forhånd? Svaralt. Ja/nei	Deltok vedkommende i fase 1 av familieråd? Svaralt. Ja/nei	Deltok vedkommende i fase 3 av familieråd? Svaralt. Ja/nei	Andre merknader

Takk for at du svarte på disse spørsmålene

¹ Med relasjon menes mor, far, slekt på mors side, slekt på fars side, venn på mors side, venn på fars side, venn til barnet, samboer med mor, samboer med far osv. Dersom det er flere barn oppgi relasjon til barn A, barn b som mor til barn A, mor til barn B osv.

² Med relasjon menes her hvilke formell tilknytning den profesjonelle har til barnet. Det kan være som førskolelærer i barnehage, lærer i skolen, miljøarbeider i barnevernet, helsesøster osv. Dersom det er flere barn angi hvilke barn det gjelder som f.eks lærer til barn A

Guide for telefonintervju av foreldre som har deltatt i familieråd

For administrasjon:

A. Idnummer: 1 2. 3. 4.

B. 1. Familieråd 2. Ikke familieråd

C. 1. Pre 2. Post

Bakgrunnsinformasjon

A1) Dato for intervjuet .....

A2) Hvem ble intervjuet

Mor

Far

Andre , spesifiser .....

A3) Hva skulle familierådet ta stilling til (tema/innhold)?

Informasjon om familierådet

B1) Når hørte du første gang om familieråd?

B2) Hvem fortalte deg om denne beslutningsmodellen?

B3) Hva tenkte du når barnevernet foreslo familieråd?

B4) Hvorfor valgte dere å si ja til å delta?

B5) Rådførte du deg med noen før du gikk med på å prøve familieråd? I tilfelle hvem rådførte du deg med?

B6) Ble barnet/barna tatt med på råd om det skulle arrangeres familieråd?

B7) Var du enig med barnevernet i deres forståelse av hva som var problemet?

Planlegging av familierådet

For å gjennomføre familierådet må det først planlegges.

C1) Hvem ble invitert til familierådet?

C2) Hvordan kom dere fram til at disse personene skulle delta?

C3) Var det enighet om hvem som skulle delta?

C 4) Ble det bestemt at noen personer ikke skulle delta? I tilfelle ja, hvem var dette og hva var begrunnelsen for å ikke invitere disse?

C5) Hvilke tanker gjorde du deg til det å involvere slekta i denne saken?

For å planlegge og gjennomføre familierådet blir det brukt en koordinator (familiens hjelper)

C6) Hvilke erfaringer har du med det å samarbeide med koordinator i det å planlegge familierådet?

C7) Kan du sammenlikne samarbeide du har hatt med koordinator sett i forhold til det å samarbeide med saksbehandler i barnevernet?

C8) Deltok barnet/barna i planleggingen av familierådet?

Foreldrenes erfaringer med familierådet

Familierådet startet med at saksbehandler fra barnevernet og andre fra hjelpeapparatet gav sitt syn på saken.

D1) Hadde du på forhånd fått informasjon om hvordan møtet skulle foregå?

D2) Ble saken lagt fram på en forståelig måte?

D3) Kom det fram nye opplysninger om ditt barn i denne presentasjonen?

D4) Hvordan reagerte du på det å få høre hjelpeapparatets framstilling av de problemene i familien din som familierådet skulle drøfte?

Etter presentasjonen ble familien overlatt til seg sjøl for å komme med forslag til løsninger på problemene.

D5) Ble møtet som forventet eller skjedde det noe uventet?

D6) Var deltakerne klar over hensikten med møtet?

D7) Hvem ble valgt til (angi relasjon til barnet/barna):

- a) ordstyrer
- b) sekretær
- c) barnets talsperson

D8) Hvordan utførte disse personene sine oppgaver?

D9) Hva mener du om at ingen fra hjelpeapparatet var til stede på denne delen?

D10) Deltok barnet/barna på møtet?

I tilfelle ja, hvordan tror du de opplevde denne delen av familierådet?
I tilfelle nei, hva var begrunnelsen for at de ikke deltok?

D11) Er det noen du tenker ikke burde vært invitert til møtet?

D12) I ettertid, er det noen som burde vært med på møtet som ikke var det?

D13) Var det noen som var spesielt aktiv i møtet? Hvem?

D14) Var det noen som sa lite i møtet? Hvem?

D15) Hvordan vurderer du som foreldre denne delen av møtet?

D16) Hvilke følelser satt du igjen med etter denne delen av møtet?
(Ble du forstått, hørt, ivaretatt, anklaget, kritisert, stilt krav til osv.)

Handlingsplanen

Det som ble vedtatt i møtet skal skrives ned i en handlingsplan

- E1) Ble det laget en skriftlig handlingsplan på møtet?**
- E2) Hva mener du var det viktigste dere ble enige om i handlingsplanen?**
- E3) Var det noe i planen du ikke var fornøyd med?**
- E4) Hvordan skal handlingsplanen følges opp?**
- E5) Tror du tiltakene i handlingsplanen vil bli gjennomført?**
- E6) Er det noen av forslagene som slekta kom fram til som overrasket deg (positivt/negativt)?**

Vurdering av familieråd som beslutningsmodell

- F1) Hvordan vurderer du det å bruke familieråd i denne saken?**
- F2) Hva mener du er det beste med å bruke familieråd?**
- F3) Hva er de største ulempene med å bruke familieråd?**
- F4) Om bruk av familieråd. Har du noen råd å gi til:**
  - a) Koordinator
  - b) Saksbehandler i barnevernet
- F5) Vil du anbefale familieråd til andre?**
- F6) Var familieråd en egnet måte å finne løsninger på problemene på i denne saken?**
- F7) Har kontakten din med noen av deltakerne blitt endret etter møtet?**

Andre kommentarer

- G) Er det andre sider ved det å bruke familieråd som du vil trekke fram til slutt?**

Telefonintervju saksbehandlerne ved gjennomførte familieråd

T2

	1	2	3	4
Kodenummer				

Dato for intervju:

Navn på saksbehandler:

Oppfølging av handlingsplanen

- 1) Dato for familieråd (både første og eventuelle oppfølgingsfamilieråd. Hvis de ikke husker datoen, skriv ned omtrentlig tidspunkt)
- 2) Det som ble vedtatt i møtet ble nedskrevet i en handlingsplan. Hvordan ble de ulike momentene i handlingsplanen fulgt opp?

(Her skriver vi opp hvert punkt som står beskrevet i handlingsplanen, og kopierer selv avsnittet etter antall tiltak i handlingsplanen)

Tiltak 1: .....

- **hvordan** har oppfølgingen fungert?
  - o Hvis oppfølgingen ikke har fungert, **hvorfor?**
- **hvem** har fulgt opp?
- **hvilke resultater** har dette har ført til?

3) Hva mener du i ettertid var det viktigste dere ble enige om i handlingsplanen?

4) Hvordan mener du barnevernet har fulgt opp sitt ansvar?

5) Hvordan mener du familien/nettevrket har fulgt opp sitt ansvar?

6) Har kontakten din med noen av deltakerne på familieråd blitt endret etter møtet?

Oppfølgende familieråd

7) Ble det holdet et oppfølgende familieråd?

- a) - I tilfelle ja, hva var tema for dette møtet? .....
- b) - Var det nye deltakere på dette møtet?
- c) - Var det noen som deltok på første møte som ikke deltok på andre?
- d) - Begrunnelser for endringer/nye tiltak?

Vurdering av bruk av familieråd i denne saken

8) Tror du i dag at det var riktig å gjennomføre familieråd i denne saken? Hvorfor/hvorfor ikke?

9) Er det noe du i dag tenker du ville ha gjort annerledes?

Generell vurdering av familieråd som beslutningsmodell

10) Hvordan vurderer du generelt det å bruke familieråd i barnevernssaker?

11) På hvilken måte skiller det å benytte familieråd seg fra andre saker?

12) Hva mener du er det beste med å bruke familieråd?

13) Hva er de største ulempene med å bruke familieråd?

14) Hvor viktig er koordinatorens rolle?

15) Hvor viktig tror du det har vært at koordinator er en nøytral person i forhold til barnevernet?

16) Når det gjelder bruk av familieråd, har du noen råd å gi til:

- a) Koordinator
- b) Saksbehandler i barnevernet

Familiens framtidssikter

17) Hvordan vurderer du situasjonen til barnet/ungdommen i dag?

18) Har familien og barnet/barna ytterligere hjelpebehov?

19) Hvordan tror du livssituasjonen er for barnet/ungdommen om 5 år?

20) Har du noen andre tanker om denne saken eller generelt om metoden familieråd som du vil formidle til oss?

Takk for hjelpen!

Guide for telefonintervju av foreldre som har deltatt i familieråd

T2

For administrasjon:				
A. Idnummer:	1.	<input type="text"/>	2.	<input type="text"/>
	3.	<input type="text"/>	4.	<input type="text"/>
B. 1.	☐	Pre	2.	☒ Post

Bakgrunnsinformasjon

1) Dato for dette intervjuet .....

2) Hvem ble intervjuet

Mor

Far

Andre , spesifiser .....

3) Dato for familieråd (både første og eventuelle oppfølgingsfamilieråd.
Hvis de ikke husker datoen, skriv ned omtrentlig tidspunkt)

.....

4) Hvilken oppfølging har dere fått fra barnevernet i perioden fra familierådet ble holdt og fram til nå?

5) Hvem har vært saksbehandler hos barnevernet i perioden?

6) Har kontakten med barnevernet blitt endret etter familierådet?

7) Har dere fått mer hjelp fra andre hjelpere (privat/offentlig) i tiden etter familierådet?

8) Det som ble vedtatt i møtet ble nedskrevet i en handlingsplan. Hvordan ble de ulike momentene i handlingsplanen fulgt opp?

(Her skriver vi opp hvert punkt som står beskrevet i handlingsplanen, og kopierer selv avsnittet etter antall tiltak i handlingsplanen)

Tiltak 1:.....

- **hvordan** har oppfølgingen fungert?
  - o Hvis oppfølgingen ikke har fungert, **hvorfor?**
- **hvem** har fulgt opp?
- **hvilke resultater** har dette har ført til?

9) Hva mener du i ettertid var det viktigste dere ble enige om i handlingsplanen?

10) Hvordan mener du barnevernet fulgt opp sitt ansvar?

11) Hvordan mener du familien har fulgt opp sitt ansvar?

12) Hva er det viktigste som har skjedd i denne saken siden familierådet ble avholdt?

13) Ble det holdt et oppfølgende familieråd?

- a) - I tilfelle ja, hva var tema for dette møtet? .....
- b) - Var det nye deltakere på dette møtet?
- c) - Var det noen som deltok på første møte som ikke deltok på andre?
- d) - Begrunnelser for endringer

Vurdering av familieråd som beslutningsmodell

14) Hvordan vurderer du det å bruke familieråd i denne saken?

15) Hva mener du var det beste med å bruke familieråd?

16) Hva var de største ulempene med å bruke familieråd?

17) Om bruk av familieråd. Har du noen råd å gi til:

- a) Koordinator
- b) Saksbehandler i barnevernet

18) Vil du anbefale familieråd til andre?

19) Var familieråd en egnet måte å finne løsninger på problemene på i denne saken?

20) Har kontakten din med noen av deltakerne blitt endret etter møtet?

Framtidsutsikter

21) Hvordan vurderer du situasjonen til barnet/ungdommen i dag?

22) Hvordan tror du livssituasjonen er for barnet/ungdommen om 5 år?

Andre kommentarer

23) Er det andre sider ved det å bruke familieråd som du vil trekke fram til slutt?

Spørreskjema til ansatt i barnevernet

Sammenligningssak

T 2

For en stund siden besvarte du på en rekke spørsmål i forbindelse med at en familie hvor du var saksbehandler. Vi ønsker nå igjen at du fyller ut et spørreskjema for at vi skal få informasjon om hvordan familien fungerer i dag. På forhånd takk for hjelpen.

	1	2	3	4
Kodenummer				

kodenr

Hvem bor barnet sammen med nå?

T2bvbkb0f6

mor og far	=1	☐
mor alene	=2	☐
far alene	=3	☐
mor med partner	=4	☐
far med partner	=5	☐
fosterheim	=6	☐
barneverninstitusjon	=7	☐
andre	=8	☐

t2bvbkb0f6s andre, hvem (*skriv*)

Hvem har formelt foreldreansvar for barnet?

T2bvbkb0f7

Mor og far	=1	☐	Far alene	=3	☐
Mor alene	=2	☐	Andre	=4	☐
			Vet ikke	=5	☐

T2bvbkb0f7s Andre, hvem (*skriv*) _____

Vi er her interessert i gjennomførte tiltak etter at du sist fylte ut et skjema fra oss.

Har det vært kontakt med barnevernet siden sist gang?

T2bvtil1

Ja	☐
Nei	☐
Vet ikke	☐

Hvilke tiltak er iverksatt ovenfor barnet siden sist gang? (evt. flere kryss)

T2bvti2a1	☐ Ingen tiltak	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2a2	☐ Avlastning / Besøkshjem	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2a3	☐ Ansvarsgruppe	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2a4	☐ Støttekontakt, barn	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2a5	☐ Barnehage	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2a6	☐ Økonomisk støtte	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2a7	☐ Støtte til SFO	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2a8	☐ Veiledning/rådgiving	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2a9	☐ PMTO	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2a10	☐ MST	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2a11	☐ Webster Straton	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2a12	☐ Tilsyn i hjemmet	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2a13	☐ Plassering i fosterhjem	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2a14	☐ Plassering i institusjon	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2a15	☐ Annet	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2a15s	Annet, hva (skriv) _____		

Har barnet noen av disse tiltak i dag? (evt. flere kryss eller ingen kryss)

T2bvti2b1	☐ Ingen tiltak	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2b2	☐ Avlastning / Besøkshjem	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2b3	☐ Ansvarsgruppe	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2b4	☐ Støttekontakt, barn	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2b5	☐ Barnehage	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2b6	☐ Økonomisk støtte	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2b7	☐ Støtte til SFO	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2b8	☐ Veiledning/rådgiving	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2b9	☐ PMTO	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2b10	☐ MST	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2b11	☐ Webster Straton	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2b12	☐ Tilsyn i hjemmet	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2b13	☐ Plassering i fosterhjem	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2b14	☐ Plassering i institusjon	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2b15	☐ Annet	Nei = 1	Ja = 2
T2bvti2b15s	Annet, hva (skriv) _____		

Har søsken hatt nye tiltak fra barnevernet siden sist gang?**T2bvti13**

- Ingen søsken =1
- Nei =2
- Ja =3
- Vet ikke =4

Hvis ja på forrige spørsmål, beskriv tiltak for hvert av søsknene:**T2bvti13s1** - tiltak søsken 1 (*skriv*)**T2bvti13s2** - tiltak søsken 2 (*skriv*)**T2bvti13s3** - tiltak søsken 3 (*skriv*)**Har barnets foreldre selv mottatt tiltak av barnevernet siden sist gang?**

	T2bvti14a	t2bvti14b
	. Mor:	Far:
Nei	=1 ☐	=1 ☐
Ja	=2 ☐	=2 ☐
Vet ikke	=3 ☐	=3 ☐
	T2bvti14as	t2bvti14bs

Hvis ja, hvilke? (*skriv*) _____ (*skriv*) _____**Dersom barnet har tiltak etter barnevernloven nå, hvilket?****T2bvti15**

- =1 Omsorgstiltak:
- =2 Hjelpetiltak:

Dersom omsorgstiltak:1. Hvor er barnet plassert: (*status i relasjon til barnet*)**T2bvti16**

a. Tante	=1
b. Onkel	=2
c. Bror	=3
d. Søster	=4
e. Farforeldre	=5
f. Morforeldre	=6
g. Mors tidligere partner	=7
h. Fars tidligere partner	=8
i. Annen slekt	=9
j. Nettverk, ikke slekt,	=10
k. Ordinært fosterhjem (ikke slekt)	=11
l. Offentlig institusjon	=12
m. Privat institusjon	=13
n. Annen offentlig omsorg	=14

Dersom hjelpetiltak:

2. Hvilket:

T2bvtil7

o. Besøkshjem	=15
p. Økonomisk støtte	=16
q. Støttekontakt	=17
r. Barnehageplass	=18
s. Tilsyn	=19
t. Fritidsaktiviteter	=20
u. Avlastning i hjemmet	=21
v. Bosted utenfor hjemmet	=22
w. Utdanning/arbeid	=23
x. Annet:.....	=24
y. Fosterhjem (som hjelpetiltak)	=25
z. Institusjonsplass (som hjelpetiltak)	=26
æ. Mødrehjem (som hjelpetiltak)	=27

Vil du si at noen av disse ressursene gjelder barnet / familien i dag?

	Ja	Både/og	Nei	Vet ikke
T2bvbkbof18a Barnet fungerer godt sammen med jevnaldrende	☐ =1	☐ =2	☐ =3	☐ =4
T2bvbkbof18b Barnet klarer seg bra på skolen	☐ =1	☐ =2	☐ =3	☐ =4
T2bvbkbof18c Barnet har lærer eller andre på skolen som følger det godt opp	☐ =1	☐ =2	☐ =3	☐ =4
T2bvbkbof18d Barnet er med i fritidsaktiviteter	☐ =1	☐ =2	☐ =3	☐ =4
T2bvbkbof18e Barnet har støtte i eldre søsken	☐ =1	☐ =2	☐ =3	☐ =4
T2bvbkbof18f Familien har en familie som er støttende i vanskelige situasjoner	☐ =1	☐ =2	☐ =3	☐ =4
T2bvbkbof18g Familien har venner /naboer e.l. som er støttende i vanskelige situasjoner	☐ =1	☐ =2	☐ =3	☐ =4
T2bvbkbof18h Familien har viktige støttespillere i det offentlige hjelpeapparat	☐ =1	☐ =2	☐ =3	☐ =4
T2bvbkbof18hs hvem (skriv)				
T2bvbkbof18i Andre ressurser	☐ =1	☐ =2	☐ =3	☐ =4
T2bvbkbof18is Andre ressurser, hvilke (skriv)				

Marker med en ring rundt det aktuelle tallet på skalaen nedenfor hvor alvorlig du mener saken er i dag

t2bvbkbof19

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7
 lite alvorlig svært alvorlig

**Hvordan vil du karakterisere *relasjonen* mellom barnevernet og foreldre i dag?
*t2bvbkkbof20***

- Relasjonen har først og fremst vært preget av samarbeid =1
Relasjonen har først og fremst vært preget av konflikt =2
Relasjonen har vært vekslende mellom samarbeid og konflikt =3
Vet ikke =4

**Mener du foreldrene og barnevernet i dag har sammenfallende eller ulik *forståelse*
av situasjonen i familien i denne saken?**

t2bvbkkbof21

Klart sammenfallende	Stort sett sammenfallende	Vekslende	Stort sett Ulik	Klart ulik
☐ =1	☐ =2	☐ =3	☐ =4	☐ =5

Takk for at du svarte på disse spørsmålene